

TUDÁS MENEDZSMENT

A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar
Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet periodikája

MÚZEUMOK FELSŐFOKON

**A XI. Országos és VII. Nemzetközi Múzeumandragógiai
Konferencia publikációi**

Tartalomjegyzék

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ.....	3
MONIKA HOLZER-KERNBICHLER	
From Teaching Collection to Experimental Learning Space: Education on a Higher Level at the Universalmuseum Joanneum.....	4
SÁRI ZSOLT	
A szükséges alap: pontosság, hitelesség és megbízhatóság – Tudományos kutatások múzeumokban	14
NÉMETH BALÁZS	
A múzeum, mint tudományos kutatóhely felsőoktatási szerepe – Trendek és kihívások	24
PRIKLER SZILVIA BEATRIX	
Egyetemek és tájházak együttműködése a Magyarországi Tájházak Központi Igazgatóságának szervezésében	33
SÓKI DIÁNA – BERÉNYI MARIANNA	
A gyakorlat teszi a mestert – A Magyar Múzeumok Online gyakornoki rendszere	43
FÁBRI GÁBOR	
Kitüntetett múzeumandragógiai program egyetemistáknak – BorSéta Balassagyarmaton	54
VINCZE BEATRIX	
Az egyetem „harmadik küldetése” – a felsőoktatás és a múzeumok együttműködésének új formái a hazai és a nemzetközi gyakorlatban	67
BERECZKI IBOLYA	
Múzeumok felsőfokon: Tudósképzés kontra muzeológusképzés?.....	81
MÁCSAI ÁGNES ERZSÉBET – BÉNYEI JUDIT – GERMAN KINGA – KŐHALMI ANETT – RUTTKAY ZSÓFIA	
A múzeumi tudásközvetítés támogatása a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem kurzusainak segítségével	92
GULYÁS KLÁRA	
Határok nélkül a kiállítótérben – A múzeumi kiállítások és kísérőprogramok szerepe a felsőoktatásban	117
SÁNDOR ZITA	
Egyetemisták a Déri Múzeumban.....	131
KLEIN DALMA	
A Pécsi Tudományegyetem hallgatóinak múzeumlátogatási szokásai	150
HEGEDŰS ANITA – KOLTAI ZSUZSA – NAGY MAGDOLNA	
Múzeumlátogatási szokások és tapasztalatok az óvodapedagógus, tanító és közösségszervezés alapszakos hallgatók körében	164
ABSTRACTS	188
SZERZŐINK	197
AUTHORS.....	200

A Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet periodikája

A szerkesztőbizottság tagjai: Varga Katalin (felelős szerkesztő), Agárdi Péter, Bene Adrián, Erdős Zoltán, Huszár Zoltán, Kleisz Teréz, Koltai Zsuzsa, Koller Inez, Németh Balázs, Oroszi Sándor, Reisz Terézia, Vámosi Tamás, Várnagy Péter, Zádori Iván

A kötetet szerkesztette: Koltai Zsuzsa
Olvasószerkesztő: Koltai Zsuzsa
Tördelőszerkesztő: Bruszt Míra Tünde

Jelen számunk lektorálásában a szerkesztőbizottság tagjai mellett közreműködött:

BAJUSZ KLÁRA PHD, HABIL, egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet, Felnőttképzési és Képességfejlesztési Tanszék

BERECZKI IBOLYA CSC, címzetes főigazgató-helyettes, néprajzkutató, muzeológus, Szabadtéri Néprajzi Múzeum; elnök, Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület

HEGEDŰS ANITA PHD, egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék; múzeumi kulturális menedzser, Móra Ferenc Múzeum

KOCSIS MIHÁLY PHD, címzetes egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet, Felnőttképzési és Képességfejlesztési Tanszék

NAGY MAGDOLNA, mb. főigazgató-helyettes, Szabadtéri Néprajzi Múzeum; igazgató, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézete

Felelős kiadó: a kar dékánja

Szerkesztőség: 7624 Pécs, Rókus utca 2. P/4.

A folyóirat elérhetősége:

<https://journals.lib.pte.hu/index.php/tm/issue/archive>

<http://btk.pte.hu/hu/hfmi/tudasmenedzsment>

E-mail: tudasmenedzsment@pte.hu

ISSN 1586-0698 (Nyomtatott)

ISSN 2732-169X (Online)

A kötet dupla vak lektorálásával kapcsolatos munkát a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület támogatta

Szerkesztői előszó

A Tudásmenedzsment folyóirat 2026. évi első különszáma a Múzeumok felsőfokon címmel 2025 októberében Sárospatakon megrendezett XI. Országos és VII. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencia tanulmányait adja közre. A 2016-ban, 2021-ben és 2023-ban kiadott köteteket követően a folyóirat immáron negyedik alkalommal jelentet meg a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület múzeumandragógiai konferenciáihoz kapcsolódó különszámot. A 2025. évi konferencia a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Múzeumandragógiai Tagozatának szervezésében, valamint a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, a Sárospataki Református Hittudományi Egyetem, a Tiszáninneri Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei és a Magyar Büntetés-végrehajtás Múzeumi Kiállítóhelye társszervezésében valósult meg.

A kötetben egy angol és tizenkét magyar nyelvű tanulmány olvasható, amelyek többféle megközelítésből vizsgálják a múzeumok és a felsőoktatási intézmények kapcsolatának, valamint együttműködési lehetőségeinek kérdéseit. A múzeumi szakemberek képzésének és utánpótlásának kérdésköre a gyakorlati muzeológiai ismeretek, a szakmai kompetenciák és a múzeumi munkafolyamatok megismerését támogató felsőoktatási együttműködések bemutatásán keresztül jelenik meg a kötetben. A múzeumok felsőoktatási tanulási térként való értelmezését középpontba állító írások konkrét intézményi együttműködések, kurzusok és jó gyakorlatok bemutatásával tárják fel, miként járulhatnak hozzá a múzeumi kiállítások és programok a hallgatók kompetenciáinak fejlesztéséhez. A kötet emellett a múzeumi kutatás, a tudásközvetítés és a múzeumok társadalmi szerepvállalásának aktuális kérdéseit is vizsgálja. A különszám empirikus kutatásokat bemutató tanulmányai a hallgatók múzeumlátogatási szokásait és preferenciáit elemzik, továbbá a múzeumi tanulás felsőoktatásban való alkalmazásának lehetőségeit vizsgálják.

Jelen számunk megjelenését a szerkesztőbizottság tagjainak munkája mellett külső lektorok közreműködése is segítette. Ezúton is köszönöm Bajusz Klárának, Bereczki Ibolyának, Hegedűs Anitának, Kocsis Mihálynak és Nagy Magdolnának az alapos lektori vélemények elkészítését.

Bízom benne, hogy a kötet tanulmányai inspirációt nyújtanak mind a múzeumi szférában, mind a felsőoktatásban dolgozó kollégák számára együttműködéseik további erősítéséhez, valamint ahhoz, hogy újabb innovációk révén hasznosítsák a múzeumok és az egyetemek közötti kooperációban, illetve a múzeumi tanulás felsőoktatásba történő integrációjában rejlő lehetőségeket.

Pécs, 2026. július

Koltai Zsuzsa
a különszám szerkesztője

Monika Holzer-Kernbichler
*FROM TEACHING COLLECTION
TO EXPERIMENTAL LEARNING SPACE:
EDUCATION ON A HIGHER LEVEL AT THE
UNIVERSALMUSEUM JOANNEUM*

Abstract

This paper examines the Universalmuseum Joanneum in Graz as an educational institution from its foundation in 1811 to the present, focusing on the continuity and transformation of its relationship with universities and its role in art education. Founded by Archduke Johann as a “national educational institution” accessible to all social classes, the museum emerged from Enlightenment ideals that sought to connect theory and practice, research and teaching, and collections with public education. In its early decades, the Joanneum functioned primarily as a teaching and research institution closely linked to emerging scientific disciplines and higher education in Graz. The article traces how this educational mission shifted over time through the expansion of art collections, the professionalization of art history, and the establishment of specialized exhibition spaces such as the Neue Galerie. Particular attention is given to the development of art education and mediation practices since the opening of the Kunsthhaus Graz in 2003. Selected case studies demonstrate contemporary forms of collaboration with universities that integrate artistic, curatorial, performative and inclusive approaches. Methodologically, the study follows a qualitative and interpretative framework, combining historical analysis with case studies and institutional reflection. The analysis highlights the persistence of the Joanneum’s educational mandate and positions the museum today as a participatory, research-based space of shared knowledge production at the intersection of museum, university and society.

Keywords: university–museum collaboration; knowledge production; art education (Kunstvermittlung)

The Museum as a place of education

The Universalmuseum Joanneum in Graz was founded in 1811 by Archduke Johann. It is one of the oldest public museums not intended as a representative court museum, but as a museum ‘for all classes’ („für alle Stände“). Unlike earlier museum foundations, which often opened treasure chambers as princely collections, the Universalmuseum Joanneum was founded as an independent “national educational institution” (Fliedl, 1988, p.31). This makes it unique and means that the links, collaborations and interconnections between the museum and the universities in Graz have existed since the beginning.

From today’s perspective, it is interesting to reflect on this because it addresses foundational questions about the role of museums in society that remain highly relevant

in the present. The Joanneum's founding as a museum "for all classes" speaks directly to contemporary debates about access, inclusion and social responsibility in cultural institutions. At a time when museums are critically reassessing whom they serve and who feels addressed or excluded, the Joanneum's early commitment to public education offers a historical reference point. The museum's conception as an educational institution highlights the museum's role not merely as a place of preservation or display, but as an active site of learning, research and knowledge production. In today's context—marked by rapid social change, misinformation and complex global challenges – this educational mandate is increasingly significant. Reflecting on the Joanneum's origins helps to question how museums can function as trusted spaces for critical thinking and public discourse today. In particular, declining budgets, which allow for fewer exhibition productions, make it urgently necessary to focus on the discursive and participatory possibilities of the museum in order to consolidate its relevance in society as a respected and, above all, highly trustworthy place of knowledge production.

In addition, in the context of austerity measures, it is increasingly important to focus public attention not only on the inevitable (finite) maximization of visitor numbers, but also on its core tasks. The educational mission of the present must continue the critical discourse of the Enlightenment in a contemporary manner, in accordance with its historical founding charter. This applies in particular to fundamental ways of thinking about knowledge, power, freedom, and the public sphere that still shape modern societies—and at the same time not only challenge critical reflection, but are also being put to the test overall. Furthermore, the long-standing collaboration between the museum and universities resonates strongly with current discussions about interdisciplinary knowledge transfer and the relationship between academic research and public engagement. As universities and museums seek new forms of cooperation, co-production and socially engaged research, the Joanneum's historical model demonstrates that such collaborations are not new but deeply rooted – and therefore worth rethinking and renewing under contemporary conditions. Finally, revisiting this history allows us to critically examine how Enlightenment ideals of education, progress and public access have been transformed, challenged or reinterpreted over time. This reflection is crucial for understanding the museum today not as a neutral institution, but as a historically shaped space whose educational mission must continually be renegotiated in relation to society.

Back to the roots

From the outset, the founding history of the Universalmuseum Joanneum in 1811 by Archduke Johann was motivated by educational and socio-political considerations, centred on the idea of a nation that, in the aftermath of the French Revolution, viewed the people as sovereign and abolished the estates. The founding statute was also formulated in the spirit of the Enlightenment, setting out the goal of the newly founded museum as stimulating curiosity spreading intellectual education among young people, and facilitating learning, with the aim of increasingly bridging the harmful gap between concept and perception, theory and practice (Erzherzog, 2011).

The initial motivation was therefore to provide sensory and vivid teaching and research experiences through the museum's collections. Until 1887, the Universalmuseum Joanneum was primarily an educational institution that provided closely related 'teaching institutions' (Lehranstalt) with objects for research and study. It was also made available to the general public as a 'teaching collection' (Lehrmittelsammlung) with the aim of educating the population. This educational concept was intended to promote agricultural, commercial and industrial progress. For the founder, Archduke Johann, science and education were prerequisites for progress in all areas. He took a hands-on approach to education policy, networking with a high level of personal commitment, as evidenced by the establishment of numerous institutions, including a publicly accessible library and reading club. From 1825/26, the Joanneum's main building was also greatly expanded with the addition of a south wing, "in order to set up urgently needed classrooms". (Moser, 2009, p.54)

A separate director of studies was also appointed to oversee teaching. Unlike the other museums of the monarchy at that time, the Joanneum was clearly conceived as a place of study, offering "freely accessible teaching" as its main purpose, according to the first annual report of 1812. This included public lectures on chemistry, botany, astronomy, mineralogy and zoology (Stifter, 2009, p.136). The Archduke's early bourgeois concept of a museum meant that it was not only learning-oriented, but also accessible to a wider audience thanks to its opening hours. The natural science collections in particular served to comprehensively document the province of Styria. Consequently, chairs were established in various scientific disciplines. Mining and technical universities were also founded, leading to the museum becoming increasingly known as the "show museum of the province" from 1888 onwards. Until then, exhibitions had played a subordinate role to the collection and education (Fliedl, 2009, p.40).

The founding location, Lesliedhof at Raubergasse 10, was chosen deliberately. At the beginning of the 19th century, there was enough space next to the building to create a botanical garden. This garden was intended to expand the collections and to be used for teaching, research and public education. Crops such as grafted fruit were cultivated there, and cuttings were distributed to the population in large quantities with the aim of improving agriculture in Styria and ensuring greater food security.

The botanical garden connects the Universalmuseum Joanneum with the Karl-Franzens-Universität Graz, founded in 1585 as a Jesuit university. It is considered an early example of "successful knowledge transfer between museum, university and society". (Pakesch & Muchitsch, 2011, p. 8)

"The democratization of access to education and knowledge, which Archduke Johann initiated in Styria at the beginning of the 19th century, was in fact one of the first institutionally anchored measures on Austrian soil that was also and above all aimed at the adult population." The focus was on the "popularization of (natural) science, with learning and teaching strongly oriented toward concrete practical examples and the methodological-didactic principle of clarity." (Stifter, 2009, p.141)

The role of art

In the early years, art was part of the cultural-historical collections. As the museum's holdings grew rapidly, the "ständische Zeichnungsakademie" (drawing academy) had to move out of the Joanneum in 1818. With this move, a picture gallery was also founded as a collection of role models, which took in the paintings of the Joanneum and whose first director, Josef August Stark, also furnished it with a wealth of works of art. Generous donations and bequests rapidly expanded the art collection, so it was decided to build a separate museum building in the city for the first time, which would house not only the art collections but also the arts and crafts. Since the picture gallery also had to contend with space problems from the outset, an additional floor was added as soon as possible to accommodate the provincial picture gallery, the drawing academy, and the copperplate engraving cabinet. (Leitner-Ruhe & Rabensteiner, 2016, p.42) The idea of building a new museum in Neutorgasse followed that of museums of applied arts, such as the first of its kind – the Victoria and Albert Museum in London – but above all the Museum of Applied Arts in Vienna, today's MAK, which was the first on the European continent to be initiated under the aegis of Josef Eitelberger, following the English model. From the outset, the museum had its own school attached to it (Fliedl & Oberhuber, 1986).

The construction of the new building in 1895 also brought about a change in Graz. From 1910 onwards, the art collections – the provincial picture gallery and the sculpture collection – were entrusted to a scientist rather than an artist, as had been the custom until then. The new director, Wilhelm Suida, had studied art history in Vienna and was also a professor of art history at the University of Graz (Woisetschläger, 1969).

The Neue Galerie was established in 1941 as a spin-off from the Provincial Picture Gallery, focusing on art from 1800 to the present day. This division became necessary due to the growing collections, which required maintenance and, above all, accessibility and understanding for visitors in a museum-like yet lively setting. In addition to moving to the Palais Herberstein and safeguarding the collections amid the chaos of World War II, the majority of the gallery's activities focused on art education (Aldrian, 1969). Art history lectures were held every Wednesday from October to June. The number of exhibition rooms grew steadily. Alongside the art collection, holdings for art education were created, comprising a collection of reproductions and slides that served as an art history image archive for the lectures and were also loaned to schools. A friends' association was founded to organise the Wednesday lectures.

From today's perspective

Art education and higher levels from 2003

The Kunsthaus Graz opened in 2003. The plans included a room dedicated to education and communication. Since 2004, a variety of special projects and initiatives for different groups and events have been developed and implemented there. This room is also used for various collaborations with universities and further training for educators. Looking back, the Kunsthaus Graz's consistent collaboration with universities has been important for art education since its establishment, although different motivations can be cited here.

Since 2004, annual Student Days have invited students from all Graz universities to explore the Kunsthaus Graz, its architecture, exhibitions and neighbours Camera Austria and Haus der Architektur. The event aims to raise the profile of the Kunsthaus Graz among a younger audience (Kunsthaus Graz, n.d.). Over the years, however, a number of collaborations have also been established with various courses dealing with diverse artistic, curatorial and museological issues.

Example 1: Terry Winters. The Painter's Cabinet

The starting point for the first Example is the exhibition "The Painter's Cabinet. Terry Winters' Dialogue with Nature", which took place at the Kunsthaus Graz from 11th March to 21th August 2016 and was curated by Peter Pakesch. Terry Winter is an American Artist born in 1949. His abstract paintings explore forms that also occur in nature. For the 2016 exhibition at the Kunsthaus Graz, he was invited to select objects from the Universalmuseum Joanneum's natural history collections and juxtapose them directly with his own paintings. This "cabinet of curiosities" allowed visitors to view and compare the objects, opening up many levels of reflection on nature, humanity, existence and the cosmos (Holzer-Kernbichler, 2016). For this exhibition, a collaboration with the Institute of German Studies at the University of Graz was initiated and realized together with Monika Schmidt. After thoroughly viewing and discussing the exhibition, the students were asked to select a work. Based on this, they were to choose a short literary text that they found interesting. They then used these texts as part of their speech training and finally recorded them in front of the works. To this end, they chose the position in the room from which they wanted to recite the literary text or text excerpt in relation to Terry Winters' work. Most of the students also chose a suitable outfit very carefully, which once again underlined the appreciation of interdisciplinary art appreciation in a special way. Afterwards, the audience was invited to listen to these texts via an audio guide or watch the recorded videos on the website. This added another dimension to the exhibition space. The students viewed the exhibition in a different way and used the art as a starting point for further exploration. The literary texts also offered everyone who heard them a new way to experience the exhibition – an exhibition that, due to its basic concept, could not hide its poetic nature.

Example 2: INARTdis

"INARTdis" was a large-scale research project at the Universalmuseum Joanneum. The initiative was part of a larger European research and educational project that investigated and tested social inclusion through arts education. The event was held within the framework of the Erasmus+ EACEA project, entitled "INARTdis – Promoting Social Inclusion through Artistic Education", and ran from 2020 to 2023. Comprehensive and detailed documentation and information about this project can be found on its website. (inartdis.org).

INARTdis addressed the question of how art, culture and art education can be conceived and practised from an inclusive, power-critical perspective, particularly with regard to disability. The project aimed to enable people with disabilities to have equal

access to art, culture and artistic education, and to identify and break down barriers to participation in museums and educational institutions. Inclusion was considered in architectural, linguistic, cognitive, and organisational terms. The University of Education Styria coordinated the research component, conducting a needs assessment that examined current approaches, obstacles and ideas for inclusive educational work in museums. Based on these findings, creative, participatory formats for engaging with art and museum spaces inclusively were developed, tested and documented at the Universalmuseum Joanneum.

One concrete outcome of this collaboration was the participatory exhibition “Architectures of Life”, presented at the Kunsthaus Graz from 04th July to 27th August 2023 as a central practical project. Over several months, several groups from schools and inclusive institutions worked alongside teachers on artistic and creative productions, accompanied by museum visits, inclusive education, and creative work. The results were jointly curated for the exhibition and prepared and communicated on many levels of inclusion: The exhibition space was easily accessible without any physical barriers and offered sufficient space for wheelchair users and strollers. Information was available in simple language, Braille, large print with maximum contrast, and also as an audio guide translated into sign language. In addition, there were tactile elements and areas where visitors were invited to try things out and get involved.

Example 3: Freeing the Voices - Let it out!

The collaboration between Kunsthaus Graz and the University of Music and Performing Arts Graz (KUG) took place in close connection with the exhibition “Freeing the Voices,” which was on view from February 28 to August 24, 2025. An extensive musical and performative accompanying program was developed. The focus was on the concert series “Let it out!”, which was developed by students and teachers of the PPCM master's program “Performance Practice in Contemporary Music – Vocal.” These events presented contemporary, experimental, and performative vocal practices and explored the voice as a means of artistic expression and action. The concert series was in direct dialogue with the central themes of the exhibition – the power and diversity of voices, the act of listening, and the expression of identity and resistance – and was intended as a performative extension of the curatorial exploration of the theme of “liberating the voice.” Concerts took place both in the event space and directly in the exhibition.

Example 4: Books of wonder

Considered a pioneer of educational work in Austrian museums and exhibitions, Heiderose Hildebrand bequeathed a large part of her educational archive, along with a previously unknown aspect of her life's work, to the Neue Galerie Graz: the Wunderbücher (books of wonder). She also transferred her art collection to the Styrian Firefighting Museum in Groß St. Florian. These two collections were brought together for the first time in an exhibition in three chapters as part of a course in the winter semester 2024/25. At the Neue Galerie Graz, students explored the Wunderbücher. At the firefighting museum, all doors to the exhibition rooms, depots and archives were opened

to facilitate a participatory process. Working in three curatorial teams, students of art and design at the University of Education in Graz paired selected 'books of wonder' with pieces from the art collection. Five were chosen from 75 handmade books containing collages, pictures, texts, fragments, diary entries and philosophical musings on life. These unique books, which could be seen and felt, gave rise to a wealth of reflections and exhibition ideas. Based on the catalogue of works, an initial selection of 338 pieces was made, and the originals were then studied in more detail in the depot in terms of theme, technique, size, and materiality. This selection process was collaborative and based on considerations relating to content, such as travel, distance, home, gender, memory and the students' personal interests. The groups discussed the theme, the selection of works, the spatial concept, the design and the textual preparation of the content, which established connections to the students' current lives.

Example 5: BANG! Educational Archive Neue Galerie Graz

The Neue Galerie Graz's educational archive is an institutional collection of materials, documentation and concepts relating to art and museum education. Serving as a resource for research, teaching and practice, it was made publicly accessible in 2024 through the initiative of art educators, based on a donation by Heiderose Hildbrand. Since then, the archive has grown continuously. It includes documentation of projects, workshops, educational programmes, and exhibition materials. These include photographs, sketches, plans, worksheets, and evaluation documents. The archive serves as a research base for art and museum education methods and inclusive educational work. It supports students, teachers, and scholars engaged in museum practice, participatory art education, and exhibition didactics. Materials from the archive are used in courses, workshops, and continuing education programmes to promote critical reflection and the further development of educational work in museums. The education archive is a strategic tool for collecting, reflecting on and passing on practical knowledge from art education, forming a central interface between museum work, research and teaching. Most recently, the archive served as an essential source for the book "Methoden der personalen Vermittlung im Museum" through the book project (Doppelbauer et al., 2025). As the authors, Angelika Doppelbauer, Monika Holzer-Kernbichler, Eva Meran and Franziska Mühlbacher, received requests from a variety of parties, particularly from non-English-speaking countries, for an English translation of their book on methods of learning at museums, they have announced that the book is in the process of being released in English. The primary objective of this book was to facilitate the dissemination of knowledge regarding methodologies. The research was primarily based on German-language literature and archives such as BANG at the Neue Galerie in Graz. A compendium of methodologies employed in the context of direct interaction between educators and audiences has been collated. This project emerged from the recognition that, while knowledge of diverse methodologies is pervasive and exchange is prevalent, numerous museum education departments continue to encounter challenges in identifying or devising novel approaches. There appears to be contemporary interest in the archiving, collection and documentation of knowledge regarding educational methodologies. The

primary objective of this research focus of art education at the Universalmuseum Joanneum is to raise awareness of the educational archive and to emphasise its potential for utilisation in student research and theses. The archive plays a pivotal role in professionalising the art education profession and fostering closer collaboration with humanities and education departments. Ultimately, the objective is to establish a programme for the training of the next generation of museum professionals, through a collaborative effort between academic institutions and museums in this region.

Conclusion and Outlook

From its foundation in 1811 to the present day, the Universalmuseum Joanneum has consistently positioned itself as a place of education, research and societal engagement. Conceived from the outset as a “national educational institution” accessible to all social classes, the museum embodied Enlightenment ideals of knowledge transfer, practical learning and public participation long before these concepts became central to modern museum discourse. Unlike courtly or representative collections, the Joanneum was designed as an institution that actively connected scientific inquiry, education and public benefit. The close interweaving of collection, teaching, research and public access – supported by early collaborations with universities and educational institutions – formed a structural principle that continues to shape the institution today.

Throughout its history, the Joanneum demonstrates a remarkable continuity in its educational mission, while repeatedly adapting its formats, actors and emphases to changing social, scientific and cultural conditions. In its early decades, education was embedded in concrete, practice-oriented forms of knowledge production: collections functioned as teaching tools, public lectures addressed a broad audience, and infrastructures such as the botanical garden exemplified early models of experiential and sensory learning. Knowledge was not understood as abstract or exclusive, but as something to be shared, demonstrated and discussed in public contexts.

The gradual shift from a primarily teaching-oriented institution to an exhibition-based museum in the late nineteenth and early twentieth centuries did not replace education but rather transformed it. As disciplines professionalized and exhibition-making gained importance, educational work increasingly took place through interpretation, mediation and contextualization. Art collections, exhibitions and publications became spaces of reflection and dialogue, addressing both specialist audiences and the broader public. The professionalization of art history, the establishment of the Neue Galerie, and the development of systematic art education formats testify to this evolution. These developments also reflect broader transformations in museum practice, in which education moved from direct instruction toward interpretative and discursive engagement.

From today’s perspective, particularly since the opening of the Kunsthaus Graz in 2003, education and mediation at the Universalmuseum Joanneum have expanded significantly beyond traditional didactic models. Education is no longer understood as a supplementary service accompanying exhibitions, but as an integral, research-based and often experimental component of institutional practice. Collaborations with universities

now function not merely as channels of knowledge transfer, but as co-productive processes in which artistic, curatorial, scientific and pedagogical perspectives intersect.

The presented examples illustrate this shift in concrete ways. Projects such as *The Painter's Cabinet*, *Terry Winters' Dialogue with Nature* demonstrate how artistic practice, natural history collections and literary engagement can be brought into dialogue, creating multilayered interpretative spaces. Students and participants are not positioned as passive recipients of knowledge, but as active contributors whose voices, texts and perspectives become part of the exhibition itself. Similarly, performative formats such as *Freeing the Voices – Let it out!* expand educational practice into the realm of embodied and auditory experience, transforming the museum into a space of resonance, presence and collective encounter.

Particularly significant are inclusive and power-critical approaches exemplified by projects such as *INARTdis*. These initiatives foreground questions of accessibility, participation and structural exclusion, challenging the assumption of the museum as a neutral space. By addressing barriers related to disability, language, social position and institutional norms, such projects redefine education as an ethical and political practice. They demonstrate that art education is not only about explaining content, but about critically reflecting on who is able to participate, under what conditions, and whose knowledge is recognized.

Equally important is the growing attention to archives and institutional memory as educational resources. Initiatives such as *Books of Wonder* and the establishment of the *BANG! Educational Archive* at the *Neue Galerie Graz* make visible the histories, methods and discourses of art education itself. By opening these archives to students, researchers and practitioners, educational practice becomes an object of research and reflection. This not only contributes to the professionalization of art mediation, but also strengthens the relationship between museum practice, academic research and teacher education.

Looking ahead, several key fields of future development emerge from this history. First, the long-standing cooperation between museums and universities could be further strengthened through sustained research partnerships, joint curricula and long-term laboratories for experimental mediation practices. Rather than relying on short-term projects, such collaborations could provide stable frameworks for critical inquiry, methodological innovation and mutual learning.

Second, inclusive, participatory and power-critical approaches – as exemplified by projects such as *INARTdis* – should be structurally embedded within institutional strategies rather than remaining project-based. Accessibility, diversity and participation need to be understood not as optional additions, but as foundational principles of museum work that shape programming, staffing, infrastructure and decision-making processes.

Third, archives of art education, such as the *BANG! Educational Archive*, offer significant potential as sites of historiography, reflection and innovation. By linking past practices with contemporary challenges, these archives enable a deeper understanding of how educational concepts evolve over time and how they can be critically adapted for the future.

Finally, the Universalmuseum Joanneum's historical roots as a place that bridges theory and practice, concept and perception, remain highly relevant today. In a time marked by social transformation, political polarization and increasing demands on cultural institutions to justify their relevance, museums can build on this legacy by positioning themselves even more clearly as spaces of shared knowledge production, critical inquiry and cultural negotiation. In doing so, the museum affirms its role not only as a place for students, researchers or experts, but as a public institution that actively contributes to democratic discourse and societal reflection.

References

- Aldrian, T. (1969). Die Neue Galerie am Landesmuseum Joanneum. In Landesmuseum Joanneum (Ed.), *Festschrift 150 Jahre Joanneum 1811-1961* (pp.187-204). Styria Verlag.
- Doppelbauer, A., Holzer-Kernbichler, M., Meran, E., & Mühlbacher, F. (2025). *Methoden der personalen Vermittlung im Museum*. transcript.
- Erzherzog, J. (2011). Gründungstatuten des Joanneums vom 1. Dezember 1811. In P. Pakesch & W. Muchitsch (Hrsg.), *200 Jahre Universalmuseum Joanneum: 1811—2011* (pp. 8-11). Universalmuseum Joanneum.
- Fliedl, G. (1988). *Der Bildungsauftrag des Museums. Zur historischen Didaktisierung des Museums. Ein Beitrag zur Entwicklung eines didaktischen Rahmens für das Museumswesen*. Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung.
- Fliedl, G. (2009). Joanneum 1811 / 2011. In K. Wirnsberger & Jagdmuseum Schloss Stainz (Hrsg.), *Erzherzog Johann—Visionär der Habsburger: Symposium am 15. Mai 2009; [Tagungsband]* (pp. 28-43). Jagdmuseum.
- Fliedl, G., & Oberhuber, O. (1986). *Kunst und Lehre am Beginn der Moderne: Die Wiener Kunstgewerbeschule, 1867-1918*. Hochschule für Angewandte Kunst Vienna (Ed.). Residenz.
- Holzer-Kernbichler, M. (2016). *Begleitheft zur Ausstellung „Das Kabinett des Malers. Terry Winters im Dialog mit der Natur“*. Kunsthaus Graz.
- Kunsthaus Graz (n.d.). *Living Alien. 20 Jahre Kunstvermittlung Kunsthaus Graz*. Retrieved July 20, 2026 from <https://www.museum-joanneum.at/kunsthaus-graz/entdecken/publikationen-1>
- Leitner-Ruhe, K., & Rabensteiner, C. (2016). Von der steiermärkischen „Landes-Bildergalerie“ zur Alten Galerie im Universalmuseum Joanneum in Graz. In Bouvier, W. Dornik, O. Hochreiter, N. Reisinger, & K. Schmidlechner (Eds), *Graecensien: Archive und Museen zu Graz. Historisches Jahrbuch der Stadt Graz*, 45-46 (pp. 39-58). Leykam Buchverlagsgesellschaft m.b.H. Nfg. & Co. KG. <https://unipub.uni-graz.at/download/pdf/1771775.pdf>
- Moser, B. (2009). Erzherzog Johann und die Erdwissenschaften. In K. Wirnsberger & Jagdmuseum Schloss Stainz (Hrsg.), *Erzherzog Johann—Visionär der Habsburger: Symposium am 15. Mai 2009; [Tagungsband]* (pp. 44-65). Jagdmuseum.
- Pakesch, P., & Muchitsch, W. (2011). Vorwort. In T. Ster, C. Breser, & Universalmuseum Joanneum (Hrsg.), *Garten des Wissens: 200 Jahre Botanischer Garten Graz* (pp. 4-5). Grazer Universitätsverlag.
- Stifter, C. H. (2009). Der Aufklärer in der Lederhose: Erzherzog Johann und die Volksbildung des 19. Jahrhunderts. In K. Wirnsberger & Jagdmuseum Schloss Stainz (Hrsg.), *Erzherzog Johann—Visionär der Habsburger: Symposium am 15. Mai 2009; [Tagungsband]* (pp. 128-145). Jagdmuseum.
- Woisetschläger, K. (1969). Alte Galerie und Kupferstichkabinett. Zur Geschichte der Sammlungen 1911-1961. In Landesmuseum Joanneum (Ed.), *Festschrift 150 Jahre Joanneum 1811-1961* (pp. 173-184). Styria Verlag.

Sári Zsolt

*A SZÜKSÉGES ALAP:
PONTOSSÁG, HITELESSÉG ÉS MEGBÍZHATÓSÁG –
TUDOMÁNYOS KUTATÁSOK MÚZEUMOKBAN*

Absztrakt

Az ICOM Prágában (2022) elfogadott új múzeum definíciója megerősíti a múzeumok tudományos műhely szerepét, hiszen kiemeli, hogy kutatja a tárgyi és szellemi örökséget, etikusan és szakszerűen működik, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.

A múzeumi kutatásnak két típusa van: az alapkutatás és az alkalmazott (összegző) kutatás, és az a múzeum minden területén megjelenik. A gyűjteményt feldolgozó kutatás a múzeum alaptevékenysége, amelyre épül valamennyi tudásmegosztási gyakorlatunk. A kurátori kutatásnak – összhangban a múzeum küldetésével és stratégiájával – az intézményi munka középpontjában kell állnia, nem elszigetelten, hanem szorosan kapcsolódva a múzeum nyilvánosságához és hosszú távú fejlődésével integráltan artikulálódva.

A „múzeumi kutatás” gyűjtőfogalom, hiszen minden a múzeumban zajló kutatói tevékenység ide sorolható, a gyűjteményalapú kutatástól az oktatás, a múzeumi wellbeing mellett a látogatói kutatásokig, beleértve az egyéni és kollektív, belső és külső partnerekkel és önkéntesekkel, vagy éppen a közösség tagjaival közösen végzett, részvételiségen alapuló kutatásokig a múzeumban, a múzeumon kívül, vagy éppen a virtuális térben. Ezen kutatások egyik alapvető sajátossága a diszciplináris módszertan. A tanulmány kitér azokra a tartalmakra és változásokra, amelyek az ICOM múzeum definíciójában és a Múzeumok Etikai Kódexében a kutatási tevékenységre vonatkoznak.

Kulcsszavak: múzeumi kutatás; ICOM; gyűjtemény

Az ICOM Prágában 2022-ben elfogadott új múzeum definíciója megerősíti a múzeumok tudományos műhely szerepét, hiszen kiemeli, hogy kutatja a tárgyi és szellemi örökséget, etikusan és szakszerűen működik, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén. *„A múzeum a társadalom szolgálatában álló nem profitorientált, állandó intézmény, amely kutatja, gyűjti, megőrzi, értelmezi és kiállítja a tárgyi és szellemi örökséget. A múzeum a nyilvánosság számára nyitott, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot. Etikusan, szakszerűen és a közösségek részvételével működik és kommunikál, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.”* (Sári, 2022).

A múzeumi kutatásnak két alaptípusa van: az alapkutatás és az alkalmazott kutatás, és a múzeum minden területén megjelenik, illetve meg kell, hogy jelenjen, nemcsak a

gyűjtemények esetében megvalósuló szakkutatásoknál, hanem a múzeumi marketingtől, ismeretátadáson át a műtárgyvédelemig.

A gyűjteményt feldolgozó kutatás a múzeum alaptevékenysége, amelyre valamennyi tudásmegosztási gyakorlatunk épül. A múzeumok 20. századi – különösen annak utolsó évtizedeiben – történetében néha mintha ellentmondásos lenne a tudományos kutatások megítélése. Legalábbis bizonyos hangsúlyeltolódások megfigyelhetők benne a világ számos pontján.

A múzeumok olyan egyedi élményeket nyújtanak, amelyek különböznek más kulturális intézményektől: nevezetesen valódi találkozásokat biztosítanak autentikus történelmi, természeti vagy kulturális értékkel bíró tárgyakkal. Ki kell aknáznunk a múzeumi gyűjteményekben található tárgyak értékét, és biztosítanunk kell, hogy célirányosan őrizzük meg őket: a múzeumi tárgyak hozzájárulhatnak az intellektuális stimulációhoz és a társas tanuláshoz, felkelthetik a kíváncsiságot és az önreflexiót, valamint elősegíthetik a kontemplatív – elmélkedő, esztétikai vagy érzelmi – élményeket.

A technológiai és közönségelvárások változásainak befogadása mellett figyelmet és erőforrásokat kell fordítani a múzeumi élmény hitelességének és sokszínűségének biztosítására és fenntartására is. Ehhez folyamatos elkötelezettségre van szükség a kutatás és a tudományos munka iránt. A kurátorok pozíciójának és feladatainak változása mindig is hatással volt a múzeumi gyakorlat ezen területére. A 20. század végi új muzeológiai mozgalom hozzájárult ehhez a vitához, és az elmúlt 40 évben a hangsúly a közönségközpontú és felhasználók által generált tartalomra helyeződött, ami kétségtelenül gazdagította a múzeumokat és szélesítette a részvételt is. Bizonyos esetekben ez azonban el is terelte a hangsúlyt a gyűjtemények gondozásáról és tanulmányozásáról, és a szakterület-specifikus személyzet – a tudományos munkatársak – számának csökkenéséhez, valamint a primer kutatással, a tudományos tevékenységgel és az akadémiai partnerségekkel kapcsolatos kritikákhoz, vagy ahhoz a feltételezéshez vezetett, hogy az ilyen tevékenység csak korlátozott (és nem költséghatékony) előnyökkel járhat. A múzeumok által a közfinanszírozás megszerzése és fenntartása terén tapasztalt kihívások tovább súlyosbítják ezeket a nehézségeket. Egyes múzeumok már nem tekintik a primer és tárgyalapú kutatást kulcsfontosságúnak alapvető küldetésük szempontjából, vagy csökkentik ennek a tevékenységnek a prioritását a szervezet munkájában (Pickering, 2020).

Minden múzeum gyűjteményében van valami egyedi, és a kutatás mindig lehetséges, mégis gyakran eltérő az intézmények hozzáállása a kutatás szerepéhez és értékéhez. A kurátori kutatásnak összhangban a múzeum küldetésével és stratégiájával az intézményi munka középpontjában – nem elszigetelten, hanem szorosan kapcsolódva a múzeum nyilvánosságához és hosszú távú fejlődésével integráltan artikulálódva – kell állnia.

A kutatási lehetőségek megteremtése iránti elkötelezettség a tudományterületek széles skáláján növeli a múzeum, mint releváns és aktív intézmény erejét. Ehhez elengedhetetlen egy aktív kutatási stratégia, a múzeumi küldetéshez kapcsolódó kutatási tervek támogatása, valamint idő és erőforrások biztosítása a munkatársak kutatási tevékenységéhez és szakértelmük fejlesztéséhez, továbbképzésükhöz.

Jó példát mutat a Deutsches Museum, amely része a Leibniz Kutatási Szövetségnek, amelynek a mintegy 100 tagja alap- és alkalmazott kutatásokat végez, és Németország központi és regionális kormánya közösen finanszírozza a működésüket (Leibniz Association, n.d.). A Leibniz-modellt követve a kutatási infrastruktúrák, a kutatás és a közvetítés/kommunikáció szorosan összekapcsolódnak és stratégiaileg összefonódnak. Ennek megfelelően a múzeumoknak a kiállításokat és a kapcsolódó kommunikációs formátumokat, például a látogatói laboratóriumokat, alkotóttereket (makerspace-ek) a tudományos „kiadványok” egy sajátos formájaként értelmezi egy adott térbeli környezetben. A kiállításokat prospektív, kísérő és nyomon követő kutatások támogatják. Szervezeti kutatási infrastruktúrák támogatják őket, projektspecifikus kutatásokat végeznek, amelyek viszont új tudományos ötletek, kérdések és koncepciók kidolgozását ösztönzik. A nagy teljesítményű kutatási infrastruktúra fenntartása elengedhetetlen mind a kiállítások létrehozásához, mind a közönség- és ismeretadási programokhoz: a könyvtár, az archívum kiegészíti a gyűjteményt, az elmúlt évtizedekben kialakuló digitális múzeumi tartalmak pedig új platformot teremtettek, a múzeumok analóg és digitális infrastruktúrákat is biztosítanak, amelyek a felhasználói csoportok széles köre számára nyitottak. A múzeum hídként szolgál a tudomány és a nyilvánosság között, és az a célja, hogy segítse a közösséget a kutatási eredmények megismerésében (Trischler, 2024).

A múzeumi kutatásról szóló kortárs diskurzus a világ számos pontján az erőforrások állandó hiányának és szűkösségének érzését tükrözi. Valójában a legtöbb múzeum számos és összetett kihívással szembesül, amikor kutatóintézetként próbálja betölteni szerepét. Ezek közé tartozhatnak szervezeti és adminisztratív akadályok, mint például az idő, a finanszírozás, az emberi erőforrások vagy az intézményi támogatás hiánya. Ezen kihívások ellenére a múzeumok dinamikus kutatási helyszíneknek bizonyulnak, múzeumspecifikus módszertanaikkal és technológiáikkal a tudás előállítására és terjesztésére vonatkozóan is. Számos olyan kutatási terület van, amelyhez a múzeumok nélkülözhetetlen források, illetve vannak olyan múzeumi típusok, amelyek nélkül az adott kutatási terület nem tudna új eredményeket elérni (Sigfúsdóttir, 2022).

A múzeumi diskurzusban gyakran van jelen egyfajta fogalmi zavar a kutatásnak minősülő dolgok területén. Ezt a témát nagyon pontosan írja körül Ólöf Gerður Sigfúsdóttir izlandi kutató, aki tanulmányában megjegyzi, hogy míg egyes múzeumok a kutatásra a legszigorúbb tudományos keretben tekintenek – jellemzően gyűjteményalapú, lektorált publikációkban közzétett kutatások –, mások nyitott végű, gyakorlatialapú és kísérleti folyamatként tekintenek rá, amelyet az önreflexió és a látogatókkal való interakció jellemez (Sigfúsdóttir, 2022). A tanulmányából kiolvasható a kutatás fogalmának két vagy többértelmű megközelítése a nemzetközi szakirodalomban. Egyes múzeumok a kutatást a gyűjteményeik tanulmányozásaként azonosítják, mások a dokumentálás aktusát tekintik kutatásnak, és megint mások magát a kiállítást tekintik a kutatás egyik formájának. Általánosan elterjedt, hogy lektorált cikkek vagy más tudományos publikációk formájában számolnak be kutatásaikról, ahogyan azt az akadémiai modell megköveteli. A probléma leginkább abból fakad, hogy ezeket az akadémiai sztenderdeket, értékelési kritériumokat a kutatóintézeti és egyetemi működéshez alakították ki, amely eltér a múzeumitól, és nem veszi figyelembe a múzeumi

kutatások sajátosságait, eszközeit és médiumait, vagy éppen azokat az alternatív és kísérletező immerzív kimeneteket, mint a kiállítás. Hogyan lehetne segíteni a múzeumok mára gyakran nyitottabb és rugalmasabb kutatási környezete eredményeinek szélesebb, akadémiai elfogadtatását? Hiszen ma már jól látható, hogy a bibliometrikus pontrendszerek mellett érvényesülhetnek olyan minőségi kritériumok is, mint a múzeumi kiállítások, kutatás alapú akciók társadalmi relevanciája, alkalmazhatósága, vagy akár a látogatószám. Fura kettősség áll fenn a múzeumokban dolgozó és kutatást végző munkatársak esetében, hiszen egyrészt megfogalmazzák az akadémiai értékelési rendszer alkalmazhatóságának nehézségeit, másrészt mégis csak ehhez akarnak igazodni, publikációkban és hivatkozások számában akarják megmérettetni magukat. Látnunk kell, hogy a kurátori munka, a múzeumokban zajló oktatási tevékenység, vagy éppen az egyre erőteljesebben jelenlévő, a közönséggel és a közösségekkel való együttműködésen alapuló kutatás nyitottabb, kísérleti és befogadóbb felfogást hozott létre, amely alternatív kutatási formákban is megjelenik (Bjerregaard, 2020).

A kortárs muzeológiai szakirodalomban nem túl sok, a kutatást meghatározó leírás jelent meg. Az André Desvallées és François Mairesse által szerkesztett *A muzeológia kulcsfogalmai* című munkában a kutatás címszó alatt azt írják, hogy „*a múzeumban a kutatás a felfedezésre, a találmányok létrehozására és a múzeumi gyűjteményekkel, illetve az általuk végzett tevékenységekkel kapcsolatos új ismeretek fejlesztésére irányuló intellektuális tevékenységet és munkát foglalja magában.*” (Desvallées & Mairesse, 2010, p. 73)

A „múzeumi kutatás” gyűjtőfogalom, hiszen minden, a múzeumban zajló kutatói tevékenység ide sorolható, a gyűjteményalapú kutatástól az oktatás, a múzeumi wellbeing mellett a látogatói kutatásokig, beleértve az egyéni és kollektív, belső és külső partnerekkel és önkéntesekkel, vagy éppen a közösség tagjaival közösen végzett, részvételiségen alapuló kutatásokig a múzeumban, a múzeumon kívül, vagy éppen a virtuális térben. Ezen kutatások egyik alapvető sajátossága a diszciplináris módszertan. A múzeumi kutatások csoportosításánál a már idézett izlandi kutató, Ólof Sigfúsdóttir modelljét (Sigfúsdóttir, 2022) használom és mutatom be. Minden kategória a különböző tudásgyakorlatokat tükrözi, ahogyan azok a különböző kutatási folyamatokon, módszertanokon és output-formákon keresztül jelennek meg:

– ***tudós-kurátor modell***

A múzeum a gyűjteményalapú, jellemzően episztemikus, fejlett kutatások helyszínéként működik, platformként szolgál elsődleges forrásainak kutatásához, akár belső munkatársak, akár külső partnerek által. A kutatást egy adott tudományterületen széleskörű tudományos képzettséggel rendelkező szakértők végzik, általában az egyetemi szektorból átvett eljárások és módszerek szerint.

– ***gyakorlatalapú kutatási modell***

Gyakorlatalapú kutatási modell, amely nyitottabb és rugalmasabb, mint a tudós-kurátor modell. A múzeumokban a gyakorlatalapú kutatás szorosan integrálódik a múzeumi szakemberek napi feladataiba, legyenek azok kurátorok, ismeretátadók, restaurátorok vagy bármely más szakterület munkatársai. Múzeumi kontextusban az ilyen kutatások eredménye nem korlátozódik diszkurzív formákra vagy lektorált publikációkra (bár gyakran azok), hanem beágyazódik magába a kiállításba is.

– ***laboratóriumi modell***

A múzeum területén zajló empirikus és tudományos kutatásokra utal. A természettudományi múzeumok, valamint a tudományos és technológiai múzeumok jellemzően ebbe a kategóriába tartoznak. A múzeumokban zajló konzerválási munka szintén ebbe a kategóriába tartozik leginkább. A laboratóriumi modell kísérleti és elméleti munkát foglal magában, amelyet tudományos módszertanokkal és fejlett technológiai berendezések használatával végeznek. Az ilyen típusú kutatások eredményeit tudományos folyóiratokban vagy más diskurzív formákban, például tudományos konferenciákon teszik közzé. „A tudós-kurátor modellhez hasonlóan a tudós gyakran elszigetelten végzi kutatásait a múzeum egyéb tevékenységeitől, például a kiállításkészítéstől, az oktatási programoktól vagy más társadalmi szerepvállalástól.” (Sigfúsdóttir, 2022, p. 6) Az elmúlt években egyre több olyan példa van, hogy laboratóriumaikat, azaz a kutatásnak kijelölt teret a látogatók által is elérhető terekbe helyezik át, hogy a kutatást a múzeum látható tevékenységeként jelenítsék meg, néha magukat a kutatókat is bemutatva a látogatók számára. Itt azonban etikai kérdések is felmerülnek a munkatársak láthatóvá tétele által.

– ***közösségekkel közös kutatás modell***

A közösségekkel való közös kutatás számos formában megjelenhet. A közösségekkel való együttműködés egyik formája az úgynevezett civil vagy közösségi tudomány, amely egy gyorsan bővülő terület, ahol a nyilvános tudástermelés és a tudománnyal való együttműködés integrált modelljét gyakorolják. Része ennek a nyilvánosság és az amatőr-szakértői közösségek aktív bevonása, mint például a közösségi régészeti tevékenységek során.

– ***muzeológiai kutatási modell***

A muzeológiai kutatás a múzeumok mint közintézmények létrehozása történetének és jelenlegi formájuk fejlődésének vizsgálatát jelenti. Itt jelennek meg a látogatói kutatások is, amelyek hozzájárulnak a múzeumok és látogatóik általános ismeretéhez és megértéséhez. Ezeket a kutatásokat segítette az új muzeológiai mozgalmak által a múzeumok társadalmi-politikai szerepe, etikai felelőssége iránti tudományos érdeklődés, valamint a múzeumok közösségükkel való kapcsolatukban betöltött szerepének kritikai vizsgálata is.

Fontos megjegyezni, hogy az ICOM (a Múzeumok Nemzetközi Világtanácsa) is foglalkozik a múzeumok kutatási szerepével, a múzeum definíció, a Múzeumok Etikai Kódexén vagy éppen különböző állásfoglalásokon keresztül.

A múzeumi definícióba a kutatás (research) először 1974-ben került be önálló fogalomként, és mint a múzeumok alaptevékenységét határozta meg: *„A múzeum a társadalom és annak fejlődésének szolgálatában álló nonprofit, állandó, a nyilvánosság számára nyitott intézmény, amely az ember és környezete tárgyi bizonyítékait gyűjti, őrzi, kutatja, kommunikálja és kiállítja tudományos, oktatási és szórakoztatási céllal.”* Az eredeti angol változata: *„A museum is a non-profitmaking, permanent institution in the service of society and of its development, and open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates, and exhibits, for purposes of study, education and enjoyment, material evidence of man and his environment.”* (idézi: Sári, 2023) A fogalom ezután kisebb szemantikai változtatásokkal, de része maradt a múzeum definíciónak.

2024-ben, kapcsolódva a 2022-ben Prágában elfogadott új definícióhoz, az ICOM Nemzetközi Múzeumi Napjának a témája a „Múzeumok az oktatásért és a kutatásért” volt. A világnap tematikája kiemelte a múzeumok jelentőségét, mint dinamikus oktatási intézményeket, amelyek elősegítik a tanulást, a felfedezést és a kulturális megértést, illetve, hogy újragondolják az oktatást, és elképzeljenek egy olyan jövőt, ahol a tudásmegosztás átlépi a korlátokat, ahol az innováció egyesül a hagyományokkal. Két fenntartható fejlődési célt emelt ki:

4. cél: Minőségi oktatás – Inkluzív és méltányos, minőségi oktatás biztosítása, valamint az egész életen át tartó tanulási lehetőségek előmozdítása mindenki számára.

9. cél: Ipar, innováció és infrastruktúra – Rugalmas infrastruktúra kiépítése, az inkluzív és fenntartható iparosodás előmozdítása és az innováció elősegítése (ICOM, n.d.-b).

A múzeumi definíció elfogadása után az ICOM-ban megkezdődött az etikai kódex megújítása. Az ICOM Múzeumok Etikai Kódexe a Múzeumok Nemzetközi Tanácsának egyik sarokköve. Az ICOM Alapszabályával és Belső Szabályzatával együtt az Etikai Kódex alkotja az ICOM három pillérének egyikét. Az Alapszabályában foglaltak szerint az ICOM a nemzetközi múzeumi közösség által széles körben elismert értékeken alapuló etikai elveket határoz meg. Az integritáson, a felelősségvállaláson, az egyenlőségen, a kölcsönös tiszteleten, a nyitottságon, az átláthatóságon és az elszámoltathatóságon alapuló gyakorlatok elengedhetetlenek annak biztosításához, hogy a múzeumok védjék és támogassák az örökséget, fenntartsák és növeljék a bizalmat, és szolgálják a közönséget. Ezek az értékek kötelezettségeket vonnak maguk után a társadalommal és a múzeumi szakmával szemben, valamint a tudásmegosztás, a párbeszéd és a reflexió lehetőségeinek biztosítását. Magukban foglalják a múzeumok gondozásában lévő gyűjtemények védelmének és kutatásának, valamint a lelkiismeretes és fenntartható irányításnak a felelősségét is. Az ETHCOM, az ICOM Etikai állandó bizottságának tagjaként a szerző végig követte ezt a folyamatot.

Az ICOM 2019-ben Kiotóban tartott 25. Általános Konferenciáját követően az ICOM úgy döntött, hogy a Kódexet felül kell vizsgálni, és szükség esetén módosítani kell (a Végrehajtó Bizottság 141. ülése). A felülvizsgálat során az ICOM tagsága a Kódex

módosítását javasolta (ICOM, n.d.-a). A 2022-ben kezdődött felülvizsgálati folyamat négy konzultációt foglalt magában. Ezek eredményeként az alábbi pontokban érhető tetten a múzeumok kutatási tevékenységével összefüggő etikai kérdések megjelenése:

- A múzeumoknak meg kell őrizniük és meg kell osztaniuk a kézzelfogható, a szellemi és a digitális örökséget a társadalom javára.

Az örökség dokumentálásával, kutatásával, megőrzésével, értelmezésével és megosztásával a múzeumok létfontosságú szerepet játszanak a társadalom folytonosságának fenntartásában. Kötelességük, hogy minden hagyományt és kultúrát egyenlően tiszteljenek, ösztönözzék a tudás generációk közötti megosztását, és biztosítsák, hogy az általuk gondozott gyűjtemények a jövő generációi számára is elérhetőek maradjanak.

- A múzeumoknak a kulturális örökségben tükröződő érzékenységek tiszteletben tartása mellett a különböző kultúrákat kell képviselniük.

A múzeumoknak elő kell mozdítaniuk az örökség plurális értelmezését, tiszteletben tartva a kutatás, a gyűjteménykezelés, a megőrzés, az értelmezés és a kiállítás közötti különbségeket. El kell ismerniük, hogy bizonyos kézzelfogható, nem kézzelfogható és digitális örökség szent jelentőséggel bír, és megfelelő protokollokat kell követniük ezen érzékeny anyagok kezelése során. A múzeumoknak tiszteletet és tiszteletet kell mutatniuk az őslakos népek tudományai, hagyományos tudása és hitrendszeri iránt.

A múzeumok kutatják, gyűjtik és megőrzik a gyűjteményeket. A múzeumok gyűjtik, védik és bemutatják a kézzelfogható, a szellemi és a digitális örökséget. Biztosítaniuk kell a birtokukban lévő gyűjtemények biztonságát, dokumentálását, megőrzését és konzerválását. A múzeumok a társadalom bizalmának megfelelően végeznek kutatásokat és adnak át ismereteket, tiszteletben tartva a sokszínű nézőpontokat és azoknak a közösségeknek a jogait, amelyek gyűjteményeit őrzik.

- A múzeumoknak gyűjteménypolitikát kell létrehozniuk és fenntartaniuk.

A múzeumoknak ki kell dolgozniuk, be kell tartaniuk és közzé kell tenniük egy gyűjteménypolitikát, amely meghatározza a gondozásukban lévő kézzelfogható, a szellemi és a digitális örökség megszerzésére, dokumentálására, védelmére és felhasználására vonatkozó eljárásokat. A múzeum irányító testületének jóvá kell hagynia és rendszeresen felül kell vizsgálnia a gyűjteménypolitikát.

- A múzeumoknak felelőseknek kell lenniük a gondozásukban lévő gyűjteményekért.

A múzeumoknak biztosítaniuk kell a gondozásukban lévő kézzelfogható, a szellemi és a digitális örökség biztonságát, dokumentálását, megőrzését és konzerválását. A gyűjteménypolitikában meghatározott szabványokat és eljárásokat kell követniük. A múzeumoknak a gyűjteménypolitikájukon belül külön eljárásokat kell kidolgozniuk az érzékeny anyagokra vonatkozóan, a hagyományokkal, az alkalmazandó törvényekkel és a nemzetközi egyezményekkel összhangban. A szent vagy vallási jelentőségű anyagokat, a biológiai mintákat, a mérgező anyagokat és a kulturálisan érzékeny anyagokat

biztonságosan kell tárolni és tisztelettel kell kezelni, az eredeti közösségek kulturális hagyományainak megfelelően.

Replikák, reprodukciók vagy digitális másolatok készítésekor a múzeumoknak tiszteletben kell tartaniuk az eredeti integritását. Minden másolatot egyértelműen és tartósan fakszimileként kell megjelölni az átláthatóság biztosítása és a félrevezető ábrázolás megakadályozása érdekében.

- A múzeumoknak fenn kell tartaniuk az emberi maradványok eredendő méltóságát és jelentőségének tiszteletét.

A múzeumoknak tisztelettel kell kutatniuk, gondozniuk és kiállítaniuk az emberi maradványokat, valamint az emberi maradványokat tartalmazó műtárgyakat és kreatív kifejezéseket. Az ezekkel a tárgyakkal és gyűjteményekkel kapcsolatos döntéseket a leszármazottakkal vagy a származási közösségekkel együttműködve kell meghozni, ha ismertek. Azokban az esetekben, amikor az emberi maradványok továbbra is kulturális vagy spirituális jelentőséggel bírnak, a múzeumoknak mérlegelniük kell a hazaszállítást vagy a korlátozott felhasználást.

- A múzeumoknak be kell tartaniuk a professzionális beszerzési és gyarapítási gyakorlatokat.

A múzeumoknak a tárgyak beszerzésére vonatkozóan megállapított szabványokat és eljárásokat kell követniük, legyen szó vásárlásról, ajándékozásról, kölcsönzésről, hagyatékról vagy cseréről. A múzeumoknak biztosítaniuk kell, hogy minden tárgyat a kulturális vagy természeti anyagok tulajdonjogát, behozatalát, kivitelét és átadását szabályozó vonatkozó törvényeknek és nemzetközi egyezményeknek megfelelően szerezték be. A származáskutatást kellő gondossággal kell elvégezni a tárgy eredetének és történetének megállapítása érdekében. A fosszilis anyagokat csak akkor szabad megszerezni, ha bizonyíték van arra, hogy azokat tudományos módszerekkel vagy roncsolásmentes eljárásokkal gyűjtötték.

Vészhelyzetben a múzeumok ideiglenes tárolóként szolgálhatnak a tárgyak számára, ha azok megőrzése veszélyben van. Erről az ideiglenes védelemről meg kell állapodni a menedéket kérő államokkal, intézményekkel vagy személyekkel.

- A múzeumoknak dokumentációs eljárásokat kell létrehozniuk és adatbázisokat kell fejleszteniük gyűjteményeik hosszú távú életképességének és biztonságának biztosítása érdekében.

A múzeumi gyűjteményeket a megállapított szabványok és eljárások szerint kell dokumentálni. A dokumentációnak átfogó információkat kell tartalmaznia a múzeum gondozásában lévő tárgyról, amelyeket interdiszciplináris szakemberekkel és adott esetben a tárgyak származási közösségeivel együttműködve hoztak létre. A múzeumi dokumentációkat és adatbázisokat biztonságos környezetben kell tárolni, és helyreállítási infrastruktúrával és technikákkal kell támogatni az adatvesztés kockázatának csökkentése érdekében. A bizalmas vagy érzékeny információk kivételével ezeket a nyilvántartásokat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé kell tenni, mind a helyszínen, mind online.

- A múzeumoknak együtt kell működniük a kutatásban az örökség megértésének és értelmezésének elősegítése érdekében.

A múzeumoknak kutatásokat kell végezniük a gondozásukban lévő kézzelfogható, szellemi és digitális örökség mélyebb megértésének elősegítése érdekében. Együtt kell működniük a közösségekkel a múzeumi gyűjteményekben található tárgyakkal kapcsolatban. A terepmunka során a legjobb gyakorlatokat kell követni, és tiszteletben kell tartani és figyelembe kell venni a közösségi nézeteket, a környezeti erőforrásokat, valamint a kulturális és emberi jogokat.

A közösségek hagyományos tudás- és hiedelemrendszereit szabad, előzetes és tájékozott beleegyezéssel kell rögzíteni. Tiszteletben kell tartani őket, a megállapított szabványoknak, az együttműködési folyamatoknak, a szellemi tulajdonjogi törvényeknek és a titoktartás elveinek megfelelően.

- A múzeumoknak hozzáférést kell biztosítaniuk az örökséghez kutatási és tanulmányi célokra.

A múzeumoknak méltányos hozzáférést kell biztosítaniuk a gondozásukban lévő gyűjteményekhez, valamint a kapcsolódó dokumentációhoz. A múzeumoknak a kutatási eredményeket is elérhetővé kell tenniük, és közzé kell tenniük azokat annak érdekében, hogy ezek az információk a nyilvánossághoz eljussanak, és a jövő generációi számára is hozzáférhetőek legyenek.

A hozzáférés az érintett anyag állapotától és érzékenységétől függően változhat. A gyűjteményi nyilvántartásokban található személyes adatokat a vonatkozó jogszabályoknak és nemzetközi egyezményeknek megfelelően kell nyilvánosságra hozni vagy visszatartani.

- A múzeumoknak eljárásokat kell kidolgozniuk a felelősségteljes selejtezésre.

A múzeumoknak felelősségteljes selejtezési politikát kell kidolgozniuk, amely meghatározza a selejtezett tárgyak selejtezésére vonatkozó szabványokat és követelményeket. Egy tárgy múzeumi gyűjteményből való selejtezése csak a jelentőségének, egy másik múzeumba való áthelyezésének lehetőségének, jellegének és jogi helyzetének, valamint az ilyen intézkedésből eredő közbizalomvesztés mérlegelését követően történhet.

A múzeumi gyűjteményeket a nyilvánosság vagyongazdálkodásában tartják, és nem szabad értékesíthető vagyonként kezelni. A selejtezett tárgyak eladásából származó kártérítést kizárólag a múzeum gyűjteményének javára szabad felhasználni.

- A múzeumoknak aktívan kell reagálniuk a visszaszolgáltatási és cseréjére irányuló kérelmekre, és adott esetben önkéntes visszaszolgáltatást kell kezdeményezniük.

A múzeumoknak haladéktalanul és átláthatóan kell reagálniuk a visszaszolgáltatási kérelmekre. A múzeumi gyűjteményből származó tárgyak visszaszolgáltatásának vagy cseréjének összhangban kell lennie a vonatkozó törvényekkel és nemzetközi egyezményekkel. A visszaszolgáltatást az államok, valamint a helyi és őslakos lakosság számára is figyelembe kell venni. A múzeumoknak fel kell készülniük arra, hogy

konstruktívan együttműködjenek a kérelmező féllel, minden eszmecserét tudományos és történelmi tényekre és dokumentációkra alapozzanak, és továbbra is nyitottak legyenek a visszaszolgáltatással és a visszaszolgáltatással kapcsolatos párbeszédre.

Amikor a származáskutatás új információkat tár fel egy tárgy tulajdonlási történetéről, a múzeumoknak önkéntesen kell kezdeményezniük a visszaszolgáltatást. Ha döntés születik az örökség visszaszolgáltatásáról, a múzeumoknak együttműködési folyamatot kell kidolgozniuk a kérelmező féllel, hogy biztosítsák az örökség biztonságos visszaszolgáltatását jogos forrásához.

A Múzeumok Etikai Kódexét az ICOM 2026 nyarán fogadta el, amely az ICOM Magyarország honlapján is elérhető: <https://www.icomhungary.hu/hu/muzeumok-etikai-kodexe>

Irodalomjegyzék

- Bjerregaard, P. (2020). *Exhibitions as Research: Experimental Methods in Museums*. Routledge.
- Desvallées, A., & Mairesse, F. (2010). *Key Concepts of Museology*. Armand Colin – ICOM.
- ICOM (n.d.-a). *Code of Ethics*. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/>
Letöltés dátuma: 2025. november 19.
- ICOM (n.d.-b). *International Museum Day*. <https://icom.museum/en/international-museum-day-2/>
Letöltés dátuma: 2025. november 19.
- Leibniz Association (n.d.). *About the Leibniz Association*. <https://www.leibniz-gemeinschaft.de/en/about-us/about-the-leibniz-association> Letöltés dátuma: 2025. november 19.
- Pickering, N. (2020). *The Museum Curator's Guide: Understanding, Managing and Presenting Objects*. Lund Humphries Publishers Ltd.
- Sári, Zs. (2022. szeptember 5.). Az ICOM új múzeum definíciója - Több ezer múzeum, több mint száz ország, egy definíció. ICOM Magyarország. <https://www.icomhungary.hu/hu/node/85>
- Sári, Zs. (2023. január 28.). Az ICOM múzeum definíciójának története és evolúciója. [Az ICOM Magyarország „A MÚZEUM DEFINÍCIÓ. Hozzáférsz a fogalmakhoz” című konferenciáján 2022. november 30-án elhangzott előadás írásos változata]. ICOM Magyarország. <https://www.icomhungary.hu/hu/node/89>
- Sigfúsdóttir, Ó. (2022). Museum-based research: a typological exploration. *Museum Management and Curatorship* 37(1), 1-12. DOI:10.1080/09647775.2022.2053873
- Trischler, H. (2024). The research museum – a place of integrated knowledge production. *Science Museum Group Journal*, 2024(Autumn), Tenth Birthday Issue. <https://dx.doi.org/10.15180/242204>

Németh Balázs

*A MÚZEUM, MINT TUDOMÁNYOS KUTATÓHELY
FELSŐOKTATÁSI SZEREPE –
TRENDEK ÉS KIHÍVÁSOK*

Absztrakt

A dániai Horsens-ben került megrendezésre a NEMO Európai Múzeumi Konferencia 2025. október 26-28. között az alábbi témában: 'Who cares? Museums, wellbeing, and resilience', tehát „Kit érdekel? Múzeumok, jóllét és reziliencia” Miközben e fókusz kérdései önmagukért beszélnek, érdemes talán aláhúzni, hogy a múzeumok nemcsak saját útjukat keresik, de missziójukkal hozzájárulnak egy élhetőbb környezet formálásához, közösségeink humanizáló alakításához, a tudásmegosztáshoz és készség-, valamint képességfejlesztéshez egyaránt (Network of Museum Organisations, 2025).

Utóbbi tekintetében a múzeumi lifelong learning sokfélesége érzékelteti, hogy a tanulás hatékonysága és szükséglet-orientáltsága összefügg intergenerációs és interkulturális összefüggésekkel, melyek kiegészülnek a digitális és technológiai kihívások, a COVID-pandémia, valamint a globalizáció és a válságok okozta nehézségekkel. A tanulást fejlesztő szakembereknek fel kell hívniuk a figyelmet arra, hogy a társadalmi integráció és beilleszkedés abban az esetben lehet sikeres az egyén számára, amennyiben a folyamatos, tehát életen át tartó tanulás révén erősödhetnek és megújulhatnak úgy az alapkészségek, mint az ún. „soft és core skill-ek”, melyek fejlesztésében a múzeumok lényeges szerepet játszanak (World Economic Forum, 2025).

E folyamat sikere pedig attól függ, hogy a tanulási részvételt támogató hatékony módszerek milyen módon járulnak hozzá a transzformatív, a megtapasztalásra és együttműködésre építő tanulásokhoz reflektív környezetben. Mivel a fent említett tényezők egyre inkább kulcskérdéssé formálódnak, a tudásmegosztás gazdasági, társadalmi és környezeti összefüggései okán úgy a felsőoktatás, mint a múzeumok kollaboratív, partnerségre épülő tudományos kutatóhelyeket fejlesztenek, melyek döntően gyakorlat-orientált kérdésekre keresnek válaszokat.

Kulcsszavak: Múzeumi K+F; múzeumi LLL; fenntarthatóság; kollaboráció; transzformatív tanulás

A múzeumok tudásmegosztó és társadalomszervező missziója

Amennyiben a kutató vizsgálni szándékozik a múzeumok tudásmegosztási törekvéseit, óhatatlanul szükségessé válik a kérdést történeti dimenzióba helyezni, már csak azért is, hogy reflektáljunk arra a lényeges szempontra is, hogy mennyiben tekinthetők a múzeumok a kreativitás és innováció katalizátorainak. Érdemes ezért az innováció kérdését a múzeum, mint szervezet és annak fejlesztése tükrében értelmezni (Negri, 2009). Úgy tűnik, hogy a fejlesztő, innovatív felfogások gyakorlatban történő

megjelenítése minőség- és hatékonyság-orientációt jelez, mely ténylegesen egy évszázada jelen van a múzeumi tér funkcióinak kiterjesztésében, különös tekintettel a karakteres tudásmegosztás és társadalomszervezés missziójának megvalósítására, legalábbis néhány releváns kezdeményezésre.

E rövid elemzés német példák alapján igyekszik a fent jelzett törekvést felvillantani, s ezzel jelezni azok nagyon is kreatív, egyben innovatív mivoltát. A múzeumok oktatási szerepét elemezve a német felnőttoktatás-történet kutatói is arra a megállapításra jutottak már jó negyedszázada, hogy a német múzeumi világ társadalmi misszióját három különleges személyiség határozta meg sajátos újításokkal, felfogásokkal (Nuissl, 1999).

Elsőként a hamburgi Alfred Lichtwark-ot érdemes példaként említeni, aki hozzájárult a múzeum oktatási és képzési missziójának megalapozásához, ezzel a felnőttek számára szervezett múzeumi tanulási programok elindításához, egyúttal a modern múzeumi kurátori professzió formálásához. A müncheni Georg Kerschensteiner is úgy tekintett a múzeumi gyűjteményre, hogy annak nevelési potenciálját úgy az iskolai pedagógiai munka, mint a közösség-fejlesztő andragógiai praxis vonatkozásában képviselte nézeteivel. Berlinben pedig Adolf Reichwein és Wilhelm von Bode munkássága jelezte, hogy a modern múzeumi tanulás voltaképpen a folyamatos oktatás és nevelés (lifelong education) társadalmassá válását képezi le, mivel a múzeumban egyszerre több generáció, ezzel sokféle látásmód, narratíva tükröződik és jellemző módon többféle kulturális és társadalmi diszpozíció is befolyásolja a látásmódokat (Nuissl, 1999).

A fenti megközelítések aztán a huszadik században sajátos megoldásokkal beférköztek a múzeumi fejlesztések világába és nagyjából fél évszázaddal később szökkentek igazán szárbá a tényleges nemzetköziesedés korában.

Napjaink múzeumi világában pedig brit példák sokasága jelzi, hogy azok is történeti alapokra támaszkodnak, mivel a híres 1919-es *Jelentés a felnőttek oktatásáról* szintén évszázados hatással tette világossá, hogy a felnőttek tanítása és tanulása bármely környezetben támogatandó, ahol az érdeklődés, a kíváncsiság, a felfedezés és a reflexió felkelthető és hatékonyan formálható (Ministry of Reconstruction, 1919). Száz évvel később a brit Felnőttoktatási Centenárium Bizottság dokumentumában David Anderson, kiváló múzeumi szakember, a Wales-i Nemzeti Múzeum igazgatója egyértelműen fogalmaz: „A múzeumi tanulás egész pályafutásom középpontjában állt. Húsz éven át a Victoria & Albert Museum Tanulási Igazgatója voltam, és én írtam az első kormányzati jelentést a múzeumi tanulásról. Sok mindent tanultam Stephen Brookfield munkásságából a nem formális felnőttoktatásról. Ő a „rejtett univerzumról” beszél a szabadidős tanulás kapcsán, amely szerinte más keretek és struktúrák szerint működik, mint a formális tanulás. Akár felnőtt vagy, akár gyerek, bármikor ellátogathatsz egy múzeumba és nincs határidő vagy kényszer arra, hogy a tanulás előre meghatározott eredményekhez vezessen.” (The Centenary Commission on Adult Education, n.d.)

Ugyanakkor érdemes azt is kiemelni, hogy a múzeumok nem csak, mint nyitott és befogadó tanulási környezetként értelmezhetőek, de azok legitim tanulási, tudásmegosztási terekként is felfoghatóak.

Milyen trendek jellemzik a múzeumi tudásmegosztás gyakorlatát?

A múzeumi tudásmegosztás gyakorlatát és ennek innovációs minőségét a közelmúltban három trendszerű téma határozza meg, mely egyben kutatási és fejlesztési tényező is, amely felsőoktatási irányban is jelentősen hat:

- Digitális átalakulás, s az ehhez tartozó innovációk;
- A 'Tanuló Múzeum' problematikája – ez utal a múzeumi lifelong learning kihívásaira;
- A fenntarthatóság és az ehhez illeszkedő ún. klímaakciók kérdése (Network of Museum Organisations, n.d.).

A digitális átalakulás arra készíti a múzeumokat, hogy szervezetfejlesztési célok mentén olyan innovatív megoldásokkal kísérletezzenek és vezessenek be erre támaszkodó támogató alkalmazásokat, melyek példának okáért hozzásegítik a múzeumokat a holisztikus látogató-vonatkozású mérésekhez, vagy éppen a Szellemi Tulajdont Jogvédelme (IPR) kérdését érintő elvek és szabályok érvényesítéséhez. Az ún. Learning Museum témájához olyan tematikus fejlesztések illeszkednek, mint a speciális Network of Museum Organisations (NEMO) webinárium-sorozat révén megismerhető példák. Ilyenek a művészeti gyűjteményekben alkalmazható empátiára nevelés, az élelmezés és a fenntarthatóság összefüggései, a sokféleség és a befogadás kérdése a múzeumban, az oktatási tevékenységek és a részvétel, valamint a látogatói elköteleződésnek a múzeumi környezetben történő előmozdítása, mint kurrens kérdések és kihívások (Network of Museum Organisations, n.d.).

A 2025 nyarán megjelent ún. Routledge kézikönyv a múzeum- és örökség-oktatásról egy gyakorlati referenciaútmutató, amely bemutatja, hogyan kínálhatnak a múzeumok, galériák és örökségi helyszínek lehetőségeket a sikeres látogatói bevonódásra/elköteleződésre. A kötet a múzeumokat olyan kulturális helyszíneként határozza meg, amely gyűjteményeket és tereket értelmez a nyilvános oktatás, megértés és élvezet céljából, és azzal érvel, hogy a múzeumi oktatás központi szerepet játszik a politikák, gyakorlatok és kutatások kialakításában a bevonódás/elköteleződés érdekében (McColl et al., 2025).

És valóban, a múzeumi tanulás olyan kreatív megoldásokkal kapcsolódik össze, melyek utat nyitnak a reflexív és kritikai attitűdök fejlesztéséhez, úgy társadalmi, mint környezeti kihívásokra is segítenek reflektálni, proaktivitásra, társadalmi párbeszédre, együttműködésre ösztönöznek. Ennek okán érdemes aláhúzni, hogy a múzeum, mint tudományos kutatóhely abban az esetben lehet előremutató, amennyiben olyan kutatásokat és fejlesztéseket helyez vizsgálódása középpontjába felsőoktatási partnerségben, melyek meghatározzák jövőjét.

A kutatóknak éppen ezért az alábbi kulcskérdésekre kell szükségszerűen válaszokat keresniük: Milyen lesz a jövő múzeuma? Lehet-e független a múzeum?

Talán nem meglepő, ha meglátásunk szerint a jövő múzeumát jellemzően közösségi térnek és ennek részeként egyúttal tanulási térnek tekintik, ezért e tér voltaképp folytatója lehet alternatív környezetként az olyan tanulásoknak, melyeket a felfedezés és

a dialógus és tudásmegosztás igénye vezet, vagy épp a sérülékeny társadalmi csoportok bevonása. A független múzeum egyfajta lakmuszként is szolgálhat a civil társadalom megléte, szerepe, a méltányos és hozzáférhető tudások reprezentációjával.

Mivel járul hozzá a múzeum a társadalmi sokféleség, a befogás és a jóllét előmozdításához?

A múzeumok bátran reflektálnak olyan társadalmi kérdésekre, mint az egyenlőtlenség és a nélkülözés, a kirekesztés és előítélet, vagy épp az idegengyűlölet és az erőszak. Ugyanakkor tematikus kiállításokkal reflexióra, kritikai magatartásra ösztönzik látogatóikat olyan témákkal összefüggésben, mint a környezeti fenntarthatóság, a szolidaritás, a demokratikus magatartás. Ezt az elkötelezett magatartást képviseli számos múzeumi közösség, mint milyen az Európai Múzeum Akadémia és annak állásfoglalásai a fenti témákban (European Museum Academy, 2024).

Milyen módon foglalkozik a környezeti fenntarthatósággal a múzeum?

A múzeumok proaktív módon demonstrálják a környezeti fenntarthatóság és a klímaváltozás kérdéseit, őszintén és kertelés nélkül hívnak lokális és globális léptékű cselekvésre a művészetek és a tudományok bevonásával, minőségi megközelítések és narratívák, sőt beszédes scénáriók bemutatásával egyaránt.

A múzeumi ökoszisztéma szűkebb értelmezése, vagy annak, mint egy tágabb lifelong learning ökoszisztéma alkotóelemként történő megközelítése

A kurrens tudásmegosztási ökoszisztéma értelmezések igyekeznek aláhúzni, érzékeltetni, hogy a múzeum egyrészt felelős társadalmi és közösségi véleményformálóként részt vesz a befogadás, az aktív és demokratikus állampolgárság és a méltányos magatartás megjelenítésében és fejlesztésében. Sajátos kulturális szereplőként és véleményformálóként hozzájárul a kreatív, a sokféleségre épülő, ugyanakkor az identitásra és a kritikus gondolkodásra egyaránt építő felfogások formálásához (Brown, 2018).

Ugyanakkor oktatási és kutatási szereplőként erősíti a hatékony tudás- és készség-megosztást a múzeumi lifelong learning sokféleségével akár személyes részvételre, akár virtuális együttműködésekre építve, továbbá fenntarthatóságot szem előtt tartó és azt képviselő tudatos véleményformálóként rámutat a környezeti érzékenyítés, a szolidaritás témájára orientáló tanulások és intergenerációs együttműködések szerepére.

Fontos lehet annak az ökoszisztéma-értelmezésnek a megjelenítése és az ehhez történő viszonyulás, hogy az önálló, vagy másképpen karakteres ún. múzeumi ökoszisztéma-felfogás voltaképp egy múzeum-innovációs hálózatot feltételez, mely lényegét tekintve az „átalakulás kultúráját” van hivatva reprezentálni egy célorientált múzeum modelljét tekintve. Olyan alkotóelemek rajzolódnak ki ezen ökoszisztéma rendszerében, mint a mobilitás és logisztika, a média, kulturális- és kreatív ipar, turizmus és kínálat, szolgáltató-szektor, nyilvánosság és civil társadalom, engedélyezés és felhatalmazás, politika és adminisztráció, valamint tudomány és oktatás. Mindez pedig digitális, analóg, hibrid és virtuális dimenziókban egyaránt leképeződik (Hamann et al., 2025).

Ezen utóbbi valóban sajátos szerepet játszik a múzeumi ökoszisztéma fejlesztésében, innovációjában is akár, egyúttal érdemes rögzíteni, hogy a tudomány és az oktatás/képzés felfogható egy olyan helyi-térségi véleményformáló, azaz ún. stakeholder szereplőként is, melynek alkotóelemei sokféleképpen járulnak hozzá a hatékony tudásmegosztás előmozdításához úgy a tanulási részvételek, mint a tanulási teljesítmények vonatkozásában (Németh, 2023).

A folyamatos, azaz egész életen át tartó tanulást támogató lifelong learning ökoszisztéma értelmezés ennél tovább lép és integrálja a múzeumi ökoszisztémát egy tágabb rendszerbe, melynek az a jellemzője, hogy közös célok mentén hoz össze, tart együtt stakeholder szereplőket és abban cselekvő, együttműködő magatartást, nyitott és konstruktív felfogásokat igényel a közreműködőktől (Bakker, 2023; Wollentz et al., 2023). E felfogás demonstrálja, hogy át kell hidalni a korlátokat a formális, a non-formális és az informális tanulás tere között, integrált és jövő-orientált lifelong learning környezetet kell formálni, olyan lifelong learning megoldásokat kell támogatni, melyben a helyi és térségi gazdaság, a közsféra és a magánsféra egyaránt részt vesz partnerként. Ennek az értelmezésnek megfelel a múzeumi innovációk jónéhány közelmúltbeli példája, mely épít a tudomány és az oktatás/képzés partneri szerepére, innovatív szemléletére (Innocent, 2009). A németországi Múzeumi Innovációs Hálózat (MIN) ezt a megközelítést képezi le (Hamann et al., 2025).

E téma taglalása kapcsán arra is szükséges rámutatnunk, hogy az UNESCO ún. tanuló város-fejlesztési koncepciója is egyfajta helyi-térségi tanulási ökoszisztémát fémjelez, ezt saját iránymutatásai (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015), Norman Longworth e téren végzett kutatásai egyaránt alátámasztják. (Longworth, 2006), de a legújabb globális tanuló város példák is megerősítik (O' Tuama et al., 2025).

Egy másik, szintén a témát feszegető ún. LEAP-II elemzésben kutatók arra is felhívják a figyelmet, hogy számos, az UNESCO Globális Tanuló Város Hálózathoz (GNLC) tartozó városban a múzeum karakteres szerepet játszik a környezeti fenntarthatóságra nevelés (ESD) előmozdítása terén (Academia Istropolitana Nova, n.d.).

Egyúttal az UNESCO nemzetközi lifelong learning szakpolitikai orientációja (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2022b), vagy az UNESCO VII. Felnőttoktatási Világkonferenciájának elfogadott akcióterve (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2022b) egyaránt rámutatnak a múzeumok szerepére úgy a digitális technológiák, a munkahelyi átalakulások, a demográfiai változások, a klíma-helyzet, az egészség és jóllét, mint az állampolgári szerep megerősítésének kihívásainak kezelésében a hatékony tanulások, tanulási környezetek biztosítása, fejlesztése révén.

Az UNESCO Marrakech-i Cselekvési Keretprogram egyértelművé teszi, hogy: Elismerjük az ALE (felnőtt-tanulás és felnőttoktatás) helyi szintű megerősítésének fontosságát, mint a tanulási programok tervezésének, kidolgozásának és végrehajtásának, valamint a képzési és tanulási kezdeményezések, például közösségi tanulóközpontok támogatásának és (társ)finanszírozásának stratégiai dimenzióját, hogy ezek megfelelően felszerelt, képzett felnőttoktatókkal rendelkezzenek. Elismerjük a tanulási helyszínek sokszínűségét, mint például a szakképzési és felsőoktatási intézmények, könyvtárak, múzeumok, munkahelyek, közterek, művészeti és kulturális intézmények, sport és

szabadidős tevékenységek, kortárs csoportok, családok és más formák. Ez azt jelenti, hogy erősítjük az intézményi kapacitásokat az életen át tartó tanulás előmozdítása érdekében mindenki számára helyi szinten, például a tanulóváros-fejlesztés ösztönzésével, valamint a helyi érintettek, köztük a tanulók, közösségi csoportok és intézmények bevonásának támogatásával (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2022a).

A felnőttek tanulását és oktatását kutató Európai Felnőttoktatás-kutató Társaság (ESREA) pedig Felnőtt-tanulói közösséget elemző műhelyének (BGL-ALC) környezetében a múzeumi felnőtt-tanulás érdekes összefüggéseit vizsgálja olyan társadalmi kontextusban, mint a bizalom, a közösséghez tartozás ügye, az identitás, a kritikus gondolkodás és cselekvés, az érzelem és empátia, az együttműködés, az intimitás, a szolidaritás, vagy éppen a felelősség kérdése (ESREA, n.d.).

Felsőoktatás és múzeumok: az együttműködés lehetőségei

Korunkban az informális környezetben zajló tapasztalati tanulások felértékelődnek, ehhez illeszkedik az a folyamat, melyben elmosódnak az oktatás és a kultúra rendszerei közötti határok. „A felnőttképzés emancipáló gyakorlata eleve igényli az együttműködésre épülő megoldásokat, különös tekintettel a felsőoktatás, a felnőttképzés és a múzeumok kapcsolatainak fejlesztésével.” (Chadwick, 2000)

A fenti elgondolásra épülő formák feltételezik az egyes ágazatokban zajló professzió-fejlesztést, a felnőttképzési és múzeumi terület identitásának erősítése céljából. Az egyetemi környezet által támogatott alap- és alkalmazott kutatások segíthetik a folyamatot. A hatékony tanulást támogató formák alkalmazása igényli az alapos tervezést, a didaktikus tananyag-fejlesztést, csakúgy, mint az interdiszciplináris megközelítéseket, elemzéseket.

Két trend érvényesül a hatékony tudástranszfer terén:

- 1) A reflexív cselekvés/a reflexívvé alakuló társadalom szerepe, melyben felértékelődnek az intellektuális készségek. Előtérbe kerülnek a személyes, önirányított tanulások, továbbá előtérbe kerül az „Azt tanuld, aminek haszna van!” felfogás.
- 2) A tanulás individualizációja, azaz „Mindenkinek tanul és tanít!” E szerint szociálpolitikai okok miatt is lényeges a múzeumok aktív részvételével zajló tanulási együttműködések előmozdítása, mivel ez a környezet hozzájárul a tanulási hozzáférés javításához, különös tekintettel nehéz helyzetű felnőttek bevonásához, a lokális informális tanulási kínálat bővítéséhez minőségi tartalommal, a kultúra, a művészetek és a tudományok eszközeivel (Bisovsky, 1999). Ezt a felnőtt-tanulást támogató potenciált és a hozzá illeszkedő gyakorlatot képviseli a hazai múzeumandragógia törekvések számos példája.

A múzeumok számára elengedhetetlen a nyitott, hozzáférhető tudásmegosztás és ennek révén a gyakorlatias, racionális gondolkodás ösztönzése. A kultúra egyúttal integráló hatással lesz a társadalmi kötelékekre, növeli a bizalmat, a megértést és az elfogadást.

Mivel sokan kiszorulnak az anyagi javak gyarapításából, ugyanígy távol kerülnek az oktatástól, kultúrától, ezért a múzeumi és az egyetemi világ érdekelt a tanuláshoz való hozzáférés, a részvételre és a teljesítményre épülő jóllét növelésében.

Néhány megjegyzés

A felelősséget is magában hordozó irányok kutatása és fejlesztése a múzeumokban mint tudományos műhelyekben, erősíthetik azt a célt, hogy a múzeumok, melyek egyébként is összekapcsolják a tanulásban a részvétel és a teljesítmény kérdéseit a dialógusra építő tanuló-központú felfogással, eredményesen járulhassanak hozzá a felnőttek készségeinek, továbbá aktív állampolgárként felelősségeik gyakorlásának igényéhez. Az egyetemi kutatóhelyekkel való partnerség a fentiekén túl segíthet feltárni azokat a dimenziókat, hogy a múzeumok

- mivel segíthetik az egyéni és közösségi tanulások eredményesebbé tételét;
- milyen módszerekkel segíthetik az egyre meghatározóbbá váló kulcskézségek és képességek fejlesztését (World Economic Forum, 2025);
- milyen jövőbeli innovatív kutatási és fejlesztési irányokat bontakoztatnak ki felsőoktatási partnerségben tekintettel a megváltozó tanulási igényekre, formákra

E kérdések további válaszkeresésre ösztönzik a téma iránt érdeklődő kutatókat.

Két jövőorientált példa

Az egyik izgalmas példa a hatékony múzeumi lifelong learning témáját tekintve az amszterdami NEMO Science Museum, amely megmutatja mindenkinek, milyen szórakoztató a tudomány és a technológia, és hogyan befolyásolják azok mindennapi életünket. A múzeum válasza: A NEMO-ban inspirációt találhatsz, játék közben tanulhatsz, megoszthatod tudásodat, kísérletezhatsz, terveket készíthetsz és megoldásokat találhatsz a mai és a holnapi kihívásokra. A múzeumban, az iskolákban, online és az egész országban (EPALE, n.d.; NEMO, n.d.).

A másik példa a Litvániában újonnan létrehozott šeduvai Zsidó Történeti Múzeum, az Elveszett Shtetl Múzeum. E sajátos gyűjtemény missziója nagyon érdekes. "Az elveszett Shtetl" meghívja a látogatókat, hogy fedezzenek fel egy eltűnt világot – egy egész elveszett shtetl kultúrát. A múzeum a šeduvai zsidó közösség hangjaira támaszkodva meséli el több ezer shtetl és azok százezrei által lakott zsidó közösségek történetét, akinek mindennapjai, hagyományai és törekvései formálták Litvánia és a tágabb kelet-európai régió kulturális identitását. A múzeum nem csupán a múlt tanúja – célja tiszteletben tartani, megőrizni, és ahol lehetséges, feléleszteni az emlékezetet. Fényképeken, várostérképeken, írott dokumentumokon és videóvallomásokon keresztül, amelyekben Šeduva zsidóinak leszármazottjai osztják meg családjuk életének történeteit, a múzeum kiállításai újra alkotják a Shtetl világát, egy világot, amely már nem létezik (EPALE, 2025).

E példák egyértelműen transzformatív tanulásra, valamint folyamatos tudásmegosztásra készítetnek, s ezzel határozottan jelzik a múzeumoknak a tanulási ökoszisztémában jelzett szerepét, hogy egyensúlyt képezzenek a múlt, a jelen és a jövő megértésének kihívásai között.

Irodalomjegyzék

- Academia Istropolitana Nova (n.d.). *Local Adult Education Policy – LEAP II*. <https://ainova.sk/en/project/local-adult-education-policy-leap-2/> Letöltés dátuma: 2026. július 14.
- Bakker, W. (2024). *University Continuing Education as part of an Ecosystem*. EUCEN. https://eucen.eu/wp-content/uploads/2024/06/WB_eucenPolicyTalks2024_UCEcosystem.pdf
- Bisovsky, G. (1999). Adult education and museums: opportunities for cooperation In B. Martin (Ed.), *Adult Education and the Museum. International Perspectives of Adult Education*, 23 (pp. 36-40.) IIZ DVV.
- Brown, K. (2018). The definition of the museum through its social role. *Curator. The Museum Journal*, 61(4), 525-539. DOI:10.1111/cura.12276
- Chadwick, A. (2000). *Museums and lifelong learning: The adult dimension*. *Nordisk Museologi*, 2000(1). 79-86.
- EPALE (n.d.). *NEMO Science Museum*. European Commission. <https://epale.ec.europa.eu/en/organisations/nemo-science-museum> Letöltés dátuma: 2026. július 14.
- EPALE (2025, October 2). *The Lost Shtetl Museum opened its doors in Lithuania*. European Commission. <https://epale.ec.europa.eu/en/content/lost-shtetl-museum-opened-its-doors-lithuania>
- ESREA (n.d.). *Between Global and Local – Adult Learning and Communities*. <https://esrea.org/networks/between-global-and-local-adult-learning-and-communities/> Letöltés dátuma: 2026. július 14.
- European Museum Academy (2024). *EMA Situation for Museums in Europe Report 2024*. <https://europeanmuseumacademy.eu/ema-situation-for-museums-in-europe-report-2024/>
- Hamann, F., Heidingsfelder, M., Hofmann, Y., Reulein, A. L., & Ciziroglou, P. (2025). *Museum Innovation Network – Transformationskultur im Museum*. Museum Innovation Network. Fraunhofer IAO. <https://publica-rest.fraunhofer.de/server/api/core/bitstreams/aea1d214-6eee-415d-b0a4-7cbdca900da6/content>
- Innocent, N. (Ed.). (2009). *How museums, libraries and archives contribute to lifelong learning*. NIACE. IFLL Sector Paper 1 <https://learningandwork.org.uk/wp-content/uploads/2026/02/How-museums-libraries-and-archives-contribute-to-lifelong-learning-Sector-Paper-10-1.pdf>
- Longworth, N. (2006). *Learning Cities, Learning Regions and Learning Communities* Routledge.
- McColl, M., Brown, P., Delaney, M., Murr, K. B., & Zipsane, H. (2025). *The Routledge Handbook of Museum and Heritage Education*. Routledge.
- Ministry of Reconstruction (1919). *The 1919 report: the final and interim reports of the Adult Education Committee of the Ministry of Reconstruction, 1918-1919*. Reprinted (1980) with introductory essays by Harold Wiltshire, John Taylor, Bernard Jennings. University of Nottingham.
- Negri, M. (2009). Museums as Catalysts of Creativity and Innovation. *Newsletter of the Network of European Museum Organizations*, 2009(2).
- NEMO (n.d.). *Organisation*. <https://www.nemosciencemuseum.nl/en/organisation> Letöltés dátuma: 2026. július 14.
- Network of Museum Organisations (2025, December 19). *NEMO European Museum Conference 2025 / Panel: Collective care - Museums, communities, and wellbeing*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=424Nyu7Zgd0&list=PLnPnL7LIR1JBosnPdMsfBjmONsonbTEqf>
- Network of Museum Organisations (n.d.). *Webinars*. <https://www.ne-mo.org/activities/nemo-webinars/> Letöltés dátuma: 2026. július 8.
- Németh, B. (2023). A múzeumok változó szerepei a felnőtt tanulók készségeinek formálásában - Trendek és kérdések a készségek európai évében (European Year of Skills 2023). *Tudásmenedzsment*, 24(2. különszám), 23-34.
- Nuissl, E. (1999). Adult Education in the Museums.: museums as „Educational Institutions”. In B. Martin (Ed.), *Adult Education and the Museum. International Perspectives of Adult Education*, 23 (pp. 22-30). IIZ DVV.

O' Tuama, S., Agbessi, E., & Neylon, T. (Eds.). (2025). *Global Perspectives on Learning Cities*. Lifelong Learning Book Series, 35. Springer Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-91110-1_11

The Centenary Commission on Adult Education (n.d.). "A Permanent National Necessity..." *Adult Education and Lifelong Learning for 21st Century Britain*. School of Education, University of Nottingham. [The-Centenary-Commission-on-Adult-Education-Report-HI-RES.pdf](#) Letöltés dátuma: 2026. július 14.

UNESCO Institute for Lifelong Learning (2015). *Guidelines for building learning cities: UNESCO Global Network of Learning Cities*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000234987?posInSet=8&queryId=a00280a4-4118-4f81-829f-e486d66e4ba1>

UNESCO Institute for Lifelong Learning (2022a). *CONFINTEA VII Marrakech Framework for Action: harnessing the transformational power of adult learning and education*. UNESDOC Digital Library. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382306>

UNESCO Institute for Lifelong Learning (2022b). *Making lifelong learning a reality: a handbook*. UNESDOC Digital Library. <https://doi.org/10.54675/FWWE9277>

Wollentz, G., Djupdraet, M. B., Hansen, A., Sonne, L., & Banik, V.K. (2022). The museum as a social place and a place for lifelong learning. *Nordic Museology*, 2022(2), 23-42.

World Economic Forum (2025). *Future of Jobs Report*. https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf

Prikler Szilvia Beatrix

EGYETEMEK ÉS TÁJHÁZAK EGYÜTTMŰKÖDÉSE A MAGYARORSZÁGI TÁJHÁZAK KÖZPONTI IGAZGATÓSÁGÁNAK SZERVEZÉSÉBEN

Absztrakt

A tájházak speciális muzeális intézmények, melyek jellegükből adódóan a múzeumi szakma periferiáján állnak, sok esetben szakember nélkül működnek. A Magyarországi Tájházak Központi Igazgatóságának alapfeladata többek között a tájházak szakmai segítése, melynek fontos eleme a múzeumi tudományterületeken dolgozó munkatársak érzékenyítése és motiválása a tájházi munka iránt. Ezt már a felsőoktatásban résztvevő hallgatóknál érdemes elkezdni, hiszen a Kárpát-medencében található, ezer feletti tájházi intézményhez valamilyen lokális szálon szinte mindenki tud kapcsolódni. A Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága különböző mintaprojekteken keresztül igyekszik vonzóvá tenni a tájházi munkát a különböző szakterületek hallgatói számára. A restaurátoroknak a Magyar Képzőművészeti Egyetem Restaurátor Tanszékével közösen a Műtárgyvédelmi és Muzeológiai Mintaprojekt során, az építész hallgatóknak a Népi Építészeti Nyári Tábor alkalmával, míg a néprajz szakos hallgatóknak a Tájházi Múzeumi Gyakorlat során. A programok során a hallgatók tájházi környezetben próbálhatják ki az egyetemen megismert munkafolyamatokat, így a gyakorlat szerzése mellett valós pályaképet is kapnak.

Kulcsszavak: tájház; múzeum; felsőoktatás

Bevezetés

A műemlékek, így a népi műemlékek védelmének törvényi szabályozása az 1949-es 19. sz. törvényerejű rendelettel kezdődött, mely szabályozta a népi műemlékek védelmét, és előre vetítette a szabadtéri néprajzi gyűjtemények (tájházak) megalakítását is. A 20. század közepétől a tájházak alapítása változékony intenzitással ugyan, de folyamatos volt. Építészeti jelentősége miatt érthető, hogy a hagyományos népi építészet iránt érdeklődők és az építészek kezdték el egyre inkább felkarolni az ügyet. Ennek eredményeként a Magyarországi Tájházhálózat felkerült az UNESCO Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékére (Tájházszövetség, n.d.).

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága 1977 óta évente megszervezi a Békési Népi Építészeti Tanácskozást, melyen jelentős az építészek és néprajzkutatók száma, így a szabadtéri néprajzi múzeumokban dolgozóké is. A 2002 szeptemberében megszervezett konferencián már határozottan megfogalmazódott az az igény, hogy a tájházak segítésére, összefogására létrehozzanak egy civil szervezetet, melyet 2002. november 26-án Budapesten alapítottak meg Magyarországi Tájházak Szövetsége néven. A szervezetnek kezdetektől célja volt a határon túli tájházak szakmai támogatása is, illetve a szabadtéri múzeumok bevonása, melyet 2023. április 15-én tettek hivatalossá, új elnevezésük pedig Tájházak és Szabadtéri Múzeumok Szövetsége lett. Azonban az új alapszabály megtartotta

rövid névként a Tájházszövetséget (Tájházszövetség, 2023). Fontos hangsúlyozni, hogy az egyesület Kárpát-medencei hatókörű civil szakmai szervezet, a belépéssel és az éves tagdíj fizetésével lehet egyéni és jogi tagságot szerezni (ugyanakkor a nem tagok szakmai segítése szintén fontos feladat). A szervezet vezetése csapatmunkában zajlik: az elnök képviseli a szervezetet, az ügyvezető elnökkel közösen szervezi az egyesület tevékenységét, munkájukat az elnökségi és a felügyelőbizottsági tagok segítik. Az elnökségi tagok a hét magyarországi régió, a magyarországi szlovák és német közösségek, illetve a határon túli magyar közösségek képviselőiként látják el feladataikat. A Tájházszövetséghez a hazai tájházak kb. fele csatlakozott.

A szervezet elismerési rendszer kidolgozásával is támogatja a tájházak népszerűsítését és az ezen a területen dolgozók megbecsültségét. Minden évben odaítélik az Év Tájháza és az Év Tájházvezetője elismeréseket. A Szablyár Péter Emlékplakettet pedig kétévente adják át életműdíjként azoknak a tájházakban vagy tájházi területen dolgozó kollégáknak, akik életüket, szabadidejüket a tájházak fejlesztésére és vezetésére, működtetésére áldozták (Bereczki et al., 2023).

A Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága (a továbbiakban MTKI vagy Tájházigazgatóság) a Szabadtéri Néprajzi Múzeum önállóan működő szervezeti egysége 2017. április 1-től. Fő feladata a magyarországi magyar és nemzetiségi, valamint a határon túli magyar vonatkozású tájházak, néprajzi és helytörténeti gyűjtemények szakszerű és hiteles fenntartásának, működtetésének és megújításának szakmai segítése, koordinálása. Ebbe természetesen a muzeológia minden területe beletartozik: az állagmegóvás, a műtárgyvédelem, a muzeológia, az ismeretátadás, a frontszemélyzeti munka stb., hiszen a tájházak többsége a közérdekű muzeális kiállítóhely kategóriába tartozik. Mivel a tájházak épületei népi építészeti értékűek, többségében műemlékek vagy helyi védettséggel rendelkeznek. Ezért a Tájházigazgatóság tágabb körben, igény szerint, olyan épületek esetében is nyújt konzultációs lehetőséget, ahol még nincs kiállítás, viszont már felmerült a tájház alapításának szándéka. Az MTKI munkatársainak néprajzos, muzeológiai tudását kiegészítve, a helyszíni bejárások és konzultációk során építész és restaurátor kollégák is csatlakoznak, így a szervezet átfogóbb képet tud adni a tájházak feladatokról.

Fogalmi keret

De mit is nevezhetünk tájháznak? A tájház fogalmának értelmezése az elmúlt évtizedek során többször módosult (Urbán, n.d.). A Tájházigazgatóság által elfogadott definíció alapján a *„tájházak olyan szabadtéri néprajzi gyűjtemények, amelyek jelentős népi építészeti értékű (többnyire műemléknek nyilvánított vagy egyedi helyi védelem alatt álló), helyben megőrzött épületek. Lehetnek lakóépületek, egy teljes porta építményei, műhelyek, gazdasági épületek vagy egyszerűbb ipari létesítmények. A tájházak kiállításaikban a helyben összegyűjtött és megőrzött tárgyakkal az adott település vagy tájegység hagyományos tárgyi kultúráját meghatározott időmetszet szerint, és egy-egy társadalmi rétegét megjelenítve mutatják be a nyilvánosság számára. A tájháznak legalább egy meghatározó helyisége enteriőrként berendezett kell, hogy legyen. A helyreállított és berendezett épületek egy-egy tájegységen belül a helyi népi kultúra legjellemzőbb emlékei.*

A tájház rendezvényei, az oktatás, valamint a közösségek és a településre látogatók számára nyújtott szolgáltatásai a helyi hagyományos tudás, a szellemi örökség megismerését, megőrzését és élővé tételét, a helyi, a nemzetiségi és a nemzeti identitás erősítését szolgálják. A tájházak egy része muzeális intézményi működési engedéllyel rendelkező közgyűjtemény, illetve a Világörökségi Várományosi Jegyzéken szereplő Magyarországi Tájház Hálózat tagja.” (Magyarországi Tájházak Központ Igazgatósága, n.d.-a).

A Magyarországi Tájházak Központi Igazgatóságának főbb tevékenységi körei

Az MTKI munkatársai egyfajta mentori szerepet töltenek be a tájházak életében. A Tájházigazgatóság felmérte a tájházak rendszerét, melynek eredménye egy 647 tájházi, 83 helytörténeti és 305 határon túli tájházból, összesen 1035 intézményből álló adatbázis¹ létrehozása lett, melyet a szervezet folyamatosan bővít. Az adatbázis részben publikus a Tájházigazgatóság honlapján (Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága, n.d.-e).

A Tájházigazgatóság mentori feladatai közé tartozik a tájházak vezetőinek és fenntartóinak képzése, ezért 2017 óta minden évben elindította a 60 órás, felnőttképzési akkreditációval rendelkező Szabadtéri muzeológiai és tájházi szakági képzését, melynek fókusz a általános tájházvezetési ismeretek átadása. 2020-ban ez kiegészült egy szintén 60 órás akkreditált Tájházi referensi képzéssel, mivel a szervezet célja egy országos referensi hálózat kialakítása, mely mintaprojektként 2023-ban indult Győr-Moson-Sopron, Vas és Veszprém megyékben, illetve bővült Szabolcs-Szatmár-Bereg megyével is. A képzésen a résztvevők a megyei referensi rendszert és az azzal kapcsolatos feladatköröket, szakmai ismereteket szerzik meg. Ez a referensi működés feltétele. Az MTKI 2024-ben a Tájházi kiállítások rendezése címmel új, kifejezetten a tájházi kiállítások megújítására, létrehozására vonatkozó ismeretek átadására fókuszáló 30 órás felnőttképzést indított a tájházak munkatársai számára. A Tájházigazgatóság tervei között szerepel még egy képzés akkreditálása tájházi ismeretátadás témában 2026 során. A képzések elsődleges célcsoportját a tájházvezetők, valamint a tájházakban szakmai tevékenységet végző munkatársak alkotják. A képzések teljesítésének feltétele minden esetben egy prezentáció megtartása, valamint egy záródolgozat benyújtása, amelyet az adott szakterület megfelelő kompetenciával rendelkező szakembere értékel. A kiemelkedő szakmai színvonalú dolgozatok számára a Tájházigazgatóság publikálási lehetőséget biztosít. A képzések népszerűségét és hiánypótló jellegét bizonyítja, hogy eddig a Szabadtéri muzeológiai és tájházi szakági képzésen 151, a Tájházi referensi képzésen 20, a Tájházi kiállítások rendezése képzésen pedig 38 fő vett részt. A képzéseket sikeresen teljesítő résztvevők tanúsítványban részesülnek.

A Tájházigazgatóság másik mintaprojekjét a Magyar Képzőművészeti Egyetem Restaurátor Tanszékével indította el *Műtárgyvédelmi és muzeológiai mintaprojekt* címmel 2017-ben. A program lényege, hogy a restaurátor szakos hallgatók egyik kurzusuk keretében évente egyszer néhány napot egy előzetesen kiválasztott tájházban töltenek,

¹ Az adatok a 2025. október 28-ai állapotot tükrözik.

ahol megismerkednek a tájházak sajátos műtárgykörnyezetével, valamint gyakorlati tapasztalatot szereznek a kockázatkezelés módszereinek alkalmazásában. A tájházak azért is kifejezetten jó helyszínek erre a munkára, mert a kockázatok felmérése és megoldása, a feladatok és tevékenységek éles helyzetben, valós környezetben, a kiállításban történnek. Ha lehetőség adódik rá, néprajz szakos hallgatókat is hívnak, akik múzeumi gyakorlatukat tölthetik a muzeológiai szempontból szintén sajátosnak tekinthető tájházban az általuk végzett műtárgyrevízió során. A projekt lehetőséget nyújt arra is, hogy a hallgatók az MTKI munkatársaival közösen javaslatot készítsenek a tájház kiállításának megújítására. 2017-ben Gyomaendrődön az Endrődi Tájházban, 2018-ban a Jósavfői Tájházban, 2019-ben a békéscsabai és a tótkomlói Szlovák Tájházban, 2020-ban a zsámbéki Szent Vendel Domborműves Népi Lakóházban, 2021-ben a Boldogi Tájházban, 2022-ben, a Hartai Tájházban, 2023-ban pedig a Nagytarcsai Múzeumi Kiállítóhelyen valósult meg a program.

1. sz. ábra: Textilek tisztítása és a talált kártevők dokumentálása
a Műtárgyvédelmi és muzeológiai mintaprojekten, Jósavfő, 2018

Forrás: Bereczki Ibolya felvétele (2018)

Az oktatást, képzést, tudománynépszerűsítést több fórumon is végzik az MTKI munkatársai, szorosan együttműködnek a Tájházak és Szabadtéri Múzeumok Szövetségével, mely civil szakmai szervezetként segíti a tájházak munkáját. A Tájházszövetség rendezvényein, konferenciáin, országos és regionális találkozóin a Tájházigazgatóság kollégái rendszeres előadók, illetve közösen szervezik meg minden év tavaszán a több alkalomból álló Tájházi Műhely workshop sorozatot, az utóbbi időben már online, melynek videói visszanezhetők az MTKI YouTube csatornáján (Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága, n.d.-c). Emellett a Tájházigazgatóság munkatársai több egyetemi néprajz szakos képzésben is szerepet vállalnak néhány óra vagy egész kurzus tartásával. A tájházi téma így már megjelent az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Szegedi Tudományegyetem, a Debreceni Egyetem és a Pécsi Tudományegyetem néprajz tanszékein.

Az ismeretek átadását szolgálja a Tájházigazgatóság 2018-ban elindított kiadványsorozata, a Tájházi TudásTár is, melynek eddig öt kötete jelent meg, további kettőnek pedig előkészítő munkálatai folynak. Az első *Tájházi TudásTár 1 Tájházaink megújítása – a kiállítási forgatókönyv* címmel jelent meg (Bereczki, 2018), a második témája pedig a fent említett Műtárgyvédelmi és muzeológiai mintaprojekt kapcsán a tájházi környezetben alkalmazható műtárgyvédelem (Fancsalszki, 2019). A harmadik kötet egy másik projekthez kapcsolódva a népi építészettel és annak gyakorlatával, az épületek állagvédelmével foglalkozik (Kmellár, 2020). A negyedik kötet a tájházi múzeumpedagógiára, tájházpedagógiára fókuszál, számos jelenlegi jó példát és gyakorlatot felsorolva (Prikler, 2020). Az ötödik kötet a Szabadtéri muzeológiai és tájházi szakági képzéseken született kiemelkedően jó dolgozatokat tartalmazza (Fancsalszki, 2021). A hatodik kötet a Kubinyi Ágoston Program monitoring tevékenysége során feltárt jó példák és gyakorlatok bemutatására törekszik majd. A kötetek digitális formában szintén elérhetők az MTKI honlapján. (<https://tajhazigazgatosag.skanzen.hu/tudastar.html>)

2018 júliusában indult a Tájházigazgatóság Népi Építészeti Nyári Egyeteme, melyet évente egy alkalommal szerveznek meg. A napközbeni gyakorlati munkát este elméleti előadások kísérik, melyek az aktuális munkálatokhoz kapcsolódnak. A rendezvényt 2024-től Népi Építészeti Nyári Tábor néven szervezik meg, de az elv és a felépítés megmaradt. A tábor alapvetően mindenki számára nyitott, legtöbb esetben építész és néprajzos hallgatók és szakemberek, illetve laikus érdeklődők a résztvevők. A tábor nem képzésként működik, így nincs értékelési rendszere, de a jelentkezők (főként a hallgatók) visszajelzései alapján a program hasznos ismereteket nyújt a további tanulmányokhoz. Éppen ezért az országos és határon túli magyar vonatkozású, kapcsolódó szakirányú tanszékek és felnőttképzési intézmények számára a Tájházigazgatóság minden esetben továbbítja az aktuális lehetőségeket. Az első évben Felpécen újíttatták fel a tájház számára adományozott présházpincét, mely a zsúptető cseréjét és némi falazati munkát jelentett. 2019-ben Oszkón végeztek a Hegypásztör Kör munkatársaival hasonló tevékenységet, majd a járványhelyzet miatti kényszerű szünet után 2022-ben Óbányán folytathatták a munkát, 2023 júliusában pedig az öcsödi Körös Tájházban bonyolították le a nyári egyetemet. 2024-ben és 2025-ben a Szennai Skanzenben szervezték meg a tábort, első évben egy istálló falazatát újíttatták meg, a második évben pedig famunkákat végeztek: két kút készült el, illetve egy istálló falazatának javítása.

A Teleki László Alapítvánnyal 2025. október végén kötött együttműködési megállapodás keretében a Tájházigazgatóságnak 2026-tól már több közös programmal és évente több alkalommal is lehetősége nyílik a táborok megszervezésére.

2. sz. ábra: Sártapasztás a Népi Építészeti Nyári Egyetemen. Felpéc, 2018

Forrás: Bereczki Ibolya felvétele (2018)

Kiterjedt adatbázisa és a népi építészetben aktív jelenléte miatt a Tájházigazgatóság a Teleki László Alapítvány által közzétett Népi Építészeti Program (Teleki László Alapítvány, n.d.) tájházak pályázóinak is hathatós segítséget nyújt. Az alapítvánnyal való együttműködés keretében a felhívások előkészítésében és az ehhez tartozó tájházi adatbázis aktualizálásában, a program információs napjainak megszervezésében is aktív szerepet vállalnak az MTKI munkatársai. Emellett a korábban évente meghirdetett Kubinyi Ágoston Programban nyertes tájházak munkálatainak monitorozását látták el 2017 és 2022 között az akkori Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából. A Magyarországi tájházhálózat szerepel az UNESCO Világörökségi Várományosi Jegyzéken (Tájházszövetség, n.d.).

A népi építészet vonalán haladva a Tájházigazgatóság 2019-től Népi építészeti szakmai napokat szervez a Magyar Építőművészek Szövetségével együttműködésben a Nagypám Háza Örökségvédelmi Program keretein belül. Ennek célja, hogy a résztvevők elsajátítsák a népi építészet elméletét és gyakorlati tudását. Első alkalommal Szentendrén, a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban került sor a találkozóra, majd az évek során az ország több pontján is: Ócsán, Turán, Veszprémben, Pálozdon, Óbudaváron, Kiskőrösön és Hartán.

A tájházak közösségének építését, a tájházhálózat erősítését az MTKI munkatársai kiemelt feladatuknak tartják, ezért minden évben országos nagyrendezvényt tartanak Szentendrén a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban Hagyományaink vendégségben címmel. A rendezvény megvalósításában partner a Tájházszövetség, illetve a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség is. Az esemény jó alkalmat teremt a tájházakhoz kapcsolódó közösségek találkozására, és lehetőséget biztosít arra is, hogy a nagyközönség betekintést nyerjen tevékenységükbe. A program aktív tájházak közreműködőinek száma évek óta meghaladja az ötszáz-ötszáz főt. Az MTKI minden évben egy tematika köré szervezi a programot, illetve oklevéllel köszönti az alapításuk kerek évfordulóját ünneplő tájházakat, növelve ezzel a tájházak identitáserősítő szerepét. A tájházak közösségének szimbolikus összetartozását jelzi a rendezvényen minden évben közösen elültetett almafa is.

Az MTKI kommunikációja több csatornán működik, saját önálló honlappal (<https://tajhazigazgatosag.skanzen.hu/>) rendelkezik, Facebook oldala kifejezetten aktív (Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága, n.d.-b). Instagram oldala nemrég indult (Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága, n.d.-d), YouTube csatornájára viszont már több éve folyamatosan töltik fel azokat az anyagokat, melyek a programok alkalmával elhangzanak, hogy az érdeklődők később is meg tudják nézni az előadásokat, műhelymunkákat (Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága, n.d. -c).

A Tájházigazgatóság előtt álló következő nagy feladat a határon túli magyar vonatkozású tájházakkal való kapcsolat még szorosabbá fűzése. Ez már a szervezet eddigi tevékenysége során is jelentős volt, mivel szinte minden rendezvényén, képzésén és műhelymunkáján jelen voltak határon túli résztvevők, de ezt még intenzívebbé szeretnék tenni. Első lépéseként Szlovákiában Galántán és Kassán, Szerbiában Topolyán és Bácsfeketehegyen végeztek az MTKI munkatársai egyeztetéseket, 2022-ben pedig Erdélyben a válaszüti Kallós Zoltán Alapítvánnyal. Emellett a határon túli konferenciákon, rendezvényeken is rendszeresen bemutatkozik a Tájházigazgatóság. A határon túli együttműködések jelentős mérföldkövét jelentette, hogy 2024-ben Székelyudvarhelyen a Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközponttal közösen az MTKI négyalkalmas workshop-sorozatát valósította meg. A program a Szabadtéri muzeológiai és tájházi szakági képzés tematikáját követte, az MTKI munkatársai a tájházak vezetéséhez elengedhetetlen ismereteket adták át a székelyföldi, főleg Hargita megyei tájházvezetőknek.

A Tájházigazgatóság legújabb vállalása a Tájházi Múzeumi Gyakorlat, melyet 2025 augusztusában szervezett meg először Vörsön. Ez tulajdonképpen a néprajz szakos egyetemi hallgatók számára kötelező múzeumi gyakorlat megvalósítása tájházi helyszínen. A kezdeményezés célja egy olyan helyzet kialakítása volt, ahol mindenki nyer:

- 1) A tájházaknak azért fontos a program, mert a sokszor elhanyagolt vagy szakember hiányában rosszul, vagy egyáltalán nem vezetett műtárgynyilvántartás rendbetétele megtörténik az elvégzett revízióval és az új tárgyak leltározásával.
- 2) Az egyetemisták számára segítség, hogy a gyakorlat során jelentős tapasztalatot szerezhessenek a gyűjteményi szerzeményezés működéséről, a gyűjtés szakmai feltételeiről, illetve a leltározás menetéről, hiszen a műtárgynyilvántartás vezetése és szakmai részletei kevésbé fókuszáltak az egyetemi oktatásban.
- 3) Az MTKI munkatársai a revíziózott és újonnan beletárolt tárgyakat mobil fényképezési műteremben digitalizálták. Az így készült jó minőségű műtárgyfotókat a készülő Kárpát-medencei tájházi műtárgyadatbázisban tervezi nyilvánossá tenni a Tájházigazgatóság. Ez szintén előnyt jelent a tájházak számára, hiszen a gyűjtemény kevésbé feldolgozott, kevésbé látható és hozzáférhető, így kevésbé vizsgált tudományos szempontokból szakmai körökben.

A Tájházigazgatóság célja, hogy a tájházi gyűjtemények publikussá és publikálttá is váljanak, bevonhatóak legyenek a tudományos kutatásokba, valamint a köz- és felsőoktatásba is. A szervezet víziója, hogy előmozdítsa a fenntartók körében a megfelelő szakirányú végzettséggel rendelkező tájházvezetők alkalmazása iránti igény kialakulását, továbbá ösztönözze a hallgatókat a tájházakban történő elhelyezkedésre.

3. sz. ábra: Leltári szám rögzítése a műtárgyakon. Vörsi Talpasház, 2025

Forrás: Döbör-Hodászi Gréta felvétele (2025)

Összegzés

A tájházak esetében a muzeális intézményi működési engedély megléte nem kötelező, de a Tájházigazgatóság javasolja megszerzését. A valóban létező intézmények mintegy kétharmada nem rendelkezik vele, amelyek pedig igen, többnyire a közérdekű muzeális kiállítóhely kategóriába tartoznak. A tájházak alapítása általában alulról, a helyi közösségtől induló folyamat, melyet egy központi személy irányít. A tárgyak gyűjtése és a kiállítás berendezése is az ő munkájuk, jó esetben megfelelő felsőfokú szakirányú képzettséggel rendelkező ember bevonásával. Ez a segítségkérés azonban sok esetben elmarad. A megnyitó utáni erősödő tárgyfelajánlásokkal és az új tárgyak kiállításba való kihelyezésével gyakran elindul a túlszűföldés, a kiállítás szakmai hitelessége pedig megkérdőjelezhetővé válik. Bár cél az életmód bemutatása, de bizonyos tárgytipusok magas száma miatt sokszor elveszik az életszerűség (például egy háztartásban nem használtak egyszerre nyolc vasalót, mint ahogy a tájházi kiállításokban gyakran láthatóak). Megfelelő szakember bevonása nélkül a gyűjteményezett tárgyak dokumentálása és műtárgynyilvántartásba vételének szakmai megfelelősége is sérülhet.

A közérdekű muzeális kiállítóhelyek esetében nem kötelező a fenntartónak muzeológust alkalmaznia, így sok esetben ezek az intézmények egy főszemélyzettel működnek. A 376/2017. (XII. 11.) Korm. rendelet feltételeinek ugyan nem felel meg, de nem ritka a kulcsos rendszer, ahol a látogató előre bejelentkezik, vagy a tájház kapuján látható telefonszámot felhívja, és kinyitják neki a házat, esetleg tárlatvezetésben, beszélgetésben is részesül.

A tájházak sokszor az önkéntességre alapozva tudnak fejlődni, melynek dinamikája településenként eltérő lehet. Vannak helyszínek, ahol sajnos nincs közösség a tájház

mögött, vannak viszont kiemelkedően jó példák a közösségi összefogásra és működésre. Ilyen a somogyszobi Vilma Házat működtető Vilma Háza Alapítvány (Vilma-ház, n.d.) vagy a Felpéci Tájházat támogató Felpécért Alapítvány (Felpécért Alapítvány, n.d.), ahol rendezvények, múzeumpedagógiai programok szervezésében is nagyon tevékenyek, valamint a fenntartásban, a működtetésben, a tájház rendben- és tisztántartásában, de a közösségi médiában is rendkívül aktívak (Felpéci Tájház, n.d.; Vilma Háza, n.d.). Azonban az is elmondható, hogy a tájházak köré szerveződő alkalmazott vagy önkéntes közösségek nagy részénél nem törvényszerűen, de általános az idősebb korosztály dominanciája. Ebben az esetben pedig a kiállítás interaktivitása, a digitális feldolgozottság vagy megjelenés, az online kommunikáció is háttérbe szorulhat. Természetesen ebben a témakörben is vannak nagyon jó példák, mivel több tájház gyűjteménye digitalizált, anyagaikat feltöltik az országos adatbázisokba és archívumokba, valamint beszélhetünk kiemelkedően jó és átgondolt (online) kommunikációs stratégiával és tevékenységgel rendelkező tájházakról is.

A tájházi kiállítások szakmai hitelességének elérését a szakalkalmazott hiánya is gyakran akadályozza, hiszen a múzeumok legfontosabb funkcióit így nem tudják ellátni, noha közgyűjteménynek tekintjük őket a muzeális intézményi működési engedély meglététől függetlenül. Ezek a funkciók a gyűjtés, a konzerválás, a megőrzés, a tudományos feldolgozás és a bemutatás. Pedig a tájházaknak is éppen úgy érdemes működniük, mint a többi muzeális intézménynek. Ugyanakkor speciális helyzetük, szabadtéri jellegük további kihívásokat jelent. Persze az sem könnyíti helyzetüket, hogy sokszor integrált intézményként a helyi művelődési ház alá tartoznak, és az alkalmazottaknak csak munkaidejük egy részében kell foglalkozniuk a tájházzal. A tájházban dolgozónak egyszerre kell muzeológusnak, múzeumpedagógusnak, gyűjteménykezelőnek, restaurátornak, építésznek, gondnoknak és takarítónak lennie, ami valljuk be, nehéz feladat, és szinte lehetetlen ennyiféle végzettséggel egyszerre rendelkezni. A Tájházigazgatóság képzéseivel, disszeminációs és publikációs tevékenységével, mintaprojektjeivel, workshopjaival azon munkálkodik, hogy a felsorolt szakágak mindegyike kapcsán segíteni tudja a tájházak munkáját mind elméleti, mind gyakorlati szinten.

Irodalomjegyzék

1949. évi 13. törvényerejű rendelet a múzeumokról és műemlékekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=94900013.TVR&txtreferer=99200024.TV>
- 376/2017. (XII. 11.) Korm. rendelet a muzeális intézmények működési engedélyéről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700376.kor>
- Bereczki, I. (Szerk.). (2018). *Tájházi TudásTár 1. Tájházaink megújítása – a kiállítási forgatókönyv*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum.
- Bereczki, I., Hegedűsné Majnár, M., & Kapitány, O. (Szerk.). (2023). *Tájházi közösségekkel a tájházakért – 20 éves a Tájházszövetség*. Tájházak és Szabadtéri Múzeumok Szövetsége.
- Fancsalszki, N. (Szerk.). (2019). *Tájházi TudásTár 2. Tájházaink megújítása – műtárgyvédelem tájházi környezetben*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum.
- Fancsalszki, N. (Szerk.). (2021). *Tájházi TudásTár 5. Tájházaink megújítása – válogatott dolgozatok a tájházi képzésekről*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum.

- Felpéci Tájház (n.d.). *Home* [Facebook oldal]. Facebook. <https://www.facebook.com/Tajhaz> Letöltés dátuma: 2026. július 6.
- Felpécért Alapítvány (n.d.). *Főoldal*. <https://felpecert.hu/> Letöltés dátuma: 2026. július 6.
- Kmellár, V. (Szerk.).(2020). *Tájházi TudásTár 3. Tájházaink megújítása – hagyományos népi építészeti technológiák*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum.
- Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága (n.d.-a). *Alapvető fogalmak*. <https://tajhazigazgatosag.skanzen.hu/alapveto-fogalmak1.html> Letöltés dátuma: 2026. július 5.
- Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága (n.d.-b). *Home* [Facebook oldal]. Facebook. <https://www.facebook.com/MTKI.Skanzen> Letöltés dátuma: 2025. október 28.
- Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága (n.d.-c). *Kezdőlap*. [YouTube csatorna]. YouTube. <https://www.youtube.com/@magyarorszagitajhazakkozpo7376> Letöltés dátuma: 2026. július 5.
- Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága (n.d.-d). *tajhazigazgatosag*. [Instagram profil]. Instagram. <https://www.instagram.com/tajhazigazgatosag/> Letöltés dátuma: 2026. július 5.
- Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága (n.d.-e). *Tájházi-Adatbázis*. <https://tajhazigazgatosag.skanzen.hu/tajhazi-adatbazis.html> Letöltés dátuma: 2025. október 28.
- Prikler, Sz. (Szerk.).(2020). *Tájházi TudásTár 4. Tájházaink megújítása – ismeretátadás és múzeumpedagógia*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum.
- Tájházszövetség (2023). *A Magyarországi Tájházak Szövetsége Módosított Alapszabálya*. https://tajhazszovetseg.hu/wp-content/uploads/2024/02/Alairt_Modositott-alapszabaly-2023-apr.-15_KL_BI_kn_KA.pdf
- Tájházszövetség (n.d.). *Tájházak és a világörökség*. <https://tajhazszovetseg.hu/tajhazak-es-a-vilagorokseg/> Letöltés dátuma: 2025. november 17.
- Teleki László Alapítvány (n.d.). *Népi Építészeti Program*. <https://www.telekialapitvany.hu/nepi-epiteszeti-program/> Letöltés dátuma: 2025. október 28.
- Urbán, A. (n.d.). *Tájház – A fogalom (át)alakulása. A Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága*. <https://tajhazigazgatosag.skanzen.hu/tajhaz-a-fogalom-at-alakulasa.html>
- Vilma-ház (n.d.). *A Vilma-házról*. <https://vilmahaz.hu/> Letöltés dátuma: 2026. július 6.
- Vilma Háza (n.d.). *Home* [Facebook oldal]. Facebook. <https://www.facebook.com/vilmahaz> Letöltés dátuma: 2026. július 6.

Sóki Diána – Berényi Marianna
A GYAKORLAT TESZI A MESTERT –
A MAGYAR MÚZEUMOK ONLINE GYAKORNOKI RENDSZERE

Absztrakt

A tanulmány a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Magyar Múzeumok Online (MMO) című folyóiratának gyakornoki és egyetemi együttműködési programjának kialakulását és működését vizsgálja. A cikk feltárja, hogyan reagált a hazai múzeumi kommunikáció egyik meghatározó digitális platformjaként működő felület a kulturális szféra változó igényeire a fiatal szakemberek bevonásával, különösen a COVID-19 járvány idején, amikor az online jelenlét vált elsődlegessé. A jó gyakorlat bemutatásának célja annak meghatározása, hogy ezek a programok milyen oktatási és szakmai lehetőségeket kínálnak, valamint mennyiben támogatja a strukturált mentorálás és a valós szerkesztőségi munkába való bekapcsolódás a hallgatók készségfejlődését és a múzeumi területhez való kötődését. Az elemzés a projektet elindító szerkesztő és a lap főszerkesztőjének tapasztalataira épül. Eredményeik azt mutatják, hogy a programok fejlesztették a résztvevők íráskészségét, kritikai gondolkodását és digitális kommunikációs kompetenciáit, miközben az MMO számára friss szemléletet és tartalmi bővülést hoztak. A kihívások – így a készségszintek eltérései, a távoli együttműködés nehézségei és a szerkesztőségi kapacitáshiány – rámutatnak a kulturális kommunikáció szerkezeti korlátaira. Az elemzés elméleti szempontból a tudásátadás és közösségépítés szerepét hangsúlyozza, gyakorlati szempontból pedig a kulturális szakember-utánpótlás fenntartható támogatásának szükségességét emeli ki.

Kulcsszavak: múzeumi kommunikáció; kulturális újságírás; gyakornoki programok; kompetenciafejlesztés

Bevezetés

A Magyar Múzeumok Online (MMO) a hazai múzeumi szféra egyik meghatározó digitális kommunikációs felülete, amely 2009 óta folyamatosan működik, és több mint másfél évtizede szolgál információs és szakmai platformként a múzeumok, kutatók, kulturális szakemberek és a nagyközönség számára. A portál küldetése, hogy bemutassa a hazai múzeumi kultúra sokszínűségét, a muzeológia és a múzeumi szakterületek eredményeit, közvetítse a legfontosabb múzeumi híreket, eseményeket és innovatív kezdeményezéseket, ezáltal támogassa a szakmai diskurzus és az intézmények láthatóságát. A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület internetes folyóirataként az MMO mára stabil, országos elérésű szakmai médiaplatformmá vált. A digitalizáció és szerkesztőségi kapcsolatok fejlődésével – a szűkös anyagi források ellenére is – a Magyar Múzeumok Online egyre inkább olyan térként funkcionál, ahol a kulturális tartalmak elérhetősége, feldolgozása és értelmezése naprakész, közérthető és felhasználóbarát módon valósul meg.

A portál működésének jelentőségét különösen a 2020-as világjárvány időszaka erősítette fel, amikor a múzeumok számára az online jelenlét vált az elsődleges kommunikációs csatornává. Az MMO ebben az időszakban is folyamatos megjelenési lehetőséget biztosított a múzeumok digitális tartalmi, hírei számára, hozzájárulva a szakmai láthatóság és a közönségkapcsolatok fenntartásához. A weboldal látogatottsági adatai a portál stabil elérését jelzik azóta is: 2024-ben mintegy 168 ezer, 2025-ben pedig közel 176 ezer megtekintést regisztráltak, miközben az oldalon mért felhasználói aktivitás (eseményszám) is növekedett. A Magyar Múzeumok Online közösségi média jelenléte szintén jelentős: Facebook-oldalának követőtábor 2025 végére megközelítette a 11 ezer főt, ami fontos csatornát biztosít a szakmai hírek, felhívások és tartalmak gyors terjesztéséhez (Magyar Múzeumok Online, n.d.). A kis létszámú, projektalapon működő szerkesztőség magját jelenleg egy főszerkesztő és egy szerkesztő alkotja, munkájukat azonban együttműködő szerzők, szakmai partnerek, valamint a Pulszky Társaság szakmai háttere is támogatja, így a portál egyszerre őriz meg rugalmas működést és széles szakmai beágyazottságot. A projektszemlélet az internetes platform szerkezetét is befolyásolja. A szerkesztőség olyan online felületet hozott létre, amely nem állandó menüstruktúrával működik, hanem a címkerendszeren keresztül az aktuális témák mentén rendszerezheti a megjelenített tartalmakat. Ennek köszönhetően a kiemelt témák köre bármikor átrendezhető, informatikai fejlesztés nélkül új projektelemmel kiegészíthető.

A felület fejlődése során egyre inkább kirajzolódott az igény arra, hogy a múzeumi kommunikáció területén megjelenjenek azok a fiatal szakemberek is, akik friss gondolkodással, technológiai nyitottsággal és újfajta médiahasználati szokásokkal rendelkeznek. A múzeumok számára a generációk közötti tudásátadás és az utánpótlás biztosítása kulcsfontosságú feladat. A fiatalabb generációk digitális kompetenciái jelentős értéket képviselnek a kulturális örökség közvetítése szempontjából is. Ennek a felismerésnek az eredményeként született meg a Magyar Múzeumok Online gyakorlonoki programja.

Az alábbi elemzés leíró-értelmező esettanulmányként tekint ezekre a gyakorlonoki programokra, és a szerkesztőségi tapasztalatokat a tapasztalati tanulás, illetve a munkavégzéshez kötött tanulási formák (experiential learning, work-based learning) szakirodalmi kereteihez kapcsolja (Kolb, 1984; Boud & Solomon, 2001), azaz nem kvantitatív hatásvizsgálatra vállalkozik, hanem a szerkesztőségi működés és az oktatási együttműködések tapasztalatainak kvalitatív, reflexív elemzésére. Az elemzés empirikus alapját a Magyar Múzeumok Online szerkesztőségi keretein belül 2019 és 2024 között működő gyakorlonoki programok dokumentált munkafolyamatai és a résztvevői tapasztalatok adják. A tanulmány három fő tematikus egység mentén épül fel: bemutatja a gyakorlonoki rendszer kialakulásának intézményi és szakmai hátterét, részletesen ismerteti a programok működését és pedagógiai logikáját, valamint értelmezi annak eredményeit és hatásait a résztvevők és a szerkesztőség nézőpontjából. A szerzők a program tervezésében és működtetésében aktív szerepet vállaltak, ezért az elemzés belső, reflexív perspektívából közelít a gyakorlonoki rendszerhez, amely lehetővé teszi a mindennapi szerkesztőségi gyakorlatok és tanulási folyamatok feltárását, ugyanakkor

tudatos elhelyezést igényel a releváns pedagógiai és múzeumszakmai diskurzusok kontextusában.

A gyakornoki rendszer kialakulásának háttere

A Magyar Múzeumok Online gyakornoki programját több szakmai és társadalmi tényező ösztönözte. A portál hosszú ideje kis szerkesztői közösséggel működik, amelynek tagjai főállásuk mellett hozzák létre a magazin tartalmát. 2019-ben a gyakornoki rendszer indításakor a szerkesztők két fő célt tűztek ki: friss perspektívák bevonása a tartalmi világba, valamint olyan fiatalok megszólítása, akik érdeklődnek a kulturális élet és a múzeumi szakma iránt. A program lehetővé tette komplex tematikus sorozatok és válogatások létrehozását, amelyekre a szerkesztőség korábbi kapacitásai nem adtak lehetőséget. A gyakornokok számára a múzeumok, kiállítások és szakmai rendezvények megismerése értékes tapasztalatot jelentett, miközben beszámolóik és interjúik az olvasók számára is új nézőpontokat kínáltak.

A gyakornoki programok a kulturális szférában sok tekintetben párhuzamba állíthatók az önkéntességgel. Különösen a fizetés nélküli pozíciók esetén a tevékenység lényegében önkéntes munkához hasonló módon járul hozzá a szervezet működéséhez, miközben a résztvevők tapasztalatot, kompetenciát és szakmai hálózatot szereznek. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ által 2017-ben kiadott, Cselekvő Közösségek nevű projektjének *Intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez* című gyakorlati útmutatójában hangsúlyozza, hogy az önkéntesek nem csupán segédmunkát végeznek, hanem stratégiai erőforrást jelentenek a kulturális intézmények számára (Csordás, 2017). Az önkéntesség során fejlődnek a szociális és állampolgári készségek, a nemformális tanulás lehetőségei, az élethosszig tartó tanulás képességei, valamint a szakmai kompetenciák, miközben hozzájárulnak a szervezet fenntarthatóságához és működésének stabilizálásához. Ezek a hatások párhuzamba állíthatók a gyakornoki program eredményeivel, ahol a résztvevők értékes munkát végeznek, miközben szakmai és személyes fejlődésük is biztosított.

A program elindítása 2020 tavaszán különös hangsúlyt kapott, hiszen a COVID-19 járvány radikálisan átrendezte a kulturális intézmények életét. A múzeumok bezártak, és az online tér vált az egyetlen kapcsolódási felületté a közönség felé. Ebben az időszakban a Magyar Múzeumok Online jelentős szerepet vállalt abban, hogy a múzeumi tartalmak ne veszítsék el láthatóságukat. A gyakornoki rendszer ennek a megújulási folyamatnak is része lett: egy olyan platform jött létre, amely a fiatal szakemberek számára valódi gyakorlati tapasztalatot biztosított egy válsághelyzetben is működő digitális térben. A program céljai egyszerre voltak szakmai és edukációs jellegűek: lehetőséget kívánt teremteni a kulturális újságírás iránt érdeklődő fiatalok számára, hogy kipróbálják magukat valós szerkesztőségi környezetben, miközben hozzájárulnak a hazai múzeumi kommunikáció bővítéséhez.

A program működése és rendszere

A gyakornoki program résztvevőinek kiválasztása nyílt felhívás útján történt, amelyet a Magyar Múzeumok Online felületén, valamint egyetemi partneri csatornákon tettek közzé. A jelentkezők esetében elsősorban a kulturális érdeklődés, a jó íráskészség, a kreativitás és az elköteleződés volt meghatározó, ugyanakkor fontos szempontnak számított a múzeumi világ iránti nyitottság, legalább egy idegen nyelv ismerete, valamint a digitális eszközök használatában való jártasság is. Ennek mentén végül 2020 és 2023 között 6 periódusban 13 gyakornokkal foglalkoztak a szerkesztők.

A kiválasztott gyakornokok három hónapon keresztül, többféle feladatkörben kapcsolódtak be a szerkesztőség munkájába. Elsődleges tevékenységük a cikkírás és az interjúkészítés volt, emellett részt vettek a szerkesztőségi munkafolyamatokban, a közösségi média tartalmak előállításában, valamint önálló tematikus mini-projektek kidolgozásában is. A program célja nem pusztán a tartalomgyártás volt, hanem olyan komplex kompetenciák fejlesztése, mint a kulturális újságírás módszertana, a kritikai gondolkodás, az interjútechnika, a szerkesztési készségek, az információkezelés, illetve a kulturális intézmények működésének mélyebb megértése.

Ez a megközelítés összhangban áll Thomas F. Corrigan *Media and Cultural Industries Internships: A Thematic Review and Digital Labour Parallels* című tanulmányának megállapításaival, amely szerint a kulturális és mediális iparágakban dolgozó gyakornokok elsősorban azokat a tapasztalatokat értékelik, amelyeket értelmes, gyakorlati munkavégzés során, támogató és felkészült mentorok mellett szerezhetnek. Corrigan hangsúlyozza, hogy a gyakornoki munka a készségek fejlesztése mellett a szakmai hálózatok és a személyes márká jövőbeli építésének fontos terepe lehet, ugyanakkor felhívja a figyelmet a fizetetlen, bizonytalan és alacsony státuszú gyakornoki pozíciók kockázataira is. Éppen ezért kiemelten fontos, hogy a gyakornokok jól strukturált, átlátható és célorientált rendszerben jussanak valódi munkahelyi tapasztalatokhoz (Corrigan, 2015).

A program során a gyakornokok munkáját folyamatos mentori és szerkesztői támogatás kísérte. A szerkesztőség tagjai személyre szabott visszajelzéseket adtak, segítették a témaválasztást, iránymutatást nyújtottak a szövegek felépítéséhez és stílusához, valamint szakmai szempontok szerint formálták az elkészült anyagokat. A járványhelyzet miatt a program teljes egészében digitális térben valósult meg, így az együttműködés online eszközökön – megosztott dokumentumokon, videómegbeszéléseken és e-mailes kommunikáción – keresztül zajlott. Ez a munkamódszer egyúttal olyan digitális és együttműködési készségek elsajátítását is elősegítette, amelyek a résztvevők későbbi szakmai pályáján is hasznosíthatók.

A gyakorlati tapasztalatszerzés mellett egy másik erőssége a gyakornoki programnak a digitális tanulás volt. A NEMO Working Group *LEM: Digital Learning and Education in Museums* című jelentése rámutat, hogy a digitális eszközök alkalmazása nem csupán technológiai újítás, hanem a fiatal szakemberek készségfejlesztésének és kreatív tanulásának is fontos terepe. A gyakornoki program során a résztvevők valós szerkesztőségi feladatokban vettek részt, digitális tartalmakat hoztak létre és online közönséggel kommunikáltak, így a kulturális újságírás gyakorlati tapasztalata mellett

digitális kompetenciákat és együttműködési készségeiket is fejlesztették. Ez összhangban áll a NEMO-jelentés megállapításával, miszerint a múzeumok a digitalizációt a tanulás, a közönség bevonása és az informális kompetenciafejlesztés szolgálatába állítják, különösen a COVID-19 járvány idején felgyorsult digitális térben (NEMO, 2023).

Eredmények és hatások

A gyakornoki program eredményeként számos cikk, interjú és tematikus tartalom született, amelyek a hazai múzeumi élet sokszínűségét és aktuális kérdéseit mutatták be. A gyakornokok friss szemlélete új témaválasztásokat és műfaji megoldásokat hozott a felületre: hangsúlyosabban jelentek meg inspiráló külföldi példák, országos szinten több kisebb múzeum is láthatóvá vált, valamint több sorozat és tematikus cikk készült annak köszönhetően, hogy egy-egy gyakornok hosszabb időn keresztül, fókuszáltan tudott egy adott jelenséggel foglalkozni.

E kezdeményezések közé tartozott például a *Perspektívák* című sorozat, amely 2020 és 2022 között összesen 8 szerző által készített 13 interjúban hazai múzeumi szakemberek tapasztalatait mutatta be. A megszólalók a járványhelyzet által előidézett szakmai kihívásokról, a felmerülő nehézségekről, ugyanakkor azokról a pozitív fejleményekről is beszámoltak, amelyek hosszabb távon hozzájárulhatnak a múzeumi rendszer szemléletének és működésének átalakulásához. A sorozatban több különböző intézmény képviselői jelentek meg, és az interjúk kérdezői, szerkesztői is eltérőek voltak, ami a szerkesztőségi munka kollektív jellegét tükrözi (Magyar Múzeumok Online, 2020–2022). Hasonlóan jelentős vállalás volt az elkészült 92 cikkel a *#múzeumozzaszobából* sorozat, amely a fizikai korlátozások idején előtérbe kerülő, virtuálisan hozzáférhető múzeumi tartalmak láthatóságát és népszerűsítését tűzte ki célul (Magyar Múzeumok Online, 2020–2024). Fontos hangsúlyozni, hogy a sorozat szerzői köre nem kizárólag a gyakornoki program résztvevőiből állt. A cikkek egy részét a Magyar Múzeumok Online szerkesztőségének tagjai, valamint együttműködő múzeumi szakemberek jegyezték. A kezdeményezés ugyanakkor lehetőséget teremtett arra is, hogy a gyakornokok és fiatal szerzők valós szerkesztőségi környezetben kapcsolódjanak be a digitális múzeumi tartalomkészítés folyamatába.

A program tapasztalatai jól illeszkednek Tóth Tamás és Lőrincz Orsolya tanulmányának (2021) következtetéseihez, amely egy olyan gyakornoki modell bemutatására vállalkozik, amely elősegíti a felsőoktatásban tanuló hallgatók vállalkozói gondolkodásmódjának és kompetenciáinak fejlődését, valamint támogatja az oktatás és a munkaerőpiac közötti átmenetet. A szerzők kiemelik, hogy a szakmai gyakorlat *„képes áthidalni az oktatás és a munkaerőpiac közötti teret, és alkalmas a vállalkozói gondolkodásmód erősítésére”* (p.45), miközben lehetőséget teremt arra is, hogy a gyakornokok *„valós körülmények között próbálják ki magukat”* (p.47). A tanulmány szerint a gyakornoki programok egyik legfontosabb hozadéka, hogy a résztvevők új kapcsolatokat építhetnek, sikerélményt élhetnek át, és átfogóbb képet kaphatnak leendő szakmájuk működéséről (Tóth & Lőrincz, 2021).

Ezek a hatások a gyakornoki program esetében is egyértelműen megfigyelhetők voltak. A gyakornokok valódi munkahelyi tapasztalatot szereztek, miközben fejlődtek szakmai és

úgynevezett „üzleti” kompetenciáik – például kreativitásuk, problémamegoldó képességük és önálló munkavégzésük. A közös munka során erősödött kapcsolati hálójuk, növekedett motivációjuk és önbizalmuk, valamint több esetben a program későbbi szakmai lehetőségek alapját is megteremtette.

A gyakornokok szakmai fejlődése különösen látványos volt: sokan első alkalommal kaptak lehetőséget publikálásra, interjúk készítésére vagy szerkesztőségi munkafolyamatokban való részvételre. A program hozzájárult ahhoz, hogy magabiztosabban mozogjanak a kulturális újságírás területén, és közvetlen kapcsolatba kerüljenek a múzeumi világ szereplőivel. Többen közülük a kulturális szektorban folytatták tanulmányaikat vagy szakmai pályájukat, vagy később is – már tiszteletdíjért – írtak cikket a Magyar Múzeumok Online számára.

Az internetes folyóirat számára szintén jelentős hozadékkal járt a gyakorlonoki program. A gyakornokok által készített tartalmak új hangot és friss kommunikációs stílust hoztak a felületre, hozzájárulva az olvasottság növekedéséhez és a platform megújulásához. A szerkesztőség számára külön értéket jelentett az is, hogy a program hosszabb távú kapcsolatépítési lehetőséget teremtett a jövő múzeumi kommunikátorai, muzeológusai és kulturális menedzserei felé.

Egyetemisták a múzeumról

A program folytatásának lehetőségét egy sikeres, a Magyar Kultúráért Alapítványhoz benyújtott pályázat teremtette meg. A Pulszky Társaság 2023–2024-ben megvalósított programja már nem klasszikus gyakorlonoki modellben gondolkodott, hanem kifejezetten egyetemi karokkal együttműködve kívánta és kívánja az egyetemistákat és PhD-hallgatókat múzeumokról szóló cikkek írására ösztönözni, munkájukért jelképes tiszteletdíjat fizetni. A kezdeményezés illeszkedik azokhoz a nemzetközi oktatási és kulturális trendekhez, amelyek a felsőoktatás és a szakmai gyakorlat összekapcsolását, valamint a tapasztalati és munkavégzéshez kötött tanulási formák erősítését hangsúlyozzák (Kolb, 1984; Boud & Solomon, 2001). A pályázat célzottan támogatta, hogy a folyóirat a különböző múzeumi szakterületek képzéséhez kapcsolódó egyetemi karok hallgatóit szólítsa meg, és számukra nyilvános publikációs lehetőséget biztosítson változatos szakmai témák feldolgozására.

A kezdeményezés eredményeként a *Magyar Múzeumok Online* felületén 2023 és 2026 között eddig összesen 65 hallgatói írás jelent meg, és a rovat a pályázati időszak lezárulta után is aktívan működik, félévről félévre újabb publikációkkal bővül (Magyar Múzeumok Online, 2023–2026). A sorozat nem alkalmi publikációk gyűjteménye, hanem több éven át, folyamatosan bővülő, strukturált rovatként működik, amely szorosan kapcsolódik felsőoktatási kurzusokhoz, szemináriumokhoz és oktatási együttműködésekhez. Ebben az értelemben a rovat a múzeumi kommunikáció és a felsőoktatás közötti tudásáramlás egyik informális, de intézményesült színtereként értelmezhető.

Mivel a folyóirat főszerkesztőjét rendszeresen bízzák meg egyetemi tanszékek múzeumi kommunikációval kapcsolatos előadások és szemináriumok tartásával, magától értetődő módon épülnek be a gyakorlonoki program során megszerzett tapasztalatok a tananyagba. Az oktatás keretében a hallgatók nemcsak a múzeumi kommunikáció

elméleti és módszertani alapjaival ismerkednek meg, hanem aktív résztvevőivé is válnak a folyamatnak: zárófeladatként egy-egy kiválasztott műfaj mentén, önálló múzeumi témát feldolgozó cikket készítenek. Ez a megközelítés összhangban áll a múzeumi tanulás és a nemformális tanulás szakirodalmával, amely szerint a szakmai kompetenciák fejlődése különösen hatékony, ha az elemző-reflexív tevékenység valós kulturális kontextusban valósul meg (Hooper-Greenhill, 2007). A publikálás folyamatában a hallgatók folyamatos tanári és szerkesztői támogatásra támaszkodhatnak, ami lehetővé teszi az oktatási és a nyilvános szakmai kommunikáció összekapcsolását.

A szerzők a rovat keretében bemutathatják saját, múzeumi vonatkozású kutatásaikat, kiállításokat és könyveket értelmeznek, valamint szakmai és közönségprogramokról írnak reflexiókat. A publikációk között megjelennek muzeológusokkal készített interjúk, múzeumi hírek és érdekességek, továbbá a fenntarthatóság és a társadalmi felelősségvállalás múzeumi aspektusait vizsgáló írások is. A pályázati kereteken túlövő, jelenleg is működő program emellett teret ad a nemzetközi múzeumi képzések bemutatásának, valamint annak, hogy a hallgatók helyi múzeumi kezdeményezéseket tágabb, országos összefüggésekben értelmezzenek.

A 2026. január végéig megjelent 65 publikáció tematikus elemzése, valamint az azóta folyamatosan bővülő korpusz alapján több jól elkülöníthető témacsoport rajzolódik ki. Meghatározó arányban szerepelnek kiállítás- és intézménybemutatók, valamint gyűjteménytörténeti és tárgyközpontú írások, amelyek egy-egy műtárgy vagy kollekció kulturális és történeti kontextusát vizsgálják. Jelentős csoportot alkotnak a múzeumpedagógiával és a látogatói élménnyel foglalkozó cikkek, ideértve az inklúzióval és érzékeny társadalmi-kulturális kérdésekkel (például autizmus és múzeumlátogatás) kapcsolatos reflexiókat. Emellett több írás vizsgálja a digitális múzeumi megoldásokat, online tartalmakat és virtuális múzeumi tapasztalatokat, ami jól illeszkedik a digitális múzeumi kommunikációról szóló nemzetközi diskurzushoz (NEMO, 2023). A tematikus palettát könyv- és kiállításkritikák, valamint helytörténeti és lokális múzeumi kezdeményezéseket bemutató írások egészítik ki.

A sorozatban több egyetem hallgatói vesznek részt, ami jól mutatja a kezdeményezés intézményi sokszínűségét. A legtöbb szerző az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) hallgatói közül kerül ki, különösen az ELTE PPK Múzeumpedagógiai szaktanácsadó szakirányú továbbképzéséről, de megjelennek cikkek az ELTE BTK más, muzeológiai érdeklődésű hallgatóitól is. Jelentős számban kapcsolódnak be a Debreceni Egyetem hallgatói, elsősorban a Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet képzéseiről, valamint a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékéhez kötődő diákok is. Előfordul az is, hogy egyetemi oktatók javaslatára egy-egy hallgatói dolgozat publikálásra kerül az online folyóirat felületén. A szerzők pontos létszáma az online publikációs gyakorlat sajátosságai miatt nem minden esetben rekonstruálható, ugyanakkor a publikált írások száma és intézményi háttere jól jelzi a bevont hallgatói kör nagyságrendjét és sokféleségét.

A több mint hatvan hallgatói publikáció, valamint a jelenleg is bővülő anyag tartalmi elemzése alapján megállapítható, hogy az „Egyetemisták a múzeumról” sorozat hangsúlyosan hozzájárul a múzeumi kommunikáció kortárs kérdéseinek hallgatói

nézőpontú feldolgozásához, és nem csupán gyakorlófelületként, hanem reflexív, szakmailag releváns fórumműhelyként működik. A sorozat ugyanakkor – a gyakorlonoki programmal ellentétben – nem biztosít betekintést a szerkesztőség mindennapi működésébe; a hallgatók elsősorban az újságírás és a szakmai szövegalkotás műfajaiban szereznek tapasztalatot.

Kihívások és tanulságok

Korlátok és strukturális kihívások

A program természetesen nem volt mentes a kihívásoktól, függetlenül attól, hogy gyakorlonoki program vagy egyetemi oktatás keretében foglalkozunk a hallgatókkal. A távoli munkavégzés megnehezítette a személyes mentorálást, és fokozott figyelmet igényelt a minőségbiztosítás.

A hallgatók nagyon különböző előképzettséggel és íráskészséggel érkeznek, ezért gyakran már az első lépéseknél intenzív támogatást igényelnek: a szöveg felépítésétől a kritikai szemlélet kialakításáig sok mindent együtt tanulunk végig velük. Sokszor a megfelelő téma megtalálása is közös munka, hiszen nem mindenki rendelkezik múzeumi tapasztalattal vagy a múzeumi működéshez szükséges háttérismeretekkel. Mindez a tanárok, mentorok részéről folyamatos magyarázatot, kontextusteremtést és türelmes iránymutatást kíván.

A folyamat része, hogy a hallgatók nemcsak szakmai, hanem lelki értelemben is tanulják a publikálás világát. Sokszor már az első nehézségnél megijednek, és előfordul, hogy emiatt félbehagyják a munkát. A szerkesztői visszajelzéseket – amelyek javító és támogató szándékkal születnek – egyesek kezdetben könnyen bántásként élik meg, hiszen számukra ez az első találkozás a nyilvános szakmai megmérettetéssel. Ezért a mentorálás nemcsak tartalmi, hanem érzelmi támogatást is jelent: biztatást, megerősítést, és azt, hogy a javítás a fejlődés része, nem kritika a személyük felé.

Ehhez társulnak az időbeosztási nehézségek is. Az egyetemi kötelezettségek, a vizsgák és az egyéb munkák következtében a szerzők számára a határidők betartása gyakran kihívást jelent, ami a szerkesztőség részéről rugalmas szervezést és folyamatos egyeztetést tesz szükségessé. A mentorálás így többlépcsős, sokszor hosszadalmas folyamat: több körben csiszoljuk a szövegeket, miközben igyekszünk a szerzők önbizalmát és szakmai önállóságát is erősíteni. A határon túli és vidéki hallgatók bevonása pedig további logisztikai feladatot jelent, hiszen online és személyes találkozókat egyaránt igényel.

Mindezek a kihívások azonban éppen azt bizonyítják, miért fontos ez a program: a közös munka során a hallgatók fokozatosan magabiztosabb szerzőkké válnak, megtanulják kezelni a visszajelzéseket, és olyan szemléletmódokat hoznak be, amelyek hosszú távon gazdagítják a múzeumi szakma utánpótlását.

A Magyar Múzeumok Online gyakorlonoki és egyetemi programja bár számos eredményt hozott, működése nem mentes a korlátoktól és hosszabb távon is jelen lévő strukturális kihívásoktól. Ezek közül több olyan jellegű, amely túlmutat a projekt keretein, és a hazai

kulturális kommunikáció, a felsőoktatás vagy épp az online tartalomelőállítás aktuális állapotából fakad.

Az egyik legfontosabb nehézség a program kapacitáskorlátaival kapcsolódik. A Magyar Múzeumok Online kis szerkesztőséggel működik, amelynek tagjai a saját főállásuk mellett végzik a mentorálást és a tartalom előkészítését. A hallgatói anyagok változó színvonala miatt a minőségbiztosítás időigényes feladat, és gyakran több szerkesztői körből áll. A rendszer így jelentős mértékben épül a személyes elköteleződésre, ami fenntarthatósági szempontból sérülékennyé teszi a működést.

A program működését az is befolyásolja, hogy a kulturális kommunikáció és a múzeumi világ hazai terepe egyaránt alulfinanszírozott, széttagozott és korlátozott lehetőségeket biztosít a fiatalok számára. A hallgatók olyan mezőbe lépnek be, ahol kevés a fizetett gyakornoki hely, alacsony a várható jövedelem vagy tiszteletdíj, korlátozott a hosszú távú elhelyezkedési perspektíva, és a kulturális újságírás piaca is szűk. Ebben a környezetben különösen fontos lenne a stabil intézményi háttér, ám a program jelentős mértékben projekt-alapú, így működése részben a pályázati ciklusok kiszámíthatatlanságát is tükrözi. Mindez azt is jelenti, hogy a program hatóköre szükségszerűen korlátozott: messze nem tud minden érdeklődő hallgatót elérni, és nem helyettesíti a kulturális szektor rendszerszintű, stabil támogatását.

Az egyetemi együttműködések kapcsán további nehézséget jelent, hogy a hallgatók eltérő szakmai felkészültséggel és eltérő elvárásokkal érkeznek. Az oktatási keretben létrehozott szövegek gyakran nem azonnal alkalmasak publikálásra: a szakmai kontextus, a múzeumi háttértudás vagy az újságírói „hang” sok esetben teljes egészében a mentorálási folyamat során formálódik ki. Az online szerkesztőség mindennapi valóságába azonban az ilyen típusú együttműködések kevésbé engednek betekintést, így a hallgatók nem mindig szereznek valós, gyakorlati tapasztalatot arról, hogyan működik egy kulturális platform napi munkája.

Mindezek a kihívások ugyanakkor nem csökkentik a program értékét, inkább arra világítanak rá, hogy a kulturális kommunikáció területén milyen erőforráshiányos, mégis szakmailag rendkívül intenzív környezetben dolgoznak a szerkesztők. A kritikai szempontok felmutatása fontos része annak, hogy a gyakornoki és egyetemi programok fejlődjenek, és hogy a jövőben fenntarthatóbb, kiszámíthatóbb keretek között működhessenek tovább. A nehézségek egyúttal azt is jelzik, hogy az utánpótlás-nevelés és a szakmai mentorálás ma nélkülözhetetlen – és jelentős társadalmi értéket képviselő – feladat a múzeumi kommunikáció területén.

Élő kapcsolat a múzeumi világgal és a kultúrával

A programhoz számos pozitív hatás is kapcsolódik. A közös munka során a hallgatókban fokozatosan kialakul egyfajta kötődés a Magyar Múzeumok Online-hoz: nemcsak szerzőkké válnak, hanem elkötelezett olvasóivá is. Rendszeresen követik a folyóirat Facebook-oldalát, így folyamatosan értesülnek a múzeumi világ friss híreiről, eseményeiről és szakmai trendjeiről. Gyakran előfordul az is, hogy a hallgatók barátai és családtagjai az ő cikkeiken keresztül fedezik fel az oldalt, és idővel maguk is követőkké,

rendszeres olvasókká válnak – így a program egyfajta természetes közösségi terjesztőerővel is bír.

A program hatásai az intézményi visszacsatolásokban is megmutatkoznak: amikor egyetemi karok és tanszékek megosztják a hallgatók publikációit, az egyszerre erősíti a hallgatói motivációt és a folyóirat–felsőoktatás közötti kapcsolatot. Ilyenkor láthatóvá válik, mennyire büszkék a saját hallgatóik eredményeire, és az is, hogy a Magyar Múzeumok Online a felsőoktatási intézmények számára is értékes szakmai platformot jelent. Ez a fajta visszacsatolás erősíti a kapcsolatot a folyóirat és az egyetemek között, és hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatói szerzők valódi szakmai közösség részeként érezzék magukat.

A gyakorlonoki rendszer ugyanakkor betekintést nyújtott abba, hogyan lehet hatékonyan bevonni fiatalokat a kulturális kommunikációba. Megmutatta, hogy az oktatás és a szakmai intézmények együttműködése valódi értéket teremt, és hozzájárul a kulturális szféra megújulásához. A program olyan készségek fejlesztését tette lehetővé, mint a kommunikáció, a kritikai gondolkodás, a tartalomelemzés, a digitális médiahasználat és a kulturális tartalmak értelmezése – mindezek pedig kulcsfontosságú kompetenciák a 21. század kulturális munkájában.

A Magyar Múzeumok Online gyakorlonoki és egyetemi programja egyszerre szolgált szakmai, oktatási és társadalmi célt. Hozzájárult a kulturális újságírás utánpótlásának neveléséhez, a fiatal szakemberek gyakorlati tapasztalatainak bővítéséhez, és erősítette a múzeumi kommunikáció digitális megújulását, függetlenül attól, hogy világjárvány vagy szűkös források nehezítették a működését. Ahogyan a bevezetőben jeleztük, a tanulmány nem a program hatásainak kvantitatív mérésére vállalkozott, hanem a szerkesztőségi működés és az oktatási együttműködések során felhalmozott tapasztalatok reflexív értelmezésére, a tapasztalati és munkavégzéshez kötött tanulás elméleti kereteiben. E kvalitatív megközelítés lehetővé tette annak bemutatását, miként válik a szerkesztőségi gyakorlat tanulási térré, és hogyan formálódik a szakmai identitás a valós munkafolyamatokba ágyazott tanulás során. Mindez alapján egyértelműen hangsúlyozható, hogy a kulturális szektor olykor súlyos kihívások ellenére is képes alkalmazkodni a változó körülményekhez, és hogy a fiatal generáció bevonása nem csupán támogatandó, hanem elengedhetetlen a jövő kulturális intézményeinek fejlődése szempontjából.

Irodalomjegyzék

- Boud, D., & Solomon, N. (Eds.). (2001). *Work-based learning: A new higher education?* Open University Press.
- Corrigan, T. F. (2015). Media and cultural industries internships: A thematic review and digital labour parallels. *TripleC: Communication, Capitalism & Critique*, 13(2), 336–350.
- Csordás, I. (Szerk.). (2017). *Intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez. [Gyakorlati útmutató]*. Cselekvő közösségek aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001 projekt. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ – NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. – Országos Széchényi Könyvtár. https://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/CSK_utmutato_onkentesseg.pdf
- Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and education: Purpose, pedagogy, performance*. Routledge.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.

- Magyar Múzeumok Online. (2020–2022). *Perspektívák* [interjúsorozat]. <https://magyarmuzeumok.hu/cikkek/perspektivak> Letöltés dátuma: 2026. február 3.
- Magyar Múzeumok Online (2020–2024). *Múzeumozz a szobádból!* [Cikkcím-sorozat]. <https://magyarmuzeumok.hu/cikkek/muzeumozzaszobadbol> Letöltés dátuma: 2026. február 3.
- Magyar Múzeumok Online (2023–2026). *Egyetemisták a múzeumról* [cikksorozat]. <https://magyarmuzeumok.hu/cikkek/egyetemistak-a-muzeumrol> Letöltés dátuma: 2026. február 3.
- Magyar Múzeumok Online (n.d.). *Magyar Múzeumok Online* [Facebook-oldal]. Facebook. <https://www.facebook.com/magyarmuzeumok> Letöltés dátuma: 2025. december 31.
- NEMO – Network of European Museum Organisations (2023, March 27). *Digital learning and education in museums*. <https://www.ne-mo.org/news-events/article/nemo-report-on-digital-learning-and-education-in-museums>
- Tóth, T., & Lőrincz, O. (2021). A vállalkozói szemlélet erősítése az egészségügy területén – Az EnterMode gyakornoki program pilot tapasztalatai. *Kórházmenedzsment, XX*(1). DOI: 10.53020/IME-2021-107

Fábri Gábor

*KITÜNTETETT MÚZEUMANDRAGÓGIAI PROGRAM
EGYETEMISTÁKNAK –
BORSÉTA BALASSAGYARMATON*

Absztrakt

A balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központ által létrehozott BorSéta program, amely az MNMKK MNM Palóc Múzeum munkatársának – jelen tanulmány szerzőjének – történelemtudományi vezetésével zajlik, 2025-ben rangos kitüntetést, Látópont címet vehetett át Závogyán Magdolna kultúráért felelős államtitkártól, Dr. Baloghné Uracs Marianna Magyar Közösségépítők Értékszövetségének elnökétől és Jantyik Zsolt művésztől. A program során felnőtteknek szóló interaktív kultúraközvetítés zajlik, amelyben a Balassagyarmat örökségéhez kapcsolódó fontos helyszíneket rendhagyó módon bejárva változatos előadásokat tekinthetnek meg a jelenlévők, s ízletes – a régióhoz és a helyi termelőkhez kapcsolódó – borokat és borkorcsolyákat fogyaszthatnak a résztvevők. A program állomásainak kialakításában hangsúlyos szerepet kapnak a helyi múzeumok, s 2025-ben az egyik tematikus séta kifejezetten egyetemistáknak szól, ahol a Mathias Corvinus Collegium hallgatói és oktatói vettek részt. A tanulmány célja, hogy e programot bemutassa, s annak tartalmát, módszereit, lehetőségeit és hátterét elemezze, emellett pedig egy konkrét település – azaz Balassagyarmat - kulturális értékeinek, helytörténeti adottságainak komplex múzeumandragógiai felhasználását adaptálhatóvá tegye más települések számára, olyan módon, hogy egyéb lehetőségekkel, de hasonló módszerekkel közösségépítő kulturális programtervezéssel bírhasson, amelyben a szellemi és a tárgyi értékekkel együttes élményszerzés bővíthet lokális gasztronómia elemekkel és autentikus ismeretterjesztéssel.

Kulcsszavak: Civitas Fortissima; palóc; tematikus séta

Bevezetés

A dolgozat tárgya egy konkrét tematikus séta bemutatása, amely a gyakorlatban Balassagyarmaton zajlik, de a megvalósítás során az évek alatt változáson, fejlődésen ment keresztül. Tanulmányomban ennek a programnak vizsgálom az elméleti hátterét, a módszereit és a kivitelezését, abból az aspektusból, hogy képes-e a BorSéta valódi kultúraközvetítést végrehajtani úgy, hogy terebélyesedik bejárt helyszínek, átadott információk, szélesebb felnőtt célközönségek és kulturális elemek tekintetében? Emellett tud-e más települések számára is adaptálhatóvá válni a helyi élményalapú ismeretterjesztésben?

A kutatás módszertanának kerete egy komplex várostörténeti séta ismertetése esettanulmányi jelleggel, amelyben helyet kap a gyakorlati megvalósítás empirikus

tapasztalata, a releváns szakirodalmak feldolgozása, a település kulturális adottságainak elemzése, a tematikus séta tartalmi részeinek megjelenítése, a programban résztvevő intézmények szerepének és andragógiai tevékenységeiknek feltárása és a kezdeményezés szakmai körből kapott elismerésének leírása.

Jelen cikk első szakasza általános áttekintést nyújt a helyi tematikus sétákról és az ezeket megvalósító kulturális intézményekről, illetve azok egymáshoz való viszonyáról. Ezt követi a helyszínt adó település rövid kultúrtörténeti leírása, s illeszkedése a programhoz. A munka központi részében a BorSéta átfogó bemutatása jelenik meg, kitérve az egyetemistáknak szóló edukációs szerepére és a múzeumandragógiai lehetőségeire. Utóbbi gondolatok a lezáró összegzésben is helyet kapnak.

Tematikus séták a helyi kultúráközvetítésben

A múzeumok vagy más kulturális intézmények andragógiai profiljában konstruktív programként szerepelhetnek a különböző tematikus séták, melyek napjainkban is nagy népszerűségnek örvendenek, s több szinten hatékonyak lehetnek a kultúráközvetítésben (Szabó, 2012), hiszen a saját értékek bemutatását egyrészt interaktívvá és "könnyebben" befogadhatóvá tehetik, másrészt egy konkrét épület falain kívülre helyezhető a program, vagy akár egy adott épület rendhagyó bejárása is megtörténhet a fontos szellemi és tárgyi emlékek megfigyelésével. Mindkét esetben autentikus helyszíneken valósulhat meg a bejárás, előbbi kapcsán kifejezetten tágitva a térbeli korlátokat, s az adott településen hétköznapi is látható terek, emlékek és épületek más – kulturális aktivitással párosuló – megvilágításba helyezhetőek, vagy éppen ezek rendhagyó részei is megtekinthetőek előzetes szervezési munkával (mint ahogy ez jónéhány állomás során megjelenik a BorSéta programon is).

Balassagyarmaton már a 2010-es években is zajlottak tematikus séták az – akkori hivatalos megnevezéssel - MNM Palóc Múzeumának szervezésében (pl. „Balassagyarmat elfeledett múltja – Anekdóták, régi históriák településünk történetéből” c. séta vagy „Botrányok, titkok, szerelmek – A balassagyarmati kötődésű művészek életéről” c. séta), amelyek bővülő tendenciát mutattak a 2020-as években tematika szerint is (pl. „Balassagyarmat az egyetemes történelem viharáiban” c. helytörténeti séta). Ezek a programok a múzeum épületén kívül valósultak meg, de készültek olyanok is, melyek épületeken belül zajlottak: a Kulturális Örökség Napjaihoz kapcsolódóan a múzeum épülete került bemutatásra, míg az Emlékhelyek Napjához igazodva az egykori balassagyarmati vármegyeházán (amely több BorSétán is fontos helyszín volt) történt vezetett séta múzeumi közreműködéssel (MNMKK MNM Palóc Múzeuma, n.d.-b). Ezek az alkalmak leginkább frontális módszerrel valósultak meg, tehát a múzeumot képviselő előadó az előre megtervezett irányok és állomások alapján tartott ismeretterjesztő, szóbeli közlést, amely kapcsolódott a helyszín kulturális örökségéhez (Sonkoly, 2014), figyelembe véve azt az aspektust, hogy a szilárd – de esetleg köznapi értelemben „szárazabbnak” gondolt - tudományos tények mellett az érdekesnek vagy humorosnak tartott anekdotákat és háttérinformációkat is közölni lehessen. Fontos szerepet kaptak az interaktív megközelítések, hiszen a hallgatóság kérdés-felelet, észrevételek, megjegyzések és egyéni történetek (ahol egy személy vagy család saját tapasztalatait

tudja elmondani az adott térhez kapcsolódóan, pl. lakóhely, munkahely stb.) formájában mesélhetett a helyszínekről. A kiválasztott állomások pedig szemléltető jelleggel is hathatnak, hiszen a külső helyszíneken lévő épületek, szobrok, emléktáblák fizikai módon, míg a történetek – sokszor ismert személyek megelevenedő életrajzi elemeivel (pl. adott helyen valami tevékenységet folytatott vagy folytattak) – előadás formájában elevenedhetnek meg. A belső helyszíneken a műtárgyak és az épületben található terek is ilyen funkcióval bírhatnak a vezetett séta során, de természetesen a közösségi élmény gazdagodhat az egyéni beszámolókkal (pl. a múzeum fotógyűjteményi darabjain található személyek és cselekmények, ajándékozott műtárgyakról családtörténeti beszámolók stb.), amely empirikus tapasztalatok alapján többször előfordult már a múzeum falai között.

A tematikus séták koncepciója azonban még ennél ingergazdagabban is megvalósítható, olyan esetben is, amelyben az érdeklődők számára többféle, szélesebb programelem kerül kínálásra – ismét gondolván fizikai és szellemi értelemben is tartalomra -, továbbra is kapcsolódva szorosabban véve a település kulturális örökségéhez. Ilyen lehetőség a tematikus séták frontális előadásmódjának kiegészítése, akár gasztrokulturális elemekkel, azaz az értékes kulturális örökséghez valamilyen módon kapcsolódó ételeket és italokat kínálni az érdeklődőknek, vagy művészeti előadásokat tartani a tematikus séta adott helyszínein. Így a konkrét állomás, az elmondott történet, a kínált étel és ital, s a kapcsolódó művészeti előadás (pl. élőzene) összhangban járulhat hozzá az élményszerű befogadáshoz. Ezt a komplex kultúráközvetítést valósította meg a balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központ az általuk megálmodott és megalkotott BorSétával.

Együttműködő intézmények

A Mikszáth Kálmán Művelődési Központ (a továbbiakban MKMK) és az MNMKK MNM Palóc Múzeuma (a továbbiakban Palóc Múzeum) Balassagyarmatnak és térségének meghatározó kulturális intézményei, amelyeknek együttműködései az országhatáron is túlmutatnak, de a két fél közötti kooperáció is jelentős. Mindkét szempontra példát jelent a 2025-ös 30. Palóc Búcsú és Folkfesztivál is, melyet az Interreg Magyarország – Szlovákia Program Kisprojekt Alap támogatott. Itt az említett intézmények és az országhatáron túli partnerek is részt vettek a rendezvény megvalósításában, melynek keretében a múzeum épületén belül zajlott múzeumandragógiai programként a BorSéta (MNMKK MNM Palóc Múzeuma, n.d.-a).

Az MKMK jogelődje 1951-ben jött létre, jelenlegi nevét 1959 óta viseli, s kultúraformáló tevékenysége azért is kiemelkedően fontos, mivel Balassagyarmat iskolaváros, ahol jelenleg is 4 általános iskola és 6 középiskola működik (1-1 a Magyar Katolikus Egyház fenntartásában). Az intézmény a története alatt több épületben is működött a településen, de 1989-ben egy olyan modern épületkomplexumba költözött, ahol egy épületen belül vannak egy középiskolával és egy könyvtárral. Az intézmény rendelkezik egy 230 fős kamarateremmel, nagy aulával és több kisteremmel, amelyek kb. 30-40 közösségnek, csoportnak vagy egyesületnek biztosítanak helyet (Mikszáth Kálmán Művelődési Központ, n.d.).

A Palóc Múzeum jogelődjét, Nógrád vármegye első múzeumát, 1891-ben hozta létre Nagy Iván akadémikus történész, genealógus, '48-as szabadságharcos, aki 1824-ben született Balassagyarmaton (Tyekvicska, 1998). (Nagy Iván gyermekkorának egy részét az egykori balassagyarmati vármegyei házában töltötte, amely több BorSéta alkalmával is állomás volt.) Célul határozta meg a múzeumi működésben azt, hogy a múzeum kutassa, gyűjtse és rendszerezze a történelmi, a régészeti, a természeti és a néprajzi értékeket, főleg azokat, amelyek Nógrád vármegyére vonatkoznak. A múzeumi munkával a jövőt szándékozott építeni: "(...) csekély áldozattal, de kitartó eréllyel képezni fogja azon mustármagvat, mely terebélyes fává növegni ki magát..." (Harth & Lengyel, 2014, p. 3). Az alapító 1898-ban meghalt, de feleségével, Csató Máriával úgy döntöttek korábban, hogy a vagyonuk szálljon a múzeumra, s készüljön el egy állandó múzeumépület Balassagyarmaton, amelynek építésére végül is 1914-ben került sor. A nagy háború kitörésének ellenére a "múzeumpalota" elkészült, s ma is ebben működik a Palóc Múzeum. A két világháború között az intézmény az alapító Nagy Iván nevét vette fel, s 1932-ben megnyílt a ma is működő kis skanzen a múzeumépület mögött, a "Palóc fundus", amelyen egy palóc paraszti porta található lakóházzal és gazdasági épületekkel, mellette pedig – a folyamatos értékteremtő növekedést is mutatva az 1990-es években elkészülve – a palóc népi vallásosságot is reprezentáló kápolna és útmenti feszület található (amely a Palóc Múzeum és az MKMK együttműködésében megvalósuló 2025-ös 30. Palóc Búcsúban, s az azt megelőző években is fontos helyszín volt). A II. világháborút követően a múzeum taggyűjtőköréből a néprajz vált prioritássá, a kommunista diktatúra politikai akarata rányomta bélyegét a működésre, Balassagyarmat települése pedig ebben az időszakban veszítette el a megyeszékhelyi rangját Salgótarján ellenében (Harth & Lengyel, 2014).

2013-tól a Palóc Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum szervezeti struktúráján belül működik, jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ alá tartozik. Az intézménynek 3 szakága van: az etnográfia, az irodalomtörténet és a helytörténet. A néprajzi gyűjtemény a palóc paraszti társadalomra fókuszál, kiemelten kezelve a szokásokat és a tárgyhasználatot. Az irodalomtörténeti gyűjtemény Madách Imre és Mikszáth Kálmán életére és munkájára épít. A helytörténeti szakágban mind az egykori Nógrád vármegye, mind Balassagyarmat történetének, s az ehhez kapcsolódó tárgyaknak a vizsgálata zajlik. Az állandó kiállítások (melyek egyéb múzeumi terekkel együttesen a BorSétákon is többször szerepet kaptak) ezekből a szakágakból építkeznek. A skanzenen kívül még egy külső kiállítóhely is a múzeum rendelkezésére áll, az egykori vármegyei házában kialakított Madách-émlékszoa, amely épületben egykor valóban sok időt eltöltött az emlegetett Madách Imre, Mikszáth Kálmán és Nagy Iván is (Harth & Lengyel, 2014).

Az intézmény múzeumandragógiai tevékenységét jellemezve kijelenthető, hogy a tágan és többféleképpen értelmezhető palóc térség (Fejős, 2002) társadalmának identitástudatát szeretné erősíteni, arra alapozva, hogy a múzeum Balassagyarmatnak és vonzáskörzetének (mely átnyúlik az országhatáron, az Ipoly folyón túl is) az egyik legmeghatározóbb közművelődési alapintézménye, amely kutatja, gyűjti, rendszerezi és bemutatja a palócsághoz kapcsolódó – szellemi és tárgyi értelemben egyaránt létező, főként néprajzi, történelmi és művészeti jellegű – kulturális értékeket, s ezekhez

kapcsolódóan művelődési, közösségi, szórakozási és tájékozódási felhasználhatóságot szeretne biztosítani. A különböző rendezvények és programok ilyen aspektusból valósulnak meg, melynek elemei széles skálán mozognak, de ide tartoznak a múzeum által megvalósított tematikus séták is, ugyanakkor ezek mellett sok egyéb program is helyet kap a Palóc Múzeum múzeumandragógiai profiljában.

A felnőtt célcsoportnak szóló kultúráközvetítést, a felnőttek tanulási lehetőségeinek segítségét a múzeum élményszerű módon szeretné megvalósítani, s változatos programokat próbál kínálni ennek okán, megszólítva a fiatal felnőttektől a nyugdíjasokig a korosztályok széles spektrumát. Előbbire jelentenek példát azok az óvodapedagógus hallgatók és munka mellett pedagógiai asszisztensnek készülő tanulók, akik hospitálási feladataikat végzik a múzeumban, célzottan hagyományismeretből, mivel az óvodai és iskolai munkához kapcsolódó tananyagban az évkörhöz és népszokásokhoz kapcsolódó ismeretek hatékonyan elsajátíthatóak egy néprajzi múzeumban. Gyakorló pedagógusok részére módszertani nap is zajlott már az intézményben, melynek célja a szakmai fejlődés volt. A Palóc Múzeum szociális intézményekkel is rendszeresen együttműködik (pl. Szent Erzsébet Idősek Otthona, Balassagyarmat), a nyugdíjasok számára frontális előadások és tárgykészítő kézműves foglalkozások is elérhetőek, ami egyébként más felnőtt célcsoportok esetében is releváns. Ezek történhetnek a múzeumon belül, de utazó múzeumként az intézményen kívül is. Előbbire jelent példát a „Múzeumi Hétfők” programsorozat, melyben a múzeum szakágaihoz valamilyen módon kapcsolódó elismert szakemberek, kutatók tartanak előadásokat, vagy részvételükkel valósul meg műhelybeszélgetés. Balassagyarmat iskolaváros, így az itt vagy a környékben élő pedagógusoknak jó lehetőséget biztosíthat ez a programsorozat a további szakmai ismeretszerzésre, a történelem- és állampolgári ismeretek, a magyar nyelv és irodalom vagy a hon- és népismeret területén (MNMKK MNM Palóc Múzeuma, n.d.-c).

Balassagyarmat igen színes valláskultúrával rendelkezik. Az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában 5 felekezet is jelen volt a városban (Hausel, 2000), melyeknek jelentős tárgyi és szellemi örökségük van (ez ismételten egy olyan tény, mely hangsúlyos szerepet kap a BorSéták során), s ennek tudományos és ismeretterjesztő reprezentációjában a Palóc Múzeum is részt vesz, ahová ennek okán érkeztek már olyan csoportok, melyet katolikus papok, protestáns lelkészek vagy egyházi fenntartású felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók vezettek. A valláskultúrához szorosan kapcsolódó Palóc Búcsún és Folkfesztiválon (ahol megelevenednek határon innen és túl a különböző településekre, településcsoportokra jellemző palóc népviseletek) pedig az érdeklődők régi mesterségeket is kipróbálhatnak gyakorlati tudásukat fejlesztve, s saját, haza is vihető tárgyakat készíthetnek, pl. fafaragással, nemezeléssel, agyagozással vagy szövéssel (MNMKK MNM Palóc Múzeuma, n.d.-a).

Balassagyarmat kultúráját meghatározza a „Palócföld fővárosa” és a „Civitas Fortissima” identitás is, utóbbi ünnepe a történelmi eseményeknek megfelelően január hónapra esik, melyből a Palóc Múzeum is rendszeresen kiveszi a részét tárlatvezetésekkel, foglalkozásokkal, előadásokkal és fegyverbemutatókkal. Balassagyarmaton érettségi tétel a „Civitas Fortissima” téma, így az ilyen múzeumi programok segíthetik azokat, akik a helyi felnőttképzésben érettségire készülnek. A

települési identitás elemei természetesen a tematikus sétákban is megjelennek, s hangsúlyos szerepet kapnak, hiszen ezek a város adottságaira is reflektálnak. Így a múzeum szervezésében megvalósultak már olyan tematikus séták, amelyeket az intézmény hirdetett meg ingyenes részvétellel (pl. Múzeumok Őszi Fesztiválja). Emellett megrendelésre is készülnek várostörténeti séták. Ilyen volt az ügyészek számára kidolgozott program a saját szakmai napjukon Balassagyarmaton. Itt integrálásra került az, hogy Balassagyarmaton a vármegyeszékhelyi rang elvesztésének ellenére megmaradt a törvényszék, melynek I. világháború előtt készült épülete ma is áll, s fontos része a város épített örökségének (MNMKK MNM Palóc Múzeuma, n.d.-b).

A BorSéta programot az MKMK hozta létre, s komplex elemekkel rendelkezik: rendhagyó helyszínbejárások, különleges étkezési fogások kínálása, művészeti előadások és bemutatók beöltöztetéssel. Minden esetben alapvető és stabil fundamentumot jelent Balassagyarmat kulturális öröksége és történelmi múltja. A Palóc Múzeum együttműködő szerepe ebben a programban úgy nyilvánul meg, hogy az intézmény munkatársának – e tanulmány szerzőjének – a szakmai vezetésével történik az általános történelemtudományi ismeretek szóbeli közlése, akár a séta adott állomásain, akár ezeket összekötve, s reagálva a résztvevők kérdéseire. Emellett a múzeum szerepe állomásként vagy helyszínként jelenhet meg. A BorSéta alkalmából lehet egy állomás a múzeumban vagy maga az egész séta megvalósulhat a Palóc Múzeum területén. Utóbbira a 2025-ös Palóc Búcsú BorSétája jelentett példát, előbbire pedig az egyetemisták részére megvalósított BorSéta (MNMKK MNM Palóc Múzeuma, n.d.-a).

Balassagyarmat rövid története és kulturális jellemzői

A BorSéta biztos hátterét a helyszín, továbbá Balassagyarmat történelme és kultúrája jelenti. A település története – ahogy Magyarorszáé is – több, mint ezer éves. A honfoglalás után a Gyarmat törzs tagjai telepedtek meg itt. A Balassa család ősei a 13. században kapták meg birtokul a települést IV. Bélától, az 1330-as években vásáros hely, 1437-ben mezőváros. A 16. századtól a település története is összekapcsolódott az oszmán hódítással: harcok, pusztítások és újraterelítések következtek. A 18. században Nógrád vármegye legnépesebb települése és székhelye. A reformkorban és az 1848-as szabadságharcban is a térség politika- és kultúraformáló városa, majd az Osztrák-Magyar Monarchia időszaka a település mai arculatát is meghatározta. Az I. világháború utáni csehszlovák megszállással szembeni sikeres fegyveres ellenállás – mellyel Balassagyarmat kivívta a Civitas Fortissima, azaz a Legbátrabb város kitüntetett titulását, melyet hivatalosan, az Országgyűlés által elismerve visel – pedig a település identitásában szintén a szellemi és épített örökségen (emléktáblák, szobor, utcanevek, épületek, városi címer, történelmi emlékhely) keresztül is megjelenik (Fábri, 2013).

A már megemlített tematikus sétákon, így a BorSétán is, jellemző azoknak az anekdotáknak a megjelenítése, melyek olyan híres személyek emlékét őrzik, akik kapcsolódnak Balassagyarmathoz, illetve a vezetett séta adott állomásán a helyszín valamilyen módon köthető hozzájuk, így általánosságban olyan ismert emberekről beszélhetünk, akik az adott épületben vagy helyszínen születtek, tevékenykedtek vagy jártak, esetleg valamilyen szerepük van az ott bemutatható szellemi vagy épített

örökségben. A teljesség igénye nélkül megemlíthető a Balassagyarmaton született személyek közül: Bérczy Károly író, Blázsik Károly pápai kamarás, Jeszenszky Kálmán pápai prelátus, Jobbágy Károly költő, Kövi Pál vendéglátóipari szakember és labdarúgó, Ligeti Lajos orientalista, Magos (Munk) Dezső építész, Málnássy Ferenc katonatiszt, Michel Gyarmathy rendező, Nagy Iván múzeumalapító történész, Rózsavölgyi Márk zeneművész, Szabó Vladimir festőművész, Trikál József pápai prelátus, Zórád Ernő művész. Mellettük sok olyan személy tevékenykedett a városban, akiknek élete és munkássága előkerülhet egy-egy tematikus sétán, többek között pl. Cservenyák György gyógyszerész, Csikász István művész, Farkas András festőművész, Fényes Dezső tudós, Horváth Endre művész, Huszár Aladár politikus, Hübner Jenő építész, Janko Král költő, Jánossy Ferenc festőművész, Kacs Kovics Lajos politikus, Keviczky Hugó művész, Kiss Árpád neveléstudós, Komjáthy Jenő költő, Madách Imre író, Mikszáth Kálmán író, Réti Zoltán festőművész, Scitovszky Béla politikus, Sidló Ferenc szobrász, Szabó Lőrinc költő, Szontágh Pál politikus, Sztranyavszky Sándor politikus, Tildy Zoltán politikus, Tormay Cécile író, Veres Pálné neveléstudós, Vizi Zsigmond katonatiszt, Wälder Gyula építész stb. A felsorolt neveken túl több helyi épületnél vagy emlékműnél olyan személyekről is érdemes beszélni, akiknek élete vagy tevékenysége csak rövidebb időre keresztezte a város történetét, így pl. járt itt (ismét a teljesség igénye nélkül): I. Ferenc József uralkodó, Bozena Nemcová író, Horthy Miklós politikus, Kazinczy Ferenc író és Petőfi Sándor költő is (Zonda, 2018).

A településhez kapcsolódó ismert személyek megjelenítése már a BorSéta program legelején megtörténik, ugyanis a séta során felhasznált borospoharakat az teszi egyedivé, hogy egy-egy híres embert ábrázoló matrica az illető arcával és nevével, megkülönbözteti azokat, amelyek közül a résztvevők választhatnak egyet, s az lesz az ő sajátjuk, elkülönítve azt a többitől. Ez azért is fontos, mert vannak olyan állomásrészek, ahol nem lehet ételt és italt fogyasztani (pl. templom, kiállítás).

A BorSéta program

Szent Mihály napjához közelítve rendezte meg legelső alkalommal Balassagyarmaton az MKMK a BorSétát – e tanulmány szerzőjének szakmai vezetésével – 2022 szeptemberében, melynek alapkonceptiója az volt, hogy a tematikus sétán résztvevők a település kulturális életének meghatározó színtereit, de egyúttal rejtélyes helyeit járják be. Eközben a regionális gasztrokultúrával ismerkednek, s állomásonként különböző bortételeket és borkorcsolyákat fogyasztanak (hasonló felépítésben, mint egy borkóstolón). Az első megvalósítás során a célcsoportot leginkább a balassagyarmati és környékbeli lakók jelentették. A későbbi alkalmak során fokozatosan bővült a program új témákkal és új célcsoportokkal. Általános jellemzőnek tekinthető a BorSétán viszont az, hogy a településen vagy egy épületen belül (pl. Palóc Múzeum) több kialakított állomás tervezett bejárása történik meg, s ezeken a helyszíneken az esetek többségében olyan előre be nem jelentett szakemberek várják a résztvevőket, akik ahhoz a helyhez kötődnek vagy releváns ismeretekkel rendelkeznek, s így előadást tartanak vagy művészeti produkciót mutatnak be a vendégeknek történő étel- és italkínálás előtt, alatt vagy után. A programok általában kb. 3-3,5 órás időterjedelemben kerülnek megvalósításra. Az első

ilyen tematikus séta helyi kulturális programként volt meghirdetve, így azon bárki részt vehetett, aki betöltötte a 18. életévét. Az esemény részvételi díja 3500 Ft volt (Kultúrházak éjjel-nappal, n.d.). A későbbi esetekben, ahogy a program terebélyesedett, kibővült olyan lehetőségekkel, hogy célcsoportok szerinti megvalósítás történt (pl. egyetemistáknak, Balassagyarmat országhatáron túli partnereinek).

Az először megszervezett BorSéta induló állomása az MKMK épülete volt, illetve a benne található Madách Imre Városi Könyvtár. A könyvtárban az ott dolgozó szakemberek fogadták a résztvevőket, akik a könyvtározás világához kapcsolódóan nyújtottak ismeretátadást és az általánosan nem látogatható raktárrészekre is bevezették az érdeklődőket. Emellett ezen az első állomáson történelemtudományi bevezetésként röviden ismertetésre került a település történetének korai szakasza, továbbá itt került megemlíítésre Szent Mihály szerepe a nemzeti és a városi kultúra vonatkozásában, illetve a borkultúra helytörténeti összefüggéseinek bemutatása is megtörtént. A következő állomás, az Óváros tér, Balassagyarmat legrégebbi területi egysége volt, amely évszázadokon keresztül magát a várost jelentette, a középkorban és a kora újkor elején itt állt a gyarmati vár, később pedig a helyi ortodox keresztény (görögkeleti) és zsidó közösség fontos helyszíne volt ez a terület, melyen előbbieknak templomuk állt (Tausz, 1998), és áll is a mai napig, de már galériaként működik. Itt a város ismert művészei várták a résztvevőket zenei produkcióval és balkáni ételekkel. Ezt követően ismét egy templom következett, amely az 1780-as években épült (Ács & Vas, 2015), ahol a helyi evangélikus lelkész fogadta a közönséget és ismertette mind a templom, mind a lutheránus gyülekezet történetét, továbbá lehetőséget biztosított a toronyba való felmenetelre is. Emellett a vezetett séta során itt került sor a település általános kora újkori vallástörténeti viszonyainak ismertetésére. Az utolsó előtti állomáson Balassagyarmat polgármestere várta az érdeklődőket, megmutatta a Polgármesteri Hivatal épületét, mely a 19. században úri kaszinóként, majd olyan szállodaként is működött, melyet egykor I. Ferenc József kísérete is igénybe vett. A vezetés során bejárhatóvá váltak az épület érdekes helyszínei, sőt, az emeleti erkélyre is ki lehetett menni, amely a jelenlegi városközpontra tekint, miközben ismertetésre kerültek az ehhez az állomáshoz tartozó releváns történelmi adatok és érdekességek. Az utolsó állomás ennek az épületnek a szomszédságában volt, az 1830-as években épült vármegyeházán a nemzeti ébredés korának helyi eseményei elevenedtek fel, kiemelten kezelve a magyar kultúra meghatározó alakjainak (Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Nagy Iván, Petőfi Sándor) az épülethez kapcsolódó ide illő anekdotáit. Ezt követően pedig az épület alatt található, 20. században használt légoltami pince rendhagyó bejárása történt meg korhű egyenruhába öltözött hagyományőrző segítségével (Reiter, 2008). Gasztronómiai elemek a séta minden helyszínén voltak, a borok egy borkóstoló szerinti felépítésben egymást követték a különböző állomásokon, s ehhez kapcsolódtak az italhoz illő borkorcsolyák, pl. falatkák, sajtok vagy cukrásztermékek. Előbbieket és utóbbiakat kapcsán is volt bemutató ezekről a különböző helyszíneken. Az ételek és az italok jellemzően helyi termékeknek tekinthetők, olyan értelemben, hogy Palócföldről származnak, némelyek az Ipolyon túlról, a Felvidékről.

A második BorSéta az első után kb. 1 évvel került megrendezésre hasonló koncepció szerint, de új helyszínekkel. A programelemek a balassagyarmati múzeumok nagyobb szerepvállalását is biztosították, a Palóc Múzeum is egy helyszínként szolgált. Az első állomásnak a volt balassagyarmati vármegyeháza adott helyet. A bevezető előadást és a kapcsolódó bortétel megköstölését és borkorcsolya elfogyasztását követően a történelmi épület keleti szárnyának egyes elzárt részeit lehetett megtekinteni. Ezt követően Balassagyarmat legrégebben álló templomába, a katolikus Szentháromság-templomba vezetett a tematikus séta, melyet a 18. század derekén építtetett Balassa Pál földbirtokos, aki a Szentatyától, XIII. Kelemen pápától, megkapta Szent Felicián ókori vértanú ereklyéjét (Szent Felicián vérebe mártott szivacs és teljes csontvázereklýe üvegkoporsóban), amely itt található (Hausel, 2009). Innen a szemközt álló ún. Gansel-udvarba ment tovább a séta, amely Balassagyarmat megújult közösségi tere lett az elmúlt években, ahol a szabadidős programok, kulturális rendezvények lebonyolítása mellett "fecskelakásokat" alakított ki az önkormányzat, amelyben pályakezdő, fiatal szakemberek lakhatását segítik. Az épület várostörténeti szempontból is érdekes, hiszen a 18. századtól a 20. századig a Balassagyarmat életében jelentős szerepet játszó görögkeleti és zsidó kereskedők közül többen is laktak az épületben, akik nagymértékben hozzájárultak a város arculatának formálásához. A további útszakasz a múzeumok felé vitte a résztvevőket, a Palóc Múzeumban népviseletbemutató várta a BorSétát, s rendhagyó módon a múzeum egyik néprajzi raktárába is be lehetett menni, amely az épület padlásán található. A következő épület a Civitas Fortissima Múzeum volt, amely a balassagyarmati felkelésnek (helyi szóhasználatban gyakrabban használatos a "csehkiverés" megnevezés) állít emléket, reflektálva az I. világháborús előzményekre, s annak utóéletére is Huszár Aladár pályáján keresztül, aki az események idején városparancsnok volt Balassagyarmaton, az 1930-as évek elején pedig Budapest főpolgármestere. Ő lakott konkrétan ebben az épületben, ahol a múzeum kialakításra került, illetve a Tanácsköztársaság idején itt is bujdosott – a Huszár családnak köszönhetően – Tormay Cécile (Ács & Vas, 2015). Ezt követően az utolsó bortételek a város főterére vezettek vissza, közel szemben az első állomást jelentő vármegyeházával, ugyanis a Jánossy Képtár kiállítótermében, a festmények között, helyi művészek fogadták zenés előadással a résztvevőket.

A BorSéta program a későbbiekben is bővítette kultúraközvetítő lehetőségeit, nemzetközi, országhatárokon átnyúló értelemben is. A 2025-ös 30. Palóc Búcsú és Folkfesztivál nyitónapján – egy határtárségi kerekasztal beszélgetés után – teljes egészében a Palóc Múzeum területén zajlott a BorSéta, ahol magyarországi és szlovákiai résztvevők voltak jelen, az italokat egy felvidéki pincészet biztosította, a borkorcsolyák is Palócföldről származtak. A rendezvény a múzeumi látványtárban kezdődött kerekasztal beszélgetéssel, ahol többen felszólaltak a térség kulturális képviselői közül mindkét országból, s együtt zajlott a hagyományok és a közös fejlődés ünneplése. Az ezt követő BorSéta alkalom állomásain hangsúlyos szerepet kapott a vidékre jellemző hagyományos zeneművészet, ennek folyamán a közreműködők játszottak dudán, tárogatón és cimbalmon is a különböző állomásokon, melyek a múzeumi kiállítóterek voltak. A „Bölcsőtől a sírig...” c. néprajzi állandó kiállításban népviseletbe öltözött mesemondó

mellett zajlott a tárlatvezetés, majd a „Tudós-köznemesi könyvtár” c. állandó tárlatban a múzeumalapító Nagy Iván munkásságával és '48-as szerepvállalásával ismerkedtek meg a résztvevők, illetve az előadás mellé a szabadságharc időszakára jellemző, hangszeres kísérettel előadott toborzónótát hallgathattak meg. Az alkalom a múzeum szabadtéri kiállítóhelyén fejeződött be, ismételten előadás, zene, illetve finom ételek és italok társaságában (MNMKK MNM Palóc Múzeuma, n.d.-a).

Kitüntetés

Még a határon átnyúló közösségépítést megvalósító 2025-ös 30. Palóc Búcsú és Folkvesztivált megelőzően, 2025. március 3-án, az MKMK a BorSéta programért nívós kitüntetést, Látópont címet nyert el, amit Tatán adtak át az egykori Piarista Rendházban. Az elismerést Závogyán Magdolna kultúráért felelős államtitkár, Dr. Baloghné Uracs Marianna elnök (Magyar Közösségépítők Értékszövetsége Egyesület) és Jantyik Zsolt művész adták át az intézménynek. Nógrád vármegye nyugati felében ez a program az első, amely megkapta ezt a rangos díjat (Almási, 2025). A kitüntetés végett a város reménykedhet abban, hogy a program hozzájárul Balassagyarmat kulturális arculatának erősítéséhez, remélhetőleg még több turistát vonzva a településre, olyan embereket, akik szeretnék megismerni Balassagyarmat és környékének kultúráját, érkezzenek akár Nógrád vármegyéből, akár az egész országból, vagy akár az országhatáron túlról. Ezenkívül a cím annak kapcsán is bizakodásra adhat okot, hogy maga a program szélesebb körben megismerhetővé, adaptálhatóvá válhat, s így más települések számára is e gyakorlat és módszertan alapján lehetőség nyílhat ilyen jellegű kultúráközvetítésre az adott település saját kulturális értékei mentén.

A Látópont cím egy olyan elismerés, amely azt mutatja, hogy egy közösség vagy egy program egyedi kulturális értékekkel rendelkezik, s ezeket másoknak is képes átadni. Ez azt jelenti, hogy a meglévő eredményeket megosztja külső érdeklődőkkel is, abban bízva, hogy ez magát a helyi közösséget is erősítheti (Fróna et al., 2022). A kezdeményezés ilyen formában történő megvalósítása a felsőoktatásban résztvevő személyek számára is konstruktív kulturális programot jelenthet.

Múzeumandragógia egyetemistáknak

A Látópont cím megszerzése után tehát tovább bővültek a lehetőségek. A kitüntetéssel rendelkező BorSéta egyetemistáknak szóló programként is megszervezésre került. 2025 májusában a Mathias Corvinus Collegium hallgatói egy tanulmányút keretében látogattak Balassagyarmatra, ami olyan céllal is rendelkezett, hogy megismerjék és felfedezzék a Palócföld fővárosát és annak térségét. Számukra zajlott kulturális program gyanánt a BorSéta, hogy interaktív és élményszerű módon szerezhessenek hasznos és érdekes ismereteket a Legbátrabb városról és környékéről.

A felsőoktatásban résztvevő hallgatók számára rendezett BorSéta első állomása az evangélikus templom környékén található szálláshelyükön lett kialakítva, ahol a köszöntő és a bevezető előadások után a település és az egyetemek közötti lehetséges együttműködésekről folyt szakmai egyeztetés, majd a bortételek és borkorcsolyák elfogyasztása mellett, az egyetemi oktatókkal és hallgatókkal történő építő,

gondolattmegosztó beszélgetések következtek. Ezután – az utolsó helyszín kivételével – olyan állomások kerültek sorra, amelyek már a korábbi BorSéták alkalmával is fontosak voltak: a katolikus Szentháromság-templom, a Gansel-udvar, a vármegyeháza és a Palóc Múzeum. A templomban Turai János kanonok, plébános atya tartott értékes előadást a templom és a közösség történetéről, a Gansel-udvarban pedig az épülettörténeti ismertetés mellett a helyi közművelődési szakemberek mutatták be a településen zajló andragógiai gyakorlatok egy részét az egyetemistáknak. Itt, az utóbbi helyszínen történt a bortételek és a hozzá kapcsolódó étek elfogyasztása is. A gasztrokulturális séta a vármegyeházán folytatódott, ahol a 19. század első felében elkészült épület történetét ismerhették meg a hallgatók. Megnézték az egykori báltermet és felelevenítésre kerültek a Civitas Fortissima kitüntetett titulushoz kapcsolódó események, ugyanis ebben az épületben egyeztek meg 1919. január 27-én a balassagyarmatiak, hogy fegyvert fognak a csehszlovák megszállók ellen, aminek okán az épület történelmi emlékhely (Nemzeti Örökség Intézete, n.d.). A következő állomás felé haladva a város főterén, a Civitas Fortissima téren található Párkányi Raab Péter Kossuth-díjas szobrászművész által alkotott Civitas Fortissima szobor (Párkányi Raab Péter, n.d.) volt a következő cél. Ez az alkotás és a tőle néhány méterre található vármegyeháza épülete egyaránt kapcsolódik a balassagyarmati felkelés emlékeztetőjéhez, s mindkettő meghatározza Balassagyarmat arculatát. Innen a Palóc Múzeumba vezetett a séta, ahol az intézményben őrzött tárgyi és szellemi örökségen keresztül múzeumtörténettel, a palóc népi kultúrával és az alapító Nagy Iván tudományos és hazafias vállalásaival, cselekedeteivel ismerkedhettek meg a hallgatók.

Az egyetemistáknak szóló BorSéta utolsó állomása a Balassagyarmati Balassi Bálint Gimnázium volt, ahol az intézmény igazgatója várta a program résztvevőit, s részletesen bemutatta az iskolát, helyet adva az oktatás- és neveléstörténeti érdekességek mellett az aktuális feladatoknak és sikereknek is, miközben a hallgatókkal interaktív eszmecsere alakult ki. Az utolsó állomáson édes bor mellé balassagyarmati cukrászdából származó desszert került felszolgálásra, míg ezt megelőzően a száraz borok domináltak, borkorcsolyaként pedig főként falatkák, sajtok, sós aprósütemények és gyümölcsök kerültek az asztalra. Így tehát az ideérkező egyetemisták a finom helyi termékek fogyasztása közben autentikus állomásokon keresztül járhatták be Balassagyarmatot, ismerkedve a település szellemi és épített örökségével.

Összegzés

A balassagyarmati BorSéta program évek óta zajlik a gyakorlatban komplex kultúraközvetítői szándékkal, múzeumandragógiai tevékenységet is lefedve, s az idők során bővült, terebélyesedett tematikájában és célcsoportjai szerint is, ami alapján már a felsőoktatásban résztvevő hallgatókhoz is eljutott. A 2025-ös Látópont kitüntetés elnyerése azt bizonyította, hogy jó az a módszertan és az az irány, amit e program a szűkebb értelemben véve balassagyarmati, tágabb megfogalmazással palócföldi kulturális örökség megismerésében, feldolgozásában és bemutatásában végez. Alkalmazza ezt interaktív módon, több szakterület tudását felhasználva, közösségépítő céllal, élményszerű megvalósításban. Sokrétű értékeink jelen vannak az emberekben, a

szellemiségben, az épületekben és a tárgyakban is; ezeknek közös feldolgozási és megismerési vágya jó gyakorlati lehetőségeket nyújthat a múzeumandragógiában is, a kivitelezés pedig tükrözheti ezt olyan módon, hogy átfogó tevékenységet valósítson meg akár egy tematikus séta során is, építve a tudományos prezentációkra, a művészeti előadásokra és a gasztronómiai fogásokra. E koncepció jelenik meg a BorSéta programon, ahol ezek az elemek összhangba kerülnek a bejárt terekkel, illetve a vizsgált eseményekkel, szokásokkal és tárgyakkal.

Irodalomjegyzék

- Almási, Z. (2025. március 5.). *Látópont címet kapott a Mikszáth Kálmán Művelődési Központ*. Ipolyinfo. <https://www.ipolyinfo.com/2025/03/05/latopont-cimet-kapott-a-mikszath-kalman-muvelodesi-kozpont/>
- Ács, Zs., & Vas, Á. (2015). *Balassagyarmat régi képeslapokon*. Balassagyarmat Város Önkormányzata.
- Fábri, G. (2013). *Balassagyarmat történeti földrajzi vizsgálata (szakdolgozat)*. Eszterházy Károly Főiskola, Természettudományi Kar, Földrajz Tanszék.
- Fejős, Z. (2002). A regionalizmus kérdései és az "új palóckutatás". In Kapros M., Lengyel Á. & Limbacher G. (szerk.), *A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve XXVI.* (pp. 333-341.), Nógrád Megyei Múzeum Igazgatósága.
- Fróna, K., Jantyik, Zs., Baloghné Uracs, M., & Szerdahelyiné Lőrincz, N. (2022). *Látóút szervezési kisokos – A Magyar Közösségépítők Értékszövetsége Egyesülete módszertani segédlete látóutakat szervezők részére*. Magyar Közösségépítők Értékszövetsége Egyesület.
- Harth, T., & Lengyel, Á. (2014). *MNM Palóc Múzeuma*. Magyar Nemzeti Múzeum.
- Hausel, S. (2000). *A balassagyarmati görögkeleti közösség*. Nógrád Megyei Levéltár.
- Hausel, S. (2009). *A 250 éve felszentelt balassagyarmati Szentháromság Plébániatemplom*. Balassagyarmati Római Katolikus Plébániahivatal.
- Kultúrházak éjjel-nappal (n.d.). *Rejtélyes helyeken – Balassagyarmati Borséta*. <https://2022.kulturhazak.hu/programok/rejtelyes-helyeken-balassagyarmati-borseta/> Letöltés dátuma: 2025. november 13.
- Mikszáth Kálmán Művelődési Központ (n.d.). *A művelődési központ története*. <https://www.mkmk.hu/a-muvelodesi-kozpont-tortenete/> Letöltés dátuma: 2025. november 13.
- MNMKK MNM Palóc Múzeuma (n.d.-a). *30. Palóc Búcsú és Folkfesztivál*. <https://palocmuzeum.hu/30-paloc-bucsu-es-folkfesztival/> Letöltés dátuma: 2025. november 13.
- MNMKK MNM Palóc Múzeuma (n.d.-b). *Hírek, események*. <https://palocmuzeum.hu/hirek-esemenyek/> Letöltés dátuma: 2025. november 13.
- MNMKK MNM Palóc Múzeuma (n.d.-c). *Küldetésnyilatkozat Museum Mission Statement*. <https://palocmuzeum.hu/a-muzeumrol/kuldetesnyilatkozat/> Letöltés dátuma: 2025. november 13.
- Nemzeti Örökség Intézete (n.d.). *Történelmi emlékhelyek–Balassagyarmat Vármegyeháza*. <https://intezet.nori.gov.hu/tortenelmi-emlekhelyek/balassagyarmat/balassagyarmat-varmegyehaza> Letöltés dátuma: 2025. november 13.
- Párkányi Raab, P. (n.d.). *Életrajz*. <https://parkanyi.hu/eletrajz> Letöltés dátuma: 2025. november 13.
- Reiter, L. (2008). *"Nógrád a közügyért" – Források az egykori vármegyeháza történetéből*. Nógrád Megye Önkormányzata.
- Sonkoly, G. (2014). A kulturális örökség fogalmának kiteljesedése: A tárgyi és szellemi örökség összekapcsolódása Hollókő példájának elemzésén keresztül. In Manhercz O. (szerk.), *Historia Critica: tanulmányok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Történeti Intézetéből* (pp. 409-410). ELTE Eötvös Kiadó.

- Szabó, J. (2012). Múzeumandragógia, az informális és non-formális tanulás új lehetőségei. In Szabó J. (szerk.), *Múzeumandragógiai tanulmányok* (pp. 4-6). Debreceni Egyetem, Neveléstudományok Intézete, Andragógia Tanszék.
- Tausz, K. (1998). *Az óváros – Gondolatok egy városi kis-társadalom szerveződéséről*. Nagy Iván Történeti Kör.
- Tyekvicska, Á. (1998). Nagy Iván naplója (Visszaemlékezések). In Tyekvicska Á. (szerk.), *Nagy Iván könyvek 1.* (pp. 9-14). Nagy Iván Történeti Kör.
- Zonda, T. (2018). *Balassagyarmat jeles polgárai*. Magánkiadás.

Vincze Beatrix

*AZ EGYETEM „HARMADIK KÜLDETÉSE” –
A FELSŐOKTATÁS ÉS A MÚZEUMOK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK
ÚJ FORMÁI A HAZAI ÉS A NEMZETKÖZI GYAKORLATBAN*

Absztrakt

A tanulmány témája a múzeumpedagógia szakirányú képzés (általában a múzeumpedagógia) módszertani változásainak bemutatása. Célja a legújabb tudományos álláspontok és a nemzetközi múzeumi szervezetek állásfoglalásainak összevetésével választ keresni a következő kérdésekre: Hogyan alakul a múzeumok 21. századi szerepe a kulturális örökség átadásában? Milyen hatékony módszerekkel és eszközökkel kapcsolódhatnak a múzeumok (iskolamúzeumok) az intézményes tanuláshoz (felsőoktatáshoz)? A probléma kifejtésben teret kap a technológia fejlődése, a digitális forradalom, a társadalmi és gazdasági kihívások, továbbá a kulturális diverzitás, a tanulás és tanítás új formái, a virtuális tér kínálta új perspektívák a kulturális korlátok leküzdéséhez. A kihívásokra adható válaszok kapcsán kialakult nemzetközi és hazai diskurzusok eredményeként a filozófiai, etikai, módszertani megfontolások mellett, az ICOM 2022-es új múzeum definíciója az irányadó, illetve az egyetem „harmadik küldetése”, amely a szaktudás egyetemen kívüli hasznosításával támogatja az egyetemi (iskola) múzeumok és a felsőoktatás tartós együttműködését és nyitását a tudományos kutatások felé. A bemutatott példák alapján (Malaga, Macerata) a felsőoktatás (pedagógusképzés) népszerűsítőjévé válhat a kulturális örökségnek. Kiemelt szerepet kap a társadalmi és politikai kontextus, a multikulturalizmus és az inkluzivitás, a kritikai gondolkodás, a közösségi elkötelezettség, a többféle narratíva, a társadalmi igazságosság, a méltányosság. A projektjellegű, problémaorientált (életszerű) feladatok, az életkori sajátosságoknak megfelelő komplex megközelítések alkalmazkodnak a lokális adottságokhoz, a célközösség kompetenciáihoz és elvárásaihoz.

Kulcsszavak: múzeumpedagógia; kulturális örökség pedagógia; harmadik misszió

Bevezetés

Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai karán több mint húsz éve folyó múzeumpedagógiai szaktanácsadó szakirányú továbbképzés tartalma illeszkedik a tanulásról és tanításról kialakult új 21. századi paradigmákhoz, a közoktatásban a Nemzeti Alaptantervhez (2020), és kiemelt figyelmet kapnak a kurzusokban az informális tanulás és a tapasztalati tanulás sajátosságai. A képzés célkitűzéseiben és tartalmában követi és reflektál a nemzetközi és hazai szervezetek állásfoglalásaira és mérési eredményeire a múzeum és a múzeumpedagógia feladatáról, szerepéről (ICOM, NEMO, UNESCO, Pulszky Társaság). Továbbá figyelünk a külföldi és hazai képzési programok jó gyakorlataira és azok tapasztalatait is hasznosítjuk.

A múzeumpedagógiai képzés legfontosabb feladatának tartja a kulturális örökség közkinccsá tételét. A képzésben nagy hangsúlyt fektetünk azoknak a szempontoknak és módszereknek az érvényesítésre, amelyek segítségével a különböző korosztályú gyermekek múzeumlátogatóvá, a művészeteket értő és befogadó felnőttekké nevelését elősegítjük, és valamennyi korosztályt és társadalmi csoportot meg tudunk szólítani. Feladatunknak tekintjük a befogadó múzeum és a fenntarthatóság elvének érvényesülését elősegítő törekvések támogatását. Szakembereink tudják, hogy a múzeumi foglalkozások nem helyettesíthetik az iskolai tanítási órákat, de a múzeumi tapasztalatok gazdagítják az előzetes tudást, motiválják és maradandó élményt adnak a látogatók többségének. A képzésben követjük a folyamatos technikai és technológiai megújulást, hallgatóinkat felkészítjük a digitális múzeumpedagógiára, a mesterséges intelligencia használatára. Tekintettel vagyunk arra, hogy az élethosszig tartó tanulás lehetőségét biztosítsuk, differenciált képzési tartalmakkal és módszerekkel nyitott, folyamatos megújulásra kész szakembereket képezzünk. A tantervünkben az elméleti képzés megalapozza a muzeológia és múzeumpedagógia történeti és elméleti kereteit, továbbá kurzusaink pszichológiai, pedagógiai (adaptív, inkluzív, alternatív és reformpedagógia), antropológiai, szociológiai és művészettörténeti alapismereteket biztosítanak a hallgatóinknak. A képzésben a múzeumi gyakorlatok négy blokkban folynak több mint húsz múzeumi partnerünk segítségével a főváros és környékének legrangosabb intézményeiben. Hallgatóinknak biztosítjuk, hogy a történeti (helytörténeti), néprajzi, művészeti (és irodalom), természettudományi múzeumok közművelődési munkáját és gyakorlatát minél részletesebben megismerjék. A módszertani-gyakorlati ismeretek elmélyítését szolgálja, hogy hallgatóink a képzésben elsajátíthatják a projektpedagógia, élménypedagógia és drámapedagógia alapjait, segítséget kapnak a digitális technológiák és a virtuális múzeumpedagógiai ismeretek megalapozásához. Betekintést biztosítunk a múzeumi marketing és kommunikáció, továbbá az iskola és a múzeum kapcsolatának a világába és a múzeumpedagógia marginális területeibe is (Népszerű képzési helyszín a Fővárosi Állatkert). A képzés keretein belül a hallgatók harminc órás egyéni szakmai gyakorlatot teljesítenek az általunk biztosított gyakorlólhelyen, és tapasztalataikról egy írásos portfóliót készítenek. A hallgatók a négy szemeszter alatt szerzett ismereteik alapján egy szabadon választott témában szakdolgozati munka megírásával és védésével zárják a képzést. A négy szemeszter lehetőséget ad arra, hogy a hallgatók pályázzanak Erasmus ösztöndíjra, részt vegyenek különböző kutatásokban és publikáljanak. A Neveléstudományi Doktori Iskolában jelenleg három magyar és egy külföldi hallgatónak témája a múzeumpedagógia. Az utóbbi évek évfolyamaiban vannak olyan hallgatóink, akik párhuzamos tanulmányokat folytatnak, és más felsőfokú intézményben vagy másik kar vagy egyetem Doktori Iskolájában folytatnak tanulmányokat.

A képzésünk célja, hogy a végzetek olyan szakemberekké váljanak, akik képesek online és offline múzeumpedagógiai foglalkozásokat, tárlatvezetéseket tartani, projekteket szervezni; felnőttcsoportoknak, családoknak különböző programokat és differenciált foglalkozásokat (játékokat) tervezni és megvalósítani. Képesek kapcsolatot tartani a régió köznevelési-közüktatási intézményeivel és partnereivel, aktívan részt

vesznek és közreműködnek a múzeumi nagyrendezvények (múzeumi fesztiválok, táborok, múzeumok éjszakája, kiállítások) elemeinek megtervezésében és lebonyolításában, közreműködnek a pályázatírásban, munkájukkal hozzájárulnak a hazai kulturális örökségvédelem pedagógiájához, a múzeum(ok) sikeres kommunikációjához (honlap, közösségi média). A múzeumpedagógiai képzést elvégző szaktanácsadóink kompetenciái megfelelnek az európai képzési keretrendszernek. A hallgatók a képzés elvégzése után el tudnak helyezkedni a hazai állami, egyházi és magán muzeális intézményekben, levéltárakban és galériákban. Körülbelül a végzettek egyharmada kezd el a képzés után múzeumban dolgozni. Az elhelyezkedést nehezíti, hogy bár van kereslet múzeumpedagógusok iránt, nem követelmény a szakirányú végzettség és az alacsony fizetések is sok esetben eltérítik a munkavállalókat (ELTE PPK, n.d.).

Kihívások és válaszok – a globálistól a lokálisig

Jelenleg a 21. század elején minden oktatást érintő kezdeményezésnek számolni kell a demográfiai, társadalmi, geopolitikai, geoökonómiai, technikai, geoökológiai transzformációkkal és azok következményeivel. Különös figyelmet kell fordítani a gazdasági és társadalmi különbségekből fakadó eltérő oktatási szükségletekre, az előregedő társadalmak, a családszerkezet változásaiból fakadó problémákra (Simai, 2016).

A mindennapi élet meghatározza a digitális és kommunikációs forradalom, a dataizmus, a megnövekedett adathalmazból fakadó bizonytalanság (Harari 2018; Kálmán Ungvári 2021; OECD, 2020). A digitális technológiák alkalmazása felgyorsult, a pandémia követően az oktatásban általánossá vált az online tanulás, hibrid oktatás és digitális tananyagok alkalmazása, a munkaerőpiacon pedig a digitális munkarend, a home office bevezetése. A tanulás támogatását, a munkavégzést és a szórakozást szolgálják a folyamatosan megújuló interaktív eszközök, a tabletek, okostáblák, a tanulásmenedzsment-rendszerek, az applikációk segítségével elérhető szolgáltatások.

A legnagyobb kihívást a mesterséges intelligencia napi szinten történő alkalmazása jelenti. Igazi robbanást okozott a generatív, nagy nyelvi modelleken alapuló MI eszközök közül az OpenAI által fejlesztett ChatGPT elérhetővé tétele, amelyet a 2022 novemberében hoztak nyilvánosságra (Horváth, 2023). A digitális innovációnak köszönhetően a mesterséges intelligencia segítségével lehetséges a tanulási utak személyre szabott támogatása, de jelentős változások következnek be a foglalkozások és szolgáltatások területén is. A MI lehetővé teszi a technika számára, hogy érzékelje környezetét, problémákat oldjon meg, és konkrét cél elérése érdekében tervezze meg annak lépéseit az összegyűjtött adatok segítségével és reagáljon, azaz adjon megoldási alternatívát.

A tanuláselméleti megközelítések szempontjából meghatározó a konstruktivista paradigma, mely szerint az előzetes ismeretekre alapozva mindenki maga építi fel a tudását (Niemi, 2005). Más megközelítések szerint az oktatástechnológia és a konstruktivizmus már a 20. század közepétől összekapcsolódtak és az MI fejlesztések is ehhez igazodnak. A fejlődés másik nagy iránya a konnektivizmus, az önirányított tanulás és az adaptivitás (Hof, 2021; Horváth, 2023; Siemens, 2005; Zimmerman, 1990).

A digitális forradalom következtében létrejött digitális kultúra új helyzetet teremt az információhoz jutás és feldolgozás területén az élet valamennyi területén. A digitalizálás lehetősége megteremti az adatok (dokumentumok, tárgyak, szellemi termékek) gyors elérhetőségét, a virtuális, online kommunikáció a tanulás és tudásmegosztás új formáját hozta létre. Ennek jellemzője a tudásra alapozottság, a horizontalitás, a hálózatiság, az adaptivitás, a tanulékonyság, az időtlenség, valamint a kölcsönös függőség. Ugyanakkor veszélyt jelent az individuum elvesztése, az elszemélytelenedés (Castells, 2004). Platón már a K. e. 5. században hangsúlyozta, hogy a szóbeliségről az írásbeliségre történő áttérés komoly dilemmákat hoz felszínre (Nyíri, 2006). Cucci (2016) felhívta a figyelmet arra, hogy a filozófia és etikai állásfoglalás nem nélkülözhetjük. Komoly kihívás, hogy a napjaink gyakorlatában jelenlévő információs társadalom, a tudás társadalma, a hálózati társadalom minden pozitívuma ellenére számos ellentmondást is hordoz magában (McCrindle & Wolfinger, 2018). A posztmodern társadalom alapvetően megkérdőjelezi a szubjektum önazonosságát, illetve az egységes, abszolút érvényű világmagyarázó elvek létét. A világ többértelmű, heterogén, önellentmondásos és az intertextualitás jellemzi (Habermas et al., 1993).

Digitális kultúra és felelősségvállalás

A Digitális Humanizmus Kezdeményezés (The Digital Humanism Initiative) egy nemzetközi együttműködés, amely azzal a céllal jött létre, hogy a tudósok, politikai döntéshozók és ipari szereplők olyan közösséget hozza létre, akik arra törekednek, hogy a technológiai fejlesztések továbbra is az emberi érdekek középpontjában álljanak (TU Wien, n.d.-b). A Bécsi Nyilatkozat a Digitális Humanizmusról (Vienna Manifesto on Digital Humanism) egy olyan nemzetközi felhívás, amely a digitális technológia etikus használatára hívta fel a figyelmet (TU Wien, n.d.-c). A Manifestumban a web alapítója, Tim Berners-Lee hangsúlyozta, hogy „a rendszer nem működik”. (TU Wien, n.d.-c). Bár a digitalizáció soha nem látott lehetőségeket nyitott meg az emberek előtt, de használata komoly aggályokat is felvet. Az internet lehetővé teszi a monopolizálódását, a szélsőséges vélemények és viselkedés terjedését a közösségi médiában. Egymástól elszigetelt igazságok szigetei jöhetnek létre, szolgálhatja a digitális megfigyelést, az adatokhoz jutást és hozzájárulhat a magánélet elvesztéséhez. A digitális technológiák felforgatják a társadalmakat és megkérdőjelezik az emberiségről alkotott képünket. A technológiai fejlődés középpontjában az ember áll, ezért alapvetés, hogy az igazságos és demokratikus társadalom felépítését tudományos eszközökkel kell kezelni. A technológiai innovációt társadalmi innovációnak kell követni, ami széles körű társadalmi elkötelezettséget igényel.

A technológiai fejlődés cselekvésre szólít fel bennünket, a technológia és az emberiség együttes fejlődése megy végbe. „A technológiákat az emberi értékeknek és szükségleteknek megfelelően kell alakítanunk, ahelyett, hogy hagynánk, hogy a technológiák alakítsák az embereket” (TU Wien, n.d.-c). A Manifestum a legfontosabb alapelveket az alábbiak szerint foglalta össze:: a demokrácia és a befogadás előmozdítása; aktív részvétel a döntéshozatalban; igény a különböző tudományágakat átfogó tudományos megközelítésekre; az egyetemek legyenek az új ismeretek és kritikus

gondolkodást színterei; szükséges az akadémiai és ipari kutatók együttműködése a szélesebb társadalommal. A szabályozó hatóságoknak be kell avatkozniuk a technológiai monopóliumokba és helyre kell állítani a piaci versenyképességet. A kormányok nem hagyhatják az összes döntést a piacra. A döntéshozóknak felelősséget kell vállalniuk döntéseikért. Továbbá új komplex tantervekre kellenek a bölcsészettudományok, a társadalomtudományok és a mérnöki tanulmányok ötvöztetésével, a számítástechnika/informatika tanítását a minél korábban el kell kezdeni az iskolákban (TU Wien, n.d.-c). A technológia és az emberiség közötti párbeszéd megerősítését szolgálják a kezdeményezés rendezvényei, köztük a 2025 novemberében szervezett konferenciájuk a *Digital Humanism – Interdisciplinary Science and Research* témáról (TU Wien, n.d.-a).

Anna Lembke (2024) a Stanford Egyetem Orvostudományi Karának pszichiáter professzora arról ír a *Dopamin korszak* című munkájában, hogyan találhatjuk meg az egyensúlyt az ingerek optimális kielégítése és a túlfogyasztás között. Ma végtelen sok impulzus ér bennünket neurológiai szinten. A vizsgálatok azt mutatják, hogy különösen fontos, miként tudunk úrrá lenni függőségeinken, hogyan tudjuk kordában tartani a függőséget okozó dopaminigényünket. A digitális technológia használatának kialakításáért felelősséget kell vállalniuk a képző intézményeknek, az egyetemeknek. Feladatuk kell, hogy legyen a jövő generációja számára elősegíteni: a kritikus gondolkodás és etikai érzékenység fejlesztését; az emberi tapasztalat és jelentésalkotás megértését; az AI korlátainak és az emberi kreativitás szerepének felismerését; támogatni az interdiszciplináris megközelítést és együttműködést. Mindenekelőtt az oktatás és tanulás kereteit kell újragondolni az AI korában és pontosítani a felelősségvállalás kérdését (Lembke, 2024).

Új muzeológia és társadalmi elkötelezettség

Az új muzeológia (*New Museology*) a 1970-1980-as évektől kibontakozó elméleti és gyakorlati irányzat a múzeum újra értelmezésére, amely kritikusan viszonyul a hagyományos, tárgyközpontú múzeumi működéshez, és középpontba helyezi a múzeumok társadalmi szerepét, felelősségét. Az új muzeológia inkább a célra koncentrál, a társadalmi vagy oktatási rendszerre, amely az embereket nevelte, és nyomot hagyott bennük a kívánságaik, az ambícióik, intellektuális, politikai, társadalmi vagy oktatási törekvéseik és előítéleteik révén.

Az új muzeológia főbb jellemzői (Vergo, 1989): a multikulturalizmus előtérbe helyezése, a meglévő hatalmak és narratívák megkérdőjelezése, a különböző közösségekkel való közvetlen kapcsolatfelvétel, olyan társadalmi kérdések intenzív kezelése, mint kolonizáció, dekolonizáció, domesztikáció. A közösségek (hallgatók, látogatók) felhatalmazása, a történelem kritikus megközelítésére, a múzeumok politikai jellegének és a 21. századi társadalmi igazságosságért való kiállásukban rejlő potenciáljának elismerésére. Az új szemléleti változások hangsúlyai a következők: a társadalmi és politikai kontextus, a multikulturalizmus és inkluzivitás; a közösségi/társadalmi elkötelezettség; a többféle narratíva (diszkusszió) jelenléte; a társadalmi igazságosság; a fenntarthatóság, az esélyegyenlőtlenség biztosítása.

Alapvetően a társadalmi és politikai szerepvállalás értelmében az új muzeológia rávilágít arra, hogy a múzeumok nem semleges intézmények, hanem társadalmi és politikai állásfoglalásokkal rendelkező szervezetek. Tudatosan fel kell vállalniuk a társadalmi problémákkal (diszkriminációt, egyenlőtlenséget) és ezekkel foglalkozniuk kell. A közösségi fókusz és participáció értelmében a hagyományos, felülről irányított, szakértői (kurátori) szemlélettel ellentétben az új irányzat a helyi közösségek bevonását szorgalmazza mind a gyűjtemény kezelésében, a kiállítások értelmezésében és kialakításában, amit részvételi muzeológiaként nevez a szakirodalom (Simon, 2010).

A nemzetközi szakirodalomban megjelenik a „hagyományos”, „régí” kiállítási gyakorlat átfogó kritikai megközelítése. Ettől kezdve a kortárs kultúratudományként, kultúraelméletként felfogott muzeológia „új” szemléletének jegyében megindul a műtárgyak, a gyűjtés, a gyűjtemények és a kiállítások új módszereinek és lehetőségeinek megfogalmazása. Megerősödött a szubjektivitás és a többszólamúság szerepe, gyakoribbá váltak a szerzői megszólalások, új hangok (pl. bennszülöttek, nők), és demokratikusabb nézőpontok és értelmezési lehetőségek jelentek meg. A diskurzusban új módszertani elemek és témák kerültek napirendre, sőt a múzeumi tér szereplői is változtak azzal, hogy új művészek, társadalmi csoportok kaptak lehetőséget gyakorlataik bemutatására. Az alkotás és a (múzeumi) tudás új értelmezése jött létre, ezzel együtt a kurátori szerep és praxis is átalakult, a korábbi 'előadás' helyett dialógus született múzeumban a témák, a terek, a tárgyak és az emberek között. Az új muzeológiai fordulat jelentős önreflexiót és kritikai diskurzust teremtett Magyarországon is, de ez a folyamat a nyugat-európaihoz képest lassabban ment végbe. Az új muzeológiának kulcsszerepe van abban, hogy a muzeológia kritikai társadalom-, kultúra- és művészettudomány, illetve elmélet legyen (Frazon, 2013; György, 2008).

Az új szemlélet tehát megkérdőjelezi a múzeumi szakemberek (muzeológusok) kizárólagos tekintélyét az értelmezésben, a kiállítások tartalmának meghatározásában, teret adva a különböző társadalmi csoportok és közösségek saját narratíváinak. Mindez együtt járt és jár az értelmezés sokszínűségével, elismerve, hogy a tárgynak vagy jelenségnek többféle, érvényes értelmezése is létezhet. A látogatók választási lehetőséget kapnak a jelentésadásra. Az irányzat kiemelt figyelmet szentel az edukációnak és hozzáférhetőségnek. Nem új, de fokozott hangsúlyt kap a múzeumok oktatási és kulturális felelőssége az egyre inkább heterogén közönség irányában. Miként a nemzetközi múzeumi szervezetek is, egyre szélesebb múzeumi körök tekintik feladatuknak a szélesebb hozzáférés biztosítását (különös tekintettel a speciális nevelési igényű látogatókra, a földrajzi vagy gazdasági okok miatt távolmaradókra). Foster Hannah arra buzdította a múzeumi szakembereket, hogy adják fel kultúrpeszimizmusukat. Kapjon nagyobb teret az antropológiai terepmunka. Szerinte fontos kiaknázni a múzeum és látogató közti kommunikációt, közelebb hozni egymáshoz a múzeumot és a mindennapokat. Arra bátorít, hogy amennyiben az embereknek és emberekről építik a múzeumok a kiállításokat, akkor azt velük együtt tegyék, ismerjék meg őket (a látogatókat), társként és kommunikációs partnerként tekintsenek rájuk. Legyen együttműködés és együtt gondolkodás (Foster, 2013; Binkowski, 2009; Bárd, 2015) (Lásd 1. sz. ábra).

1. sz. ábra: Változó világ – változó múzeumok

Változó világ – változó múzeumok

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Új elvárások – új kompetenciák

A 21. századi elvárások nem a lexikális tudást részesítik előnyben, hanem a cselekvőképességet, az azonnal reflektivitást. Így alapvetően felértékelődtek a készségek, közülük is kiemelt figyelmet kap a problémamegoldás, a kritikus gondolkodás, az együttműködés, a kreativitás és a digitális írástudás. Új kompetenciák közül kiemelkedik a 'resilience, reinventing, reflection', azaz a rugalmasság; az újra és újra „feltaláljuk” magunkat képessége; és a reflexió, az önreflexió (Zimmerman, 1990). A munkaerőpiac gyors változása miatt a folyamatos tanulás elvárás lett, az oktatás különböző szereplőinek támogatni és elősegítenie kell az élethosszig tartó tanulás megvalósulását. A formális és az informális nevelés partnerközpontú szemlélete elősegíti, hogy figyelembe vegyék a tanulni vágyók érdeklődését, tempóját, tanulási stílusát és életkorát. A múzeumi tanulás keretei között is egyre nagyobb szerepet kap a projektalapú tanulás és a gamifikáció, amely módszerek segítik a motiváció növelését (Hooper-Greenhill, 2004). A múzeumi tanulást áthatja a globális gondolkodás és inkluzivitás, fontos szerepet kap a multikulturalitás, a környezettudatosság és globális problémák, köztük a fenntarthatóság tudatos beépítése a múzeumi programokba, foglalkozásokba (Vásárhelyi, 2023).

A kihívások és változások jelentősen hatnak a tanári szerepre, jelen esetben a múzeumpedagógus feladatainak az átalakulására. Főként facilitátorként, mentorként, útmutatóként, és nem elsősorban tudásátadóként értelmezhető a szerepe, akinek munkája nem nélkülözheti a folyamatos szakmai fejlődést és digitális technikák kellő ismeretét. Felkészültnek kell lennie arra, hogy képes legyen kielégíteni a különböző igényeket, elvárásokat heterogén csoportokban is. A múzeumokban egyre nagyobb teretkap az új módszerek integrálása: story (digitális) telling; tükrözött osztályterem (flipped classroom, FC), gamifikáció (játékosítás), szabaduló szobák és hasonló megoldások (Komenczi, 2013; Molnár et al., 2019; McCrindle & Wolfinger, 2018).

A kulturális örökség pedagógiája

A múzeumok és a múzeumpedagógia feladata, hogy a kulturális örökség értékeit közvetítse, azaz a nemzedékek által megőrzött és tőlük örökölt anyagi és nem anyagi javak összességét átadja. Az Európai Unió kiemelten fontos feladatának tekinti a kulturális örökség kezelését, amely magában foglalja a rendkívüli természeti és ember által kialakított helyszíneket, régészeti lelőhelyeket, múzeumokat, műemlékeket, műalkotásokat, történelmi városokat, irodalmi, zenei, audiovizuális és digitális műveket, de az európai polgárok tudását, szokásait és hagyományait is. A kulturális örökség kezelése elsősorban a tagállamok hatáskörébe tartozik, de az EU elkötelezte magát amellett, hogy szakpolitikai intézkedésekkel és programokkal védelmezi és gyarapítja Európa kulturális örökségét (European Commission, n.d.-b). Az uniós stratégia fontosabb elemeit összegzi „A kulturális örökség integrált európai megközelítése felé” című dokumentum (Markkula, 2015). 2018-ban „Új európai kulturális menetrend” készült Európa kulturális örökségének mint közös erőforrásnak a védelme és előmozdítása céljából. A 2018-as Kulturális Örökség Európai Évének mottója az „Örökségünk: a múlt és a jövő találkozása” volt. A szervezők azt kívánták elérni, hogy minél többen fedezzék fel és ismerjék meg Európa kulturális hagyatékát, erősítsék a közös európai térséghez való tartozást. A 2018-as rendezvénynek 12,8 millió résztvevője volt, mintegy 23 ezer rendezvényen, 37 országban. Kiemelt szerepet kapott az iskolákkal folytatott tevékenységek, továbbá a kulturális örökség részét képező épületek újrahasznosítását szolgáló innovatív megoldások keresése, illetve a kulturális javak tiltott kereskedelme elleni küzdelem erősítése. A sikeres év után a nemzetállamok kidolgozták saját örökségvédelmi programjukat. Az ügy támogatását pedig egy szakértői csoport felállításával erősítették meg (European Commission, n.d.-a). Az Európai Unió Tanácsának 2023–2026-ra szóló kulturális munkaterve négy konkrét intézkedést határoz meg: a kulturális örökség védelme a természeti és ember okozta katasztrófákkal szemben, a kulturális javak tiltott kereskedelme elleni küzdelem, a kulturális örökség megőrzése Ukrajnában, valamint éghajlat-politikai fellépés a művészetek és a kulturális örökség révén. A munkaterv a 2018-ban kitűzött célok sikeres végrehajtásának eredményeire épül (Az Európai Unió Tanácsa, 2022).

Egyre nagyobb figyelmet kap a kulturális örökségre irányuló oktatás, amelynek célja, hogy lehetőséget nyújtson a tapasztalatszerzésre olyan intellektuális készségekre és kompetenciák elsajátítására, amely lehetővé teszi kulturális örökség megőrzését és a társadalmi jólét szolgálatába állítását (UNESCO, 2024). Az örökségpedagógia alap gondolata, hogy lehetőséget kínáljon új fogalmak és készségek elsajátítására. A kulturális örökség közvetlen megtapasztalásának segítségével és elemzésével a tanulók szélesebb körű kompetenciákat szereznek olyan kérdésekben, mint a kulturális örökség megőrzése, védelme és szolgálata. Az örökségpedagógia támogatásának a célja, hogy tovább is folytatódjon az Európai Kulturális Örökségre Vonatkozó Cselekvési Kereten belül (E-Twinning program keretein belül, amely az európai iskolák közösségét fogja össze). A „Learning from the past, designing our future: Europe’s cultural heritage through eTwinning” című könyv kiadásával támogatta a program a tanárok és a diákok tevékenységét, akiknek számos forrást és konkrét ötletet kínál az

osztálytermiaktivitásokhoz, valamint az iskolán kívüli tevékenységekhez (Pateraki & Scimeca, 2018).

Az egyetem harmadik missziója

A múzeum 2022-es új definíciója átalakítja a múzeum és a múzeumpedagógia cselekvési kereteit (International Council of Museums, n.d.). A 21. század kihívásaira történő válaszadás igényli tudomány és a technológia közreműködését, ami jelentős feladatokat ró a felsőoktatási oktatási intézményekre, amelyeknek első missziója az oktatás, a második a kutatás. Mindkét terület fontos szerepet tölt be a kulturális örökség közvetítésében, a muzeológusok és a múzeumpedagógusok képzésében, a múzeumi kutatásokban. A 2000-es évek előtt identitás és forráshiány miatt hiányzott az összehangolás. 2000-ben európai szinten is létrejött az Európai Egyetemi Örökség Hálózat (Universeum – European Academic Heritage Network), amely egy olyan európai hálózat, amely a legszélesebb értelemben vett akadémiai örökséggel (tárgyi és szellemi örökséggel) foglalkozik. Célja az egyetemi gyűjtemények, múzeumok, archívumok, könyvtárak, botanikus kertek, csillagászati obszervatóriumok stb. megőrzése, tanulmányozása, hozzáférhetővé tétele és népszerűsítése. Nyitott az örökségvédelmi és múzeumi szakemberek, kutatók, hallgatók, egyetemi adminisztrátorok és az egyetemi örökséggel foglalkozók számára (UNIVERSEUM European Academic Heritage Network, n.d.). Az egyetemi örökség irányításáról és kezeléséről szóló 2005. évi 13. számú ajánlás szerint az egyetemek jogi, adminisztratív és erkölcsi felelősséget vállalnak saját örökségükért (Council of Europe, 2005).

A konkrét reflexió elsősorban pénzügyi és gazdasági nyomásra megszületett meg, amelynek eredménye lett az egyetemek „harmadik küldetésének” koncepciója. A felsőoktatási intézmények a hagyományos oktatási és kutatási feladatok mellett hasznosítják és megosztják tudásukat az akadémiai környezeteken kívül. Az eltérő értelmezés ellenére – a harmadik misszió a felsőoktatásban létrehozott tudás hasznosítása és a társadalmi jólét szolgálatába állítása, minden olyan tevékenység, amely a felsőoktatási intézményi adottságok akadémiai környezeten kívüli – gazdasági, társadalmi és kulturális kiaknázásával kapcsolatos. A harmadik misszió irányainak fontosabb területei: a kulturális örökség kezelése és kulturális tevékenységek között a múzeumügy szolgálatában a múzeumok, régészeti ásatások, levéltárak és könyvtárak, kulturális rendezvények, zenei tevékenységek támogatása; a társadalmi értékek és a közegészségügy védelme; továbbá az oktatási értékek növelése az iskolai oktatás, továbbképzések szervezésével, kompetenciák tanúsításával, MOOC biztosításával. Kiemelt szerepet kapnak a közismereti események, amelyek fórumai a nyilvános vitáknak és hozzájárulnak a tudományos szakértelem terjesztéséhez, a nyilvános hozzáférés lehetővé tételével biztosítják az egyetemi örökséghez való hozzáférést és támogatják a részvételi demokrácia kezdeményezéseit (Ascenzi et al., 2019; Inzelt, 2018).

Az egyetemi (iskolamúzeumok) reaktiválása

A nemzetközi gyakorlatban több jó gyakorlatot is találhatunk arra, hogyan lehet a korábbi tradicionális iskolamúzeumokat az 21. századi egyetemi oktatás szolgálatába állítani és a különböző szakok és karok hallgatóit a múzeumba bevonítani.

A maceratai egyetem (UNIMC) oktatói 2019-es tanulmányukban arra hívták fel a figyelmet, hogy az iskolamúzeumok olyan dinamikus terek, amelyek növelhetik az oktatás történetének heurisztikus potenciálját és társadalmi-kulturális hatását. A dél-olaszországi egyetemi város iskolamúzeumában az utóbbi évek projektjei rámutattak arra és igazolták, hogy gyűjtemény hogyan szolgálhat laboratóriumként a diákok és az oktatók számára, és milyen módon tehetik az oktatás történetét kézzelfoghatóbbá és részvételi jellegűvé (Ascenzi et al., 2019).

A szerzők központi érve, hogy az iskolamúzeumok, különösen az egyetemekhez kapcsolódó múzeumok – jelen esetben a „Museo della Scuola Paolo és Ornella Ricca” Iskolamúzeum (Museo della Scuola Paolo e Ornella Ricca, n.d.) – ideálisak az oktatás történetének tanításának átalakításához. Ez azért is érdekes, mert Olaszországban jóval nagyobb hagyománya van a természettudományos gyűjteményeknek, mint a humántudományokhoz kapcsolódó múzeumoknak. Kifejezetten kevés a pedagógiához, pszichológiához, szociológiához kapcsolódó gyűjtemény.

A Macerata Egyetem és múzeum együttműködésének alapja az alapítók adományozása után jött létre. Egyetem innovációja a következőket tűzte ki célul: A múzeum folyamatosan szervez szemináriumokat, workshopokat, látogatásokat az egyetemi hallgatók számára. A múzeum kutatóhelyként szolgál a szakdolgozatok és diplomamunkák számára, főként a neveléstörténet, a gyermekirodalom, a múzeumpedagógiai, az iskolai tárgyi kultúra témákban. 2015 óta szerveznek az egyetem hallgatói számára tantervi szakmai gyakorlatot, amelyet az egyetem minden hallgatója számára biztosítanak (szaktól függetlenül). A programok megvalósítását könnyíti, hogy az épület nagy és a gyűjtemény gazdag. Természetesen kiemelt figyelmet kapnak az oktatás, a kulturális örökség és a turizmus, sőt a nyelvi képzések hallgatói is. De a digitális bölcsészettudományok vagy a kommunikációtudományok területén tanulók számára is nyitottak. Figyelemreméltó, hogy a szemináriumi projektek keretén belül kidolgozott innovatív ötleteket, terveket igyekeznek beépíteni a múzeum gyakorlatába.¹

A másik nemzetközi jó gyakorlat helyszíne az Andalúz Pedagógiai Múzeum, amely a Malagától 17 kilométerre lévő elővárosban, Alhaurín de la Torre-ban található (Museo Andaluz de la Educación, n.d.). A múzeum küldetése, hogy hozzáférhető referenciapontot biztosítson, mind a tanárok, és mindazok számára, akiket érdekelnek azok az emberek, eszközök és eszmék, amelyek szerepet játszottak a tanítás és tanulás megvalósításban. Azt vallja a múzeum, hogy a több generáció különböző oktatási rendszereinek lenyomatai között szeretne hídként működni, az egymáshoz kapcsolódás lehetőségét megadni. A gyűjtemény létrejöttében kiemelkedő szerepet játszott két magángyűjtemény (jelenleg

¹ The School and Its Many Pasts (2023) címmel rendezett nemzetközi konferencián a résztvevők, (a szerző is) meglátogatták a múzeumot és M. Brunelli vezetésével megismerhették a gyűjteményhez kapcsolódó innovatív projekteket.

5000 könyv, 800 tudományos eszköz és 1200 iskolai tárgy van birtokában). A helyi önkormányzat nagyvonalú ajánlatának köszönhetően a műemlékjellegű, régi iskolaépület felújítása után helyet adott a gyűjteménynek és biztosítja működéséhez szükséges költségeket, egy állandó személy alkalmazását. A múzeum 2019-ben nyílt meg (Sanchidrián et al., 2020), amelynek jelenlegi működésben meghatározó szerepe van José Antonio Mañasnak, aki mérnökként nagy érdeklődést mutatott az iskolai szertárak régi kísérleti eszközei iránt. Ezeket évek óta gyűjtve motorja lett a lokális múzeum fejlesztésének. Ma a múzeum igazgatója, és tudóstanárként rendszeresen interaktív kísérleteket szervez a gyerekeknek, amelyek lebonyolításához egy a múzeummal szemközti épületben sikerült laboratóriumot kialakítani. A múzeum konferenciák, kiállítások szervezésével, iskolatörténeti ereklyék bemutatásával kívánja elérni, hogy „az andalúziai oktatás történelmi emlékezete legyen”. Kiemelkedő, hogy folyamatos kapcsolatban áll a Malagai Egyetemmel (UMA, Prof. Dr. C. Sanchidrián Blanco-val).

Az UMA-val együttműködve évente rendeznek nyári kurzust, amely az andalúziai iskolai örökség történetének a tanulmányozását és kutatását teszi lehetővé, több különböző aspektusból, a hallgatók érdeklődésének megfelelően. Így a múzeum nemcsak a városka, hanem az egyetem pedagógiai karával és annak közösségével is folyamatos kapcsolatot tud tartani. A múzeum (személyesen José Antonio Mañas) nagy figyelmet fordít a közösségi médiára, folyamatosan oszt meg filmeket a YouTube-n, amelyekkel a múzeum eseményeit és az általa bemutatott kísérleteket népszerűsíti (Museo Andaluz de la Educación, 2013). A múzeum fontosnak tekinti a kulturális turizmus fejlesztését, az olyan történelmi, nosztalgikus emlékezések szervezését a nagyközönség számára, amelyeken a látogatók szívesen szemlélik azokat a tárgyakat, amelyek gyermekkorukat összekovácsolták.

Összegzés

A 21. század kihívásaira a múzeumok is reflektálnak, a változások átalakítják többek között a múzeumok tereit, gyűjteményeit és módszereit. A legtöbb múzeumban a hangsúly áttevődött a kulturális örökség megőrzése során a „hagyományos” tudásgyarapításról/tudásátadásról az érzékorientált, interaktív módszereket alkalmazó, az önálló tudásépítést motiváló-ösztönző-segítő múzeumpedagógiára. A tudományos szempontok mellett a múzeumi élmény szerepe felértékelődött, amely a muzeológiát is új kihívások elé állította (Frazon, 2016).

A ma és a jövő múzeuma inkluzív, fenntartható, demokratikus intézmény, amely támogatja a társadalomban is a demokratizálódást. A múzeum elsősorban az informális tanulás színtere, amely lehetőséget biztosít az aktív részvételre, az interaktivitásra, és biztosítani tudja a közösségi élményt is. A múzeum hozzáférhető tudást ad (MOOC, online foglalkozások, virtuális programok kínálatával), a múzeum a falakon kívül is jelen tud lenni (akár az iskolában, a boltban, az online térben), de kinyitja az eddig elzárt tereket is (a raktárokat is). Képes utat nyitni a fiatalokhoz, alkalmazkodva a kommunikációs és szabadidős szokásaikhoz, a személyre szabott tartalmakkal képes megadni az élethosszig tartó tanulás lehetőségét. Az új módszerek, technikák, műfajok meghonosítása, és az új kommunikáció képes megszólítani a különböző életkorú és kultúrájú generációkat. A

digitális gyűjtés, archiválás és a kiállítások elérhetősége, a hagyományos és digitális műalkotások közötti diskurzus, a digitális/virtuális múzeum új utakat nyit a kultúra megőrzésben és áthagyományozásában. Az egyetemek a múzeumokkal történő együttműködéssel kutatóműhellyé, innovációk inkubátorává tudják tenni a hagyományos pedagógiai gyűjteményeket.

A jövő múzeumának szüksége van új kiállítási gyakorlatra, amelyhez számos elmélet és gyakorlat ad segítséget. A múzeumok új formában szólíthatják meg a közönséget, új tereket használhatnak és hasznosíthatnak, új rendezői elvek érvényesítésével elhagyhatják a hagyományos állványokat, kiállító szekrényeket. Új és más lehetőség, hogy akár a tradíciókkal való szakítással, a látogatók bevonásával új interaktív, reflektív performanszok jöjjenek létre. Amennyiben a múzeumot agora típusú helyként értelmezzük a múzeumpedagógusok új szerepben jelennek meg, akik a beszélgetések moderátorai lesznek. Felértékelődik a látogatók megkérdezése, véleményük alakítja a múzeum további kínálatát (Parmendier, 2009).

Irodalomjegyzék

- Ascenzi, A., Brunelli, M., & Meda, J. (2019). School museums as dynamic areas for widening the heuristic potential and the socio-cultural impact of the history of education: A case study from Italy. *Paedagogica Historica*, 57(4), 419–439.
- Az Európai Unió Tanácsa (2022). *A Tanács állásfoglalása az EU 2023–2026-ra szóló kulturális munkatervéről*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15381-2022-INIT/hu/pdf>
- Bárd, E. (2015). *Múzeum – az élményszerű tanulás helyszíne. A múzeumpedagógia jelene és lehetőségei*. PhD-dolgozat. ELTE PPK.
- Binkowski, A. (2009). *Museumspädagogik – Ein heterogener Wissenschaftsbereich*. Grin Verlag.
- Castells, M. (Ed.). (2004). *The Network Society. A Cross-cultural Perspective*. Edward Elgar Publishing.
- Council of Europe (2005). *Rec(2005)13 - Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the governance and management of university heritage (Adopted by the Committee of Ministers on 7 December 2005 at the 950th meeting of the Ministers' Deputies)*. <https://search.coe.int/cm?i=09000016805d9276>
- Cucci, G. (2016). *Virtuális paradicsom vagy pokol.com? A digitális forradalom veszélyei és esélyei*. Jezsuita.
- ELTE PPK (n.d.). *Múzeumpedagógiai szaktanácsadó*. <https://nevtud.ppk.elte.hu/content/a-kepzes-celja.t.13773?m=4689> Letöltés dátuma: 2025. november 20.
- European Commission (n.d.-a). *A kulturális örökség európai éve (2018)*. <https://culture.ec.europa.eu/hu/cultural-heritage/eu-policy-for-cultural-heritage/european-year-of-cultural-heritage-2018> Letöltés dátuma: 2025. november 20.
- European Commission (n.d.-b). *EU Policy for cultural heritage*. <https://culture.ec.europa.eu/hu/cultural-heritage/eu-policy-for-cultural-heritage> Letöltés dátuma: 2025. november 20.
- Foster, H. (2013). A muzeológia elefántcsonttornya – hol maradnak a mindennapok? *Néprajzi Látóhatár*, 22(2), 68-79.
- Frazon, Zs. (2013). Ú mint új muzeológia. *Néprajzi Látóhatár*, 22(2). 4-7.
- Frazon, Zs. (2016). Thinking outside the box – mai jelenségek és nyitott művek múzeuma. *REPLIKA*, 100. 77–83. <http://real.mtak.hu/109546/>
- György, P. (2008). A nem működő gépezet. Kortárs posztkolonializmus és múzeum. *Árgus*, 1, 126–147.
- Habermas, J., Lyotard, J-F., & Rorty, R. (1993). *A posztmodern állapot*. Századvég Kiadó.
- Harari, Y. N. (2018). *21 lecke a 21. századra*. Animus.

- Hof, B. (2021). The Turtle and the Mouse: How Constructivist Learning Theory Shaped Artificial Intelligence and Educational Technology in the 1960s. *History of Education*, 50(1), 93–111.
- Hooper-Greenhill, E. (2004). Museum learners as active postmodernists: contextualizing constructivism. In Hooper-Greenhill, E. (Ed.), *The educational role of the museum* (pp. 67–72). Routledge Taylor & Francis Group.
- Horváth, L. (2023). Feltáró szakirodalmi áttekintés a mesterséges intelligencia oktatási használatáról. *Pannon Digitális Pedagógia*, 3(1), 5–17.
- International Council of Museums (n.d.). *Museum Definition*. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> Letöltés dátuma: 2025. november 1.
- Inzelt, A. (2018). A felsőoktatás harmadik missziója. *Valóság*, 61(5), 93–98. https://www.epa.hu/02900/02924/00065/pdf/EPA02924_valóság_2018_05_093-098.pdf
- Kálmán Ungvári, K. (2021). Kihívások és megoldások 21. századi pedagógusoknak. *Korunk*, 3(2), 3–8.
- Komenczi, B. (2013). *Elektronikus tanulási környezetek kutatásai*. Médiainformatikai Kiadványok.
- Lembke, A. (2024). *Dopaminkorszak - Hogyan találjunk egyensúlyt a függőségekre épülő világban*. Libri Könyvkiadó Kft.
- Markkula, M. (2015). A Régiók Európai Bizottsága véleménye – A kulturális örökség integrált európai megközelítése felé. *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, C 195/22-27.
- McCrindle, M., & Wolfinger, E. (2018). *The ABC of XYZ: understanding the global generations*. UNSW Press.
- Molnár, Gy., Turcsányi-Szabó, M., & Kárpáti, A. (2019). Az interaktív tanulási környezetektől a módszertani megújuláson át a kreatív önkifejezésig. *Új Pedagógiai Szemle*, 2019(11-12), 53-70.
- Museo Andaluz de la Educación (2013, December 21.). *Museo de la Educación de Málaga - Entrevista a José Antonio Mañas*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=GWO8pYMVdcl>
- Museo Andaluz de la Educación (n.d.). *Presentación*. <https://www.museoandaluzde laeducacion.es/presentacion/> Letöltés dátuma: 2025. november 20.
- Museo della Scuola Paolo e Ornella Ricca (n.d.). *Paolo and Ornella Ricca*. <https://museodellascuola.unimc.it/en/paolo-and-ornella-ricca/> Letöltés dátuma: 2025. november 20.
- Niemi, H. (2005). Aktív tanulás – avagy egy kíváncsi kultúraváltás a tanárképzésben és az iskolákban. *Pedagógusképzés*, 3, 87–116.
- Nyíri, K. (2006). Virtuális pedagógia – a 21. század tanulási környezete. *Új Pedagógiai Szemle*. 56(7–8), 160–180.
- OECD (2020). *Culture Shock: Covid-19 And The Cultural And Creative Sectors*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/09/culture-shock-covid-19-and-the-cultural-and-creative-sectors_c38ec708/08da9e0e-en.pdf
- Parmentier, M. (2009). Museum und Schule. *Zeitschrift für Museum und Bildung*, 55(71-72), 111-128.
- Pateraki, I., & Scimeca, S. (2018). *Learning from the past, designing our future: Europe's cultural heritage through eTwinning*. Central Support Service for eTwinning. https://www.etwinning.hr/cms_files/2020/07/1594621504_learning-from-the-past.pdf
- Sanchidrián Blanco, C., Mañas Valle, J. A., & López Mestanza, M.L. (2020). Le Museo Andaluz de la Educación, un proyecto hecho realidad. (The Andalusian Education Museum, an idea that became reality). *Cabás* (23), 243–258.
- Siemens, G. (2005). Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*. 2(1), 1-9.
- Simai, M. (2016). *A harmadik évezred nyitánya*. Corvina Kiadó.
- Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. Museum 2.0.

TU Wien (n.d.-a). *Digital Humanism – Interdisciplinary Science and Research Conference*. <https://caiml.org/dighum/dighum-res/> Letöltés dátuma: 2025. november 20.

TU Wien (n.d.-b). *The Digital Humanism Initiative*. <https://caiml.org/dighum/#about-digital-humanism> Letöltés dátuma: 2025. november 20.

TU Wien (n.d.-c). *Vienna Manifesto on Digital Humanism*. <https://caiml.org/dighum/dighum-manifesto/#download> Letöltés dátuma: 2025. november 20.

UNESCO (2024). *UNESCO keretrendszer a kulturális és művészeti oktatáshoz*. [https://unesco.hu/data/UNESCO keretrendszer a kulturális es muvészeti oktatashoz.pdf](https://unesco.hu/data/UNESCO%20keretrendszer%20a%20kulturális%20es%20muvészeti%20oktatáshoz.pdf)

UNIVERSEUM European Academic Heritage Network (n.d.). *About Universeum*. <https://www.universeum-network.eu/> Letöltés dátuma: 2025. november 20.

Vásárhelyi, T. (2023). A múzeumok, a múzeumpedagógia és a fenntarthatóság. In Vincze B. & Kempf K. (Eds.), *Változó világok – változó múzeumok* (pp. 11-26). Eötvös Kiadó.

Vergo, P. (Ed.). (1989). *The New Museology*. Reaktion Books.

Zimmerman, B. J. (1990). Self-Regulated Learning and Academic Achievement: An Overview. *Educational Psychologist*, 25(1), 3–17.

Bereczki Ibolya

MÚZEUMOK FELSŐFOKON: TUDÓSKÉPZÉS KONTRA MUZEOLÓGUSKÉPZÉS?

Absztrakt

Miként válik muzeológussá, vagy inkább múzeumi szakemberré az, aki munkavállalóként belép vagy belépni szándékozik a hazai muzeális intézmények kapuin?

A magyar múzeumok bő 200 éves történetében a múzeumokat létrehozó alapítók és működtetők előzetes tudományos ismeretei szerte ágazóan, széles területekre terjedtek ki. A 20. század elején a múzeumi gyűjteményekbe kerülő szakemberek gyakran korábban tanárként vagy a közigazgatásban dolgoztak.

Budapesten korábban, vidéken az 1960-as évektől a múzeumba kerülő történészek, régészek, néprajzosok, művészettörténészek egyetemi végzettséget az adott szakágban szerezve kezdtek dolgozni, anélkül, hogy valós ismereteket hoztak volna az egyetemről a gyűjtemények gyarapítására, muzeológiai feldolgozására, kiállítások rendezésére, a tudásátadásra vonatkozóan.

A hazai felsőoktatási intézmények a bölcsészetben a 20. század szinte teljes időszakában a pedagógusképzésen túlmenően főként tudósképzésben gondolkodtak, a hallgatóknak kutatói pályát szántak, a tananyagot is erre építették, miközben itt az elhelyezkedés lehetősége korlátozott volt.

A bővülő múzeumi rendszer azonban igényelte a gyakorlati muzeológiai ismereteket. Ezek elsajátítására a múzeumon belül szerzett tudás adott lehetőséget. A szemléletváltás, az új múzeumi feladatok, az ismeretátadás és az élményszerzés kihívásai igényelték a megújulást. A folyamat kibővülése a múzeumi felnőttképzés kibontakozása, az egyetemi muzeológiai specializációk, a hallgatóknak a múzeum kutatásaiba történő bekapcsolása nyitott új utakat, és az alkalmazott muzeológia egyetemi képzésbe történő bekerülését igényelte. A tanulmány a muzeológussá és a múzeumi terület kutatójává válás példáit mutatja be.

Kulcsszavak: múzeumi szakemberek képzése; múzeumi kutatás; múzeum és felsőoktatás

Bevezetés – a múzeumügy korábbi évtizedei

A magyar múzeumok több mint 200 évre visszanyúló történetében a múzeumokat létrehozó alapítók és működtetők foglalkozása változatos volt. Előzetes tudományos ismereteik rendkívül szerte ágazóan, széles területekre terjedtek ki. A 20. század elején a gyűjteményeket megalapozó, a területre kerülő szakemberek gyakran korábban tanárként vagy a közigazgatásban dolgoztak, eredeti hivatásuknak gyakran nem is volt köze a múzeumi tevékenységhez. Foglalkozásuk a tiszteletet érdemlő „múzeumőr” volt, különösen vidéken. Munkájukat számosan díjazás nélkül végezték. Közülük két személy példáját emelem ki: így nevezték például hivatalosan is a Hódmezővásárhelyen 1881-ben született Kiss Lajost, aki eredetileg Budapesten színiiskolába járt, de nagy hatással volt rá

a festőművész Tornyai János is. Későbbi pályáját azonban a karcagi születésű néprajzkutató Györffy István hatása határozta meg, aki 1903-ban hazahívta Hódmezővásárhelyre, ahol közreműködője, majd első „múzeumőr”-e lett 1908-ban a város múzeumának. 1907-1908-ban a kolozsvári egyetem régészeti intézete által szervezett tanfolyam résztvevője volt. Az 1897. január 30-án Széll Kálmán elnökletével létrehozott Országos Múzeumi és Könyvtári Tanács feladatai között már szerepelt a gyűjtemények „tisztviselőinek minősítéséhez szükséges tanfolyamok szervezése. 1897. december 10-én pedig Fraknói Vilmost nevezték ki a múzeumok és könyvtárak főfelügyelőségének élére, amely szintén feladatot kapott képzések szervezésére. Mindez a szervezet 1901-ben megújított szabályzatában is szerepelt. A tisztviselők számára nyújtandó képzésre vonatkozóan Hampel Józsefnek már 1899-ben kész tervei voltak, s a tanárképzés rendszerébe kívánta a tevékenységet integrálni (Bodó, 2016).

Jósa András (1834-1918) középiskolai tanulmányai után egy évig joghallgató volt, majd 1853-54-ben elvégezte a Magyaróvári Akadémiát. 1864-ben orvosi, majd egy évvel később sebészti képesítést szerzett. Nagykállón majd Nyíregyházán végzett kiemelkedő orvosi munkát, jelentős közegészségügyi fejlesztéseket végzett, de emellett szenvedélyévé vált a régészet. 1868-ban alapította meg a Szabolcs Vármegyei Régészeti Egyletet, saját, több mint 7000 darabos gyűjteménye az általa létrehozott, majd haláláig vezetett Szabolcs Vármegyei Múzeum alapját jelentette (Szőlősi, 2002).

Kiss Lajos 1912-től már Nyíregyházán lépett nyomdokaiba múzeumőrként az alapító Jósa Andrásnak, majd 1925-1948 között igazgatójaként dolgozott az intézménynek. Kiss Lajos (1881-1965) pályája kezdetén szakmai tapasztalatait a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályán, majd a kolozsvári egyetem Régészeti Intézete által szervezett tanfolyamokon (1907-1908) is gyarapította. Munkásságát 1948-ban Kossuth-díjjal ismerték el. A gyűjteménygyarapítás, gyűjteményszervezés mellett kiemelkedőnek számított munkássága a néprajzi kutatásban is. A Néprajzi Múzeumból történő nyugdíjba vonulását (1949) követően a történelemtudományok (néprajz) doktora lett (Ullrich, 2002). Munkásságára a Tornyai János Múzeum 2020-ban a *Múzeumőr* című időszaki kiállítással emlékezett. (Kurátorok: Bernátsky Ferenc és Terendi Viktória) A kiállítás a Jósa András Múzeumban 2019-ben Jakab Attila, dr. Istvánovits Eszter és Beleznai Gabriella által rendezett *„Nagy lélok egy kis emberben...” A szegényemberek krónikása*, Kiss Lajos című kiállítás (támogatta: Nemzeti Kulturális Alap) kibővített adaptációja volt (Tornyai János Múzeum, n.d.).

A múzeum – gyűjteményszervezés és kutatás a 20. század második felében

A 20. század második felére a gyűjtemények gyarapítása, feldolgozása mellett jelentős arányban a múzeumot mint a tudomány kutatóhelyét értelmezték az ide szegődő elkötelezett munkatársak. Az 1960-s évek elejétől országszerte bővült már nemcsak az országos múzeumokban az egyetemi végzettséggel rendelkező múzeumi szakemberek köre. Ebben az időszakban jelentős számban hirdettek meg a megyei múzeumi hálózatot irányító megyeközpontok múzeumaiban álláshelyeket. Új szakágak indultak el, majd a többi vidéki múzeum vezető szakemberei között is egyre több történészt, régészt,

néprajzost, később művészettörténészt találunk. E folyamatok megerősödése zajlott le az 1970-es években, és még inkább kifejezésre jutott abban a döntéssorozatokban, amikor az 1980-as évek elején az országos és a megyei múzeumok tudományos kutatóhely minősítést kaphattak. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum például 1981-től működik ebben a formában a művelődési miniszter a Magyar Tudományos Akadémia egyetértésével hozott 1980-as döntése alapján (Szabadtéri Néprajzi Múzeum, n.d.).

A múzeumi szakemberek felsőfokú végzettsége a 21. század elején

Milyen típusú felsőfokú végzettséggel dolgoznak a múzeumi szakemberek? Az általános kép azt mutatja, hogy történelem, régész, néprajzos, művészettörténész, irodalomtörténész, természettudományos vagy műszaki végzettséggel helyezkedett el a mai középgeneráció a pályán, a vezetői posztokat viszont betöltheti ezeken túl jogász vagy közgazdász végzettségű szakember is. A 39/2020. (X.30.) A kulturális intézményben foglalkoztatottak munkaköreiről és foglalkoztatási követelményeiről szóló EMMI rendelet határozza meg a szükséges végzettségeket. Hatálya az állami vagy önkormányzati fenntartású muzeális intézményben, nyilvános könyvtárban, közlevéltárban, valamint az integrált kulturális intézményekben foglalkoztatottakra terjed ki.

Mit is jelent a szakirányú végzettség fogalma az egyes múzeumi szakterületeken? A felsőfokú végzettség meghatározása a következő a jogszabályban: alapképzésben, mesterképzésben, osztatlan mesterképzésben vagy doktori képzésben szerzett végzettség, valamint a nemzeti felsőoktatásról szóló törvény szerinti főiskolai szintű vagy egyetemi szintű végzettség és szakképzettség. A jogszabály 1. melléklete a vezetői posztok betöltéséhez szükséges speciális feltételeket rögzíti, 2. melléklete pedig a kulturális szakmai munkaköröket és a betöltésükhöz szükséges feltételeket határozza meg (39/2020. (X. 30.) EMMI rendelet).

A jogszabály világosan fogalmaz, ugyanakkor kérdésként merül fel számunkra, hogy vajon mondja-e ma az általános iskola 5. osztályosa, majd a középiskola 9. osztályosa, hogy régész szeretne lenni? A pályaaorientáció során megjelenik-e a muzeológus mint leendő, lehetséges munkakör egy fiatal számára? Érzékelhető a napi múzeumi munka során, hogy ez legfeljebb azon fiatalok körében fordul elő, akik óvodásként, majd iskolásként rendszeresen jártak múzeumba. Ők azok, akik nyaranta múzeumi tábori élményeket szereztek, vagy családi kötődésük van a múzeumokhoz. Az sem ritka napjainkban, hogy középiskolásként iskolai közösségi szolgálatukat teljesítve köteleződnek el. Rájuk lehet elsősorban mint leendő múzeumi munkatársakra számítani.

Mindeközben a napi múzeumi tapasztalat arról szól, hogy számos muzeológusi állás betöltetlen ma Magyarországon, nem beszélve az egyéb múzeumi szakalkalmazotti állásokról, mint a múzeumi könyvtáros, adattáros, gyűjteménykezelő, restaurátor, múzeumpedagógus, kommunikációs szakember vagy éppen múzeumi informatikus. Mi ennek az oka? Már 2020-ban a pályán maradás vagy elhagyás közötti döntésben a legfontosabb szerepet a versenyképes bérek hiánya jelentette, és megfigyelhető volt a relatíve magas fluktuáció. Emellett, különösen a fiatal generációk esetében, a

képességekhez illeszkedő, kreatív, sikereket hozó munka, az előrehaladás lehetősége, beleértve a publikációs lehetőségeket – vagyis a tudományos kutatást – erősítette a múzeumi munkavégzés motivációit (Csordás, 2021). A munkatársak közérzetét alapjaiban – átlagosan 63%-ban – a munkabér határozta meg. Ugyanakkor a pályán maradás szempontjai között „... előtérbe kerül a munka elismerése és méltánylása, a jól és sikeresen végezhető munka, a munka presztízse – amire leginkább a kutatás lehetséges kimenetével kapcsolatos várakozásokban fogalmazódik meg egy szükséges és vágyott elmozdulás –, valamint a munka felelőssége...” (Csordás & Nagy, 2021) Az elvándorlás okai között mindezekon túl szerepelnek strukturális problémák, a stratégia hiánya a válaszadók szerint, és szerepet játszanak „a fiatalok múzeumi munkára való szocializációjának hiányosságai” (Csordás & Nagy, 2021). A múzeumi tevékenységekre vonatkozóan ennek alapjai egyébként már a felsőfokú képzettség megszerzése során is elsajátíthatóak lennének.

A kutatás lehetőségei és elismerése a múzeumban dolgozó munkatársak számára

Ha szűkítjük a kört azokra a munkatársakra, akik a jogszabály szerint kutatásokat is végezhetnek múzeumi munkájuk során, a 39/2020. (X. 30.) jogszabály alapján kevesebb munkakörrel, beosztással beszélhetünk. A tudományos munkakör betöltésének feltétele meghatározott felsőfokú végzettséghez kötött. Szakirányú felsőfokú, szakirányú mesterfokozatú szakképzettség: a kulturális intézmény alaptevékenységének vagy az ellátott munkakörnek megfelelő felsőfokú végzettség (39/2020. (X. 30.) EMMI rendelet). A kulturális szakmai munkakör betöltője munkakörében tudományos szakfeladat ellátásával megbízható. Ugyancsak a rendelet határozza meg, hogy a munkatársak mely köre végezhet tudományos kutatást. Közöttük a főmuzeológus, muzeológus, főrestaurátor, restaurátor, főpreparátor, preparátor, múzeumi főkönyvtáros, múzeumi könyvtáros, múzeumi főadattáros, múzeumi adattáros, vezető múzeumpedagógus, múzeumpedagógus (vagy ismeretátadási szakember), múzeumi térinformatikus szerepelnek (39/2020. (X. 30.) EMMI rendelet 2. melléklete). Külön figyelmet érdemel az a jogszabályban rejlő ellentmondás, amely a nemzeti és vármegyei könyvtárak, levéltárak, a hangarchívumok és a közművelődési intézmények, a kép- és hangarchívumok vezetőitől elvárja a kiemelkedő tudományos tevékenységet, ilyen követelményt azonban semmilyen muzeális intézmény vezetője számára sem határoz meg (39/2020. (X. 30.) EMMI rendelet 1. melléklete). A jogszabály múzeumi realitásokhoz, a múzeumi kutatói munka presztízsének megerősítéséhez módosításáról mielőbb gondoskodni szükséges.

Összességében elmondhatjuk, hogy bár a tudományos kutatás feltételei és lehetőségei alapvetően – már a múzeumok küldetése, alapfeladatai és hagyományai okán – biztosítottak, e tevékenység elismerése, értékelése és motiválása nem elégséges napjainkban. Így nem szorul további magyarázatra, hogy ha valaki tudományos kutató akar lenni, akkor az egyetemekről kikerülve nem a múzeumokat célozza meg álmai munkahelyeként.

Mégis, mindezek ellenére mi motiválja a múzeumi szakágaknak és alaptevékenységeknek megfelelő mester szintű végzettséggel rendelkezőket arra, hogy

múzeumban keressenek állást? Vajon tudósok, kutatók akarnak-e lenni, múzeumi kutatókká akarnak-e válni? Vannak-e valós ismereteik ezekről a pályákról? Általános és középiskolás korukban még igen, vagyis inkább lehet, hiszen jelentős számban jártak, járnak múzeumba, sőt, múzeumpedagógiai foglalkozások résztvevői is, majd családjukkal szabadidős programokon vesznek részt, nyári múzeumi táboros gyerekek, később lehetnek IKSZ-es diákok, majd múzeumi önkéntesek is.

Hiányzik, vagy csak kevés múzeumban valósul meg a középiskolások számára szervezett tehetséggondozás szakköri formában vagy rendezvényeken. A fiatalok érdeklődését a rájuk vonatkozó kutatások szerint elsősorban a múzeumi kiállítások, másodsorban az események keltik fel. A következmény, hogy az egyetemekre felvételizők jelentős része már nem múzeumba járó, és később sem válik azzá, mint ezt számos (Hegedűs, 2025), illetve a Hegedűs Anita, Koltai Zsuzsa és Nagy Magdolna által a Múzeumok felsőfokon című, XI. Országos és VII. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencián bemutatott legutóbbi kutatás (Hegedűs et al., 2025) is jelezte. Természetes folyamatnak kell ezek mellett azt is tartanunk, hogy az egyetemeken bölcsészettudományi karain történelemből, néprajzból, kulturális antropológiából diplomát szerzők számarányukhoz képest kevés kutatóintézeti munkát látnak majd el a munkahelyek korlátozott alkalmazási lehetőségei következtében. Marad tehát a múzeum, mint lehetséges kutatói pálya – muzeológiai alapismeretek nélkül – az innen kiszorulóknak számára?

A tudósképzéstől a múzeumi tudás egyetemi szintű átadásáig

Évtizedekkel ezelőtt, s részben még napjainkban is például a néprajz vagy történelem szak felvehető tárgyai között messze túlsúlyban voltak a kutatást megalapozó tárgyak, és kisebb volt (vagy teljes egészében hiányzott) a módszertant támogató, a kutatót egy múzeumban a mindennapi élet viszonyainak megismerésére is ösztönző, vagy a tudás szélesebb körű közreadását segítő kurzusok aránya. A kevés kivételek közé tartozott az ELTE történeti muzeológia vagy a múzeumpedagógiai szaktanácsadó (levelező) képzés. Utóbbi kifejezetten már múzeumban dolgozó szakemberek számára jelenthetett motivációt ismeretek szerzésére vagy bővítésére.

Ma, ha egy frissen végzett alapszakos (BA) hallgatót múzeumba vezérel elhelyezkedési szándéka, nagyon hamar szembesül a múzeumokban elengedhetetlen gyakorlati tudás hiányával. A hiány alapvetően a felsőoktatásban keletkezett – évtizedeken át –, miközben hosszú időn keresztül a múzeumokon belüli informális tudásátadás és tapasztalatszerzés pótolta a képzés hiányosságait. A változási folyamatok az ezredforduló táján indultak el, és két irányt jelentettek: az egyik a felnőttképzés volt, és a már a múzeumi szakmában dolgozó munkatársak képzését jelentette, amelynek kiemelt szereplőjévé a 2006-ban a Szabadtéri Néprajzi Múzeum önálló igazgatóságaként létrehozott, de az első perctől ágazati feladatokat ellátó Múzeumi Oktatási és Képzési Központ – mai nevén Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ –, a MOKK vált. Az igazgatóság képzési portfóliója a 120 órás múzeumi vezetőképzés elindításával született meg még 2006-ban, ismételt felnőttképzési akreditációja 2013-ban történt. A képzésről mai is elérhető információ a MOKK honlapján. (<https://mokk.skanzen.hu/20130509muzeumi-vezetoi-ismeretek>) A

képzéshez két kötetes kézikönyv is készült a Múzeumi iránytű című sorozatban, valamint a MúzeumIskola egy köteteként tananyag áll a résztvevők rendelkezésére (Bereczki & Sági, 2010; Bereczki & Sági, 2011; Sági, 2020).

Az ilyen típusú, államháztartási és vezetési ismereteket nyújtó képzés elvégzése hosszabb ideje a megbízatásukhoz kötődő jogszabályi kötelezettség a múzeumi vezetők számára. A vezetői kinevezés feltétele a meglévő, vagy két éven belül elvégezni vállalt kurzus. Felmentést csak a jogász vagy közgazdász végzettség jelent (39/2020. (X. 30.) EMMI rendelet).

A MOKK felnőttképzéseinek szerepéről és hatásáról szóló elemzés külön tanulmány tárgya lehet. A MOKK képzéseiről a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központjának honlapján (<https://www.mokk.skanzen.hu/kepzesek>) található információ. A leendő múzeumi pályára kerülő szakemberek számára a másik irány a felsőoktatás területén bontakozott ki, és napjainkban szerepe egyre szélesebb körűvé válik. Erre vonatkozó példák az alábbiakban a néprajzi muzeológia szakterületéről származnak.

Debreceni és szentendrei, valamint budapesti példák a felsőoktatás és a múzeum kapcsolatáról

A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán, a néprajz szakon a folyamat 1998-tól, a hallgatók számára kialakított, akkor a szerző által szervezett, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban letölthető nyári szakmai, muzeológiai gyakorlattal indult. Ez tudatosan eltért a korábban alkalmazottaktól: minimum két hét időtartamot jelentett egyfolytában (korábban max. egy hétig tartott), tematikájában pedig fő célként tűzte ki a múzeumi tevékenység megismerését a terület múzeumi szakmai vezetőinek irányításával, gyakorlati feladatokkal, amelyek az egyes részlegek munkájába nyújtottak betekintést. Ilyenek voltak a tisztítási konzerválási feladatok a múzeum restaurátor műhelyében, műtárgyleltározás, gyűjteményi munka, esetenként kiállításrendezési feladatokba történő bekapcsolódás. Az intézmény a hallgatók számára a gyakorlat időtartamára szállást és étkeztetést biztosított, és a gyakorlat része volt a múzeum kiállításainak megismerése is. A kötelező gyakorlat kiegészült további, önkéntes munka lehetőségével is. Ennek kiemelkedő példája volt a hallgatók bevonása 2005-ben a Dél-Dunántúl tájegység megnyitó előtti berendezési feladatokba is.

A 2000-es évek fordulójától Szentendrén új területen kaptak képzést a néprajzos hallgatók: a kutatási terepmunka lehetőségét kínált számukra a múzeum tudományos projektjei keretében. Mindez hiánypótló volt, hiszen az egyetem akkoriban nem tudta minden diákja számára biztosítani a terepmunka lehetőségét. A Nemzeti Kutatásfejlesztési Program (NKFP), majd az Országos Tudományos Kutatási alap (OTKA) elnyert pályázatainak keretében szervezett kutatótáborok részben alapkutatások voltak, részben a múzeum új tájegységeinek (Dél-Dunántúl, Felföldi Mezőváros, Észak-magyarországi falu) tudományos és muzeológiai előkészítését jelentő terepmunkák voltak. Muraszemenyén 2001-ben, Mádon 2002-ben, Erdőhorvátiban 2007-ben, majd Tiszaigaron folyt néprajzi kutatás. Fontos cél volt, hogy a hallgatók a terepmunkán gyűjtött anyag feldolgozása során megszerezzék azokat a képességeket, amelyeket

kutatóként pályájukon alkalmazhatnak, de a tudás megszerzésének útját muzeológiai kontextusba helyezve a tájegység szentendrei létrehozásához is hozzájáruljanak. A kutatás témavezetői Bereczki Ibolya és Sári Zsolt voltak (Bereczki & Sári, 2005; Cseri & Sári, 2009). A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Tiszazugban a szolnoki Damjanich János Múzeum nyertes OTKA pályázatának részeként egyetemi kutatószemináriummal egybekötött terepmunkára nyílt szintén lehetőség 2008-2010-ben, a program címe: *Peremlétben? A Tiszazug néprajzi, történeti, földrajzi kutatása az ezredfordulón 2007-2011.* A kutatócsoport a tiszazugi lakáskultúra témájával foglalkozott, e terület témavezetője Bereczki Ibolya volt. A hallgatók a saját készítésű fotóanyagból három múzeumi helyszínen bemutatott kiállítást is rendeztek Tiszazugi képkockák címmel (Aranyos, 2010). A Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének hallgatói Barna Gábor, a Miskolci Egyetem Kulturális Antropológia Tanszékének diákjai Kotics József irányításával végeztek ugyanebben a programban néprajzi kutatást.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum által vezetett OTKA (majd NKFI) konzorciumi kutatás az első világháború hatásait vizsgálta elsősorban falusi közösségekben. A témához kapcsolódóan Bereczki Ibolya vezetésével szintén kutatószeminárium keretében zajlott terepmunka Szennán. A felkészülés, a kutatás és a gyűjtött anyag feldolgozásának résztvevői néprajz szakos BA hallgatók voltak (Bereczki, 2020).

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke által a 2000-es évek legelején kötött együttműködési megállapodás nyomán nem pusztán egyes múzeumi tematikájú kurzusok felvételére nyílt lehetőség, hanem a még osztatlan képzés keretében a muzeológiai és szabadtéri muzeológiai specializáció záróvizsgával teljesített, a képzés elvégzését tanúsító betétlappal igazolt tudásszerzési lehetőséget is jelentett. A korábbi, a néprajz egyes szakterületeit egy-egy féléven át feldolgozó elméleti órák – földművelés, állattartás, társadalomnéprajz, a folklór különböző területei – mellett megjelentek a következő kurzusok is: a múzeumok története, a régészet, a szabadtéri muzeológia története és területei, a népi építészet táji tagolódásának kérdései, a lakás- és bútorkultúra. Az elméleti témák mellett 2003-ban és 2004-ben a múzeumi áttelepítéshez szükséges, de tanulmányi épületbontások történtek Karcagon néprajzos, régész hallgatók és oktatók bevonásával.

A sor folytatódott, és a következő években már kifejezetten a múzeumi munkákhoz szükséges tárgyak felvétele vált lehetővé, mint a múzeumpedagógia, a közönségszolgálati tevékenység, a kommunikáció, a kiállításrendezés alapjai, majd a múzeumi informatikai alkalmazások. Mindeközben a Néprajzi Tanszék tárgyszerkezetében is bővült, a klasszikus néprajzi ismereteken túl a hallgatók számos elméleti és gyakorlati tudásra (például média ismeret) is szert tehettek, ami a szak „piacképességét” erősítette. A kiindulás és a jó gyakorlatok időszakát a tudatos építkezés követte a bolognai folyamat bevezetése során. Az alap- és mesterfokú képzés keretei közé integrálta a tanszék a muzeológiai ismereteket közvetítő tárgyakat, az elméleti órák mellett azok szemináriumokba építésével együtt. A következő mérőkövet a 2010-es évtized végén a Szentendrén, a Skanzenben egyetemi tanszék létrehozásával párosult alkalmazott muzeológiai szakirányú továbbképzés megindulása jelentette. Az egy éves időtartamú, levelező kurzus hallgatói között frissen végzett néprajzosok, de pedagógusok, és a múzeumi pályán dolgozók is találhatók

(szakfelelős: Kavecsánszki Máté). A Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézetének honlapján ugyancsak elérhető a muzeológiai specializáció tematikája is, amelynek utolsó frissítése 2023-ben történt (Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet, n.d.-b). A legújabb, további fejlemény pedig a 2024-ben Debrecenben elindult muzeológiai mesterképzés nappali és levelező tagozatos hallgatóknak, négy félévben, 120 kredittel. *„A képzés célja olyan korszerű múzeumi alapismeretekkel rendelkező szakemberek képzése, akik szakmúzeumok meghatározott szakterületein képesek a nemzeti identitás megőrzésének, megélésének és továbbadásának intézményes értékeit a minőségi élményszerzés, a társadalom minden tagja számára elérhető kulturális tudás céljainak érdekében közvetíteni. Ismerik az új muzeológia irányzatait, a múzeumi tartalmak és módszerek kritikai megközelítésének lehetőségeit, a múzeumoknak a tudatos szakembernevelésben játszott szerepét és munkájuk során alkalmazni tudják a nemzetközi múzeumtudományban megjelenő, a vizuális társadalom igényeinek való megfelelés, az élmény-alapú múzeumi megjelenés, a részvételiség, a társadalmi múzeum szerepkör komplex követelményeit. Felkészültek tanulmányaik doktori képzésben történő folytatására.”* (Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet, n.d.-a). A szakáganként választható specializáció: történeti és régészeti, néprajzi, műszaki, természettudományi, irodalomtudományi és művészeti muzeológia. Szakfelelős: Keményfi Róbert (Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet, n.d.-a). Az itt végzettek megnevezése okleveles muzeológus lett. Érdeemes összevetni egy 1982-ben történelem-néprajz szakon végzett hallgató diplomájának megnevezésével: okleveles történelem szakos középiskolai tanár és etnográfus.

Más hazai felsőoktatási intézmények törekvéseiről röviden: Fontos megemlíteni a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) múzeumi menedzsment szakirányú továbbképzését. A képzés elsősorban a kiállítások létrehozásával foglalkozó kulturális szakembereket tekinti célcsoportjának (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, n.d.).

Az ELTE Néprajz alapszakán frissen felvehető specializáció a néprajz BA bölcsész szakos hallgatók számára a Néprajzi muzeológia specializáció vagy diszciplináris minor 50 kredit értékben. Specializáció felelős: Bali János. A képzés a Néprajzi Múzeummal együttműködésben valósul meg (ELTE BTK, n.d.).

Összegzés

Vajon mindent megtettünk-e a muzeológiai ismeretek hatékony megszerzéséhez a felsőoktatás keretei között, a múzeumokkal együttműködve? Egyértelmű, hogy nem! György Péter jó néhány évvel ezelőtt egy beszélgetésen mondta ki, hogy a muzeológia akkor lesz tudomány, ha egyetemi katedrája lesz Magyarországon. Van tehát tennivaló, bőven, de jelentős változások is történtek az elmúlt évtizedben a területen. Egyrészt folytatni és erősíteni kell az eddig megtett lépéseket. Egyetemi szakdolgozatok, doktori disszertációk, MTA doktori témák szükségesek mind nagyobb arányban, változatos és új, a múzeumokhoz szorosan kapcsolódó kutatási területekkel. Bodó Sándor (2016) mellett Fejős Zoltán 2019-ben, Kemecsi Lajos 2022-ben védte meg sikeresen akadémiai doktori disszertációját a muzeológiához köthető témában (Bodó, 2016; Fejős, 2019; Kemecsi, 2022; Bodó, 2023), Berényi Marianna nemrégiben szerezte meg PhD fokozatát,

hasonlóképpen Ringert Csabához. Mindketten a legújabb módszerekkel közelítettek olyan, speciálisnak is tekinthető témákhoz, mint a Covid világjárvány múzeumokra gyakorolt hatásai, vagy a digitális múzeumpedagógia kérdései (Berényi, 2022a; Berényi, 2022b; Berényi, 2025; Ringert, 2022).

Végezetül: a muzeológiai területek egyetemi szintű képzéseinek erőteljes további bővítése mellett a felsőoktatás és a múzeumi felnőttképzés összekapcsolása szükséges. Míg évtizedeken át a múzeumi tudás átadása kizárólag tapasztalati úton történt, ma a múzeumi felnőttképzés az egyik legfontosabb, ha nem a legelső a területen. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központja zászlóshajó, de időnként még mindig egyedüli a területen. Igaz, a képzések időtartama a felsőoktatáséhoz képest rövid, de a kurzusok egymásra építik és/vagy kiegészítik egymást, a múzeumi alapoktól a zöld múzeumi témán át a mesterséges intelligencia szerepéig terjedve folyamatosan megújulnak. Fontos, hogy fejlesztésük a múzeumi igényekre és a szakmai kihívásokra alapozódik. Várhatóan csökken-e a szerepe a MOKK-nak, ha a felsőoktatásban a jelenleginél jóval magasabb arányban lesznek muzeológiai vagy alkalmazott muzeológiai szakok, specializációk, szakirányú képzések, és a pedagógusképzés menetébe szervesen beépülnek a múzeumi tudásátadási tartalmak? Véleményem szerint nem, hiszen a már napjainkban is erősödő együttműködés az egyetemekkel elengedhetetlen lesz a jövő múzeumában dolgozó szakemberek felkészítéséhez, ismereteik folyamatos gyarapításához, és a múzeumokhoz speciálisan köthető tudományos kutatási területek és témák kiterjesztéséhez.

Irodalomjegyzék

39/2020. (X. 30.) EMMI rendelet a kulturális intézményben foglalkoztatottak munkaköreiről és foglalkoztatási követelményeiről, az intézményvezetői pályázat lefolytatásának rendjéről, valamint egyes kulturális tárgyú rendeletek módosításáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000039.emm>
Letöltés dátuma: 2025. november 23.

Aranyos, S. (2010. augusztus 22.). Képkockák a Tiszazugból. Múzeumi puzzle. *Magyar Múzeumok Online*. <http://archiv.magyar-muzeumok.hu/kiallitas/81-kep-kockak-a-tiszazugbol>.

Bereczki, I. T., & Sári, Zs. (Szerk.). (2005). *A népi építészet, a lakáskultúra és az életmód változásai a 19-20. században. Tanulmányok a Dél-Dunántúlról és Észak-Magyarországról*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum.

Bereczki, I., & Sági, I. (Szerk.). (2010). *Múzeumvezetési ismeretek 1.* Múzeumi iránytű 8. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ.

Bereczki, I., & Sági, I. (Szerk.). (2011). *Múzeumvezetési ismeretek 2.* Múzeumi iránytű 11. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ

Bereczki, I. (2020). Módszertani lehetőségek az első világháború emlékezetének kutatásához. Egy kutatómódszertani szeminárium és hallgatói kutatótábor tanulságai. In Kloska T. (szerk.), *A nagy háború emlékei. Mit, hogyan és hol kutassunk?* (pp. 41-58). Szabadtéri Néprajzi Múzeum.

Berényi, M. (2022a). *Falak nélkül maradt múzeum. A COVID-19-világjárvány hatása a magyar múzeumi közgyűjtemények online praxisára*. Doktori (Ph.D) értekezés. Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar. <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/57477d79-dbec-4eb3-aeda-52a2cf074586/content>

Berényi, M. (2022b). *Falak nélkül maradt múzeum. A COVID-19-világjárvány hatása a magyar múzeumi közgyűjtemények online praxisára*. Doktori (PhD) értekezés tézisei. Debreceni Egyetem Történelmi és

- Néprajzi Doktori Iskola. <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/59491703-e6d5-40dc-b6c5-9ee402fbb2c6/content>
- Berényi, M. (2025). *Falak nélkül maradt múzeum. A COVID-19-világjárvány hatása a magyar múzeumi közgyűjtemények online praxisára*. Néprajzi Múzeum.
- Bodó, S. (2016). *A múzeumok története Magyarországon a dualizmus korában*. Akadémiai doktori értekezés. https://real-d.mtak.hu/1012/7/dc_1362_16_doktori_mu.pdf
- Bodó, S. (2023). *A múzeumok története Magyarországon a dualizmus korában*. Néprajzi Múzeum.
- Cseri, M., & Sári, Zs. (Szerk.). (2009). *Vidéki életmódváltozások a 20. században*. Az OTKA K62412. számú, „A 20. század falusi építészetének, lakáskultúrájának és életmódjának változásai” című kutatási program eredményeiből készült tanulmányok és közlemények. Szabadtéri Néprajzi Múzeum.
- Csordás, I. (2021. március 17.). HR kérdések a múzeumi szakmában I. Fluktuáció és a fiatalok pályán tartása. MúzeumokMa 2020. *Magyar Múzeumok Online*. <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/hr-kerdesek-a-muzeumi-szakmaban-i-fluktuacio-es-a-fiatalok-palyan-tartasa>
- Csordás, I., & Nagy, M. (2021. március 24.). HR kérdések a múzeumi szakmában II. A munkatársak megtartása. MúzeumokMa 2020. *Magyar Múzeumok Online*. <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/hr-kerdesek-a-muzeumi-szakmaban-ii-a-munkatarsak-megtartasa>
- Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet (n.d.-a). *Muzeológia MA (Mesterképzés)*. <https://neprajz.unideb.hu/muzeologia-ma-mesterkepzes> Letöltés dátuma: 2025. november 23.
- Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet (n.d.-b). *Néprajz BA muzeológiai specializáció*. <https://neprajz.unideb.hu/neprajz-ba-muzeologiai-specializacio> Letöltés dátuma: 2025. november 23.
- ELTE BTK (n.d.). *Néprajzi muzeológia specializáció*. <https://neprajz.elte.hu/content/neprajzi-muzeologia-specializacio.t.36587> Letöltés dátuma: 2025. november 23.
- Fejős, Z. (2019). *Új helyek, új metaforák. Közelítések a jelenkor múzeumi etnográfijához*. Akadémiai nagydoktori mű. Néprajzi Múzeum. <https://real-d.mtak.hu/1175/>
- Hegedűs, A., (2025). Szülői minták, társas tényezők és érdeklődés múzeumlátogatási jellegzetességek a Szegedi Tudományegyetemen. In Hegedűs A. (szerk.), *Múzeumok felsőfokon. XI. Országos és VII. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencia. Absztraktgyűjtemény* (p.16.). Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület, Budapest-Sárospatak.
- Hegedűs, A., & Koltai, Zs., & Nagy, M. (2025). Múzeum – Felsőoktatás-kutatás 2025. In Hegedűs A. (szerk.), *Múzeumok felsőfokon. XI. Országos és VII. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencia. Absztraktgyűjtemény* (pp. 16-17). Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület, Budapest-Sárospatak.
- Kemecsi, L. (2022). *Néprajz és muzeológia. Az elmélet és gyakorlat alakulása a 20-21. században*. Akadémiai doktori értekezés. https://real-d.mtak.hu/1399/7/dc_1888_21_doktori_mu.pdf
- Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (n.d.). *Múzeumi menedzsment képzés*. <https://mome.hu/hu/kepzesek/muzeumi-menedzsment> Letöltés dátuma: 2025. november 23.
- Ringert, Cs. (2022). *A digitális múzeumpedagógia modelljének szintézise*. Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola. Digitális Pedagógia Modul. https://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/96/1/Ringert_Csaba_PhD_dolgozat.pdf
- Sághi, I. (szerk.). (2020). *Múzeumvezetési és államháztartási ismeretek*. MúzeumIskola 10. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, Szentendre.
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum (n.d.). *Gyűjteményeink*. <https://skanzen.hu/hu/tudas/gyujtemenyek/gyujtemenyeink> Letöltés dátuma: 2026. július 23.
- Szólósi, K. (2002). Jóna András. In Bodó S. & Viga Gy. (Főszerk.), *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok* (pp. 427-428). Pulszky Társaság; Tarsoly Kiadó. https://library.hungaricana.hu/hu/view/PulszkyTarsMME_Konyvek_2002_MagyarMuzeumiArckepccsarnok/?pg=446&layout=s

Tornyai János Múzeum (n.d.). *Múzeumőr. Kiállítás Kiss Lajos (1881-1965) néprajzkutató, múzeumigazgató emlékére. 2020. január 23. - szeptember 27.* http://www.tornyaimuzeum.hu/cikk/muzeumor_1156 Letöltés dátuma: 2025. november 21.

Ullrich, A. (2002). Kiss Lajos. In Bodó S. & Viga Gy. (Főszerk.), *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok* (p. 470). Pulszky Társaság; Tarsoly Kiadó. https://library.hungaricana.hu/hu/view/PulszkyTarsMME_Konyvek_2002_MagyarMuzeumiArckepcsarnok/?pg=488&layout=s

*Mácsai Ágnes Erzsébet – Bényei Judit – German Kinga –
Kőhalmi Anett – Ruttkay Zsófia*

*A MÚZEUMI TUDÁSKÖZVETÍTÉS TÁMOGATÁSA A MOHOLY-NAGY
MŰVÉSZETI EGYETEM KURZUSAINAK SEGÍTSÉGÉVEL*

Absztrakt

E tanulmány képet ad arról, hogy milyen különböző szinteken és formákban folyik együttműködés a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) és a múzeumok között. A fókuszban a múzeumi edukatív tevékenységek támogatása áll. Szó lesz MA (Design-és Művészetmenedzsment) és a posztgraduális (Múzeumi menedzsment) képzések kooperációs felületeiről, a korábbi TechLab projektalapú DiMu kurzusokról, válogatást nyújtva a múzeumi külső partnerek számára és részvételükkel készült hallgatói munkákból. A Doktori Iskolában folyó kutatásokból a digitális technológiák kiértékelésével, valamint a látogatókutatással foglalkozó témákról az érintett doktorandusz hallgatók számolnak be. Végül áttekintést adunk a frissen alakult Nonformális és Informális Tanulás Stúdió céljairól, eddigi tevékenységéről és további terveiről.

A MOME korábbi tevékenységeinek és azok eredményeinek bemutatása ötletek és referenciák forrásaként szolgálhat mind a kulturális intézmények, mind további egyetemek számára. A bemutatott együttműködések közös jellemzője, hogy a tanulás nem elszigetelt tantermi tevékenységként, hanem intézményi, társadalmi és kulturális kontextusba ágyazott gyakorlatként valósul meg.

Kulcsszavak: kooperációk a múzeumok és a MOME között; múzeumi tudásközvetítés; digitális alkalmazások

Bevezető

A Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen (a továbbiakban: MOME) több szakon és minden képzési szinten megjelenik az együttműködés múzeumokkal és munkatársaikkal. A múzeum szót tág értelemben használjuk, a GLAM intézményeket (nonprofit galéria, könyvtár, levéltár és múzeum) is ide sorolva. Először az új oktatási formák elméleti alapjairól olvasható rövid áttekintés, majd a múzeumi együttműködésekre hangsúlyosan építő szakirányú és MA szintű képzéseket, illetve a BA és MA hallgatók mellett más egyetemeket is bevonó Digitális Múzeum kurzus keretében megvalósult együttműködések is ismerheti meg az olvasó. Ezt követően a Doktori Iskolában folyó kutatásokból a digitális technológiák kiértékelése, valamint a múzeumi látogatókutatással foglalkozó tevékenységek kerülnek bemutatásra. Végül a szerzők által frissen alapított, következő szakmai lépésként értelmezhető Nonformális és Informális Tanulás Stúdió céljairól és eddigi tevékenységeiről lesz szó.

A MOME-n a bemutatottakon kívül természetesen egyéb múzeumi együttműködésekre épülő kurzusok és programok is léteznek. Ilyen a Zwickl András és Földi Eszter által 2020-

ban a Designelmélet mesterszak keretében elindított kurátori specializáció, a doktori képzési szinten pedig Veres Bálint foglalkozott a gondoskodó múzeumhoz köthető témákkal és projektekkel. Emellett több munkatárs, köztük Ébli Gábor, Hamvai Kinga, Kuti Klára, Sidó Anna aktivitásának is terepe a múzeumi terület. Az egyes tervező szakokon is gyakran választanak kollégák, illetve maguk a hallgatók múzeumi fókuszú témát és együttműködnek egy-egy kulturális intézménnyel, míg a nemzetközi kitekintés is folyamatosan megjelenik.

A múzeumok és a felsőoktatás együttműködésének elméleti háttere

A múzeumok szerepe a 21. században jelentősen átalakult: a gyűjtemények kutatásán, bővítésén és bemutatásán túl, ezek az intézmények a társadalmi párbeszéd, az inklúzió, az élethosszig tartó tanulás és a gondoskodás tereivé váltak (International Council of Museums, 2022).

Ezzel párhuzamosan a felsőoktatási intézmények feladata is kibővült: nem csupán tudásközvetítés a cél, hanem olyan kompetenciák fejlesztése, amelyek a hallgatókat képessé teszik a partnerintézményekkel való együttműködésre és a társadalmi innovációban való részvételre. A múzeumokkal való kooperáció így nemcsak szakmai gyakorlat, hanem pedagógiai koncepció is, amely főként a projektalapú tanulás, az interdiszciplinaritás, inkluzivitás és a participáció elveire épül (Vásárhelyi, 2004; Simon, 2010; Ruttkay & German, 2017; Dabi-Farkas, 2018; Falk & Dierking, 2000; Pastore, 2020).

A MOME képzéseiben is egyre fontosabbá válik a valódi kihívásokat jelentő, életszerű projektek integrálása a hallgatói fejlesztésbe, ami lehetővé teszi a kompetencia elvű pedagógiai munkát. A múzeumok problémafelvetései változatos tanulási tapasztalatot tudnak biztosítani az egyetemi curriculumban kitűzött tanulási eredmények eléréséhez (Biggs & Tang, 2011). Ezek a komplex problémák interdiszciplináris együttműködést kívánnak meg a projektek során, ami nem csak az egyetemen belüli és múzeumi, de esetenként egyetemek közötti együttműködést is szükségessé tesz. A gyakran alkalmazott projektmódszer a múzeumokkal való együttműködésben nem csupán oktatási technika, hanem komplex pedagógiai megközelítés, amely a valós problémák megoldására épülő tanulást helyezi előtérbe. A nemzetközi szakirodalom szerint a projektalapú tanulás (Project-Based Learning, PBL) előnye, hogy összekapcsolja az elméleti tudást a gyakorlati alkalmazással, és fejleszti a hallgatók problémamegoldó képességét, különböző nézőpontok figyelembevételét, kreativitását, valamint együttműködési készségét (Rahm, 2016; Guo et al., 2020). A projektmódszer általában is egyre népszerűbb a felsőoktatásban (Guo et al., 2020), a design oktatásnak pedig egyik jellemző formája, ahol a „való élet” motiváló problémái is gyakran állnak a középpontban (design alapú tanulás, DBL) (Oo et al., 2024). Kolb tapasztalati tanulási ciklusa - ami a konkrét tapasztalatból, annak reflektív megfigyeléséből, az ezen alapuló absztrakt fogalomalkotásból, majd az aktív kísérletezésből áll - jól illeszkedik a múzeumi projektekhez, ahol a hallgatók tárgyakhoz, terekhez és közönséghez kapcsolódó élményekből építkeznek (Kolb, 1984). Mezirow transzformatív tanulás elmélete szerint a „dezorientáló dilemma” – ami akár egy új, pedagógiai helyzetbe is ágyazódhat – és a kritikai (ön)reflexió révén a felnőtt tanulók

perspektívaváltást élhetnek át. A múzeumok által kínált reflektív, közösségi diskurzusok és érzékeny témák ideálisak az ilyen transzformatív hatással járó tanulási tapasztalatok kiinduló pontjaként (Mezirow, 1991).

E tanulmány szerzői gyakran terveznek bevonást megcélzó projekteket is, miközben kritikusan elemzik a digitális technológiák szükségességét. Ringert (2022) és Pacsika (2024) kiemelik, hogy a digitális múzeumpedagógiai projektek nemcsak technológiai kompetenciákat fejlesztenek, hanem erősítik a társadalmi felelősségvállalást és a participációt, ami a mai múzeumok alapvető célja. Konkrét projekteken dolgozva a hallgatók valódi társadalmi hatást is elérve sajátíthatják el ezeket a szociális készségeket. A múzeumok pedig az egyetemi projektek révén elérhetik a fiatal felnőtt korosztályt, és bevonhatják őket a kulturális diskurzusba, erősítve a közösségi szerepet és az inklúziót (Kajári, 2023).

Az egyetemek és múzeumok projektalapú együttműködésében a szakmai utánpótlás is fontos szempont: a partnerségek hozzájárulnak a múzeumi szakemberek utánpótlásához, mivel a hallgatók valós munkakörnyezetben szereznek tapasztalatot, és később potenciális munkatársakká válhatnak. A posztgraduális képzésekben vagy más felnőttkori tanulási helyzetben tanulók, az andragógia klasszikus tézisei szerint, mint felnőtt tanulók önirányítottak, előzetes tapasztalataikra építenek, problémaközpontúak és azonnal alkalmazható tudást keresnek (Knowles et al., 2015). A múzeumi kurzusok ezt az elvet úgy alkalmazzák, hogy a résztvevők saját szakmai és élettapasztalatukat hozzák be és valós kihívásokon dolgoznak.

Összességében a projektmódszer, a részvételi vagy a transzformatív tanulás alkalmazása a múzeumi együttműködésekben hidat épít elmélet és gyakorlat közé, és hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatók ne csak tudást, hanem kompetenciákat és társadalmi érzékenységet is szerezzenek. A múzeumok pedig magas költségek és elköteleződés nélkül kapnak új ötleteket, ismereteket, melyeket rövidebb vagy hosszabb távon be is építhetnek a gyakorlatukba.

Felnőtt tanulás és szakmai tanulóközösségek a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen

A MOME múzeumi együttműködéseinek jelentős része olyan képzési formákhoz kötődik, amelyekbe a résztvevők már kialakult szakmai identitással, intézményi tapasztalatokkal és konkrét munkahelyi problémákkal érkeznek. A tanulmány időbeli kronológiát követ, vagyis a legkorábban alapított szakirányú továbbképzéssel, a Múzeumi menedzsment szakkal, majd a Design- és Művészetmenedzsment mesterszak elvi alapjaival, rendhagyó tanulásszervezési módszertanával és kiemelt példákkal foglalkozik.

A hazai és nemzetközi szakmai párbeszédet, a valós szakmai gyakorlati hangsúlyt a képzések kidolgozói, Ébli Gábor és German Kinga a diploma-folyamat és a portfólió részévé tették, itt is figyelve a múzeumok, kortárs művészetek és az azokhoz köthető tudások közvetítésének sokrétű palettájára. A participáció mint szociális és kulturális fenomén jelenik meg ezekben a képzési formákban is.

A múzeumi menedzsment szakirányú továbbképzés és a Design- és Művészetmenedzsment mesterszak

A 2008-ban akkreditált Múzeumi menedzsment szakirányú továbbképzési szak nem szerepel más egyetemek kínálatában. A 2010-ben akkreditált Design- és Művészetmenedzsment mesterszakkal együtt nem csupán tudásközvetítő programokként működnek a MOME-n, hanem szakmai tanulóközösségként, ahol a résztvevők saját tapasztalataikat közösen értelmezik, újrafogalmazzák és fejlesztik tovább. Ez a működésmód szorosan kapcsolódik a felnőtt tanulás elveihez, a projekt módszerhez, valamint a tapasztalati tanulás logikájához.

A múzeumi menedzsment szakirányú továbbképzésre jellemző a sajátos, személyre szabott módszerek alkalmazása: az első félév első hétvégéjén kerül sor a kulturális szektorban aktív hallgatók hozott konfliktusainak, munkahelyi problémáinak feltérképezésére, míg a második félév végén zárt és nyitott kérdéseket tartalmazó kérdőívek kitöltése és kiértékelése segítik a minőségbiztosítási folyamatot. Ebben a képzésben tehát az aktuális évfolyamok összetétele jelentősen befolyásolja a meghívott előadók számát és aktivitási rádiuszát, vagyis a „hozott” szakmai háttér az akkreditált háló tanegységein belül maradva, alakítja a képzés órarendjét. Alapozó és szakmai törzsmódulhoz tartozó tárgyak:

- A képzőművészet intézményrendszere Magyarországon és az EU-ban
- Kultúramarketing
- Látogatófelmérések és evaluáció a kulturális intézményekben
- A kiállításrendezés praxisa
- Kulturális gazdaságtan és stratégiai tervezés
- Kulturális projektmenedzsment
- PR és sajtómunka a kultúrában
- Kultúrafinanszírozás, szponzoráció Magyarországon és az EU-ban.

Ezekon kívül 22 választható tárgy szerepel a képzési hálóban, melyek közül kiemelhető a minden évben igényelt múzeumpedagógia, a „magyarországi és egyetemes műkereskedelem” kurzus, a művészetpszichológia vagy a konfliktuskezelés tréning. Ez utóbbi azért indokolt, mivel a legtöbb hallgató a múzeumokban, nonprofit szektorban dolgozik. A képzés kidolgozója és vezetője szorosan együttműködik a kulturális szakma szereplőivel, így már 2009-ben részt vett felkért szakértőként a „Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában” országos és több évig tartó kutatásban (Bereczki & Sági, 2009), valamint már 2012-ben publikálta az egyetem és múzeumok közötti hidakat építő oktatási lehetőségeket és módszereket (German, 2012).

A múzeumi menedzsment szakirányú továbbképzés egyúttal kulturális munkaerőpiaci jelzőrendszerként is működik: megmutatja, hol keletkeznek feszültségek, és milyen kompetenciákra van szükség a kortárs kulturális szférában. Kaucsek György pszichológus-ergonómus évek óta kiscsoportos problémafeltáró tréningen méri fel a RAPRO (Rapid Problem Solving) módszerrel, hogy melyek a hozott munkahelyi problémák és egy problématerképet is elkészít. Több év eredménye már szakmai közeg előtt került bemutatásra a Látkép- Művészettörténeti Fesztiválon 2021-ben (German,

2022). A módszer célja olyan támpontok biztosítása a javító intézkedések kidolgozásához, amelyek lehetővé teszik a munkafeltételek objektív és szubjektív jellemzőinek felmérését, a munkafeltételekkel összefüggő problémák pontosabb megértését és rendszerezett azonosítását, a munkafeltételek differenciált értékelését, valamint a problémák fontossági sorrendjének felállítását.

A 15 éve futó szakirányú továbbképzés szimbiózisban működik a kultúramenedzsment szakirányú továbbképzéssel, ami több közös kurzust és oktatót jelent. A két képzés közös nevét (MUKUME) és logóját egy hallgatói csoport találta ki 2009-ben a Designkommunikáció szeminárium keretében. Az egy éves képzés heti egy teljes napot vesz igénybe és az órák több mint 50%-a külső helyszíneken, elsősorban múzeumokban zajlik. Ezek a helyszínek, a Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeumtól és a Szépművészeti Múzeumtól kezdve a Vasarely Múzeumon, a Millennium Házán vagy a Magyar Zene Házán át a bécsi MUMOK-ig nem csupán látogatási célpontok, hanem a tanulási folyamat aktív terei. A hallgatók itt nem passzív befogadóként, hanem megfigyelőként, kérdezőként és elemzőként vesznek részt, miközben felnőtt és gyermek látogatóknak szóló programokat, eredeti kiállítási megoldásokat és intézményi működéseket vizsgálnak. A korszerű látogatókutatást célozza meg az olyan kooperatív tevékenység is, mint ami 2024 tavaszán egy hozott preferenciákat kutató, front-end mérésben csúcsosodott ki, és ahol a hallgatók kérdezőbiztosként is szerepeltek (German & Mácsai, 2025).

Az év végi kiértékelő kérdőíves felmérések alapján kiderült, hogy a múzeumi menedzsment képzés hallgatói szakmai továbbképzésként, kiegészítő tevékenységként tekintenek a képzésre. A felnőttképzés erősségének tartják a szakmai kapcsolati tőke fejlesztését és új cselekvési horizontok megnyitását is.

A képzés végzettjei ma meghatározó szereplői a budapesti és vidéki kulturális életnek, hidat építve intézmények, egyetemek, iskolák és önszerveződő közösségek között. A tizenötödik évforduló alkalmából 2024-ben megrendezett szakmai nap (MOME, n.d.-b), valamint az olyan friss együttműködések, mint a veszprémi Művészetek Háza, Dubniczay palotában megrendezett "Nem leszek, aki voltam" kiállítás (Dohnál, 2025) jól mutatják, hogy a képzés nem csak tudást ad át és attitűdöt formál, hanem tartós szakmai hálózatokat és közös gondolkodási kereteket hoz létre¹.

Hosszabb időintervallumban, két éven keresztül, ilyen keretek feltöltésével foglalkozik a MOME Design- és Művészetmenedzsment mesterszak is, amely sokkal nagyobb óraszámban és egy még tágabb kulturális szektort szem előtt tartva, tudatosan nyitott bemeneti követelményekkel kínál tanulási és cselekvési terepet hallgatóinak. A képzés kidolgozói, Ébli Gábor és German Kinga kezdetektől fogva a hazai és nemzetközi párbeszédet, valamint valós intézményi és szakemberi együttműködések építettek be a tantervek általánosan megfogalmazott elvei közé. A projektmódszer, a szakmai gyakorlat és a participációs elvek ebben a képzési formában sem pusztán módszerek, hanem a szakmai kultúra alapvető elemei és a diploma-portfólió részei. A nappali képzés 2024 óta

¹ Dohnál Szonja kurátor, egyben egyik volt múzeumi menedzser hallgató, Ábel Tamás, a kiállító művész pedig a képzés oktatója is. A kiállítás 2025. november 15- 2026. február 22. között volt megtekinthető.

már angol nyelven kínálja tartalmait. A tantervi modulok és részletes leírások elérhetőek a MOME honlapján (MOME, n.d.-a).

Összefoglalva itt is kiemelhető, hogy céljaink cselekvéssé alakítása a kultúra és ezáltal az oktatás táján értelmezett terepén – tehát a készségek formálásával és az intenciók segítségével –, konkrét társadalmi gyakorlatokba ágyazva valósulhat meg (Schwartz & Sharpe, 2010). A múzeumi tudástranszfer sem jöhet létre elvont formában, hiszen minden múzeum gyűjteménye egyedi, miközben minden múzeum a társadalom, a köz és közösségek szolgálatában áll.

Együttműködések: Design- és Művészetmenedzsment, valamint tervező mesterszakok

Sikerült menedzser és tervező szakos hallgatókkal együttműködni a kortárs képzőművészet legfontosabb helyszínén, a Velencei Képzőművészeti Biennálén (German, 2015) is, ahol egy felkészítő szemináriumon kidolgozott elképzelések, interaktív eszközök és látogatói elmélyülést, véleményformálást segítő felületek születtek (German, 2020). Ebben a tanulmányban mégis inkább egy másik, fél évesnek indult, majd egy évesre nőtt projekt kerül a középpontba, amely a gondoskodás és a múzeumi tanulás horizontján mozog. A gondoskodás fogalmának kortárs értelmezése elsősorban a fogyatékkal élők felsőoktatási folyamatokba való bevonását, valamint a hallgatók szemléletformálását jelenti.

Ösvényeinken: Veled. Inkluzív, részvételi tanulás a múzeumban

Az inkluzív múzeumi gyakorlat és a részvételi tanulás a kortárs múzeumelmélet és –pedagógia központi kérdései. A tanuláselméleti megközelítések arra hívják fel a figyelmet, hogy a valódi tanulás akkor következik be, amikor a résztvevők kénytelenek újragondolni saját előfelvetéseiket, társadalmi szerepeiket. Az alábbi példában a múzeum nem pusztán bemutatótérként működött, hanem olyan közös alkotói és a tanulási környezetként, ahol hallgatók, múzeumi szakemberek és fogyatékossgal élő fiatalok egyenragú résztvevőként hoztak létre értéket.

Egy kiállítás-szervezési szeminárium keretében 2022-ben menedzser szakos (kötelező tárgy) és tervező szakos (szabadon választható tárgy) hallgatók közösen dolgoztak azon, hogyan lehetne a budapesti Mozgásjavító Intézet (EGYMI) diákjaival együttműködésben egy olyan folyamatot létrehozni, amelynek eredménye egy kiállítás és ahhoz kapcsolódó eseménysorozat. A felkérés a budapesti Millennium Háza - Neo Kortárs Művészeti Tér vezetőjétől, Földváry Piroskától érkezett, aki maga is elvégezte korábban a múzeumi menedzsment szakirányú továbbképzést. A végeredmény az "Ösvényeinken: Veled" kiállítás és egy átfogó eseménysorozat lett, amely a csoporthoz tartozó hallgatói aktivitás eredményeként, elnyerte a Paralimpiai Bizottság támogatását is.

1. sz. ábra: Ösvényeinken: Veled (2022). Meghívó

Forrás: tervezte Asztalos Paula, Németh Nikolett és Pilbák Petra

2. sz. ábra: Ösvényeinken: Veled (2022). Millennium Háza. Térkép.

Forrás: German Kinga felvétele (2022)

A projekt első lépése a helyszínbejárás volt, amelynek során a Mozgásjavító Intézet régi épületrészének kerítésén megjelenő állatfigurák (griffmadár, kaméleon, páva) váltak a közös gondolkodás kiindulópontjává. A hallgatók saját szakmai identitásuk mentén csoportokban dolgoztak, miközben minden fontos döntést közösen hoztak meg. A vizuális identitás tervezése során egy enyhén absztrahált, "mintha" kerekesszékben ülő lény lett

a projekt központi figurája, amely egyszerre jelent meg logóként, kitűzőként és a foglalkozások során használt identifikációs figuraként.

A folyamat során a Mozgásjavító Intézet tanulói (7. és 8 osztályos fiatalok) egyenrangú alkotótársaként vettek részt a munkában. A vizuális nevelés órákon, tehát egyetemen kívüli helyszíneken, vezetett beszélgetések mentén, alkotásként születtek mesék, egyedi fantázialények, amelyek lehetővé tették, hogy minden résztvevő saját tapasztalatait és képzeletét hozza be a folyamatba. Ezek a történetek és figurák váltak később a kiállítás alapvető „műtárgy-egységeivé.” A Millennium Házában megvalósuló kiállítás fő tartalmi elemei a gyerekek által írt meséken kívül, az órákon rajzolt színes lények, egy rajzból nagy méretben textilfiguraként elkészített unikornis, a folyamatról készült fotók és egy dokumentarista videó, valamint egy nyitott, saját történeteket befogadó tér voltak. A Mozgásjavító Intézet bejárati részén valósulhatott meg a kiállítás azon része, ahol a kerekesszékes fiatalok számára tervezett ruha- és fehérnemű-kollekciót (Huszár Fanni, Pázmány Lili) és virtuálisan felpróbálható, digitálisan létező eredeti darabokat, NFT-ket (Non-Fungible Token) helyezett el Vékony Anna menedzser hallgató. A két helyszínt vizuális ösvény kötötte össze, vagyis kültéri talajmatricák vezették a látogatókat egyik intézményből a másikba, érzékeltetve, hogy a kiállítás nem egy épülethez, hanem egy tágabb, városi és mentális tanulási térhez kapcsolódik.

A projekt egyik fontos innovációja a kiállítási falszövegek és installációk anyaghasználata volt. A falszövegek lélegző textilre készültek, így nem károsították az épületet, és a kiállítás bontása után nem volt szükség festésre. A kiállítási plakát egyszerre volt programfüzet is, ezzel képviselve a szokásos kommunikációs médiumok fenntarthatóbb szemléletét.

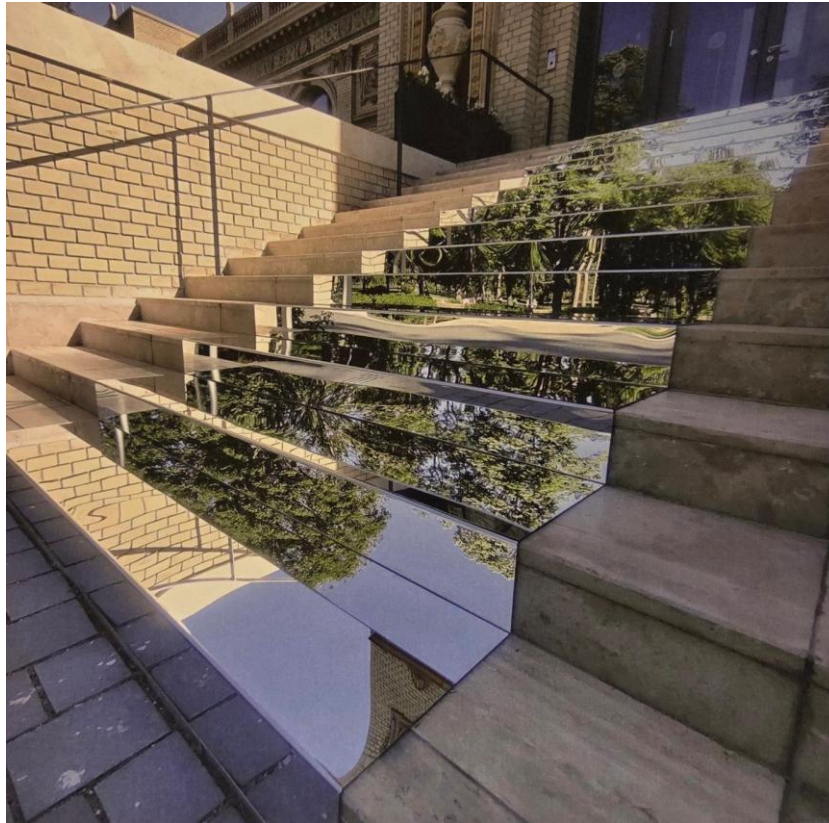
3. sz. ábra: Kiállításrészlet: Pázmány Lili által tervezett akadálymentes fehérneműk és Huszár Fanni kerekesszékes-kollekciója. EGYMI- Mozgásjavító Intézet, Budapest

Forrás: German Kinga felvétele (2022)

A Millennium Háza főlépcsőjét - amely a kerekesszékes látogatók számára akadályt jelentett - az építészhallgatók tervei alapján tükrökkel borították. Ezzel megkérdőjeleződött az épített környezet „természetesnek” tűnő eleme: a lépcső.

4. sz. ábra: Tükörlépcső. Tervezte Fazakas Imola, Hegyi Fanni, Krusinszky Kitti és Kulcsár Dávid

Forrás: German Kinga felvétele (2022)

A kiállító intézmény munkatársai a projekt minden szakaszában aktív szerepet vállaltak: együtt oktattak és tanultak a résztvevőkkel, teret adtak a múzeumpedagógiai és szemléletformáló programoknak, a kísérleti megoldásoknak. A folyamat csúcspontja a megnyitó volt, ahol az egyik kerekesszékes diák mondta el a nyitóbeszédet és a közönség végigjárhatta a „meseösvényt”, amely a narratív gerincet képezte.

A teljes projekt kommunikációja fejlesztésbe integrált kommunikációs elveket követett (Cosovan, 2009): nem csupán a megnyitó előtti sajtóinformációra és sajtóközlemények megfogalmazására szorítkozott, hanem a teljes folyamat dokumentálására és láthatóvá tételére. A záróeseményen a Mozgásjavító Intézet kórusának diákjai egy olyan dalt adtak elő, amelyet Szalai Anna médiadesigner szakos hallgatóval közösen szövegeztek és a Bohemian Betyars zenészeivel hangszereltek (CsipetCsoport, 2022)

Az egyetemi hallgatók motivációs bázisát növelhette, hogy a projektért kreditet is kaptak, a külső előadók és partnerek jellemzően szponzori alapon kapcsolódtak be, míg a múzeum munkatársai munkaidejükbe integrálták a részvételt. Többen fáradtságosnak ítélték meg, hogy órakereteken túl is elvárás volt a külső helyszíneken a jelenlét és az aktivitás, de többen pozitívan élték meg, hogy életükben először abszolválhattak éles múzeumpedagógusi, kurátori vagy projektmenedzseri feladatokat.

A projekt tanulásméleti szempontból transzformatív helyzetet teremtett mind a hallgatók, mind a résztvevő intézmények munkatársai számára. Az együttműködés során újrafogalmazódott, mit jelent tervezőként, kurátorként vagy pedagógusként felelősen

jelen lenni egy társadalmilag érzékeny folyamatban, és hogyan válhat a múzeum olyan közeggé, amely nem csupán befogad, hanem közösen hoz létre tudást és jelentést.

A DiMu kurzusok és a TechLab

A „Digitális múzeum” (DiMu) kurzus a Ruttkay Zsófia által létrehozott és vezetett TechLab² kutató-fejlesztő-oktató formációra épült és abból nőtt ki. Ez utóbbi létrehozásának célja az volt, hogy a digitális technológiát, mint új tervezői-alkotói eszközt elérhetővé tegye mind a hallgatók, mind a potenciális felhasználók számára. Egy fontos, külföldön már figyelmet keltő alkalmazási terület – a múzeumok prezentációs eszköztárának a bővítése – itthon még szinte ismeretlen volt 2009-ben, az alapításkor (Ruttkay & Bényei, 2021). Jelen tanulmány kizárólag a felsőoktatási képzés keretében meghirdetett, féléves, projektalapú DiMu kurzusokat mutatja be, amelyeket Bényei Judit és Ruttkay Zsófia összesen 19 alkalommal, minden esetben eltérő múzeumi tartalommal hirdetett meg. A megrendelésre megvalósult egyéb projektek ismertetése a vonatkozó szakirodalomban érhető el (Ruttkay, 2018).

Az interdiszciplináris projektek szereplői

A DiMu kurzusok szakmai kihívásait minden alkalommal egy külső, kulturális örökségi intézmény fogalmazta meg. Ezek nem konkrét megrendelések voltak, hanem olyan nyitott, problémafelvető kérdések, amelyek egy kiállításához, gyűjteményhez vagy látogatói helyzethez kapcsolódtak és arra koncentráltak, hogy miként is lehetne a digitális technológiákat hasznosítani. Az intézmény által tágran megfogalmazott felvetésre minden kurzus keretében 6-8, néha még több különböző, a hallgatók által választott ajánlat született, mivel a kurzus során kisebb csoportok párhuzamosan dolgoztak a „saját” projektjükön. Annak érdekében, hogy a múzeum számára valóban hasznos és szakmailag hiteles tervek szülessenek, az intézmény részéről szakértők, kurátorok voltak a félév során az egyetemisták partnerei, akik az iteratív tervezés folyamatában szakmai mentorként és segítőként is közreműködtek.

Az intézményi partnerek között nagy és kisebb múzeumok egyaránt szerepeltek, valamint olyan kulturális helyszínek is, amelyek nem múzeumi státuszúak, de örökségi funkciókat látnak el. (Kiemelt példaként említhető a Magyar Nemzeti Múzeum, a Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum, az Iparművészeti Múzeum, a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Budapesti Történeti Múzeum, a Vasarely Múzeum, a Bajor Gizi Színészmúzeum, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár, a Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont, a Magyar Nemzeti Levéltár, a Gödöllői Királyi Kastély). A hagyományos múzeumi kiállítások mellett időnként kültéri helyszínek (Salgótarjáni utcai zsidó temető, Ottlik 100 városi séta, MUZI séta a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében) valamint nem múzeumi státuszú intézmények (Magyar Nemzeti Levéltár, Gödöllői Királyi Kastély, Magyar Képzőművészeti Egyetem –

² A TechLab-ot Ruttkay Zsófia alapította 2010-ben és vezette az egyetemi szerkezeti átalakulások következményeként 2022-ben bekövetkezett megszűnéséig.

Restaurátor Tanszék) megkeresései színesítették a kulturális örökségi feladatokat. Az egyik kurzus keretében pedig egy jövőbeni teljes kiállítási egység (Skanzen Erdély Tájegység) előzeteseként a hallgatók javasoltak és terveztek digitális alkalmazásokat.

A DiMu kurzus egyetemi keretben féléves, öt kredit értékű, választható kutatás-fejlesztés-innováció (KFI) kurzusként működött. A MOME különböző alap- és mesterszakos hallgatói közösen dolgoztak, így a tervezői, valamint menedzsment- és elméleti kompetenciák egy projekten belül kapcsolódtak össze, egyesítve az alkotói kreativitást, a vizuális és egyéb prezentációs készségeket, a szakmai hitelességet biztosító háttérkutató, valamint az időkritikus projektmunkát. A közös nevező az eltérő tartalmú és célú projektek között a digitális technológiák folyamatosan bővülő lehetőségeinek kiaknázása volt. Ehhez informatikai kompetenciákkal rendelkező résztvevők bevonására is szükség volt. Ők kezdetben az ELTE informatika szakos hallgatói³, majd a BME különböző informatikai képzésekben résztvevő, saját intézményükben mentorált és ott, a munkájukért kreditet kapó hallgatói voltak.⁴ Egy konkrét festmény kutatásának és restaurálásának technológiai folyamatát támogató általános célú alkalmazás fejlesztésekor pedig a Képzőművészeti Egyetem restaurátor szakos hallgatói⁵ szolgáltatták a szakmai háttérrel.

A DiMu kurzusok szerkezete

Az alábbi táblázat az évek során kikristályosodott, 12 hetes munkaritmust és annak pedagógiai funkcióit, mérföldköveit foglalja össze.

5. sz. ábra: A DiMu kurzusok struktúrája

hét	kurzus órai tevékenység	önálló házi feladat
1	Előadás a digitális technológiák múzeumi alkalmazásáról	saját jó/rossz példák gyűjtése
2	Látogatás a partnerintézménynél: bemutatkozás, célok, felvetések, vezetés a kiállításban	saját ötletek személyenként 2-3
3	Első projekt javaslatok prezentálása, visszajelzés, a szükséges MOME-s kompetenciák felmérése	kiválasztott javaslatokról bemutató prezentáció
4	Az informatikus hallgatók számára projekt javaslatok rövid bemutatása, a technológiai háttér biztosítása, a projekt csapatok véglegesülése	
5-7	Mentorált csoportmunka: egyeztetés a múzeumi szakemberekkel, részfeladatok és ütemezésük lefektetése, anyaggyűjtés, technológiai kutatás-fejlesztés, vizuális tervek, iteratív tervezés	

³ Vezetőtanárunk: Turcsányi-Szabó Márta

⁴ Vezetőtanárunk: Forstner Bertalan

⁵ Vezetőtanárunk: Heitler András

8	Félideő projekt prezentáció, fejlesztés alatt álló demo bemutatása, közös visszajelzés	
9-10	Projektfejlesztés, demo/mockup (a működés bemutatására vagy szimulálására alkalmas látványtervek)	véglegesítése
11	Dokumentációs elvek ismertetése - dokumentáció elkészítéséhez segédlet	dokumentáció (írott és/vagy video) elkészítése
12	Prezentáció: a projektek zártkörű bemutatása, visszajelzések a kurzus résztvevőktől és mentoroktól, a munka értékelése, mint a vizsgán való szereplés előfeltétele	projektek, prezentációk véglegesítése
vizsga-időszak	„Vizsga” prezentáció az összes résztvevő részvételével, a múzeumi szakmai közönség előtt. Visszajelzés és kiértékelés.	

Forrás: saját forrás (Ruttkay Zsófia)

Minden évben szinte minden projektet elismeréssel fogadtak a „megrendelő” intézmény részéről. Néhány esetben – a szükséges minimális anyagi háttér megteremtésével – a projektek meg is valósultak, bekerültek a kiállításba az érintett hallgatók további részvételével, vagy egy későbbi alkalommal hasznosultak. A legtöbb projektnek, sajnos, nem lett látható eredménye a partnerintézményekben, melynek oka az anyagi források hiánya mellett az volt, hogy egy-egy kiállításba való „beavatkozás” adminisztratív, jogi és logisztikai vonzatainak a kezelése hosszabb, több szervezeti egységet érintő eljárást igényelt volna.

Néhány reprezentatív projekt

Az alább dióhéjban bemutatott projektek úgy kerültek kiválasztásra, hogy képet adjanak a tartalmak, az alkalmazott technológiák, valamint a múzeumi célok sokféleségéről akár egyetlen tanév produktumain belül.

A „Zenélő képek” (Sárosi et al., 2012) célja a Szépművészeti Múzeum állandó kiállításában a Németalföldi képtár népszerűsítése. A tableten futó gyűjtögető játékkal festményeken előforduló hangszereket kellett a kamera segítségével becserkészni. Ha ez sikerült, a kép és a zenélő társaság leírása, a hangszer interaktív 3D bemutatása, valamint meghallgatható zenei részlet vált elérhetővé. A játék „hangszercsere” lehetőségével ösztönözte a látogatók közötti párbeszédet. Ha pedig a megtalált hangszert a látogatók a közösségi médián keresztül megosztották, marketing célokat is szolgált a múzeumnak.

6. sz. ábra: A Zenélő képek alkalmazásban a megtalált hangszerek leírása és 3D modellje, amelyeket a látogatók helyben egymás között el is cserélhetnek és social media felületen megoszthatnak.

Forrás: Sárosi Róbert felvétele (2012)

A múzeum falain kívülre visz a következő két alkalmazás, amelyek a nagyközönség számára szinte ismeretlen budapesti Salgótarjáni utcai zsidó temető felfedezésére készültek. Ezek tartalmi a Zsidó Múzeum és Levéltárban őrzött dokumentumokon alapultak.

A Zoner (Török et al., 2012) az elvadult temetőben vezeti körbe a látogatót, egy-egy jelentős sírnál játékos, a látogatót bevonó formában nyújtva plusz információt. Ennek a projektnek a tartalmilag és technológiailag teljes, mobiltelefonon használható megvalósítását a hallgatók részben önszorgalomból, a kurzus idején túl fejezték be. A Nézz körül! (Ruttkay et al., 2012) nagyobb volumenű, a TechLab által megvalósított online alkalmazás – részben a hallgatói projekt tartalmaira alapozva – virtuális bejárást tett lehetővé, korabeli képi, videó és hangzó anyagokkal is kibővítvé a síremlékekről előhívható szöveges leírást. A Zoner mobiltelefonos lokatív (helyspecifikus) alkalmazás (7. sz. ábra balra) a Salgótarjáni utcai Zsidó temetőben kvízzjáték formájában ad információt egyes sírokról és jeles személyekről; valamint a Nézz körül! (7. sz. ábra jobbra) online alkalmazás segítségével távolról lehetett tenni virtuális sétát a temetőben, ahol az egyes sírokhoz csatolt szöveges információt és multimédia tartalmakat is meg lehetett nyitni.

7. sz. ábra: A Zoner, mobiltelefonos alkalmazás és a Nézz körül! virtuális séta

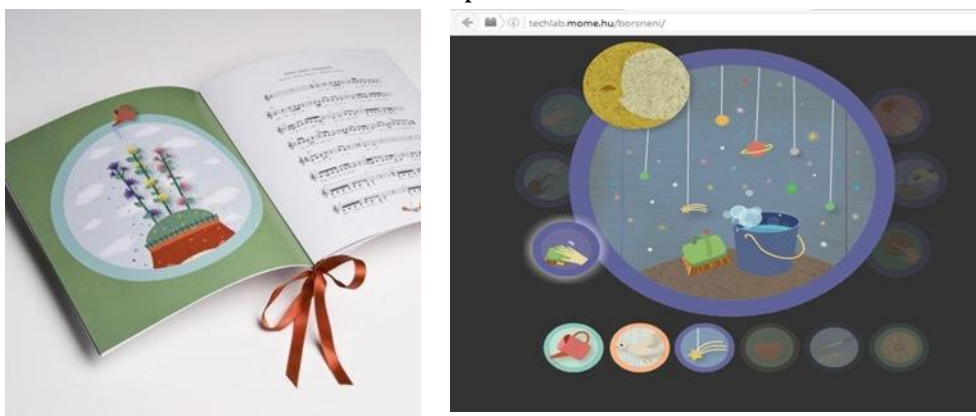
Forrás: Ruttkay Zsófia felvételei (2012)

A Bors néni alkalmazások a megzenésített Nemes-Nagy Ágnes verseket hozzák közel a (fiatal) látogatóhoz. Az Énekes lapozó (Szabó et al., 2012a) alapja egy, a verseket és a kottát is tartalmazó, vonzó képekkel illusztrált hagyományos könyv. Az illusztrációkat egy telefonos alkalmazás be tudta azonosítani, és a megfelelő dal előadása megszólalt. Ez a projekt példa arra, hogy egy hagyományos, akár a boltból haza is vihető fizikai tárgy (könyv) miként bővíthető ki digitális tartalommal (Ruttkay, 2020).

Az Énekes lapozó projekthez készült illusztrációk alapjául szolgáltak két további alkalmazásnak is. A Bajor Gizi Színésmúzeumban, a Kolibri 20 kiállításon, a Bors néni interaktív (Szabó et al., 2012b) alkalmazással a kivetített képeken a látogatók kézmozdulatokkal vitték végbe a dalokban megénekelte történeteket. A Bors néni online webes alkalmazás pedig otthon tette lehetővé ugyanezt, de érintőképernyős gesztusokkal (DIMU, n.d.). E három projekt a transzmediális tervezésre is példa: azonos grafikai és audio tartalom más-más módon és használati helyzetben szolgálták a versek megértését és a dalok átélését.

A Bors néni egy hagyományos lapozó könyv (8. sz. ábra balra), vonzó illusztrációval az egyes dalokhoz; valamint A Bors néni online alkalmazásban (8. sz. ábra jobbra) a könyv illusztrációit érintő gesztusokkal mozgathatták meg a látogatók, mintegy a képernyőn megvalósítva a dalban említett cselekvéseket, itt éppen a hold tisztára mosását.

8. sz. ábra: Bors néni énekes lapozó és online alkalmazás.

Forrás: (balra) Manja Lekic felvétele (2012); (jobbra) Ruttkay Zsófia felvétele (2012)

A DiMu kurzusok közvetlen és közvetett hatása

A kurzusokról nem készült formális hatástanulmány, de minden félév végén a partnerintézmény képviselőivel közösen sor került az eredmények és a tanulságok összefoglalására. Ezek alapján a DiMu kurzusok a múzeumi partnerek számára az alábbi előnyöket jelentették:

- 1) Valós problémákra kapott az intézmény lehetséges megoldásokat, anyagi ráfordítás és elköteleződés nélkül.
- 2) A kiindulás az intézmény igénye, problémája volt, és nem egy-egy (éppen divatba jött) technológia „eladása”. A technológiai megoldás létjogosultságát a kurzus résztvevői elfogulatlanul, a múzeumi célokból kiindulva kellett, hogy alátámasszák.
- 3) Az esetek nagy részében a „megrendelő” kézbe vehető prototípust próbálhatott ki, vagy a használati helyzetet bemutató filmen láthatta, hogy hogyan is működne a mindennapokban az alkalmazás. Sokszor vált érezhetővé ilyenkor a korábbi előítéletek lebomlása.
- 4) Alkalom nyílt megismerni az új technológiákat, eloszlatni félelmeket, fenntartásokat és párbeszédet folytatni a fejlesztőkkel.
- 5) A kurzus több esetben híd volt a szakmai szereplők között a későbbi együttműködéshez: több hallgató választott a kurzust követően a témához kapcsolódó egyéb egyetemi feladatot (szakdolgozat, szakmai gyakorlat, kutatás és publikálás), illetve a végzés után múzeumi állást, esetleg független tervezőként vagy informatikusként dolgozott múzeumi megbízásból.

Összességében elmondható, hogy a DiMu kurzusok és annak alább tárgyalt kisugárzásai nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy ma már a hazai múzeumok is, ha a forrásaik megengedik, élnek a digitális technológiák adta lehetőségekkel, sokasodnak a hazai jó gyakorlatok.

A 2016 áprilisában a TechLab szervezte „Múzeum 2.0 – Digitális technológiák a jövő múzeumában” című konferenciára (Techlab MOME, n.d.) az egész országból jöttek a résztvevők. Itt a múzeumok szakmai előadásai mellett lehetőség nyílt párbeszédre is a fenntartók és a kreatív ipar képviselőinek a bevonásával, valamint technológiai prototípusokat lehetett kipróbálni. Az előadások a konferenciát követően egy kibővített kötetben olvashatóak (Ruttkay & German, 2017).

A TechLab rendszeresen jelen volt itthon az éves Muzeum@Digit konferenciákon és egyéb szakmai eseményeken. Részt vett a MOKK által szervezett szakmai továbbképzésekben és dedikált tananyagfejlesztésekben. A digitális technológiák megismertetése érdekében 10 év alatt 28 ingyenes, nyilvános előadást és beszélgetést szervezett a MOME-n TechTea címmel, melyek témája egy-egy új technológia megismertetése, nemzetközi fejlesztések bemutatása volt, jórészt kulturális örökség témához kapcsolódóan.

A TechLab kollektívája – köztük több kolléga és alumnus – közel egy tucat hazai múzeum számára tervezett és fejlesztett digitális installációt, melyek nemcsak referenciául szolgáltak itthon, hanem több alkalommal rangos nemzetközi díjakat is

nyertek. A szakmai tapasztalatokról nemzetközi konferenciákon és egyetemi előadásokon, kurzusokon, az EU Visegrad University Grant projekt keretében, valamint publikációk (Ruttkay & Bényei, 2018a; Ruttkay & Bényei, 2018b) révén hallhatott a nemzetközi közönség. Született publikáció a digitális technológiák “falakon kívüli” alkalmazásáról (Ruttkay, 2020) illetve távhasználatáról, például oktatási környezetben (Bánki & Ruttkay, 2020).

A múzeumi szcéna mellett a felsőoktatási szféra is érdeklődött az innovatív, projektalapú, egyetemeken is átívelő DiMu képzés iránt, amelyet szakmai elismerések (a Tempus Közalapítvány által 2014-ben adományozott “STEM a Felsőoktatásban Díj”), hazai és nemzetközi publikációk (Bényei & Ruttkay, 2015) fémjeleztek.

Kutatások a MOME Doktori Iskolában

A MOME multidiszciplináris doktori iskolájának hallgatói három design és művészeti ágban – építőművészet (DLA), iparművészet (DLA) és multimédia-művészet (DLA) – valamint egy tudományágban, a művészettudományban (PhD) folytatnak kutatásokat. A négy képzési terület felosztása az egyetem mesterképzési szakstruktúrájára épül. A hallgatók, oktatók és témavezetők eltérő szakmai tapasztalatai és tudása az interdiszciplináris együttműködésekben fonódnak össze.

Művészeti egyetemként a Doktori Iskola hallgatói többféle módon kapcsolódnak múzeumokhoz – például kiállító alkotóként, kurátorként vagy kutatóként (Hamvai, 2023; valamint a folyamatban lévő kutatások⁶). A doktorandusz hallgatók egy része oktatóként az egyetem alap-, és mesterképzési programjaiban is szerepet vállal. A továbbiakban két ilyen kutatást és kapcsolódó kurzust mutatunk be.

Digitális installációk kiértékelése

Kőhalmi Anett doktori kutatása a múzeumi digitális installációk kiértékelésére irányul. Vizsgálatának fő célja mérhetővé tenni a digitális installációk tanulási kimeneteit rövid és hosszú távon, illetve azok hatását a kiállítási környezetben bemutatott műtárgyakra fordított figyelemre (Kőhalmi, 2025).

A kiállításokban használt digitális technológiai kombinációk sokfélék és a rendkívül heterogén tartalom mindig egyedülálló kihívásokat jelent a hatástanulmányokra nézvést (Pekarik et al., 2010; Diamond et al., 2016; Malik et al., 2023). Az eddigi empirikus kutatások döntően a használat módjaira (Hinrichs & Carpendale, 2011) vagy a látogatók technológiához való hozzáállására koncentrálnak (Hanko et al., 2014) és a tanulási eredményeket inkább általánosságban közelítik meg (Damala et al., 2016). Hazánkban egyelőre meglehetősen kevés empirikus kutatás van e téren (Ruttkay & Papp, 2018), és nem tudunk olyan intézményről, amely beépíti a kiállítások digitális installációinak kiértékelését a tervezési praxisába.

⁶ Horn Márton, Horváth Dániel, Kőhalmi Anett, Mácsai Ágnes Erzsébet és Veress Kinga doktori kutatásai a 2026-os évben folyamatban vannak.

Kőhalmi kutatása a kiállítás fizikai terében „önálló” kioszkként elhelyezett digitális installációkra összpontosít, esettanulmányként pedig a Magyar Zene Háza állandó kiállítását vizsgálja. Továbbá, életkor szempontjából a 10–18 és 19–25 évesekre (középiskolás diákokra és fiatal felnőttekre) szorítkozik. E látogatói csoportok kiválasztásának indoka, hogy a technológia integrálását a kiállításokba – többek közt – a fiatalok, azaz a múzeum jövőjét meghatározó látogatói generációk bevonásának igénye hajtja.

A várható eredmények alapot adnak arra, hogy az egyes prezentációs megoldásokat, kiállításokat követni lehessen, sőt, hogy az intézmény elér-e bizonyos kitűzött célokat? Illetve, hogy milyen javítások, tovább-fejlesztések és hosszabb távú stratégia lenne kívánatos a jövőben. Az ilyen kutatások eredményei támaszt nyújthatnak a kurátorok, múzeumpedagógusok és a kulturális örökségvédelemben érdekelt szakemberek, valamint a kiállítás tervezésben szerepet kapó kreatív tervezők és informatikusok hatékonyabb együttműködéséhez – rövidebb távon. Fontos lenne a tanulságok megosztása, melyek egy-egy intézmény falain kívül tágabb, nemzetközi szakmai körökben és hosszabb távra is iránymutatóak lehet.

2022 őszén a téma az oktatásban is helyet kapott egy fél éves, projektalapú szabadon választható KFI kurzusként, melyen médiadesign, designelmélet, kultúramenedzsment és tervezőgrafika szakos mesterhallgatók vettek részt. A kísérleti kutatási kurzus fő kimenetele az újonnan fejlesztett megfigyelés alapú módszertan és a hallgatók érzékenyítése a designkutatások iránt (Ruttkay et al., 2025). A kurzust és eredményeit tágabb pedagógiai kontextusban az utolsó fejezetben tárgyaljuk.

Látogatókutatás múzeumokban

A Doktori Iskola egy másik hallgatója, Mácsai Ágnes, szintén múzeumokkal dolgozik együtt empirikus kutatásai során. Ezek fókuszában a múzeumlátogatási motivációk (Falk, 2009) szerepe és annak megértése áll, hogy milyen okok tartják távol az embereket a múzeumok látogatásától (Hood, 1983; Kluge-Pinsker & Stauffer, 2021). A múzeumi látogatókutatás elmélete és gyakorlati példái a MOME képzéseiben megjelennek, de az egyetemen csak a múzeumi menedzsment szakirányú továbbképzésben van 2008 óta kifejezetten ezzel a területtel foglalkozó tantárgy.

2025 őszén első alkalommal került meghirdetésre a „Látogatókutatás múzeumokban” című kurzus tervező mesterszakos hallgatók számára (Divat- és textiltervezés MA, Építőművészet MA, Média design MA, Tervezőgrafika MA), az „Elméleti bázisú projektfejlesztés csoportmunkában” mesterszakos kurzus keretében. Ez egy féléves, öt kredit értékű tanegység, amelynek során a hallgatók megtapasztalhatják, hogyan kapcsolódhat saját tervezői gyakorlatuk a látogatói élményhez és a kulturális intézmények társadalmi szerepéhez. A kurzus kiindulópontját a kurzusvezető doktori iskolában folyó empirikus hazai kutatásai és az egyetem további oktatóinak korábbi eredményei adják (German et al., 2006; German & Fáykiss, 2007).

A kurzus elméleti alapot nyújt látogatókutatási szakirodalmak és múzeumlátogatások révén, miközben lehetőséget ad a gyakorlati tapasztalatszerzésre is. Az elméleti órák keretében bemutatásra kerülnek a látogatókutatás alapfogalmai, az

adatgyűjtések módszerei és a felhasználási lehetőségek. A hallgatók részt vesznek látogatókutatási tervek és eszközök kidolgozásában. Kiemelt figyelmet kap a látogatók és nem látogatók megértése, a befogadó, látogatói igényekre és visszajelzéseikre is figyelő szemlélet kialakítása és a reflektív gondolkodás fejlesztése.

A kurzus célja, hogy a tervező szakos hallgatók (Divat- és textiltervezés MA, Építőművészet MA, Média design MA, Tervezőgrafika MA) megismerkedjenek a múzeumi látogatókutatás alapjaival, és képessé váljanak arra, hogy saját szakmai eszköztáruk felhasználásával csoportmunka keretében konkrét múzeumi együttműködésekben vegyenek részt. A kurzust első alkalommal építőművész, média design és tervezőgrafika mesterszakos hallgatók vették fel.

A félév során a hallgatói csoportok – a DiMu kurzusokhoz hasonlóan – egy-egy múzeummal dolgoztak együtt a múzeum által megfogalmazott, valós látogatófejlesztési témák mentén. Az együttműködésben résztvevő két intézmény a Budapesti Történeti Múzeum – Kiscelli Múzeum és a szintén budapesti Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény volt. A Kiscelli Múzeum korábban részt vett már a Doktori Iskola látogatókutatási projektjében (Mácsai & German, 2025), így a mostani kurzus ennek a közös munkának a folytatásaként értelmezhető. A múzeumok négy-négy témakört adtak meg, amelyek közül a hallgatók a tanulmányaik, tapasztalataik és érdeklődési körük alapján választották ki a számukra releváns területet, amelyen a félév során dolgoztak. Ezek az időszak kiállítás látogatókutatási eszköztárának kidolgozása, illetve a helyi közösségek bevonási lehetőségei voltak.

A hallgatók elsőként feltérképezték a választott témát, majd ehhez kapcsolódóan meghatározták a fókuszot, megfogalmazták a kutatási kérdéseket és végül kidolgoztak egy kutatási tervet. Ezzel párhuzamosan került sor az adatgyűjtési eszközök kifejlesztésére. A kurzus időkeretébe nem fért bele maga az adatgyűjtés. Ez egy esetleges következő egyetemi együttműködés vagy a múzeumok saját hatáskörében valósulhat majd meg.

A múzeumok a fentiek mellett a közös munka során a hallgatóktól kreatív ötleteket és új perspektívákat kaptak, amelyek bemutatására a múzeumok munkatársai és az egyetem oktatói számára tartott prezentáció keretében került sor. A hallgatók által kidolgozott adatgyűjtési eszközöket, illetve terveket (pl. véleménykártya, hűségkártya, mozaik szavazás, workshop-terv, szabadtéri alkotóvászon) későbbi munkájuk során a múzeumok hasznosítani tudják.

Az egyetemen nem ismeretlen a látogatói, fogyasztói szempontok integrálása a tervezői folyamatokba, ugyanakkor ez volt az első olyan kurzus, amely kifejezetten a múzeumi látogatók és az ezekbe az intézményekbe el nem jutók igényeire, elvárásaira és tapasztalataira fókuszált. A témához kapcsolódó doktori kutatás és a kurzus közös célja, hogy bemutassa: a látogatói vélemények és visszajelzések tudatos gyűjtése és felhasználása miként járulhat hozzá a múzeumok célközönségének bővítéséhez.

Nonformális és Informális Tanulás Stúdió

A MOME TechLab, az Elméleti Intézet (EI) és a Doktori Iskola addigi kutatási eredményeire és partnerkapcsolataira építve 2023-ban alakult meg a MOME Nonformális és Informális Tanulás Stúdiója.

A Stúdió célja a formális tanulási helyzeteken (iskolai reguláris képzések) kívüli tanulási környezetek és formák tanulmányozása, azok megértése és bemutatása. Kiemelt figyelmet kap a múzeumokhoz kapcsolódó nonformális és informális tanulási helyzetek vizsgálata (MOME, n.d.-d).

A múzeumi kiállítás különböző társadalmi rétegek számára teszi lehetővé a nonformális és informális tanulást, véleményalkotást. A látogatók megszólításának és bevonásának eszközei folyamatosan változnak, de kevés tudományos igényű vizsgálat ad támpontot ahhoz, hogy mely látogatói csoportoknak milyen eszközök, módszerek hatékonyak. A stúdió első tevékenységei egyikeként ezen a nemzetközileg is releváns területen kíván hazai fejlesztői és múzeumi partnerek bevonásával eredményeket elérni.

Tevékenységi területek:

- A múzeumi kiállítások vizsgálata: a létrehozás folyamatának, produktumainak és a különböző befogadási helyzeteknek, látogatói reakcióknak a vizsgálata; A hatás értelmezése és értékelése
- Kutatási eredmények nyilvánossá tétele, disszeminációja
- Szakmai hálózat építése
- A MOME-n a témában folyó kutatások, képzések, doktori tanulmányok szakmai támogatása és az együttműködések erősítése.

Empirikus kutatás oktatási kurzus keretében

A 2022/23 tanév első félévében a Bényei Judit, Kőhalmi Anett, Mácsai Ágnes és Ruttkay Zsófia által vezetett KFI egyetemi kurzus témája a Magyar Zene Háza „Hangdimenziók” című, frissen átadott állandó kiállításában nagy számban és változatosságban használt digitális alkalmazásoknak a vizsgálata volt.

A MOME több szakirányáról érkező hallgatók részt vettek a kutatási kérdések megfogalmazásában, a kutatás tervezésében, a mérőeszközök kidolgozásában és validálásában, majd az adatgyűjtésben (megfigyelés, interjúk), illetve az adatvizualizáció eszközével elemezték és értelmezték az empirikus adatokat, megfogalmazták a konklúziókat. A hallgatók összesen 35 alkalmazásról gyűjtöttek adatokat (a teljes 45-ből). Mind az empirikus felmérés alapján született eredmények, mind a hallgatók szubjektív, az „átlag” látogatói véleményeknél jóval árnyaltabb és kritikusabb meglátásai értékes visszajelzést adtak a kiállításról, melyek alapul szolgálhatnak a kiállítás egy későbbre tervezett revíziójához.

9. sz. ábra: A digitális installációk használatának megfigyelése a Magyar Zene Háza, Hangdimenziók állandó kiállításában

Forrás: Kőhalmi Anett felvétele (2022)

Szakmai rendezvények

A "Kit érdekeli a látogató? – Látogatókutatások múzeumokban és kiállítóterekben" című, 2024. május 29-én a MOME-n megrendezett szimpóziumot (MOME, n.d.-c) a látogatókutatási kurzusok során szerzett tapasztalatok inspirálták. Másrészt a kulturális örökségi intézményekkel való közel másfél évtizedes együttműködés alapján nyilvánvalóvá vált, hogy kevés figyelem jut a tudásátadást, bevonódást segítő kiállítási alkalmazások megtérülésének vizsgálatára, noha az ilyen kutatások mind a múzeumi szakma, mind a kreatív tervezők számára iránymutató tanulságokkal szolgálhatnak. A szimpóziumon bemutatkoztak a hazai doktori iskolákban – így a MOME-n is – folyó látogatókutatási munkák azzal a céllal is, hogy a fiatal kutatók egymást inspirálják, új kutatási módszertanokkal ismerkedjenek meg. A szimpóziumon 70 fő vett részt, különböző szakmai háttérrel. Lehetőség nyílt a közös gondolkodásra a témában kutatók, doktori hallgatók, a múzeum számos területén dolgozó munkatársak és a kiállítástervezők, designerek között.

A folyamatos párbeszéd fenntartása a stúdió hosszú távú céljai közé tartozik.

Összegzés

A tanulmányban azok a kapcsolódási pontok kerültek bemutatásra, amelyek a MOME formális felsőoktatási keretei között jöttek létre, mégis a múzeumokhoz kötődő nonformális és informális tanulás tereit nyitották meg a hallgatók, kutatók és intézményi partnerek számára. A bemutatott együttműködések közös jellemzője, hogy a tanulás nem elszigetelt tantermi tevékenységként, hanem intézményi, társadalmi és kulturális kontextusba ágyazott gyakorlatként valósul meg. Olyan tanulási környezetek jöttek létre,

ahol minden résztvevő számára “kézzelfogható” eredmények, illetve hosszabb távon hasznosítható tapasztalatok születtek.

Az itt bemutatott működési modellek hasonló, tudatosan tervezett és reflektált együttműködésekre ösztönözhetnek más felsőoktatási intézményeket és múzeumokat is, hidakat építve közöttük. A részben kísérleti terepként is értelmezhető projektek segítik a múzeumok társadalmi szerepvállalásának dinamikus megújulását, valamint az egyre fejlődő technológia adta lehetőségek hasznosítását.

Irodalomjegyzék

- Bánki, Zs., & Ruttkay, Zs. (2020). Digitális gyűjtemények oktatási hasznosítása. In Pacsika M. (Szerk.), *Digitális múzeumi tartalmak a köznevelés szolgálatában. Múzeumi iránytű* 24.(pp. 75–98). Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. <https://mokk.skanzen.hu/20191223muzeumi-iranytu-24>
- Bereczki, I., & Sági, I. (Szerk.). (2009). Élmény és tudás. Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában. Kutatási jelentés. *Múzeumi Iránytű* 4., Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Bényei, J., & Ruttkay, Zs. (2015). Digital Museum: A multidisciplinary university course. In R. Mateus & B. M. Götsch (Eds.), *Perspectives on Art Education – Symposium – Conversations Across Cultures* (pp. 49–55). University of Applied Arts Vienna. <https://doi.org/10.3111.044078-2>
- Biggs, J.B., & Tang, C. (2011). *Teaching for Quality Learning at University*. (4th Ed.) Maidenhead: McGraw Hill Education & Open University Press.
- Csipet Csapat (2022). *Ösvényeink* [video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=EGnrL7jkzvU&list=RDEGnrL7jkzvU&start_radio=1
- Cosovan, A. (2009). *DISCO*. Co&Co Communication.
- Dabi-Farkas, R. (Szerk.). (2018). Esélyt a múzeummal. Hátrányos helyzetűek felzárkóztatása a múzeumpedagógia eszközeivel, *Múzeumi iránytű* 16. Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Damala, A., van der Vaart, M., Clarke, L., Hornecker, E., Avram, G., Kockelkorn, H., & Ruthven, I. (2016). *Evaluating tangible and multisensory museum visiting experiences: Lessons learned from the meSch project*. <https://mw2016.museumsandtheweb.com/paper/evaluating-tangible-and-multisensory-museum-visiting-experiences-lessons-learned-from-the-mesch-project/>
- Diamond, J., Luke, J., & Uttal, D. (2016). *Practical Evaluation Guide: Tools for Museums and Other Informal Educational Settings*. AltaMira Press.
- DIMU (n.d.). *Bors néni*. <https://dimu.hu/portfolio/enekes-lapozo-bgszm>. Letöltés dátuma: 2026. június 29.
- Dohnál, Sz. (2025). *Nem leszek, aki voltam* [kiállítás] Művészetek Háza, Veszprém. <https://www.muveszetekhaza.hu/hu/kiallitas/nem-leszek-aki-voltam-abel-tamas-2025-11-15>
- Falk, J.H. (2009). *Identity and the Museum Visitor Experience*. Left Coast Press.
- Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2000). *Learning from Museums – Visitor Experiences and the Making of Meaning*. AltaMira Press
- German, K. (2012). Múzeum–egyetem–iskola: Tartalmak, lehetőségek és eredmények. In Foghtűy K., Pirka V., & Kempf K. (Szerk.), *Új múzeumpedagógiai törekvések a hazai felsőoktatásban és a múzeumi gyakorlatban* (pp. 77–82). ELTE Eötvös Kiadó.
- German, K. (Ed.). (2015). *Sustainable Identities*. Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum.
- German, K. (2020). A kortárs múzeumi interpretáció módszertana. In Bereczki I. & Népešy N. (Szerk.), *Modern múzeumi interpretáció. Múzeumi Iránytű* 23. (pp. 39–55). Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi

- Oktatási és Módszertani Központ.
https://www.mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20200525/muzir23_web.pdf
- German, K. (2022). Interferenciák és konfliktusfelületek a művészettörténeti, kurátori és a múzeumpedagógusi gyakorlatokban. In Árvai-Józsa K., Nagy E., Sisa J., Székely M., & Tatai E. (Szerk.), *Látkép: Művészettörténeti tanulmányok 10.* (pp. 564–573.) Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Művészettörténeti Intézet.
- German, K., Dóczi, E., & Tőkési, D. (2006). A kortárs kiállítások közönsége egy felmérés tükrében. *Magyar Múzeumok*, 4, 3–6.
- German, K., & Fáykiss, K. (2007). A Ludwig Múzeum látogatóinak elvárásai egy felmérés tükrében. *Magyar Múzeumok*, 3, 49–50.
- German, K., & Mácsai, Á. E. (2025). Kortárs kiállítások látogatóinak elvárásai Budapesten 2024 tavaszán. In Antalóczy T. & Povedák I. (Eds.), *Design+Antropológia* (pp. 317–343). Moholy-Nagy Művészeti Egyetem.
- Guo, P., Saab, N., Post, L. S., & Admiraal, W. (2020). A review of project-based learning in higher education: Student outcomes and measures. *International Journal of Educational Research*, 102, Article 101586. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2020.101586>
- Hamvai, K. R. (2023). *Múzeumi hibridek a dél- és kelet-ázsiai régióban*. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Doktori Iskola.
- Hanko, K., Lee, S., & Okeke, N. (2014). What Makes a Great Museum Experience and How Can Technology Help? *Visitor Research and Segmentation for The Field Museum's Grainger Initiatives*. Field Museum of Natural History.
- Hinrichs, U., & Carpendale, S. (2011). Gestures in the wild: Studying multi-touch gesture sequences on interactive tabletop exhibits. In W. Kellogg & D. Tan (Eds.), *Conference on Human Factors in Computing Systems - Proceedings* (pp. 3023–3032). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/1978942.1979391>
- Hood, M.G. (1983). Staying Away: Why People Choose Not To Visit Museums. *Museum News*, 61(4), 50–57.
- International Council of Museums. (2022). *Museum definition*. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>
- Kajári, G. (2023. december 23.). A közösségi múzeum, mint a felnőttkori tanulás színtere. *Magyar Múzeumok Online*. <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/a-kozossegi-muzeum-mint-a-felnottkori-tanulas-szintere-1-resz-a-kozossegi-muzeumi-mukodes-magyarorszagi-adaptacioja>
- Kluge-Pinsker, A., & Stauffer, B. (2021). Non-visitors: Who Are They and What Should We Do About Them? *Journal of Museum Education*, 46(1), 61–73.
- Knowles, M. S., Holton, E. F., Swanson, R. A. (2015). *The adult learner* (8th ed.). Routledge.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- Kőhalmi, A. (2025). Mit tanulnak a fiatalok a múzeumi technológiától? – Hosszútávú tanulás és affektív dimenziók a Zene Háza fiatal látogatói körében. *MúzeumCafé*, 9(5), 143–162.
- Mácsai, Á., & German, K. (2025). Miért érdemes már a kiállítás megtekintése előtt megkérdezni a látogatót? - A budapesti Kiscelli Múzeum front-end mérésének eredményei. *MúzeumCafé*, 9(5), 123–140.
- Malik, U. S., Micoli, L. L., Caruso, G., & Guidi, G. (2023). Integrating quantitative and qualitative analysis to evaluate digital applications in museums. *Journal of Cultural Heritage*, 62, 304–313. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.culher.2023.06.002>
- Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. Jossey-Bass
- MOME (n.d.-a). *Art and Design Management MA*. <https://mome.hu/hu/programmes/art-and-design-management-ma-in-english> Letöltés dátuma: 2026. július 7.
- MOME (n.d.-b). *Dialógusban, MUKUME 15.* <https://mome.hu/hu/esemenyek/dialogusban-mukume-szakmai-nap> Letöltés dátuma: 2026. július 7.

- MOME (n.d.-c). *Kit érdekel?* https://api.mome.hu/uploads/kit_erdekel_a_latogato_teljesprogram_4122b14f4a.pdf Letöltés dátuma: 2026. július 7.
- MOME (n.d.-d). *NIT Stúdió*. <https://mome.hu/hu/nonformalis-es-informalis-tanulas-studio> Letöltés dátuma: 2026. július 7.
- Oo, T. Z., Kadyirov, T., Kadyirova, L., & Józsa, K. (2024). Design-based learning in higher education: Its effects on students' motivation, creativity and design skills. *Thinking Skills and Creativity*, 53., 101621. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2024.101621>
- Pacsika, M. (2024. január 9.). Digitális tanulási környezet a múzeumandragógia világában. *Magyar Múzeumok Online*. <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/digitalis-tanulasi-kornyezet-a-muzeumandragogia-vilagaban>
- Pastore, V. (2020). *Beyond the Modern Museum – A theoretical framework for museal landscape analysis*. ICOFOM.
- Pekarik, A., Doering, Z., & Karns, D. (2010). Exploring Satisfying Experiences in Museums. *Curator: The Museum Journal*, 42, 152–173. <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.1999.tb01137.x>
- Rahm, J. (2016). Project-Based Museum-School Partnerships in Support of Meaningful Student Interest- and Equity-Driven Learning Across Settings. *Canadian Review of Art Education: Research and Issues*. 43. 184-198. DOI:10.26443/crae.v43i1.25
- Ringert, Cs. (2022). A digitális múzeumpedagógia modellje. *Közösségi Kapcsolódások - tanulmányok kultúráról és oktatásról*, 2(1). 92-112. DOI:10.14232/kapocs.2022.1.92-112.
- Ruttkay, Zs. (2018). Digitális Múzeum – a MOME TechLab projektjeinek tükrében. *Digitális Bölcsészettudomány*, 1, 189–206. <http://ojs.elte.hu/index.php/digitalisbolcseszettudomany/article/download/223/200/>
- Ruttkay, Zs. (2020). Digitális technológiák a kiállításban és a falakon kívül. In Bereczki I. & Népešsý N. (Szerk.), *Modern múzeumi interpretáció, Múzeumi iránytű* 23. (pp. 151–176). Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Képzési Központ. <https://mökk.skanzen.hu/20191223muzeumi-iranytu-23>
- Ruttkay, Zs., & Bényei, J. (2018a). Participation within and beyond museums with the help of digital technologies. In O. Devisch, L. Huybrechts, & R. L. De Ridder (Eds.), *Participatory Design Theory – Using Technology and Social Media to Foster Civic Engagement* (pp.213–229). Routledge.
- Ruttkay, Zs., & Bényei, J. (2018b). Renewal of the Museum in the Digital Epoch. In G. Bast, E. G. Carayannis, & D. F. J. Campbell (Eds.), *The Future of Museums*, (pp.101–116). Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-93955-1>
- Ruttkay, Zs., & Bényei, J. (2021). A Digitális múzeum 10 éve. *Tudásmenedzsment*, 22(2), 84–105. <https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/hfmi/TMK22K2.pdf>
- Ruttkay, Zs., Bényei, J., Mácsai, Á. E., & Köhalmi, A. (2025). Kiállításbeli digitális alkalmazások kiértékelése. Egy pilot egyetemi projekt tanulságai. *Vizuális Kultúra*, 25(2), 139–153.
- Ruttkay, Zs., & German, K. (Eds.). (2017). *Digitális Múzeum, Múzeumi iránytű* 12. Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Képzési Központ. <http://mökk.skanzen.hu/modszertani-kiadvanyok1.html>
- Ruttkay, Zs., Gyarmati, M., Gyarmati, L., Majsai, R., Sárközi, Zs., & Juhász, D. Sz. (2012). *Nézz körül!* [Digitális múzeumi installáció]. Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár.
- Ruttkay, Zs., & Papp, G. (2018). SzínTükör. In Ruttkay Zsófia - German Kinga (szerk.) *Digitális Múzeum. Múzeumi Iránytű*, 12, (pp. 24–39). Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Képzési Központ.
- Sárosi, R., Czibere, Á., & Könyves-Tóth, Zs. (2012). *Zenélő képek* [Digitális múzeumi installáció]. Szépművészeti Múzeum.
- Schwartz, B., & Sharpe, K. (2010). *Practical wisdom: The right way to do the right thing*. Penguin.
- Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. Museum 2.0. <https://books.google.hu/books?id=qun060HUcOcC>

Szabó, V., Lekic, M., & Matuszka, T. (2012a). *Énekes lapozó* [Digitális múzeumi installáció]. Bajor Gizi Színészmúzeum, Kolibri 20 kiállítás.

Szabó, V., Lekic, M., Matuszka, T., & Szabó Z. (2012b). *Bors néni interaktív* [Digitális múzeumi installáció]. Bajor Gizi Színészmúzeum, Kolibri 20 kiállítás

Techlab MOME (n.d.). *Múzeum 2.0.* https://techlab.mome.hu/muzeum_kettopontnulla/program.html
Letöltés dátuma: 2026. július 7.

Török, M., Tarr, K., Krolikowski, D., Domonkos, F., & Horváth, I. (2012). *Zoner* [Digitális múzeumi installáció]. Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár.

Vásárhelyi, T. (2004). Projektmódszer a múzeumban. *Múzeumi Közlemények*, 1. 17-22.

Gulyás Klára

HATÁROK NÉLKÜL A KIÁLLÍTÓTÉRBEN – A MÚZEUMI KIÁLLÍTÁSOK ÉS KÍSÉRŐPROGRAMOK SZEREPE A FELSŐOKTATÁSBAN

Absztrakt

A felsőoktatás egyik kiemelt feladata a hallgatók kritikai gondolkodásának fejlesztése, empátiájuk és társadalmi felelősségvállalásuk erősítése. A kiállító tér, mint a kulturális reprezentáció és a közös tanulás helyszíne, különösen alkalmas arra, hogy az egyetemi oktatást kiegészítve érzékenyítő és párbeszédteremtő lehetőséget biztosítson. A múzeumi kiállítások és a hozzájuk kapcsolódó kísérőprogramok olyan komplex tanulási környezetet teremtenek, ahol a hallgatók közvetlenül találkozhatnak a kulturális sokszínűség, a társadalmi egyenlőtlenségek és a történelmi traumák kérdéseivel. A dolgozat célja annak bemutatása, miként válhat a kiállítóter az oktatás partnerévé a felsőoktatásban. A múzeumi programok nem csupán ismeretközvetítő szerepet töltenek be, hanem lehetőséget kínálnak arra is, hogy megismerjük az érintett közösségek belső nézőpontjait és émius értelmezéseit. Így segítik a hallgatókat abban, hogy reflexíven viszonyuljanak saját előfeltevéseikhez, csökkentsék a sztereotípiáikat és erősítsék társadalmi felelősségvállalásukat. A múzeumpedagógiai módszerek, különösen az interaktív, részvétalapú elemek, alkalmasak arra, hogy a tantermi oktatáson túlmutató, élményszerű és személyes tanulási folyamatot indítsanak el. A tanulmány oktatói és múzeumpedagógiai tapasztalatokra építve mutat példákat arra, hogyan integrálhatók a kiállítások és kísérőprogramjaik a felsőoktatásba.

Kulcsszavak: múzeumandragógia; kritikai gondolkodás; empátia; interkulturális tanulás

Bevezetés

A 21. században a múzeumok szerepe jelentősen átalakulóban van. Ezt tükrözi az ICOM által 2022-ben elfogadott új múzeumdefiníció is, amely szerint a „múzeum a társadalom szolgálatában álló nem profitorientált, állandó intézmény, amely kutatja, gyűjti, megőrzi, értelmezi és kiállítja a tárgyi és szellemi örökséget. A múzeum a nyilvánosság számára nyitott, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot. Etikusan, szakszerűen és a közösségek részvételével működik és kommunikál, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.” (Tóth, 2023, p. 7). E megújuló szemlélet jegyében egyre több múzeum ismeri fel, hogy nem csupán a kulturális örökség őrzőiként kell működnie, hanem informális tanulási környezetként is, amely a felnőtt látogatók számára is értékes tudás- és élményforrást jelent (Vincze & Kempf, 2021). A felnőttkori tanulás múzeumi lehetőségeit vizsgáló hazai diszciplína, a múzeumandragógia, épp ezen felismerés nyomán született meg a 2000-es évek első évtizedében (Szabó, 2015).

A múzeumandragógia fogalma a múzeumok által kínált informális és non-formális tanulási lehetőségek rendszerére utal, különös tekintettel a felnőtt korosztályra. Szabó József meghatározása szerint a múzeumandragógia lényegében „a kulturális örökség védelmét, őrzését felvállaló szervezetek felnőttkori tanulást segítő tevékenységét szolgálja.” (Szabó, 2013, p. 9). Ez a megközelítés a hagyományos múzeumpedagógia kiterjesztése, hiszen nem csupán az iskolás korúakra és fiatalokra fókuszál, hanem az idősebb korosztályok igényeire is, beleértve az egyetemi hallgatókat. Szabó rámutat, hogy a terminológia sokáig nem volt egységes. A szakirodalomban olyan kifejezések keveredtek, mint „felnőtt múzeumpedagógia”, „múzeumi mediáció” vagy „múzeumi közművelődés”, ami indokoltá tette egy egységes fogalmi keret megteremtését. A múzeumandragógia újraértelmezett definíciója szerint „a múzeumandragógia a felnőttekkel történő olyan együttműködés, ami az egyént és a közösséget szolgálja a múzeumi anyagok (tárgyi és virtuális egyaránt) bemutatásával, a múzeumi szakemberek szakmai ismereteinek felhasználásával és a közvetítési folyamatba bevont technikai apparátussal” (Szabó, 2013, p. 10). E megközelítés értelmében a múzeumi tanulás nem egyirányú ismeretátadás csupán, hanem interaktív folyamat, ahol a múzeum és a felnőtt látogató partnerként működik együtt, az élethosszig tartó tanulás szolgálatában.

Múzeumok és felsőoktatás: partnerség a tanulás szolgálatában

A felsőoktatási intézmények és a múzeumok együttműködése a múzeumandragógia kiteljesedésének egyik legígéretesebb terepe. A Nagy Magdolna által vezetett országos kutatás rámutatott, hogy „jelenleg az egyetemeknek nagyobb érdeke fűződik a múzeumi partnerséghez, mint fordítva” (Nagy, 2021, p. 11). A felmérésben részt vevő muzeális intézmények többsége számára a hallgatók és oktatók bevonása számos előnnyel jár, de az együttműködések útjában gyakorlati akadályok állnak. A kutatás szerint a legfőbb gátló tényezők a forrás- és kapacitáshiány, a földrajzi távolság, illetve a hallgatók korlátozott szabadideje. Ugyanakkor a múzeumok és egyetemek közti kapcsolat erősítésében komoly potenciál rejlik. Nagy kiemeli, hogy mindkét fél részéről több ismeretre volna szükségük egymás tevékenységéről, lehetséges együttműködési formáiról és arról, mit nyújthatnak egymásnak, mivel ez újabb közös programokat generálhatna (Nagy, 2021).

Hasonló eredményre jutott a Koltai Zsuzsa által vezetett kutatócsoport, amely a felsőoktatási oldal szemszögéből vizsgálta a kapcsolódási pontokat. A kutatás megerősítette, hogy az egyetemi oktatók sokszor személyes kapcsolataik révén valósítják meg a közös projekteket a múzeumokkal. Vagyis a hallgatói csoportok ingyenes múzeumlátogatását egy korábbi személyes-szakmai kapcsolat alapján létrejött informális megállapodás biztosítja. Ez azonban esetlegességekhez és egyenlőtlenségekhez vezet. Előfordul, hogy ugyanazon egyetemen belül az egyik oktató hallgatói díjmentesen látogathatnak egy múzeumot, míg kollégájuk csoportja csak belépőjeggyel teheti meg ugyanezt. Koltai következtetése, hogy a múzeumok és egyetemek között formalizált megállapodások létrejöttére van szükség a kurzusok keretében történő látogatások ingyenességéről, továbbá stabil finanszírozási forrásokra és pályázatokra, amelyek támogatják a hallgatók utazását és ösztönzik a közös projektek megvalósítását. Emellett

elengedhetetlen az egyetemi vezetők szemléletformálása és az oktatók tájékoztatása a múzeumi tanulásban rejlő lehetőségekről (Koltai, 2021).

Biztató példa a formálódó együttműködés intézményesítésére az Eötvös Loránd Tudományegyetemen indított múzeumpedagógiai szaktanácsadó szakirányú továbbképzés. Vincze Beatrix és Kempf Katalin beszámolója (2021) szerint az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán több mint két évtizedes tapasztalat igazolja, hogy a múzeumi és egyetemi szféra kapcsolatában óriási potenciál rejlik. Kiemelten fontos, hogy a képzéseknek folyamatosan alkalmazkodnia a XXI. század kihívásaihoz, amelynek alapja a társadalmi felelősségvállalás és az információátadás demokratizálása. Szerepet kell kapniuk az interaktív, játékos, gamifikált online tartalmaknak, amelyek segítik a szórakozva tanulást, hozzájárulnak a társadalmi különbségek csökkentéséhez és az esélyegyenlőséghez. A múzeum így nemcsak tudásátadó, hanem a társadalmi kohéziót és állampolgári identitást is erősítő térként működhet.

A múzeumi tanulás kritikai, reflektív, élményalapú és empátiafejlesztő aspektusai

Kritikai pedagógia és múzeumpedagógia

A kritikai pedagógia - Paulo Freire felszabadítás-pedagógiája nyomán – azt hangsúlyozza, hogy az oktatás sohasem semleges értékű. Célja a tanulók kritikai tudatosságának fejlesztése, nem pusztán az ismeretek egyirányú átadása. Freire élesen bírálta ezt a hagyományos, általa „bankkoncepciónak” nevezett oktatási modellt. Ezzel szemben a tudásszerzést együttes, párbeszédre alapuló kutatási folyamatként írta le, ahol nincs alá-fölérendelt tanár és diák szerep, hanem „tanuló-tanár” és „tanár-tanuló” lép dialógusba egymással (Mészáros, 2005, p. 89.). A múzeumi tanulás ebben a kritikai megközelítésben termékeny terep, mert a múzeumi programok lehetővé teszik a látogatók bevonását és párbeszédét a kiállított témákról. Így a múzeum egyre inkább a társadalmi párbeszéd katalizátorává válik, ahol a látogatók kérdéseket tehetnek fel, új nézőpontokkal gazdagodhatnak, és kritikusan viszonyulhatnak a bemutatott narratívákhoz. A látogatói élmény szempontjából is kulcsfontosságú az interpretáció minősége és az aktív bevonás, mert ezek teremtik meg a kritikai tanulás lehetőségét a múzeumban. A kritikai pedagógia szemlélete tehát a múzeumban úgy jelenik meg, hogy a kiállítótér nem a tekintélyelvű tudásátadás helye, hanem a felfedezése és a közös gondolkodásé (Ilyés, 2025). Tehát a múzeumpedagógia összhangba kerül Freire dialógusra épülő elveivel, elősegítve, hogy a látogatók kritikus gondolkodása és társadalmi érzékenysége fejlődjön a kiállítások megtekintése során.

Reflektív tanulás és tapasztalati tanulási modellek

A múzeumi tanulás elméleti háttérében fontos szerepet kapnak a tapasztalati tanulás modelljei és a reflektív gondolkodás. John Dewey progresszív pedagógiája óta ismert alapelv, hogy az élmény és a cselekvés útján szerzett tudás maradandóbb. Dewey szerint a tananyag nem erőltethető rá mechanikusan a gyerekekre, hanem a saját érdeklődése által vezérelt aktív tanulási folyamatot kell támogatni (Bárd, 2015). E gondolat jegyében

a múzeumi környezet ideális terepet biztosít a felfedező tanuláshoz. A diák vagy látogató a maga tempójában, saját kíváncsiságát követve haladhat, és közvetlen tapasztalatot szerezhet a tárgyakról, jelenségekről. David A. Kolb hangsúlyozta, hogy a tanulás ciklikus folyamat, amely konkrét élménnyel indul, majd reflektív megfigyelésen, absztrakción és aktív kísérletezésen keresztül válik teljessé. A múzeumi tanulásban ez a ciklus tetten érhető, a látogató először benyomásokat és élményeket gyűjt a kiállításban, ezt követően a kiállított információkon és saját élményein elgondolkodva alakítja ki megértését, majd az új tudást alkalmazhatja vagy továbbadhatja. Fontos azt is kiemelni Kolb nyomán, hogy a tanulási környezet és a tanulás társas jellege alapvető jelentőségű. A múzeumi tanulás ugyanis gyakran közösségi folyamat. A múzeumlátogatás a család, osztály vagy baráti csoport közös élményévé válik, és nemcsak magából a kiállításból tanulunk, hanem az ott helyben vagy utána folytatott beszélgetésekből is. Mindez ráirányítja a figyelmet a reflexió szervezett támogatásának fontosságára - például a múzeumpedagógus vezetett kérdéseivel, beszélgetésindítóival -, hiszen az élmény pedagógiai értéke a reflektív feldolgozás révén bontakozik ki igazán, összhangban a klasszikus elméletekkel. Tehát a múzeumi tanulásban az aktív részvétel és a reflektív gondolkodás együttesen járul hozzá a mélyebb megértéshez (Bárd, 2015).

Élményalapú tanulás és érzelmi bevonódás

A múzeum akkor tölti be leginkább oktatási-tanulási szerepét, ha érzelmileg is bevonja a látogatókat és maradandó élményt nyújt. Az élményalapú tanulás lényege, hogy a kognitív tudás nem elszigetelten, hanem érzésekhez, élményekhez kapcsolódva épül be, ezáltal sokkal hatékonyabb és tartósabb. A múzeumi környezet számos lehetőséget kínál az érzelmi bevonódásra. A kiállított tárgyak esztétikai ereje, a személyes történetek, multimédiás installációk vagy interaktív elemek mind-mind képesek megszólítani a látogató érzékeit és empátiáját. Kutatások kimutatták, hogy a pozitív érzelmi kapcsolódás elősegíti a tanulást: például, ha egy gyermek játékos, örömteli tevékenységhez társítja a múzeumi látogatást, akkor múzeumbarát felnőtt válhat belőle. Nagy Veronika (2021) egy játékmúzeumi program kapcsán rámutat, hogy a gyerekek múzeumi szocializációja sokkal sikeresebb, ha a múzeumban szerzett tapasztalataikhoz pozitív érzelmek társulnak. Az élményszerű elemek - legyen szó egy interaktív történelmi szimulációról, drámapedagógiai foglalkozásról vagy akár egy megható műtárgy bemutatásáról - motivációt ébresztenek a résztvevőkben és személyes kapcsolatot hoznak létre a tanulási tartalommal. Ez a személyes érintettség megkönnyíti az új ismeretek befogadását és emlékezetessé teszi a tanulási folyamatot (Nagy, 2021). Ugyanakkor az érzelmi bevonódás nem öncélú. A cél nem a pusztá meghökkentés vagy szórakoztatás, hanem az, hogy a látogatóban értelmes gondolati és érzelmi reakciók szülessenek a látottakkal kapcsolatban. Az élmény így válik a reflektív tanulás kiindulópontjává: a látogató nem csupán információkat visz magával, hanem benyomásokat és indítást a tovább gondolásra, esetleges további kérdések feltevésére. Ezzel a múzeum olyan összetett tanulási környezetté alakul, amely az ismeretközvetítés mellett az érzelmi intelligenciát és a kreatív gondolkodást is fejleszti.

Empátia és attitűdformálás, sztereotípiák csökkentése

A múzeumi tanulás egyik kiemelkedő társadalmi haszna az, hogy segíthet fejleszteni az empátiát és formálni a látogatók attitűdjeit, ezáltal hozzájárul a sztereotípiák lebontásához. Az empátia pedagógiai értelemben azt jelenti, hogy a tanuló képes más perspektívájába belehelyezkedni és érzelmiileg is ráhangolódni mások helyzetére. Kojanitz László definíciója szerint a történelmi empátia – amely általánosabban is értelmezhető az emberek közötti empátiaként – egyszerre foglalja magában az érzelmi elköteleződést és a perspektívaváltás képességét (Kojanitz, 2024). Vagyis megérteni, miként élhettek meg mások bizonyos eseményeket, és felismerni a sajátunktól eltérő nézőpontjaikat (Illik, 2024). A múzeum kiváló közeg ennek gyakorlására, hiszen a kiállítások sok esetben más kultúrák, történelmi korok vagy társadalmi csoportok szemszögét tárják elénk. Amikor egy múzeumi tárlaton megszólalnak a marginalizált csoportok hangjai – legyen az egy holokauszt-emlékkiállítás túlélők visszaemlékezéseivel, vagy egy roma közösség életét bemutató tárlat személyes történetekkel -, a látogató esélyt kap rá, hogy a puszta tényeken túl beleérezzen ezeknek az embereknek a sorsába. Az ilyen reflektív találkozások hatására csökkenhetnek az előítéletek. A korábbi homogén „mi-ők” kategóriák helyett az egyének és sokféleségük jelenik meg a befogadó tudatában. A szakirodalom is alátámasztja, hogy a múzeumoknak felelőssége van a társadalom érzékenyítésében a falai között bemutatott fontos témák kapcsán (Bodnár et al., 2017). Berényi Marianna (2022) arra mutat rá, hogy az új múzeumi paradigmában a múzeum nem pusztán tárgyakat őriz, hanem aktívan hozzájárul a társadalmi igazságossághoz és az elfogadás előmozdításához, többek között azáltal, hogy teret ad a különböző közösségek történeteinek és párbeszédének. Az empátiafejlesztő múzeumi programok eredményeként a látogatók nagyobb megértéssel és együttérzéssel viseltethetnek a bemutatott csoportok iránt, ami hosszabb távon a társadalmi attitűdök pozitív irányú változását támogatja. Így a múzeumi tanulás nemcsak egyéni szinten gyarapít ismereteket, hanem közösségi szinten is hat. Hozzájárul a nyitottabb, elfogadóbb és kritikusabb állampolgári gondolkodás kialakulásához.

A múzeum, mint társadalmi tanulási tér és közösségi platform

A modern múzeumok szerepfelfogása napjainkban túlmutat a hagyományos gyűjteményőrző funkción. Egyre inkább társadalmi tanulási színtérként és közösségi platformként tekintünk rájuk. Az ICOM 2022-ben elfogadott új múzeumdefiníciója is ezt tükrözi. Vagyis a múzeum feladata nem merül ki abban, hogy tárgyakat mutasson be, hanem fontos, hogy azok kapcsán párbeszédet generáljon és közös tudásépítést támogasson a látogatók között. A múzeum, mint informális tanulási környezet szervesen illeszkedik az élethosszig tartó tanulás rendszerébe: az andragógiai kutatások szerint a múzeumok a nem formális tanulás hiteles közegei, amelyek kiegészítik és gazdagítják a formális oktatást. Heribert Hinzen (2012) átfogó elemzése rámutat, hogy a múzeumok egyre fontosabb szerepet játszanak a felnőttek tanulásában, mivel egyszerre kínálnak tudományosan megalapozott tartalmakat és személyes élményeket, így hidat képeznek az elmélet és a gyakorlat között. A hazai szakirodalom is alátámasztja ezt. Szabó József (2017) szerint a múzeumandragógia új perspektívákat nyit a lifelong learning terén,

közösségi tanulást és tapasztalatcserét generálva a különböző korosztályok és csoportok között. Emellett a múzeumok mindinkább közösségi platformként is működnek, ahol a látogatók aktív szereplőivé válhatnak a tudásalkotásnak. Legyen szó közönségprogramokról, önkéntesek bevonásáról vagy együttműködésekről helyi közösségekkel, a múzeum nyitott térként funkcionál, amely összehozza az embereket és ösztönzi az egymástól tanulást. A múzeumok új generációja tehát a részvételiség és a közösségi élmény jegyében működik. Nem zárt intézmények, hanem élő fórumok, ahol a társadalom tagjai közösen értelmezhetik múltjukat és jelenüket. Ennek köszönhetően a múzeum valóban határok nélküli tanulási térré válik, amely egyszerre szolgálja az egyéni művelődést és a közösségi fejlődést, végső soron hozzájárulva egy műveltebb, empátikusabb és kritikusabb társadalom kialakulásához (Bodnár et al., 2017).

Párhuzamos valóságok: Belső nézőpontok a Néprajzi Múzeumban

A budapesti Néprajzi Múzeum 2023-ban megrendezett Istennel találak, testvérem! – Cigány történetek című időszaki kiállításhoz kapcsolódó négyrészes programsorozatot indított, mely a „Párhuzamos valóságok” címet viselte. A kiállítás Erdős Kamill legendás néprajzkutató munkásságát mutatja be, aki az 1950-es években számos roma/cigány közösséget dokumentált. A tárlat anyagában a roma/cigány közösségek ábrázolása szükségszerűen a korabeli többségi társadalom szemszögéből készült, így a kiállításban az akkor uralkodó nézőpontokat tükröző képi reprezentációk szerepelnek. Ezt a külső nézőpontot kívánta ellensúlyozni a „Párhuzamos valóságok” kísérőprogramsorozat, amelynek célja az volt, hogy a kiállításon bemutatott témákat a magyarországi roma/cigány közösségek belső, értelmező nézőpontjai gazdagítsák.

A négyrészes sorozat minden alkalmának hasonló felépítése volt. Először egy tematikus tárlatvezetés vezette fel az adott est témáját. Ezeket a kiállítás kurátorai tartották, mindig a tárlat egy-egy egységére fókuszálva. Ennek célja az volt, hogy a beszélgetés kiindulópontját maguk a kiállított anyagok adják, nem külső prekonceptiók. A tárlatvezetés segített a hallgatóságnak elmélyedni a témában és kontextust nyújtott Erdős Kamill munkájához. Ezt követően a résztvevők átsétáltak a múzeum közösségi terébe, ahol kezdetét vette a pódiumbeszélgetés. A beszélgetésekre meghívott vendégek minden esetben magukat roma/cigány valló értelmiségiek, művészek vagy aktivisták voltak, akik saját közösségükhöz kötődő szakmai és élettapasztalattal rendelkeztek. Fontos volt a vendégek körének sokszínűsége, ezért minden alkalommal különböző háttérű és életúttal rendelkező meghívottak voltak, hogy minél többféle álláspont és narratíva ütközhessen és párbeszédbe léphessen egymással.

Az volt a feltételezés - és a gyakorlat igazolta is -, hogy egy kultúra bemutatása akkor lehet teljes, ha teret kapnak az adott közösség avatott képviselői, akik belülről, saját narratíváikon keresztül ismertetik életüket és tapasztalataikat. A meghívott vendégek nem „kívülálló szakértőként” voltak jelen, hanem közösségük tagjaiként, így a témák - legyen szó identitásról, női szerepekről vagy éppen zenéről - teljessé váltak a belső nézőpontok bemutatásával. Ezzel a módszerrel a múzeumi kiállítótér valóban határok nélküli tanulási térré alakult. Találkozott egymással a tudományos szemlélet, a kuratori

koncepció és a személyes élmény. A pódiumbeszélgetéseken - melyeket a múzeum felkérésére a szerző moderált- a közönség közvetlen dialógust hallhatott a moderátor és a roma közösségek képviselői között. Így vált a múzeum a párbeszéd és a közös tudásépítés helyszínévé, ahol a kiállítás tárgyait és témáit nemcsak a szakma, hanem az érintettek is értelmezték.

A pódiumbeszélgetések konkrét témái között szerepelt például a roma identitás sokfélesége („Kik vagyunk mi? Kik nem vagyunk mi?” címmel), a roma nők szerepei és szerepkonfliktusai („Női világok, női identitások”), a magyarországi cigányzene öröksége, valamint a diplomás roma értelmiségiek társadalmi szerepvállalása („Terep és szerep – értelmiségi szerepek és szerepelvárások”). A közönség megtapasztalhatta, hogy nincs egyetlen „helyes” identitás vagy értelmiségi szerep. A vendégek személyes példái megmutatták, hogy a roma/cigány közösségen belül is rendkívül sokféle életút és önértelmezés létezik, és mindegyik egyformán értékes. A sorozat záró üzenete az volt, hogy a többségi társadalom tudása és megértése hiányos marad a roma közösségek belső erőforrásainak és narratíváinak láthatóvá tétele nélkül. E gondolat jól illeszkedik a múzeumi szakma általános törekvéseihez, ugyanis egyre több múzeum ismeri fel, hogy a közösségek bevonása és a többnézőpontú bemutatás nem csupán társadalmi igény, hanem a múzeum jövője szempontjából is kulcsfontosságú.

A „Párhuzamos valóságok” programsorozat oktatói tapasztalatai azt mutatták, hogy a hallgatók - akik közül többen vettek részt ezeken az eseményeken - sokat profitáltak a múzeumi élményekből. Egyrészt a kritikai gondolkodásukat formálta az, hogy láthatták: ugyanazon kiállítási anyaghoz más és más értelmezések kapcsolódhatnak attól függően, ki beszél róla. Ez segítette őket felismerni a hagyományos kiállítási narratívákban rejlő esetleges egyoldalúságokat és hatalmi viszonyokat. Másrészt erősödött bennük az empátia és a felelősség, személyesen találkozhattak roma értelmiségiekkel, hallhatták első kézből a közösségeik örömeit és küzdelmeit. Ezek az élmények hozzájárultak ahhoz, hogy a korábban esetleg távoli, elvont fogalmak – mint a kisebbségi identitás vagy a társadalmi kirekesztés – megelevenedjenek, és a hallgatókban belső motiváció alakuljon ki a párbeszéd fenntartására és a társadalmi igazságosság előmozdítására.

A szerző egyetemi identitásától és az egyes kurzusokhoz való formális kötődésétől függetlenül olyan, elsősorban nappali tagozatos, általa mentorált vagy támogatott hallgatókat vont be a programsorozatba, akikkel már korábban kialakított személyes kapcsolatban állt. A résztvevők döntő többsége a Jezsuita Roma Szakkollégium hallgatói közül került ki, akik különböző tudományterületeken folytatják tanulmányaikat budapesti felsőoktatási intézményekben, nappali vagy levelező munkarendben. A hallgatók visszajelzései egyértelműen mutatták, hogy a múzeumi tárlat és az ahhoz kapcsolódó programsorozat releváns és adaptálható tartalmi elemeket kínál az egyetemi képzés számára is. A résztvevők reflexiói megerősítették, hogy a program oktatási célokra is eredményesen hasznosítható, különösen a közösségi tanulás, az élményalapú megközelítés és az identitásalapú ismeretszerzés vonatkozásában.

Ezekre az impulzusokra és a Néprajzi Múzeum felkérésére végzett pedagógiai tapasztalataira alapozva a szerző a következő félévben beemelte a program bizonyos elemeit a Sárospataki Református Hittudományi Egyetem református közösségszervező

szakján oktatott, roma specializációt választó hallgatók számára kötelező „Roma közösség-szervező gyakorlat” című kurzus tananyagába. A gyakorlat és az elmélet szorosabb integrációja érdekében az egyetemi oktatásba több kortárs galéria és kulturális intézmény is bevonásra került. Ennek tapasztalatairól a következő fejezet számol be. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a tanulási-tanítási folyamat nem csupán a hallgatók számára jelentett újfajta tanulási lehetőséget, hanem a szerző számára is pedagógiai önreflexióval és szakmai fejlődéssel járó módszertani újragondolást eredményezett. A múzeumi tanulás, az interdiszciplináris együttműködés és a kulturális mediáció tapasztalatai hozzájárultak a szerző saját oktatói szerepfelfogásának újraértelmezéséhez és módszertani repertoárjának bővítéséhez. A szerző további tervei között szerepel a Néprajzi Múzeum tárlatának mélyebb integrálása az oktatási folyamatba, különös tekintettel annak összhangjára a református közösség-szervező szak roma specializációjának tartalmi célkitűzéseivel.

A programsorozat tapasztalatai jól illusztrálják a Freire nyomán kibontakozó kritikai pedagógia alapelveit, miszerint az oktatás nem értéksemleges, hanem a párbeszédre és többnézőpontú megközelítésre kereszttel fejleszti a tanulók kritikai tudatosságát. Ez a dialogikus tanulási folyamat összhangban áll Mészáros (2005) nézeteivel is, hiszen a „tanuló-tanár” és „tanár-tanuló” közti kölcsönös dialógus révén valósult meg a közös tudásépítés, a múzeum pedig ezáltal a társadalmi párbeszéd fontos fórumává vált.

Roma közösség-szervező gyakorlat: Egyetemi kurzus terepen

A második példa egy egyetemi kurzus tapasztalatait mutatja be, amely szintén a múzeumi (illetve tágabban kulturális) tér pedagógiai szerepére épített. A Sárospataki Református Hittudományi Egyetem református közösség-szervező szak roma specializációját választó hallgatóinak kötelező teljesítenie a „Roma közösség-szervező gyakorlat” című kurzust. A kurzus tartalmának összeállítása során a célom az volt, hogy - a kötelező egyéni gyakorlat mellett - a hallgatók közösen kilépjenek a tanteremből, és közvetlen tereptapasztalatot szerezzenek a roma/cigány kulturális színtéren. Ennek érdekében a szemináriumi alkalmak mellett múzeum- és galerialátogatást szerveztünk. Olyan helyszínekre vittük el a csoportot, amelyeket magukat romának/cigánynak valló alkotók, kurátorok vagy közösség-szervezők hoztak létre saját kultúrájuk bemutatására és a párbeszéd elősegítésére.

Minden tereplátogatást követett egy feldolgozó szeminárium, ahol a hallgatók megbeszélték élményeiket, reflektáltak a látottakra, és igyekeztek elhelyezni ezeket az élményeket a tágabb társadalmi-tudományos kontextusban. Ily módon a terepmunka szervesen kapcsolódott az elméleti oktatáshoz, hiszen a múzeumi és galerialátogatások során megismert konkrét példákat a hallgatók a szemináriumon kapcsolták össze a szakirodalmi ismeretekkel. Az a kérdés, hogy a roma galériákban látott kortárs műalkotások miként viszonyulnak a többségi társadalomban élő sztereotípiákhoz, fontos része volt az egyik szemináriumon folytatott vitának. Megvitatásra került azt is, hogy a roma értelmiségiek és művészek szerepvállalása mit jelent. Vajon hordoznak-e a roma diplomások valamilyen különleges „küldetéstudatot” saját közösségükkel szemben? A hallgatók személyesen találkoztak olyan roma alkotókkal és közösség-szervezőkkel, akik

például galériát működtetnek, művészeti projekteket vezetnek vagy civil szervezetben dolgoznak a közösségükért. Ezek a találkozások lebontották a „mi-ők” határt, ami sokszor a többségi társadalom és a roma kisebbség között húzódik.

A kurzus pedagógiai jelentősége több szinten is megmutatkozott. Egyrészt fejlesztette a hallgatók kritikai szemléletét, hogy a terepen tapasztalt jelenségek közösen legyenek értelmezhetőek. Nem csupán lelkesedtek a látott jó gyakorlatokért (például egy közösségi galéria innovatív kiállítási megoldásaiért), hanem meg is vitatták, mi tesz hatékonyvá vagy éppen nehezzé egy-egy civil kezdeményezést. Felismerték, hogy a társadalmi integrációt célzó projektek sikerét strukturális tényezők is befolyásolják (pl. anyagi erőforrások hiánya, intézményi támogatottság kérdései). Vagyis összefüggéseiben tanulták meg értelmezni a jelenségeket, ahogyan azt egy kritikus értelmiségtől elvárhatjuk. A kurzus másrészt erősítette a hallgatók empátiáját és elköteleződését. Többen beszámoltak arról, hogy a személyes találkozások hatására mélyebb megértették a roma fiatalok helyzetét, és saját felelősségüket is elkezdték érezni abban, hogy leendő tanárként vagy szociális munkásként mit tehetnek a kirekesztés ellen. Ezt alátámasztja a kontaktus-elmélet klasszikus tézise is, mely szerint a személyes interakció csökkenti az előítéleteket és növeli a csoportok közti megértést (Allport, 1954). Bár ezt az elméletet Allport már 1954-ben megfogalmazta, a kurzus tapasztalatai kézzelfoghatóan igazolták: amikor a hallgatók együtt tevékenykedtek roma közösségi szereplőkkel (például közös workshopen vagy beszélgetésen vettek részt), a korábbi sztereotípiák helyét átvette a partneri viszony és az együttérzés. A múzeumi és közösségi terek így a hallgatók számára védett, mégis valóságközeli „tanulási laboratóriumként” működtek, ahol biztonságos környezetben közelíthettek akár nehéz vagy konfliktusos társadalmi kérdésekhez is.

Fontos kiemelni, hogy a kurzus nem egyszerűen „kirándulás” volt a múzeumba, hanem tudatosan felépített pedagógiai folyamat. Az előkészítő órákon a hallgatók háttértudást kaptak a meglátogatott intézményekről és a roma kultúra releváns aspektusairól, a látogatások után pedig reflektív naplót írtak. Ezekben a naplókban számos személyes változásról számoltak be: többen leírták, hogy átértékelték addigi előfeltevéseiket a roma kultúráról, miután saját szemükkal látták annak gazdagságát és sokszínűségét. Volt, aki azt emelte ki, mennyire inspiráló volt roma fiatalok sikeres projektjeivel találkozni, mert ez reményt adott neki leendő pedagógusként. Olyan hallgató is akadt, aki bevallotta, hogy korábban tartott az ismeretlen roma közegben való mozgástól, de a kurzus végére ez a félelme elmúlt, mert megtapasztalta a befogadó légkört és a közös munka örömét. Ezek a visszajelzések mind azt mutatják, hogy a kurzus eredményesen érzékenyítette a hallgatókat: a kulturális különbségek megismerése és megértése révén nyitottabbá, empatikusabbá váltak.

A Roma közösség-szervező gyakorlat kurzus példája rávilágít arra, hogy a felsőoktatásban a múzeumi és közösségi helyszínek bevonása nemcsak elméleti tudást, hanem attitűdbeli változást is hozhat. A hallgatók szemléletformálása - különösen a társadalmi kirekesztéssel és előítéletekkel kapcsolatban - hatékonyabb, ha saját élményeken alapul. A kurzus végére a résztvevők nem csupán többet tudtak a roma kulturális értékekről, hanem belülről fakadó igényt is éreztek arra, hogy jövőbeni munkájuk során támogassák a párbeszédet és az inklúziót.

A kurzus gyakorlati módszertana Dewey progresszív pedagógiai elvét idézi, amely szerint a tapasztalat útján szerzett tudás maradandóbb: a hallgatók a terepen szerzett közvetlen élményekből tanultak, igazolva, hogy a cselekvésen alapuló tanulás mélyebb megértést nyújt. Az utólagos közös reflexió és elméleti feldolgozás a Kolb-féle tanulási ciklus kiteljesedését mutatta, hiszen a konkrét tapasztalatokat reflektív megfigyelés és absztrakció követte, ami magasabb szintű tudáshoz vezetett. Ez a pedagógiai megközelítés Freire dialógusra épülő elveivel is összhangban áll, mivel a hallgatók kritikai gondolkodása és társadalmi felelősségtudata a párbeszédes tanulási folyamat során tovább erősödött.

A roma holokauszt emlékezete: Kutatás és kiállítás

A harmadik példa a múzeumi tér és a felsőoktatás összefonódására a roma holokauszt emlékezete kapcsán adódik. A 2024-es tanévtől a szerzőnek lehetősége nyílt bekapcsolódni a budapesti Holokauszt Emlékközpont egyik kutatási és kiállítás-előkészítő projektjébe, amely a roma holokauszt – romani nyelven Pharrajimos – emlékezetét vizsgálja és dolgozza fel. A projekt sajátossága, hogy egyszerre zajlik tudományos kutatás és kiállításrendezés, és célja egy olyan új időszak kiállítás létrehozása, amely kreatívan és interaktívan mutatja be a roma holokauszt utóéletét.

A szerző kutatóként és kurátorként egyaránt fontosnak tartja, hogy a folyamat során feltárja a roma/cigány közösségek belső nézőpontját. A holokauszt-emlékezet domináns narratívái Magyarországon eddig kevés teret adtak a roma túlélők és közösségek saját emlékeinek és interpretációinak. Pedig a közösségek belső narratíváinak beépítése a szélesebb emlékezetkultúrába elengedhetetlen ahhoz, hogy a történelmi emlékezet teljesebbé és igazságosabbá váljon. A projekt során ezért interjúkat készültek roma származású kutatókkal, művészekkel, aktivistákkal, akik a roma holokauszt emlékezetének ébren tartásában szerepet vállalnak. Ezek a személyes történetek és szempontok alapvetően formálják a készülő kiállítás narratíváját.

A roma holokauszt emlékezete sajátos: mivel a túlélők közül sokan nem írásban, hanem helyi szokásokban, rituálékban őrizték meg személyes emlékeiket. Emiatt a roma holokauszt emlékezete elsődlegesen a közösségi emlékezési gyakorlatokban él tovább. Ezt nevezzük antropológiai terminussal emikus (belső) perspektívának. Ennek a belső perspektívának a hangsúlyosabb megjelenítése a projekt egyik fő innovációja. A kutatás során nemcsak történeti dokumentumokat gyűjtésére került sor, hanem a közösségek tapasztalatait, emlékeit is közvetítik a kiállítás látogatói felé. Így válik lehetővé, hogy a múzeumi bemutató ne egyszerűen a holokauszt „nagy történetét” mesélje el újra, hanem több nézőpontot egyesítsen: a történészi, muzeológusi nézőpont mellé odaemelve a közösségi emlékezet nézőpontját is.

Kurátori szempontból izgalmas kihívás annak kialakítása, hogyan tegyük a kiállítást egyszerre interaktívvá és megrázó erejűvé, ugyanakkor tudományosan is megalapozottá. Rengeteg kérdés merül fel: Hogyan lehet a tragédia témáját úgy bemutatni, hogy az ne sokkoló szenzáció legyen, hanem empátikus párbeszédre hívjon? Hogyan lehet a fiatal generációkat bevonni a téma iránti érdeklődésbe? Miként biztosítsuk, hogy a kiállítás anyaga egyszerre legyen hiteles a szakmai közönség számára és befogadható a

laikusoknak? Ezekre a kérdésekre keresték a kiállítás létrehozói a választ a tervezés során. A modern múzeumpedagógia elvei mentén a cél az, hogy a tárlathoz kísérőprogramok is kapcsolódjanak: interaktív foglalkozások, ahol fiatalok beszélgethetnek a látottakról, kérdezhetnek a téma szakértőitől vagy éppen túlélő családtagoktól. Így a kiállítás nem pusztán emléket állít, hanem aktív tanulási folyamattá válik.

A projekt akadémiai vonatkozása abban is megnyilvánul, hogy egyetemi hallgatók is bevonásra kerültek a munkába. Több antropológus és történész szakos hallgató csatlakozott gyakornokként a kutatócsoporthoz. Ők részt vesznek az interjúk készítésében, a levéltári kutatásokban és a kiállítás koncepciójának formálásában is. Számukra ez egyszerre kutatási gyakorlat és társadalmilag elkötelezett tanulási élmény. A tapasztalatok arra utalnak, hogy a hallgatók rendkívül motiváltak, mert érzik a munkájuk tétjét: hozzájárulnak ahhoz, hogy a roma holokausztról alkotott kép a társadalomban árnyaltabb és befogadóbb legyen. Ebben a tekintetben a projekt illeszkedik azokhoz a nemzetközi kezdeményezésekhez, amelyek szerint a múzeumok a társadalmi felelősségvállalás kulcsszereplői. A múzeum nem csak bemutat, hanem reflektál és közösséget épít. Jelen esetben a múlt traumáira való emlékezés közösségét.

Maga a készülő kiállítás koncepciója is tükrözi a „határok nélküli tanulás” eszméjét. Nem egy passzív, kronologikus tárlatot volt tervezve, hanem olyan élményszerű kiállítótér, ahol a látogatóknak cselekvésre és gondolkodásra van lehetősége. Lesznek interaktív elemek (például digitális térképek, ahol a látogatók felfedezhetik a roma emlékhelyeket Európában), és lesznek személyes történeteket bemutató audiovizuális installációk. Az egyik tervezett elem egy portrévideó-sorozat: fiatal roma művészek mesélnek benne arról, hogyan hatott a családjuk történetére a Pharrajimos emlékezete, és hogyan jelenik meg ez a művészeti alkotásaikban. Ezek a személyes vallomások lehetővé teszik, hogy a látogató egyéni sorsokon keresztül kapcsolódjon a történelmi tényekhez, arcokat és hangokat társítson a számokhoz. Az empátia felkeltésének ez az útja összhangban van azzal a megfigyeléssel, hogy a múzeumi kiállítások képesek fejleszteni a látogatók szociális érzékenységét és együttérzését. A cél nem a sokkolás, hanem a párbeszéd és az emlékezés elősegítése: fontos lenne, ha a fiatal generációk kérdéseket tennének fel, párhuzamokat keresnének más emberi jogi kérdésekkel, és felismernék saját felelősségüket abban, hogy a történelem tragédiái ne merüljenek feledésbe.

A „Roma Holokauszt Emlékezete” projekt a felsőoktatás szempontjából abban is példaértékű, hogy az egyetem és a múzeum együttműködése kölcsönösen gyümölcsözőnek bizonyul. Az egyetemi hallgatók friss tudást és lelkesedést hoznak a múzeumba, a múzeum pedig valós kutatási környezetet biztosít a hallgatók tanulásához. A hallgatók nem csupán hallhatnak a múltról, hanem aktívan részt vesznek az emlékezet konstruálásában – interjúkat készítenek, forrásokat elemeznek, kiállítási szövegeket fogalmaznak. Ez a fajta projekt-alapú tanulás egyszerre szolgálja a tudományt és a pedagógiát. A hallgatók a gyakorlatban tanulják meg, hogyan lehet történelmi kutatást a nyilvánosság felé közvetíteni, hogyan lehet érzékeny témákat felelősen bemutatni. Eközben a múzeum profitál az egyetemi tudásból és kutatásból, hiszen a projekt tudományos megalapozottságát az egyetem garantálja.

A projekt kiválóan példázza Szabó József múzeumandragógiai koncepcióját, mely szerint a múzeum és a felnőtt tanuló partnerként működik együtt az interaktív, egész életen át tartó tanulásban, szemben a pusztán egyirányú ismeretátadással. A hallgatók bevonásával a múzeumi tér az egyetemi oktatás tényleges partnerévé vált, megerősítve, hogy a tanulás határok nélküli, közös ügy, ahol az egyéni és közösségi tudásépítés párhuzamosan valósul meg (Szabó, 2013). Emellett a roma közösség belső narratíváinak integrálása összhangban áll Berényi (2022) megállapításával is, miszerint az új múzeumi paradigmában a múzeum nemcsak tárgyakat mutat be, hanem aktívan hozzájárul a társadalmi igazságossághoz: teret ad a marginalizált csoportok emlékezetének és a párbeszédnek, ezáltal erősítve a látogatók empátiáját és reflexív gondolkodását.

Összegzés

A bemutatott három példa látszólag eltérő területeket ölel fel – a roma kultúra bemutatását a néprajzi múzeumban, a roma témájú egyetemi kurzust és a holokauszt-emlékezet kutatását –, mégis közös bennük a múzeumi tér és a felsőoktatás kreatív összekapcsolása. Ezek az interakciók új utakat nyitnak a tanulásban, túlmutatva a hagyományos tantermi kereteken. Legyen szó akár egy nagy múzeum kiállítóteréről, akár egy roma galéria közösségi teréről, mind-mind olyan tanulási helyszínné váltak, ahol az egyetemi hallgatók a saját előítéleteik és komfortzónájuk határain túl, közvetlenül érintkezhetnek a valósággal. A hallgatók nem kész válaszokat kaptak, hanem megtanultak kérdéseket feltenni és különböző perspektívákat ütköztetni. Ez a kritikai gondolkodás fejlesztésének lényege. A „Párhuzamos valóságok” programsorozat esetében megtapasztalták, hogyan integrálható egy meglévő kiállítás anyagába a közösség belső nézőpontja, és ezáltal hogyan lesz teljesebb a tudás. A Roma közösség-szervező gyakorlat során kritikus szemmel figyelték a társadalmi kezdeményezéseket: nemcsak inspirálódtak a látott példákban, hanem közösen elemezték a sikerek és nehézségek okait, strukturális tényezőit. A roma holokauszt emlékezetével foglalkozó projekt pedig ráirányította a figyelmüket arra, hogy a történelemről alkotott képünk is lehet kritikai vizsgálat tárgya. Mit és miért őrzünk meg az emlékezetben? Kinek a hangja hallatszik egy emlékmúzeumban és kié nem? Hogyan vonhatók be további nézőpontok a történeti narratívába?

A múzeumi élmények a társadalmi felelősségvállalást és az empátiát is erősítik a hallgatókban. A valós emberi sorsokkal való találkozások hatására az addig könyvek lapjain szereplő fogalmak – mint például a társadalmi kirekesztés, kisebbségi identitás vagy történelmi trauma – kézzel foghatóvá, átélhetővé válnak. A hallgatók ráébrednek saját felelősségükre: leendő tanárként, szociális munkásként vagy bármilyen értelmiségiként nem mindegy, milyen attitűddel fordulnak a társadalom sérülékeny csoportjai felé. A személyes találkozások nyomán nő az empátiás készségük, és belső indíttatásuk lesz a változtatásra vagy legalább a párbeszéd folytatására. Ily módon a múzeumi tér a felelős állampolgári nevelés színterévé válhat, ahol a múlt és jelen kihívásait értő és arra érzékeny fiatalok nevelkednek. Egy közelmúltban Bécsben végzett kutatás eredménye, miszerint a kiállításlátogatók empatikusabbá és segítőkészebbé

váltak, szintén megerősíti: a múzeumi hatás nem ér véget a kiállítóteremben, hanem a mindennapi viselkedésben is megmutatkozik (Pelowski et al., 2024).

Végül, de nem utolsósorban, a múzeum és a felsőoktatás összekapcsolása új értelmet adhat az értelmiségképzésnek is. Ha a múzeumok nem pusztán a nagyközönségnek rendeznek kiállításokat, hanem az egyetemekkel együttműködve azokat a tanulási folyamat részévé teszik, akkor közösen formálhatják a jövő értelmiségének gondolkodását. A hallgatók megtapasztalják, hogy a tanulás nem zárul le a vizsgákkal: folytatódik a kiállítóterekben, a közösségi házakban, az élet mindennapi színterein. Ez a felismerés talán a legfontosabb útravaló, amit adhatunk nekik. A világra nyitott, kritikus és felelős értelmiségiek neveléséhez elengedhetetlen, hogy a tanulás határok nélküli, élethosszig tartó és mindenekelőtt közös ügy legyen, amelyben a múzeumoknak éppoly fontos szerep jut, mint az egyetemeknek.

Irodalomjegyzék

- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley Pub. Co.
- Bárd, E. (2015). *Múzeum – az élményszerű tanulás helyszíne. A múzeumpedagógia jelene és lehetőségei. Doktori értekezés.* Eötvös Lóránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskola.
https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/39942/Kd_13463.pdf;jsessionid=0FE89FA9C3D79B97A8628116D679DE4A?sequence=1#:~:text=iskolai%20tev%C3%A9kenys%C3%A9gek%20hat%C3%A9kony%20szervez%C3%A9s%C3%A9nek%20szintj%C3%A9re,A
- Berényi, M. (2022). Tárguló múzeumi univerzum. Az ICOM 2022-ben elfogadott múzeumdefiníciója. *Tabula Online*, 23(1). 1–13. DOI: 10.54742/tabula.2022.1.03
- Bodnár, D., Jászberényi, M., & Ásványi, K. (2017). Az új muzeológia megjelenése a budapesti múzeumokban. *TURIZMUS BULLETIN*, XVII(1-2). 45–54.
- Hinzen, H. (2012). Adult education within the framework of lifelong learning: Interrelated developments in Germany and Europe on the road to CONFINTEA VI. *Journal of Adult and Continuing Education*, 2, 9–28.
- Illik, P. (2024). A történelmi empátia kérdése nem „euklideszi” paradigmában. *Történelemtanítás, (LIX.) Új folyam XV–2024(4).*
https://epa.hu/01900/01954/00039/pdf/EPA01954_tortenelemtanitas_2024_04_12_Illik.pdf
- Ilyés, K. (2025. augusztus 15.). Czékmány Anna portré: A múzeum nem a kinyilatkoztatás, hanem a felfedezés tere. *Kultúra*. <https://kultura.hu/mta200-interju-czekmany-anna-val-a-muzeumpedagogiarol/>
- Kojanitz, L. (2024). A történelmi empátia fejlesztése. *Történelemtanítás, (LIX.) Új folyam XV. –2024(1-2.)* 1–24. <https://ojs.mtak.hu/index.php/torttan/article/view/17473/14387>
- Koltai, Zs. (2021). Együttműködés a múzeumok és a felsőoktatás között – fejlesztési lehetőségek a felsőoktatás szempontjából. *Tudásmenedzsment*, 22(2. különszám), 47–64. DOI: 10.15170/TM.2021.22.K2.2
- Mészáros, Gy. (2005). A „rossz arcúak” szava: a kritikai pedagógia kihívása. *Iskolakultúra*, 15(4), 84–101.
https://epa.oszk.hu/00000/00011/00092/pdf/iskolakultura_EPA00011_2005_04_084-101.pdf#:~:text=tekintenek%2C%20amelyet%20%C3%A1t%20kell%20ny%C3%BAjtani,tanul%C3%B3%20l%C3%A9p%20egym%C3%A1ssal%20dial%C3%B3gusba.%20A
- Nagy, M. (2021). Hogyan látják a múzeumok a felsőoktatással való kapcsolatot és a továbbfejlesztés lehetőségeit? *Tudásmenedzsment*, 22(2. különszám), 11–46. DOI: 10.15170/TM.2021.22.K2.1
- Nagy, V. (2021). Múzeumra érzékenyítő képzés tanító és óvodapedagógus hallgatóknak a Hetedhét Játékmúzeumban. *Tudásmenedzsment*, 22(2. különszám), 106–113. DOI: 10.15170/TM.2021.22.K2.5

- Pelowski, M., Cotter, K. N., Specker, E., Fingerhut, J., Trupp, M. D., & Speidel, K. (2024). How lasting is the impact of art? An exploratory study of the incidence and duration of art exhibition-induced prosocial attitude change using a 2-week daily diary method. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*. DOI:10.1037/aca0000670
- Szabó, J. (2013). Múzeumandragógia, az informális és nonformális tanulás új lehetőségei. In Juhász E. & Szabó J. (Szerk.), *Múzeumandragógia a gyakorlatban* (pp. 5–16.). Debreceni Egyetem TEK BTK NI Andragógia Tanszék.
<https://mek.oszk.hu/18800/18810/18810.pdf#:~:text=fogalmaztunk%20meg.%28Kurta%202009>
- Szabó, J. (2015). Kultúrandragógia. *Kulturális Szemle*, 2(1), 17–24.
- Szabó, J. (2017). Múzeumandragógia, az informális és non-formális tanulás új lehetőségei. In Juhász E. & Szabó J. (Szerk.), *Múzeumandragógia a gyakorlatban* (pp. 5–32.). Debreceni Egyetem.
- Tóth, A. (2023). Múzeumi tükröződés Miskolcon: közgyűjteményi társadalmi szerepek, változó fénytörésben. *Tudásmenedzsment*, 24(2. Különszám), 7-9. DOI: 10.15170/TM.2023.24.K2.2
- Vincze, B., & Kempf, K. (2021). Az ELTE PPK múzeumpedagógiai szakirányú képzésének tapasztalatai a kihívások tükrében. *Tudásmenedzsment*, 22(2. különszám), 65–84. DOI: 10.15170/TM.2021.22.K2.3

Sándor Zita

EGYETEMISTÁK A DÉRI MÚZEUMBAN

Absztrakt

A tanulmány egy, a debreceni Déri Múzeum és a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Művészeti Központjának együttműködésében megvalósuló egyetemi kurzust mutat be. A Déri Múzeum múzeumpedagógiai – terepi – gyakorlata arra enged következtetni, hogy az egyetemista korosztály jelentős része nem rendelkezik olyan eszközökkel, tudással és rutinnal, ami segítené a múzeumi tartalmak értő és élményszerű, élvezettel járó befogadását, illetve a múzeumi programok lehetőségeit nem ismeri. E szakirodalmi vizsgálódások által is alátámasztott jelenség orvoslására tett kísérlet az a kurzus, mely a muzeális intézmények közvetítette tartalmak és a kiállítások kódrendszerének értelmezését segíti elő, otthonos közeggé téve így a felsőoktatási stúdiumokat végzők számára a múzeumot. A három, egymást követő szemeszterben meghirdetett kurzus során tapasztaltak az egyetemisták múzeumi fogalmakkal, eszközökkel és lehetőségekkel kapcsolatos hiányos ismereteit mutatják, ugyanakkor a módszertanilag átgondolt, a célközönség igényeire és visszajelzéseire reagáló tematika – mely a helyszínek, az oktatók és a foglalkozástípusok széles spektrumát igyekszik mozgósítani – egyértelműen pozitív irányba változtathatja a hallgatók múzeumokról alkotott képét, múzeumba járással kapcsolatos viszonyát, rutinját és hozzáállását. A kurzus bemutatása a többi muzeális intézmény vagy egyetem számára adaptálható, megfontolásra alkalmas például szolgálhat.

Kulcsszavak: múzeumi tanulás; jó gyakorlatok; felsőoktatási együttműködések

Bevezetés

Ma már szinte közhely, hogy az egyetemisták nem érdeklődnek a múzeumok iránt, nem fogyasztanak múzeumi tartalmakat. Az sem újdonság, hogy ez a jelenség egybevág az érintett korosztályra jellemző általános kultúrafogyasztási trendekkel. Hazai terepen maradva, a Magyar Ifjúság Kutatás 15-29 évesekre irányuló, reprezentatív mintán végzett vizsgálatának kultúrafogyasztásra, azon belül is a múzeumok látogatására fókuszáló szakaszai (Fekete & Prazsák, 2014; Fekete & Tibori, 2016; Domokos et al., 2021) alapján elmondható, hogy e korosztálynak csupán egyharmada jár évente múzeumba, enyhén csökkenő, illetve stagnáló tendenciát mutatva. Pavluska és szerzőtársai vizsgálata az évi legalább egy képtári vagy múzeumi látogatást illetően (Pavluska et al., 2018) kedvezőbb adatokkal szolgál (62,9%), ám nem elhanyagolható jelenség, hogy a hallgatók gyakran negatív múltbeli tapasztalatokkal rendelkeznek a múzeumlátogatásokat illetően (Koltai & Koltai, 2005; Hegedűs, 2017; Reisz, 2019; Koltai et al., 2021), s hogy még a múzeumban megfordulók sem feltétlenül találják vonzónak az intézményt, réginek és unalmasnak titulálják, többen is csalódottan távoznak (Gombos, 2011; Hegedűs, 2023). A múzeumlátogatás nem simul be az egyetemisták hétköznapi kultúrafogyasztási

szokásrendjébe, gyakran utazáshoz kapcsolódik, turisztikai célpont teljesítéseként kerül a tevékenységi körükbe (Gombos, 2011; Schultz & Szalók, 2021).

Múzeumok és egyetemek kapcsolata közelebbről

Hazánkban a 2000-es évek elejétől tapasztalható kutatásokban is megmutatkozó érdeklődés az egyetemista korosztály és a múzeumok kapcsolatának mélyebb vizsgálata iránt. Koltai 2011-ben összegyűjtötte a külföldi egyetemeken hallgatható „múzeumi tanulmányok” körét jelentő MA képzéseket, illetve a hazai felsőoktatási intézmények képzéskínálatát (Koltai, 2011). Takács 2015-ös írásában áttekintette az egyetemek és a múzeumok honi kiállításokhoz kapcsolódó együttműködéseit és összefoglalta a felsőoktatási intézményekben kínált, múzeummal kapcsolatos képzések, pályázati partnerségek jellemzőit. Ezek mind művészeti, bölcsészettudományi vagy pedagógusképzésbe inkorporált tanulmányok, különös tekintettel a múzeumpedagógiára (Takács, 2015); elméleti és módszertani elemeket tartalmaznak, s elsősorban a pedagógusok oktató-nevelő feladatainak ellátását segítik elő. A Tudásmenedzsment folyóirat két különszáma (2016 és 2021) közölte a IV. Országos, illetve a IX. Országos és V. Nemzetközi Múzeumandragógiai Konferencia válogatott anyagát, mely kötetekben többen is foglalkoznak az egyetemek és a múzeumok kapcsolatával. Utóbbiban már olvashattunk a kutatásoknak és a gyakorlati munkának egyaránt nagy lendületet adó, 2017 és 2021 között futó Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek elnevezésű európai uniós projekt egyes elemeiről is. A program elsődlegesen a közoktatást célozta, a felsőoktatási szereplőket közvetítőként képzelte el (Nagy et al., 2021), keretein belül 19 mintaprogram valósult meg 2017-2018-ban, melyek a hallgatók (és az oktatók) számára országszerte lehetőséget teremtettek a múzeumok köznevelési intézményeket célzó projektjeinek megismerésére, illetve tudományos-kutatási partnerségek kialakítására. (Összefoglalta: Káldy, 2020) E projekt eredményeinek összegzését követően, felismerve további vizsgálódások szükségességét, 2020-ban kutatás vette kezdetét a múzeumok és felsőoktatási intézmények kapcsolatára fókuszálva. A felmérés két irányban indult el, egyrészt azt vizsgálta, hogy a mintaprojektben résztvevő intézmények hogyan értékelik az együttműködést és a partnerségek hogyan alakultak a továbbiakban, másrészt, ezzel párhuzamosan a mintaprojektekben nem résztvevő múzeumok és egyetemek kapcsolatainak feltérképezése is megtörtént. Az eredmények két külön kötetben láttak napvilágot (Koltai et al., 2021; Nagy et al., 2021).

Az intézmények kapcsolatát górcső alá vevő kötet eredményeit átlapozva kitűnik, hogy az együttműködések meglehetősen kar- és szakmaspecifikusak: a pedagógiai, néprajzi, történelmi és művészeti jellegű képzéseken túl, kisebb arányban a természettudomány, régészet és turisztika-vendéglátás területéről érkeztek a partnerek (Nagy et al., 2021). Együttműködők tekintetében a mintaprojektekben közreműködő egyetemek is hasonló mintázatot mutatnak, a bölcsészettudományi és pedagógiai karokon túl kisebb számban művészeti, turisztikai és kulturális örökséggel kapcsolatos stúdiumok képviselőivel sikerült kapcsolatot kialakítani. A bevont hallgatói csoportok létszáma 5-10 fő körül mozgott (Nagy et al., 2021). A projektek mintegy felében a hallgatók önkéntesen kapcsolódtak be a munkába, körülbelül egyharmadában választható, kreditpontot érő

kurzus keretében, illetve további harmadában szemináriumi dolgozat készítése apropóján vettek részt (Nagy et al., 2021). A hallgatók 42%-a megfigyelői szerepben járult hozzá a mintaprojektekhez (Nagy et al., 2021; Koltai et al., 2021). Ezek a kooperációk kifejezetten múzeumpedagógiai tematikájúak voltak, így a résztvevők kapcsolatát és az együttműködések utókövetését felmérő kutatás is múzeumpedagógiai programok mentén jött létre (Koltai et al., 2021). A mintaprojektek elsődleges célja, a Nemzeti Alaptantervvel összhangban, a közoktatást kiegészítő projektek létrehozása mellett deklaráltan arra is irányult, hogy a múzeumhasználat az oktatási oldalról is ismertebbé és reflektáltabbá váljon, illetve, hogy a hallgatók minél korábban szerezzenek múzeumpedagógiai gyakorlatot, és személyes élményeik motiválják őket munkába állásuk után is (Hadnagy-Portik & Káldy, 2019).

Mint látható, a fenti vizsgáldások szakmai stúdiumok elsajátításával kapcsolatos programokat és projekteket tárnak fel, melyek múzeumhoz, kulturális intézményekhez kapcsolódó szakmai vagy pedagógiai ismereteket és élményeket biztosítanak a hallgatók számára. Jóval kevesebb olyan programról értesülhetünk, mely a résztvevő egyetemistákból nem szakértői csoport kialakítását célozza, hanem múzeumértő közösség létrehozására tesz kísérletet. A következőkben bemutatott projekthez hasonló törekvésekről a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Múzeumandragógiai Tagozata által életre hívott online műhelymunka-sorozatának harmadik alkalmán, a Pécsi Tudományegyetem egyik kurzusa kapcsán hallhattunk 2024 decemberében (Major, 2024).

A debreceni projekt

Schultz-Szalók (2021) rámutat, hogy a megértéshez szükséges tudás hiánya hozzájárulhat az egyetemisták múzeumi tartalmak fogyasztásának elmaradásához, ami összefüggésbe hozható a magaskultúra kódrendszerének az egyetemi oktatástól történő távolodásával, az egyetemek hagyományos értelmiségképző szerepének megkérdőjeleződésével (Engler et al., 2012). A 2010-es évektől a felsőoktatás tömegesedéséről beszélhetünk, egyre inkább a szakemberképzés irányába tolódik a hangsúly (Bocsi, 2022), ami olyan hallgatói közösségek kialakulásához vezetett, melyekre kevésbé jellemző a klasszikus értelmiségi viselkedésminták követése (Pusztai, 2011). Ebből következik, hogy annak a tanult képességnek, mely a magaskultúra kódjainak elsajátítását jelenti (Pusztai, 2009), egyre kevesebb egyetemista van birtokában, ők ma már sokkal inkább a populáris kultúra fogyasztói, mint a magas kultúráé (Hegedűs, 2016).

A Déri Múzeum múzeumpedagógusaiként, hatókörünkből kifolyólag abban látjuk szerepünket és lehetőségeinket, hogy e megfigyelésekből kiindulva, az egyetemi képzésekből visszaszoruló kulturális szemléletformálásra nyújtsunk alkalmat, illetve tevékenyen elősegítsük a múzeumi kódok megértéséhez szükséges készségek és jártasság megszerzését. Természetesen mindezt úgy igyekeztünk megvalósítani, hogy a Múzeumok Nemzetközi Tanácsa (International Council of Museums, azaz ICOM) legutóbbi múzeumdefiníciójában (ICOM, n.d.) megjelenő irányelveket kövessük. Befogadó, nyitott, sokszínűséget elősegítő, közösségi élményt nyújtó, bevonódásra alkalmat adó programra törekedtünk, mely lehetőség szerint minél többféle megközelítésmódot és

szempontrendszerrel mutat be „(...) változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.” (Sári, 2022).

E tanulmány ezért egy olyan programot mutat be, mely múzeumpedagógiai alapú ugyan – tehát múzeumpedagógiai módszerekkel dolgozik –, de nem módszertani fogások átadására vagy szakmai együttműködések előmozdítása érdekében jött létre. A projekt célja jóval prózaibb: a múzeum és a különféle múzeumi programok felhelyezése az egyetemi hallgatók mentális térképére. Ez a program leginkább arra tesz kísérletet, hogy az egyre duzzadó egyetemi polgárság körében, a tanulmányok típusától függetlenül népszerűsítse a múzeumot annak érdekében, hogy az minél többek számára a szabadidő eltöltésének potenciális helyszíne legyen. A Déri Múzeum a Debreceni Egyetem támogatásával kidolgozott egy olyan egyetemi kurzust, melyet a felsőoktatási intézmény bármely szakos hallgatója felvehet, s heti rendszerességgel múzeumi tartalmakat kínál a diákok aktív részvételével, reflektív módon segítve a kulturális lehetőségekről való gondolkodást.

A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán 2021-ben alakult meg a Művészeti Központ, melynek célja, hogy szervezett keretek között kínáljon művészeti kurzusokat az egyetem azon hallgatói számára, akik nem művészeti tanulmányokat folytatnak. A kurzusok mindegyike önállóan látogatható, szabadon választható tantárgyként kerülnek elszámolásra. A Művészeti Központ kifejezetten úgy igyekszik összeállítani a kurzusokat, hogy egyrészt a város kulturális intézményeit is bevonja a tervezésbe és az oktatásba, másrészt a lehető legszélesebb kínálatból választhassanak az érdeklődők (Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2025). A Déri Múzeum egy korábban kötött, kölcsönös együttműködési szerződésre hivatkozva lépett be a partneri hálózatba, mely megállapodás lehetővé teszi, hogy a hallgatók térítésmentesen tartózkodjanak a múzeumban a „Tudás, élmény, játék, múzeum” elnevezésű kurzus idején.

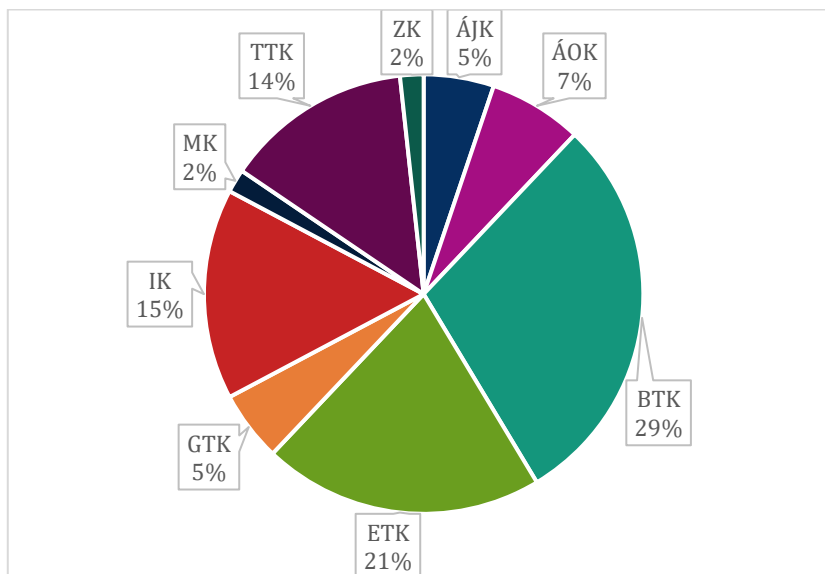
A tanulmány következő fejezete e szabadon felvehető tantárgy első három teljes félévét (2023/24-es tanév őszi és tavaszi szemesztere, illetve 2024/25-ös tanév őszi szemesztere) empirikus adatokkal, leíró jelleggel mutatja be. Az adatgyűjtés e projektben résztvevő, összesen 57 hallgató körében történt, a 2023 szeptemberétől 2024 decemberéig terjedő időszakban a programra jelentkezők között a részvételi hajlandóság 91,2% volt. A hallgatók egyetemi kari háttérének elemzése kvantitatív, leíró statisztikai módszerrel történik, gyakorisági és százalékos megoszlások bemutatásával, csakúgy, mint a kurzus felépítésének helyszíneire, óratartókra és tematikus összetételére vonatkozó bemutatása. Ezt követi a hallgatók múzeummal kapcsolatos előzetes ismereteit és asszociációit nyitott kérdések révén bemutató szakasz, mely során a válaszok kvalitatív elemzésére is sor kerül, a gyakori fogalmak és kifejezések azonosítása és azok előfordulási gyakoriságának számbavétele révén. Az eredmények szemléltetését gyakoriság alapú vizualizációs eszköz (szófelhő) segíti. A kurzus 2024-ben zajló időszakában kérdőíves adatfelvétel is történt, azonban ennek részletes bemutatása és elemzése jelen tanulmány módszertani és területi keretein kívül esik.

Az érdeklődő hallgatók tanulmányi összetétele

A múzeummal kapcsolatos kurzusok és képzések Takács (2015) kutatása szerint zömében bölcsészettudományi, illetve pedagógusképzésbe inkorporált tanulmányok, s a 2017-2018-ban megvalósult múzeumi mintaprojektek is ugyanezen tudományterületek képzéseire járó hallgatókat vonták be, kiegészülve a turisztikai és kulturális örökséggel kapcsolatos tanulmányokat folytatókkal (Nagy et al., 2021). A klasszikus kulturális helyszínek iránti érdeklődés hagyományosan, illetve a kutatások szerint is leginkább bölcsész- és humántudományi képzésre járókra jellemző, ezt Sőrés (2009) kutatásai is alátámasztják. Hegedűs disszertációjában (2023) a szegedi egyetemisták szabadidő-eltöltésének klasszikus helyszíneit mérte fel 450 főt számláló mintavételen. A vizsgálat szerint a magaskultúra fogyasztásában leginkább a humán tudományok hallgatói jeleskednek, őket az orvostudományi képzésben részt vevők követik, legkevésbé a segítő szempofessziókat elsajátítókra (egészségtudományi, szociális és pedagógusképzésben résztvevők) jellemző ez a tevékenység (Hegedűs, 2023). A magaskultúrát elutasítók csoportjába tartozók a legmagasabb arányban a reál-mérnök karok hallgatói és a segítő foglalkozásokat elsajátítók közül kerülnek ki (Hegedűs, 2023).

A „Tudás, élmény, játék, múzeum” kurzus hallgatóinak eloszlása némileg árnyalja ezt a képet. A résztvevők létszámát 20 főben maximalizáltuk, ez a csoportméret biztosította a hatékony szemináriumi műhelymunkát. A 2023/24-es tanév őszi szemeszterében 17, tavaszi szemeszterében 20, a 2024/25-ös tanév őszi szemeszterében szintén 20 fő, azaz a vizsgált időszakban összesen 57 fő vette fel a szabadon választható tantárgyat. A Debreceni Egyetem 13 karából 9 kart képviseltek a hallgatók: Állam- és Jogtudományi Kar, Általános Orvostudományi Kar, Bölcsészettudományi Kar, Egészségtudományi Kar, Informatikai Kar, Gazdaságtudományi Kar, Műszaki Kar, Természettudományi és Technológiai Kar, Zeneművészeti Kar. Az összlétszám legnagyobb szeletét, 29%-ot a Bölcsészettudományi Kar hallgatói alkották. Ezután következtek az Egészségtudományi Kar hallgatói 21%-kal, majd az Informatikai Kar 15%-kal, illetve a Természettudományi és Technológiai Kar 14%-kal; a többi egységből ettől kisebb mértékben jelentek meg hallgatók. Ezek az arányok nem tükrözik a Debreceni Egyetem hallgatói összetételének arányait, illetve a Fogorvostudományi Karról, a Gyógyszerésztudományi Karról, a Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Karról, valamint a Hajdúböszörményben található Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Karról nem érkeztek hallgatók.

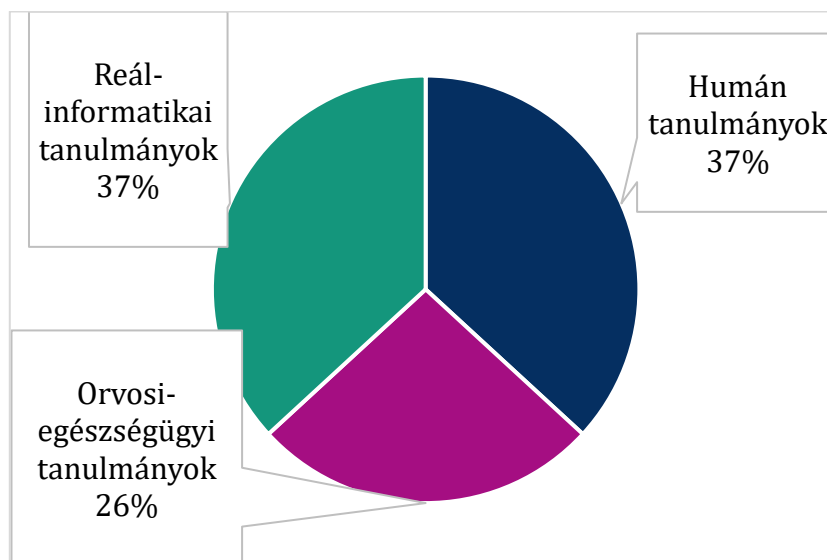
1. sz. ábra: A „Tudás, élmény, játék, múzeum” kurzusra járó hallgatók (N=57) kar szerinti eloszlása (2023/24 őszi és tavaszi, illetve 2024/25 őszi szemesztere alatt összesen)

Forrás: Saját forrás a hallgatói kurzusfelvétel alapján. („Tudás, élmény, játék, múzeum”, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Művészeti Központ, BTEMMK018 2023/24-I, 2023/24-II, 2024/25-I)

Amennyiben karcsoportokat alakítunk ki, kevésbé aprózódnak el az alacsony résztvevői számot mutató karok, s egy átfogó képet kaphatunk. Hegedűs felosztását (2023) részben követve (Hegedűsnél a Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar, valamint a Juhász Gyula Pedagógusképző Kar közös csoportja alkotja a segítő szemprofessziók karcsoportját. A tárgyalt kurzus esetében ez a csoport egyetlen karra korlátozódna, így inkább az egészségügyi és az orvosi karok összevonása tűnik indokoltnak.) három csoport kialakításával is érdemes megfigyelni az egyetemisták részvételi arányát. A humán tanulmányok (ÁJK, BTK, ZK), az orvosi-egészségügyi tanulmányok (ÁOK, ETK), és a reál-informatikai tanulmányok (GTK, IK, TTK, MK) aránya ebben az elosztásban máshogyan alakul: a hallgatók közel egyforma módon érdeklődtek a múzeumi stúdium iránt, a humán és a reál-informatikai tanulmányokat folytatók 37-37%-ban, az orvosi-egészségügyi szektorba készülők 26%-ban. Ez azt mutatja, hogy az adott keretek között egyrészt a reál beállítottságú hallgatók körében is komoly érdeklődés mutatkozik a múzeumlátogatás iránt, s hogy az orvosi képzésben résztvevők általános kulturális tőkét illető erősségük ellenére a vártnál kevésbé vonódtak be.

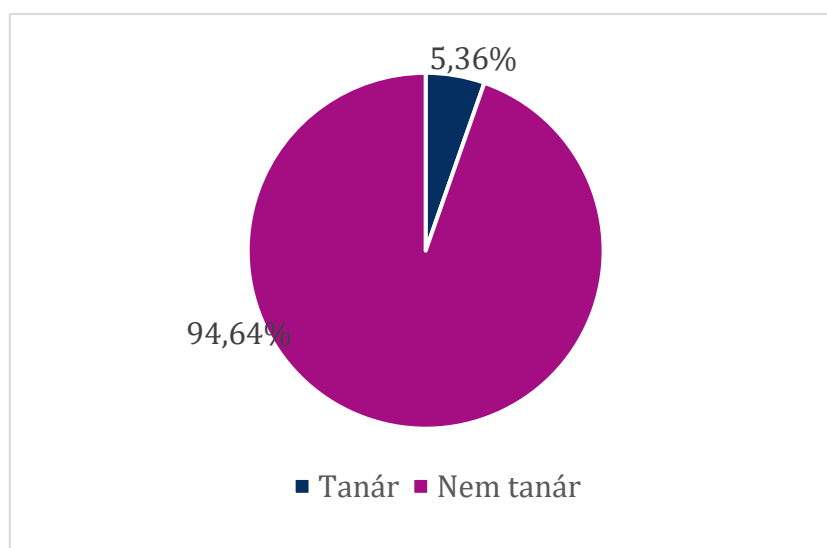
2. sz. ábra: A „Tudás, élmény, játék, múzeum” kurzusra járó hallgatók (N=57) 3 karcsoporthoz szerinti eloszlása (a 3 szemeszter alatt)

Forrás: Saját forrás a hallgatói kurzusfelvétel alapján. („Tudás, élmény, játék, múzeum”, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Művészeti Központ, BTEMMK018, 2023/24-I, 2023/24-II, 2024/25-I)

A hallgatók között elenyésző a tanárképzésben részt vevők száma (3 fő), egyikük egyszerre tartozik két karhoz is szakpárja révén: biológia (TTK) – történelem (BTK). A másik két pedagógusnak készülő hallgató szakjához nem kapcsolódnak szorosan a Déri Múzeum kiállításai (testnevelés-gyógytestnevelés, illetve biológia-matematika), ám módszertani szemléletük talán formálódhatott a kurzus során. Megállapíthatjuk tehát, hogy a pedagógusképzésben résztvevők körében a kurzus választásakor nem volt motivációs tényező a módszertani ismeretek bővítése, vagy a múzeum lehetséges oktatási-nevelési helyszíneként történő megismerése.

3. sz. ábra: A „Tudás, élmény, játék, múzeum” kurzus hallgatóinak (N=57) eloszlása pedagógusképzésben (osztatlan tanárképzés) történő részvételük alapján

Forrás: Saját forrás a hallgatói kurzusfelvétel alapján. („Tudás, élmény, játék, múzeum”, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Művészeti Központ, BTEMMK018, 2023/24-I, 2023/24-II, 2024/25-I)

Szakmai érdeklődést a muzeológiát hallgatók körében tapasztalhattunk, hiszen a három félévben 7 hallgató érkezett a DE BTK Néprajztudományi és Muzeológiai Intézetéből (5 néprajz és 2 muzeológia szakos), mely az összlétszám 12,3%-a. Ennek okát abban lelhetjük, hogy a vizsgált időszakban nem volt olyan tantárgy, melynek keretén belül néprajz vagy muzeológia szakos hallgatók szervezett módon, rendszeresen érkeztek volna a Déri Múzeumba.

Szakokat illetően a néprajz/muzeológia a második helyen áll, legnagyobb létszámban az ápolás és betegellátás (gyógytornász) szakos hallgatók látogatták a kurzust, összesen 9-en (15,8%). Ennek okát nehéz megmondani, a speciális igényű látogatókra fókuszáló alkalom volt szakjukhoz illő. A harmadik helyen a programtervező matematikusokat és az általános orvosi stúdiumokat folytatókat találjuk 4-4 fővel (7%), a többi szak ettől kisebb létszámmal képviseltette magát.

Összességében elmondható, hogy a kurzust ugyanúgy felvették a magaskultúrát inkább kerülő reál-informatikai beállítottságú hallgatók, mint a hagyományosan érdeklődő bölcsész- és humántudományi képzésben résztvevők. Ehhez nagyban hozzájárulhatott az, hogy a kurzus ingyenes hozzáférést tett lehetővé, illetve órarendbe ágyazva, kreditpontot ért. Szakmai érdeklődés a néprajz és muzeológia stúdiumokat végzők részéről volt tapasztalható, pedagógiai (múzeumpedagógiai) ismeretek elsajátítása céljából nem érkeztek egyetemisták, az Egészségtudományi Kar hallgatói részéről viszont feltűnő nyitottság volt tapasztalható.

Hogyan épül fel a potenciális múzeumlátogatók „képzése”?

A Déri Múzeum minél szélesebb hallgatói közösség elérésére törekedett, ezért fontos volt szem előtt tartani, hogy a kurzus előképzettség nélkül is elvégezhető legyen. Az intézmény céljai között szerepelt, hogy a rendelkezésre álló egyetlen szemeszternyi időtartam alatt, hetente ismétlődő alkalmak során megismerje, feltérképezze a hallgatók múzeumi időtöltést illető igényeit és korábbi tapasztalatait. A legfontosabb cél pedig az volt, hogy a résztvevők változatos múzeumpedagógiai formák révén megismerkedjenek egy megyei hatókörű múzeumban rejlő lehetőségekkel, hogy értesüljenek és személyes benyomásokat szerezzenek a különféle látogatási lehetőségekről és programtípusokról, illetve, hogy mindezekről elkezdjenek gondolkodni. Utóbbi, vagyis a múzeumokkal kapcsolatos metakognitív tudatosság kialakítása azért lényeges, mert segít felismerni a múzeumlátogatás sokféle lehetséges módját és lehetővé teszi, hogy a potenciális látogató a személyiségéhez és aktuális helyzetéhez leginkább illő befogadási stratégiát válassza.

A három szemeszter óráinak helyszínek szerinti eloszlása

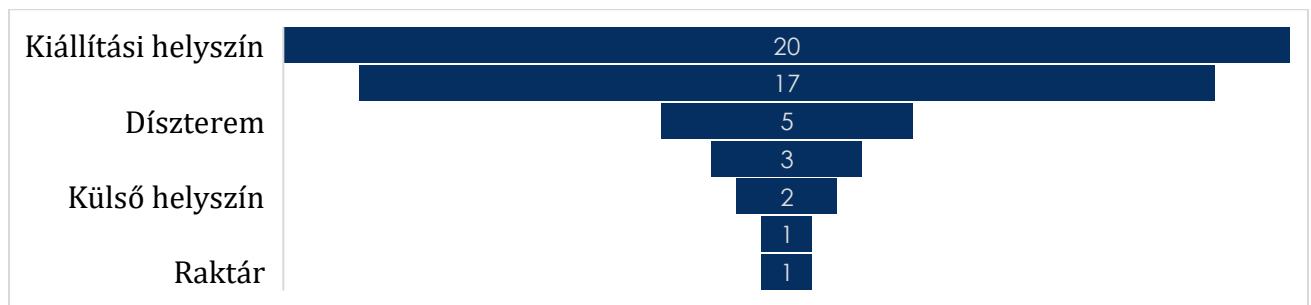
A tematika kialakítása során egyértelműnek tűnt, hogy a Déri Múzeum tárlatain nyugvó, heti rendszerességű alkalmak nagy dózisban nyújtanak múzeumi élményeket a résztvevők számára, akik a félév végeztével azt gondolván, hogy már minden szegletét ismerik az intézménynek, nem fognak rögvést visszatérni a Déri Múzeum kiállítási tereibe. E visszatérés lehetőségének megtartására törekedve úgy rendeződnek el kurzus alkalmai, hogy a kiállítási tárgyakat nem felvonultató, kutatói tevékenységet szolgáló és a

rendezvények helyszínét képező tereket is megismerhessék a hallgatók, illetve az állandó kiállítás egyes témacsoportjait bemutató helyiségek közül nem kerül mindegyik terítékre.

Több alkalom zajlott részben vagy egészben a Déri Múzeum Kutató helyiségében, ami tanteremhez hasonlóan van berendezve, asztalokkal és székekkel, vetítési lehetőséggel. Itt kapott helyet az első két bevezető óra, a „Valóban unalmas hely-e a múzeum?“, és a „Tudás vagy élmény“, valamint a „Kell-e online múzeum?“ és a lezáró, összegző-értékelő alkalom. Emellett itt kezdődnek a „Tudásmegosztás – múzeumpedagógia“ és a „Látni vagy tapintani?“ című órák is, melyek második fele a Díszteremben folytatódik. Ez utóbbi egy színpaddal, függönnyel és páhollyal ellátott, 200 fő kényelmes befogadására alkalmas helyszín, melynek dekorációja a múzeumalapító Déri Frigyes kultúrpalota eszményéhez szorosan kapcsolódik. A terem sajátosságainak és funkciójának tisztázását követően a hallgatók az óra témájához igazodó helyzetgyakorlatokat végeznek. A „Történelem mozgásban“ alkalom városi sétát takar, mely külső helyszínen, a belváros különböző pontjait bejárva zajlik, a bevezető vagy záró gondolatok a múzeum büféjében hangoznak el, s ez utóbbi a helyszíne a „Vitajáték“ program első felének is. A három félév alatt egy alkalommal jártak a hallgatók a Múzeumpedagógiai foglalkoztató teremben és egy kisméretű raktárhelyiségben is, ám ezek a helyszínek a későbbiekben, elsősorban technikai megfontolások miatt, nem ismétlődtek. A kutatásra, értekezletre lebonyolítására és rendezvények helyszíneként használt terek megismerése révén a hallgatók szembesültek a múzeum sokrétű tevékenységével és programkínálatával, melynek változatosságára a kurzus során rendre rácsodálkoztak.

Természetesen a kiállítások nagy részét is meglátogatták az egyetemisták. A „Hátizsákkal a kiállításban“ és a „Vitajáték“ második fele a régészeti kiállítási egység egy-egy termében, a „Kreatív írás/művészet“ és a „Múzeumban társasjáték?“ a képtárakban, a „Kiállítástesztelés“ pedig a Déri Múzeum helytörténeti kiállításának 2023-ban felújított szakaszában kapott helyet. Az „Irodalom a múzeumban“ a fizikailag elkülönülő, de az intézmény részét képező épületben, a Debreceni Irodalom Háza aktuális időszaki kiállításában valósult meg. Egy alkalommal, a pillanatnyi lehetőséget megragadva, az éppen épülő időszaki kiállítási teret is bejárhattak a résztvevők. A múzeum kínálatának egy részét tehát alaposan megismerhették a hallgatók, de akadnak bőven a kurzusból kimaradó, felfedezni való, témájukat tekintve vonzó tárlatok is. Ilyen a japán tematikájú „Szamuráj udvarház“, a fegyvertörténeti gyűjteményt bemutató „Halálos szépségek“ elnevezésű egység, a Munkácsy Mihály Krisztus-trilógiáját bemutató terem, vagy a helytörténeti szakasz néprajzi vonatkozású és felújításon át nem esett termei. A kurzus tematikus változatosságra törekszik, s teret hagy azok számára is, akik felcsigázott érdeklődésüknek hála kíváncsiak az intézmény további kiállításaira is.

4. sz. ábra: A 3 szemeszter során használt helyiségek összesen (Déri Múzeum)

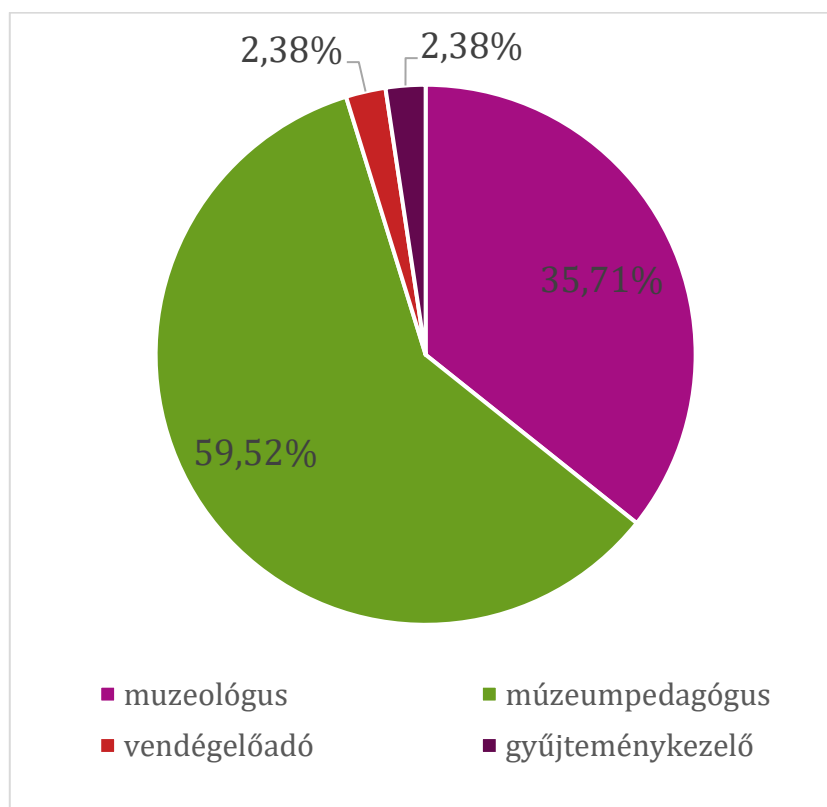

Forrás: szerző saját szerkesztése

A három szemeszter óráinak órátartók szerinti eloszlása

Az órákat muzeológusok és múzeumpedagógusok tartották, egy alkalommal volt lehetőség vendégelőadó bevonására, illetve egyszer nyújtott segítséget egy gyűjteménykezelő. Így a három félév alatt összesen 12 kolléga vette ki a részét az oktatásból, a hallgatók szemeszterenként 6-7 kollégával találkoztak; mindegyikük eltérő perspektívából ismertette, közelítette meg az intézmény tevékenységének számára fontos szeletét. A „Múzeumban társasjáték?” program egy muzeológus és egy múzeumpedagógus együttes közreműködésével valósult meg (mind a két szakmát beszámítottuk a statisztikába), s van olyan program, ahol két múzeumpedagógus felváltva vagy együtt vezette az órát (ezen alkalomok esetében nem többszöröztük meg a múzeumpedagógusok létszámát, mindig ugyanarról a két kollégáról van szó).

5. sz. ábra: Óraelosztás órátartók státusza szerint

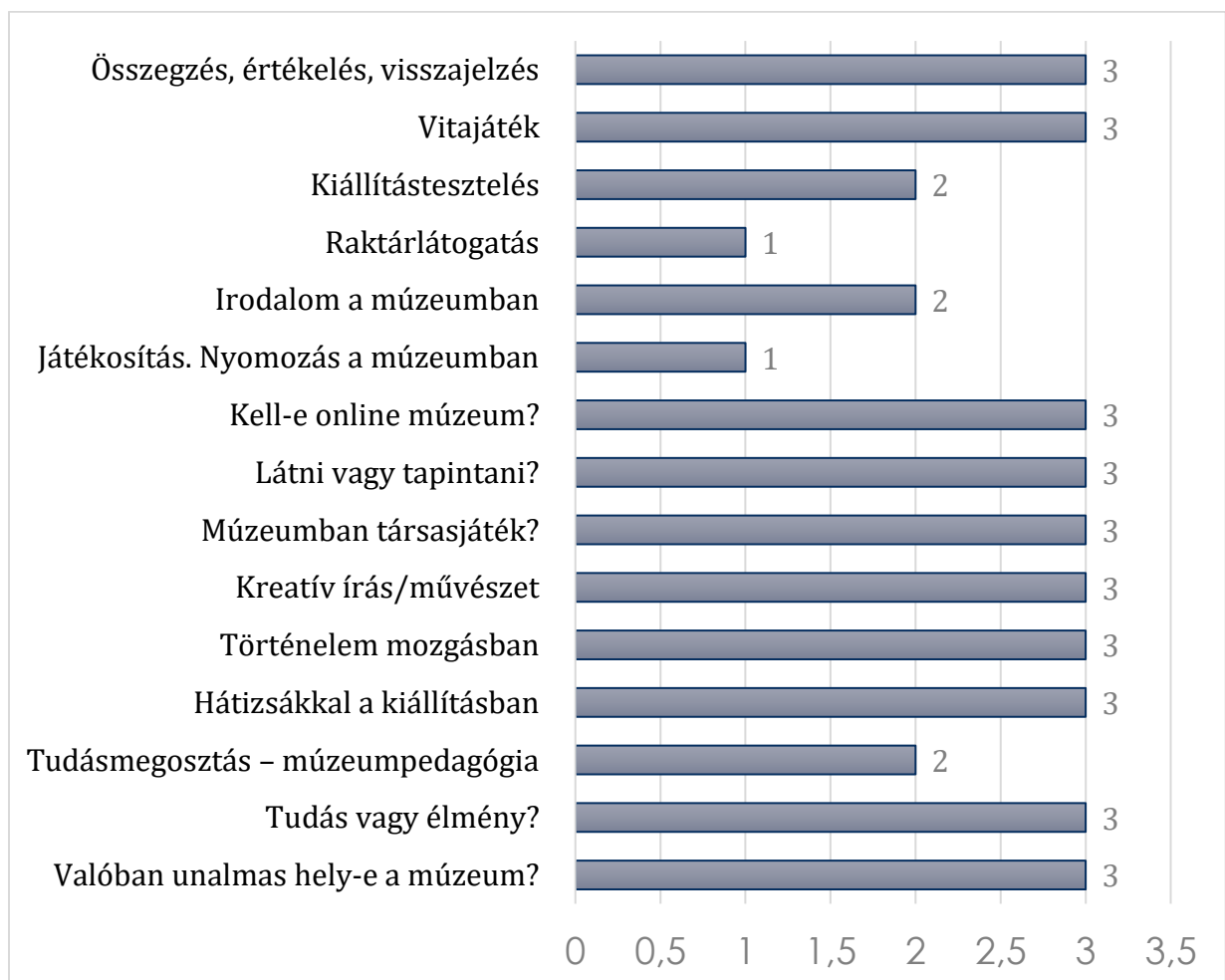
Forrás: szerző saját szerkesztése

A három szemeszter óráinak tematikus felépítése

A kurzus tanmenetének kialakításakor szempont volt, hogy változatos munkaformákkal, módszertanilag sokszínű megközelítéssel találkozzanak a hallgatók. Az első szemeszter során felvonultatott órák összetételén az egyes alkalmak tanulságaiból és a hallgatók szóbeli visszajelzéseiből kiindulva, illetve a múzeum adta, időszakos lehetőségeket kihasználva változtattunk. Ezért a három szemeszter tanmenete nem teljesen egyezik meg – így nem minden félévben azonos az oktatók létszáma, személye vagy státusza, illetve a helyszínek és a témák eloszlása is némileg módosult a 3 félévben.

Az alább látható, 6. számú ábra összegzi a tárgyalt időszakban tartott kurzusok egyes alkalmakra lebontott tematikáját, alulról felfelé építkező logikát követve. Az órák címei után látható, hogy a három szemeszterben összesen hány alkalommal került rájuk sor.

6. sz. ábra: Óraeloszlás tematika szerint a 3 szemeszter során

Forrás: szerző saját szerkesztése

A kurzus egyes órái félig kötött helyet foglalnak el a tanrendben: az első három és az utolsó három alkalom helye tekinthető meghatározottnak. A bevezető alkalmak funkciója az egymással való ismerkedés, a múzeumi közeg, a múzeum nyújtotta lehetőségek megismerése, illetve egyfajta általános múzeumi szókincs elsajátítása. Ez az intézményről és az általa nyújtott szolgáltatásról történő beszélgetés, gondolkodás és reflektív

hozzaállás kialakításának megteremtéséhez nyújt alapot. A „Sillabusz ismertetése. Valóban unalmas hely-e a múzeum?”, illetve a „Tudás vagy élmény?” alkalmak a múzeumok feladatait és a látogatók elvárásait járja körbe külföldi és magyar példákkal, míg a „Tudásmegosztás – múzeumpedagógia” a múzeumi szakmákkal, illetve tárgymásolatok főszereplésével végzett játékok révén a Déri Múzeum gyűjteményének táraival ismerteti meg a résztvevőket.

Az utolsó három alkalom sorrendje is meghatározott, azon praktikus oknál fogva, hogy elég ideje legyen a hallgatóknak a szemesztert lezáró, összegző munka elkészítésére. A „Kiállítástesztelés” során egy 24 itemet számláló kérdéssor segítségével ismerik meg a hallgatók a Déri Múzeum helytörténeti, állandó kiállításának egyik szakaszát. A kurzus teljesítésének feltétele a kérdések írásbeli megválaszolása, melynek elkészítésére a helyszíni jegyzetelést követően két hét áll rendelkezésükre. A „Vitajáték” az Oxford-típusú moderált vita egy másfél órás időintervallumba besűrítendő rövid változata múzeumok működésével kapcsolatos témában, az „Összegzés, értékelés, visszajelzés” a hallgatók visszacsatolására fókuszál. Innen eredeztethető az a döntés, hogy a kurzust nem tömbösítve, hanem hetente, fix időpontban tartjuk, mert a hallgatók így be tudják illeszteni az órarendjükbe és – saját bevallásuk szerint – így jobban tervezhető az időbeosztásuk. E visszacsatolás eredménye az is, hogy a kezdeti hétfői időpont helyett keddi napokra helyeztük át a kurzus időpontját. Az első félévben arra törekedtünk, hogy a csoport látogatása elszigetelt legyen, hogy az aktuális tereket csakis számukra nyissuk meg, ám rá kellett jönnünk, hogy nyitvatartási időben előbb, organikusabb egy-egy óra. Illetve, mivel hétfőnként csak az oldalsó, munkatársakat kiszolgáló bejárat használható, egy kevésbé jól tájékozódó hallgatónak a félév végén segítségre volt szüksége abban, hogy megtalálja az „igazi” bejáratot, ahol nyitvatartási időben megközelítheti a kiállításokat – ezt a problémát nem akartuk a következő szemeszterekben újragenerálni.

A köztes órák sorrendje a muzeológusok és múzeumpedagógusok elfoglaltságaitól függ, azok egymásutánisága a kurzus kigondolt szerkezetét illetően változtatható, variálható. A „Hátizsákkal a kiállításban” alkalom célja a bérelhető vagy megvásárolható hátizsákos programtípus megismertetése, a hallgatók végigjártsszák a Déri Múzeum egyiptomi tematikájú, nyomozós, szabadulósobához hasonló programját. A „Történelem mozgásban” egy rövidített helytörténeti sétát és vele kapcsolatos beszélgetést takar, a „Kreatív írás/művészet” az RWCT-módszer (Reading and Writing for Critical Thinking – Olvasás és írás a kritikai gondolkodásért)¹ felhasználásával kidolgozott, festményekhez kapcsolódó kreatív írásgyakorlat viseletek felpróbálásával és tárgymásolatok használatával kombinálva. Míg a „Múzeumban társasjáték” során a múzeum pénztörténeti témájú élelőszereplős társasjátékát, addig a „Játékosítás. Nyomozás a múzeumban” alkalom során egy időszak kiállításához készült nyomozós lehetőséget próbáltak ki a hallgatók, utóbbihoz a játékosításról szóló általános bevezetés is tartozott. A „Látni vagy tapintani?” érzékenyítő funkcióval bíró óra, helyzetgyakorlatok segítségével a Könnyen érthető kommunikációról (KÉK) és a látássérültek múzeumi tartalmak befogadásához

¹ Az RWCT egy nemzetközileg elismert pedagógiai program, amely a tanulók önálló gondolkodásának és problémamegoldó képességének fejlesztésére fókuszál (Nemoda, 2008).

kapcsolódó élményeiről szereznek benyomásokat a résztvevők. A „Raktárlátogatás” és az „Irodalom a múzeumban” alkalmak során egy-egy szűk témához kapcsolódva nyerhetnek bepillantást a műtárgyak gyűjtésével, rendszerezésével, tárolásával és védelmével kapcsolatos munkába. Utóbbi a Debreceni Irodalom Házában éppen aktuális időszak kiállítását és az irodalmi muzeológia sajátosságait járja körbe. A „Kell-e online múzeum?” az interneten található múzeumi tartalmakból szemezget. (A kurzus tematikája az 1. sz. mellékletben olvasható.)

Felmérés és visszacsatolás

A kurzus bevezető és lezáró egységeiben többféle módon is igyekeztünk a hallgatók múzeumokkal kapcsolatos ismereteit és véleményét megismerni, azonban (nem gondolván arra, hogy a későbbiekben bemutatásra kerülhetnek) ezek eredményeit nem mindig dokumentáltuk. Az egyes alkalmakat értékelő pontelosztásos felmérésről csak néhány, az órai munkát regisztráló fotó részletei tanúskodnak, vannak azonban olyan elemei a hallgatói ismeretek és a vélemények megnyilvánulásainak, amelyek jobban visszakereshetők és ennek köszönhetően elemezhetők.

Előzetes ismeretek felmérése

A szemeszter első egységében, a „Tudásmegosztás – múzeumpedagógia” alkalom során a Mentimeter nevű online programot használva tettünk kísérletet a hallgatók előzetes, múzeumokra vonatkozó preconcepcióinak és információinak felderítésére. Ekkor még viszonylag kevés órán vettek részt, tehát alkalmasnak ítéltük a pillanatot egyrészt az elképzeléseik és előzetes tudásuk megismerésére, másrészt a számukra ismeretlen fogalmak és jelenségek tisztázására. Ennek szükségességére az első szemeszter során jöttünk rá, mivel menet közben derült ki, hogy számunkra alapvetőnek tűnő dolgok - például a kurátor és a muzeológus szavak létezése és jelentése - teljesen újszerűnek hatottak a hallgatók egy jelentős hányada számára.

A Mentimeter egy olyan online interaktív prezentációs eszköz, mely kiválóan alkalmas rövid visszajelzések, vélemények vagy válaszok valós idejű és gyors begyűjtésére. A hallgatók bevonásához saját internetelérés szükséges, (melyhez esetünkben a telefon és az intézményi wifi kiváló eszköznek bizonyult). A jelenlévők egy, az előadó által kivetített kód megadásával válaszolnak kérdésekre (ezek szövegét és formáját az előadó előzetesen megszerkesztette), miközben az eredmények azonnal megjelennek a képernyőn. Ezen az órán a sokféle funkció közül a szófelhő vizualizációs opciót használtuk két kérdés erejéig, hogy aztán a kivetített válaszokat megbeszéljük, pontosítsuk. A Mentimeter előfizetéses formában tárolja visszamenőleg az eredményeket, de mivel mi az ingyenes verziót használtuk, csak a legutolsó (2024/2025 őszi) szemeszter tanulságait van lehetőség itt megmutatni.

Az első kérdés a következőképp hangzott: Milyen múzeumi pozíciók/szakmák léteznek?

Az órán 16 fő volt jelen, ők összesen 43 választ küldtek be (a szófelhő funkcióban több válasz beküldése is lehetséges). Ezek közül a legtöbb (5-5-5-5 db) megoldás a portást, az igazgatót, a múzeumpedagógust és (igencsak változó helyesírással) a muzeológust jelölte

meg. Második helyen szerepel 4 beküldéssel a történész, akit a kurátor követ 3 említéssel, s ugyanennyit kapott a restaurátor is (amennyiben a "rekonstruktor" megnevezést is ebbe a kategóriába tesszük). A régész, a tárlatvezető és a biztonsági őr 2-2 alkalommal szerepel megoldásként, a többiek pedig a következők: recepció, takarító, archeológus, gyűjteménykezelő, kiállítástervező, tanfolyamoktató, illetve érdekes és izgalmas jelenség, hogy a múzeumi látogató is bekerült a felsorolásba. Megjegyzendő, hogy a vizsgált szemeszter során arányaiban nagy számban vettek részt néprajz-muzeológia szakosok, válaszaik némileg torzítottak a szakmabeli foglalkozások reprezentáltságán.

7. sz. ábra: Milyen múzeumi pozíciók/szelmák léteznek? (szófelhő készítése a „Tudás, élmény, játék, múzeum” kurzusa során, DE BTK MK, 2024/25-I)

Forrás: szerző saját szerkesztése (mentimeter.com)

A második kérdés így hangzott: Milyen tárgyak (vagy kiállítások) láthatók a Déri Múzeumban?

Erre a 16 jelenlevőből 15-en adtak összesen 41 választ. A legtöbbször (7 esetben) a helytörténeti/várostörténeti kötődésű kiállítás szerepelt a beküldött tételek között, a japán tematikájú kiállításához kapcsolódás ötször, az egyiptomihoz háromszor fordult elő. A néprajzi emlékek említése öt alkalommal történt (ha a mezőgazdasági tárgyakat is ide vesszük), Déri Frigyes gyűjteménye kétszer, a Munkácsy-trilógia egyszer. A hallgatók egy része tehát konkrét tárlatok tárgyait vagy tematikáját is említette, illetve a néprajzi tanulmányokat folytatók erős jelenléte e kérdés kapcsán is érzékelhető. Ugyanakkor sok a meglehetősen általánosan fogalmazó megnevezés is: festmények háromszor, viseletek (ruha és sisak) háromszor, régészethez kapcsolódó korszakok négyszer kerültek megnevezésre, s 3 esetben egyszerűen azért lett valami múzeumi, mert "rég". Egy-egy beküldés eredményeként helyet kaptak még a képernyőn a könyvek, szobrok, munkaeszközök, és a muzeológus kifejezés is.

8. sz. ábra: Milyen tárgyak (vagy kiállítások) láthatók a Déri Múzeumban? (szófelhő készítése a „Tudás, élmény, játék, múzeum” kurzus során, DE BTK MK, 2024/25-I)

Forrás: saját forrás (mentimeter.com)

Az itt bemutatott, a kurzus első blokkjában történt, a hallgatók előzetes ismereteit feltérképezni igyekvő mérés sajnos csak egyetlen szemeszter esetében lett dokumentálva, de ebből a kis adathalmazból is kitűnik, hogy az egyetemisták számára a múzeumok dolgozóiról leginkább a frontszemélyzet és a történeti kutatásokkal foglalkozó szakemberek jutnak eszükbe. A Déri Múzeum konkrét tárgyairól, kiállításairól csak néhányuknak volt tudomása, de pozitív eredmény, hogy a bevezető alkalmakkor (szándékoltan) többször is elhangzó információk (helytörténet, Déri Frigyes, múzeumpedagógia), megértő fülekre találtak, s viszonylag nagy számban megjelentek a válaszok között.

Visszacsatolás

A kurzus utolsó alkalmán az általános, beszélgetős visszajelzést követően öt, felépítését és céljait tekintve eltérő, múzeumpedagógusok által tartott órát választottunk ki véleményezésre, hogy a hallgatók pontelosztásos módszerrel értékeljék azokat. Hat, a bevezető órákon elhangzott és lényegesnek ítélt jellemzőhöz hat különböző szint párosítottunk (Játékosság–piros; Élményközpontúság–zöld; Információszerzés–sötétbarna; Emlékezetesség–sárga; Szívesen megismételném más témában–természetes fa szín; Ajánlanám másnak is–kék). Arra kértük a csoportban dolgozó hallgatókat, hogy a rendelkezésükre álló, jellemzőnként hat csipeszt osszák szét az értékelendő öt óra között. Az eredmények igen változatosak lettek, általában a csoportok habitusát tükrözték. Egyetlen foglalkozástípus/téma sem kapott összességében olyan, kirívóan gyenge értékelést, hogy szükségesnek ítéltük volna a programból kivenni – ám nem dokumentáltuk ezeket az eredményeket. A kurzus záró blokkjában szükségét éreztük az órák során remélhetőleg elsajátított, a múzeumi tartalmak megfigyelésére és dekódolására irányuló képességek mérését – de semmiképpen nem előre meghatározott megoldásokat váró vagy szankcióval járó módon. Ezen összegző és visszacsatoló ellenőrzést a 2023/24-es tanév tavaszi, illetve 2024/25-ös tanév őszi szemeszterében a “Kiállítástesztelés” alkalom során egy kérdőív segítségével végeztük el. Az egyes félévek korábbi alkalmait úgy alakítottuk, hogy az épület földszinti egységének egy jelentős

szegmensét nem érintettük. A „Cívisek világa” című, a Déri Múzeum állandó kiállításának legfrissebb, 2023-ban átadott szakasza több (sőt, sok) egységből áll, s kiválóan alkalmas arra, hogy az egyetemisták alkalmazhassák a kurzus során kialakított, a tárlatok befogadására, értelmezésére irányuló megközelítéseiket és módszereiket. Az elemzést vezető kérdések pontokba szedve irányítják figyelmüket, tehát egyfajta összegző, segítő dokumentumként szolgálnak a hallgatók számára. A kurzus hatékonyságára is ezekből a válaszokból következtethetünk, a deklarált képzési célok viszonyítási pontoknak tekinthetők az eredményesség mérésében (hasnolón Koltai és munkatársai (2021) mintaprojektek elemző kötetéhez). A 24 kérdésre adott reakciók elemzése szétfeszítené e tanulmány terjedelmi kereteit, ezért itt csak a kérdőív szerkezetének vázlatos összegzésére szorítkozunk.

A kérdőívet papíralapon kapták meg a hallgatók az óra elején, kitöltésére az alkalom teljes időintervalluma rendelkezésükre állt, illetve további két hét a válaszok legépelésére – mely időszak alatt nyitvatartási időben lehetőségük volt újra megtekinteni a kiállítást. A válaszok megírásához kizárólag a kijelölt kiállítási szakasz alapos megfigyelése és a látottakon történő gondolkodás, ahhoz fűződő személyes viszony kialakítása volt szükséges, nem igényelt további kutatómunkát.

A kérdések a múzeumi tér alapvető tulajdonságainak leírásától a saját vélemény néhány mondatban történő megfogalmazásáig terjedtek, arra igyekeztünk irányítani a figyelmet, hogy a struktúra, a tartalom és a személyes benyomások mind lényegesek, hiszen ezek együttese alakítja ki a múzeumi élményt. A kérdések első csoportja a kiállítási tér leíró megközelítését segítette, olyan technikai jellegű adatok összegyűjtésével, mint a cím, az egységek, a térelválasztó elemek és tárgyak elhelyezkedése, színek, anyagok, hangok, szövegek és multimédiás eszközök lokalizálása. A következő kérdéscsoport arra irányította a figyelmet, hogy a detektált technikai megoldások hogyan állnak a tartalom szolgálatában – milyen elemek emelkednek ki és milyen okból, s milyen az installációs megoldások egymáshoz viszonyított kapcsolata. Külön kérdéscsoport foglalkozott azzal, hogy a múzeumlátogatók különféle csoportjai számára milyen módon hozzáférhető a tárlat, illetve az ideális célközönség meghatározása is feladat volt. Ezek mellé a kiállítás egészére vonatkozó, általános benyomásokat összegyűjtő, zavaró vagy félrevezető elemek megnevezésére alkalmat adó és reflexióra sarkalló kérdések is kerültek.

Az utolsó egység tanulsága szerint a kiállítás megtekintésének hála a hallgatók nemcsak általános információkat szereztek Debrecen történetéről és kultúrájáról, de egészen konkrét, specifikus dolgokat is megértettek vagy megismertek, melyek összessége többek számára a világ egy szűkebb szeletében, az aktuális lakóhelyen történő eligazodást segítő, mélyebb tudást közvetít: a debreceniség és a debreceni észjárás jobb megértését. A kiállítás kapcsán egymással vagy barátokkal folytatott beszélgetések, illetve szakmai érdeklődéssel összekapcsolható tapasztalatok pedig hozzájárulnak ahhoz, hogy a hallgatók részéről érzékelhetővé váljon a tárlat témájául szolgáló várossal kapcsolatos emocionális és reflektív viszony kialakítása, illetve az otthonosság érzésének formálódása.

Összegzés

A „Tudás, élmény, játék, múzeum” elnevezésű, a Déri Múzeum és a DE BTK MK együttműködésében létrejött, szabadon választható kurzus a múzeummal való ismerkedés mellett segítséget nyújt a hallgatóknak az intézmény terében és programjai között való tájékozódáshoz. A félév során műhelymunkaszerű alkalmak kerülnek túlsúlyba, az órák felépítése a frontális formák mellett cselekedtető módszereket és bevonódásra ösztönző helyzeteket, illetve reflektív megnyilvánulások lehetőségét is magába foglalja. A heti rendszerességű alkalmak kapaszkodókat nyújtanak a múzeumi tér kódjainak olvasásához, egy-egy tárlat felkínált jeleinek értelmezéséhez, a kiállítások és/vagy programok révén felvetett jelenségek kortárs kérdésekhez kapcsolásához. E gyakorlatban megszerzett jártasság révén idegen térből (Bourdieu & Darbel, 1969) ismerős helyé válhat a hallgatók számára a múzeum, megtanulják értelmezni és „használni” a tereit, megtapasztalják, hogyan kapcsolható őket is érintő, aktuális jelenségekhez, kérdésekhez.

A bemutatott kurzus célja rövidtávon a kulturális javak, azon belül a muzeális intézmények nyújtotta tartalmak fogyasztásának a tanítása, hosszútávon pedig az, hogy a hallgatók szívesebben járjanak a muzeális intézményekbe és a környezetüket is erre sarkallják. Ez igen nehezen mérhető, s nem feltétlenül a Déri Múzeum látogatói statisztikájában jelenik meg, de az erőfeszítések hatékonyságát jelzik a hallgatók visszajelzései.

Irodalomjegyzék

- Bocsi, V. (2022). *Értelmiségképzés és felsőoktatás*. Belvedere Meridionale.
- Bourdieu, P., & Darbel, A. (1969). *L'Amour de l'art, les musées d'art européens et leur public*. Les Éditions de minuit.
- Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar (2025. február 14.). *Bemutakozás - Művészeti Központ*. <https://btk.unideb.hu/bemutakozas-muveszeti-kozpont>
- Domokos, T., Kántor, Z., Pillók, Z., & Székely, L. (2021). *Magyar Fiatalok 2020 Kérdések és válaszok - Fiatalokról, fiataloktól*. Erzsébet Ifjúsági Alap.
- Engler, Á., Tózsér, Z., & Szilágyi, Gy. (2012). A felsőoktatás tömegesedése, különös tekintettel a nem nappali tagozatos hallgatókra a Bihar-Bihar tanulórégióban, 1990-2010. *Hungarian Educational Research Journal*, 2(1), 10-28. <http://hdl.handle.net/2437/195555>
- Fekete, M., & Prazsák, G. (2014). Kulturális kasztrendszer: autonómia és közösségiség szerepe a fiatalok kulturális aktivitásában. In Nagy, Á., & Székely, L. (Szerk.), *Másodkézből. Magyar Ifjúság 2012* (pp. 195-217). Magánkiadás.
- Fekete, M., & Tibori, T. (2016). Az ifjúság szabadidő-felhasználása a fogyasztói társadalomban. In Nagy Á. (Szerk.), *Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016* (pp. 258-283). Excenter Kutatóközpont.
- Gombos, Sz. (2011). Kultúra és marketing a 21. században – a múzeumok szerepe az egyetemista hallgatók életében. In Fojtik J. (Szerk.), *Felelős marketing - A Magyar Marketing Szövetség Marketing Oktatók Klubja 17. országos konferenciájának előadásai* (pp. 879-888). Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.
- Hadnagy-Portik, P., & Káldy, M. (2019). *Dióhéjban a mintaprojektekről. Múzeumi mintaprojekt útmutató*. Staféta füzetek 1. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Hegedűs, A. (2016). Egyetemisták és kultúrafogyasztás. Intézményi szintű kultúrakínálat a vidéki egyetemek tekintetében. *Tudásmenedzsment*, 17 (1. különszám), 99-108.

- Hegedűs, A. (2017). 21. századi múzeumpedagógia az egyetemisták szemével. *Veritatis Imago*, 1(2), 25–34.
- Hegedűs, A. (2023). *A szegedi egyetemisták múzeumképe - A múzeumok mint változó tanulási terek egy egyetemi városban. Doktori értekezés. Debreceni Egyetem.* <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/eeaeb0b4-a2cb-4a40-af2a-da52936580b2/content>
- ICOM (n.d.). *Museum Definition.* <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> Letöltés dátuma: 2025. november 14.
- Káldy, M. (2020). Partnerségben a felsőoktatással. Múzeum – köznevelési intézmény – felsőoktatási intézmény partneri kapcsolatának rendszere. In Bereczki I. & Nagy M. (Szerk.), *Múzeumi iránytű 29. Érték, hatás, változás. Írások A mi múzeumunk kiemelt projekt eredményeiről* (pp. 227-250). Szabadtéri Néprajzi Múzeum.
- Koltai, D., & Koltai, Zs. (2005). Felnőttoktatás és múzeumi képzés. *Tudásmenedzsment*, 6(1), 75–83.
- Koltai, Zs. (2011). *A múzeumi kultúrák közvetítés változó világa. A múzeumi kultúrák közvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata.* Iskolakultúra-könyvek 41. Gondolat Kiadó.
- Koltai, Zs., Reisz, T., & Kocsis, M. (2021). *Múzeumpedagógiai mintaprojektek. Eredményességvizsgálat és együttműködés a felsőoktatással. Kutatási jelentés II.* Múzeumi iránytű 31/2. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Major, E. A. (2024. december 11.). Múzeumok és egyetemek együttműködése – Jó gyakorlatok Pécsről – konferencia a Múzeumandragógiai Tagozat műhelysorozatának keretében. *Magyar Múzeumok Online.* <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/muzeumok-es-egyetemek-egyuttmukodese-jo-gyakorlatok-pecsrol-konferencia-a-muzeumandragogiai-tagozat-muhelysorozatanak-kereteben>
- Nagy, M., Pacsika, M., & Szu, A. (2021). *Múzeum és felsőoktatás. Kutatási jelentés I.* Múzeumi iránytű 31/1. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Nemoda, J. (2008). Kritikai gondolkodást fejlesztő magyarórák. *Anyanyelv-pedagógia*, 1(3–4.), 97–107. <https://doi.org/10.21030/anyp.2008.3.4.9>
- Pavluska, V., Jakopánecz, E., & Törőcsik, M. (2018), *Kultúra. A magyar lakosság kultúrával kapcsolatos beállítódása és követett magatartása generációs szemléletű vizsgálattal.* Kézirat. EFOP-3.6.1-16-2016-00004, PTE KTK, Pécs. https://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/images/tudomany/rendezvenyek/fogyasztab/efop_generaciok_a_laptanulmany_kultura_2018_0.pdf
- Pusztai, G. (2009). *A társadalmi tőke és az iskola: Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra.* Új Mandátum.
- Pusztai, G. (2011). *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig: Hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban.* Új Mandátum.
- Reisz, T. (2019). A pedagógusjelöltek múzeumpedagógiai tapasztalatai. *Tudásmenedzsment*, 20(1), 31–41.
- Sári, Zs. (2022. május 5.). *Az ICOM Új múzeumi definíciója - Több ezer múzeum, több mint száz ország, egy definíció.* ICOM Magyarország. <https://www.icomhungary.hu/hu/node/85>
- Schultz, É., & Szalók, Cs. (2021). A múzeum, mint vonzerő az egyetemista korosztály szemszögéből. *Marketing És Menedzsment*, 56(1), 43–53.
- Sőrés, A. (2009). A kulturális fogyasztás csoportképző szerepe. *Kultúra és Közösség*, 13(3–4), 11–26.
- Takács, A. (2015). Múzeumok felsőfokon. Az egyetemek és múzeumok közötti együttműködés alternatívái, jó gyakorlatai. *Acta Scientiarum Socialium*, 43, 133-142.

Mellékletek

1. sz. melléklet: „Tudás, élmény, játék, múzeum” című kurzus tematikája

Forrás: saját forrás, 2025

Tudás, élmény, játék, múzeum

A Déri Múzeum és a DE-BTK Művészeti Központ közös kurzusa

Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Művészeti Központ, BTEMK018,

2024/25-I

Tantárgyfelelősök: Sándor Zita, Sajtos Anna

Óra helye: Déri Múzeum (Debrecen, Déri tér 1.) (2024. október 29-én a Debreceni Irodalom Háza)

Óra ideje: kedd 14-15.30-ig

Tantárgy célja: a múzeumi tudásátadás különféle változatainak megismertetése. A hallgatók egy megyei hatókörű múzeum szerteágazó, memóriaintézményi feladatait térképezik fel nem csak tapasztalati, hanem hangsúlyosan reflektív módon. A múzeum szerepéről és a múzeumban rejlő lehetőségekről változatos témák és jelenségek mentén gondolkodunk elméleti órák és műhelymunkával telő alkalmak során.

Követelmény: aktív órai részvétel, a félév végén egy kiállítással kapcsolatos, tudásátadás lehetőségeit vizsgáló, előre megadott szempontok szerint elkészített esszé.

1. (szept. 10.) Sillabusz. Valóban unalmas hely-e a múzeum?
2. (szept. 17.) Tudás vagy élmény?
3. (szept. 24.) Tudásátadás – múzeumpedagógia
4. (okt. 01.) Hátizsákkal a kiállításban
5. (okt. 08.) Történelem mozgásban
6. (okt. 15.) Múzeumban társasjáték?

(okt. 22.) őszi szünet

7. (okt. 29.) Irodalom a múzeumban (Helyszín: Debreceni Irodalom Háza)
8. (nov. 05.) Látni vagy tapintani?
9. (nov. 12.) Kreatív írás/művészet
10. (nov. 19.) Kell-e online múzeum?
11. (nov. 26.) Kiállítástervezés
12. (dec. 03.) Vitajáték
13. (dec. 10.) Összegzés, értékelés, visszajelzés

Klein Dalma

A PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM HALLGATÓINAK MÚZEUMLÁTOGATÁSI SZOKÁSAI

Absztrakt

A múzeumok és az egyetemek szempontjából is fontos, hogy a múzeumok törekedjenek az egyetemisták megszólítására. A hallgatók nem csak a szabadidő eltöltésének céljából látogatják az intézményeket, hanem tanulmányaik előmozdítására is hasznosíthatják a múzeumok nyújtotta lehetőségeket. Az egyetemisták speciális célcsoportot jelentenek a múzeumok számára, mivel potenciális partnerekként lehet tekinteni rájuk.

A kutatás célja az volt, hogy feltárja a Pécsi Tudományegyetem magyar hallgatóinak múzeumlátogatással kapcsolatos szokásait. Az elméleti háttér keretében művelődésszociológiai vizsgálatok és a múzeumokkal kapcsolatos kultúrafogyasztás jellemzői segítenek megismerni az egyetemi hallgatók múzeumlátogatási szokásait és igényeit. Ezt egészíti ki a Pécsi Tudományegyetem hallgatói körében lebonyolított empirikus kutatás. Az online kérdőíves kutatás a PTE hallgatóinak múzeumlátogatással kapcsolatos szokásait vizsgálja. Az alapsokaság a PTE valamennyi magyar hallgatója, nappali és levelező képzéseken. Az adatfelvétel 2025. június 2. és 2025. június 20. között zajlott le, véletlenszerű mintavétellel.

A 103 hallgatói válasz feltárta, hogy a válaszadók többsége évente, vagy annál ritkábban jár múzeumba. A kitöltők jellemzően a szabadidő eltöltése céljából látogatnak múzeumba. A válaszok segítenek képet alkotni a PTE hallgatók múzeumlátogatásának céljáról is, és segítenek átlátni, hogy a különböző karokon tanuló egyetemisták szokásaiban milyen eltérések jelennek meg.

Kulcsszavak: múzeumlátogatási szokások; múzeumandragógia; felsőoktatás és múzeum

Bevezetés

A múzeumok számára fontos célcsoport az egyetemi hallgatók köre. Ez egy egyetemvárosban, mint Pécs, még inkább hangsúlyos kell, hogy legyen. Nemcsak a szabadidő eltöltése érdekében lehetnek vonzók a hallgatók számára a múzeumok, hanem a tanulmányaikban való előrehaladáshoz is számos lehetőséget biztosíthatnak az intézmények. Fontos szempont az is, hogy az egyetemek, illetve egyetemisták és a múzeumok között eredményes együttműködések jöhetnek létre, amik mindkét fél számára kölcsönösen előnyösek lehetnek.

A sikeres együttműködések alapja nemcsak a múzeumok által kezdeményezett projektek, hanem fontos pillére a hallgatók és oktatók érdeklődése és részvételi szándéka is. Ezért a múzeumok és egyetemek kapcsolatának vizsgálatában egyik fontos szempont a kulturális intézmények látogatottsága a hallgatók részéről. A kutatás célja feltárni a Pécsi Tudományegyetem (a továbbiakban: PTE) magyar hallgatóinak múzeumlátogatási szokásait, és választ kapni arra, hogy a hallgatók milyen rendszeresen járnak múzeumba,

milyen céllal, illetve kivel látogatják az intézményeket. A kérdések segítségével fény derül arra is, hogy hasznosítják-e a hallgatók a múzeum lehetőségeit a tanulmányaik során, és járnak-e a PTE hallgatói egyetemi kurzusok keretében múzeumba.

Ahhoz, hogy képet alkothassunk a múzeumlátogatási szokások háttéréről, fontos megvizsgálni a hallgatók időfelhasználásának és kultúrafogyasztásának jellemzőit, amelyre szakirodalmi feldolgozással kerül sor. Az elméleti áttekintés emellett kitér az egyetemek és múzeumok kapcsolatának jellemzőire, ami segít megérteni, hogy milyen lehetőségek állnak a hallgatók előtt. Ezeknek a témáknak az áttekintése segít értelmezni a Pécsi Tudományegyetem hallgatói körében lebonyolított empirikus kutatás eredményeit a múzeumlátogatási szokásokkal kapcsolatban. A tanulmány a Múzeumi online tartalmak használata a PTE hallgatóinak körében című kutatás részeredményeit közli, kifejezetten a magyar hallgatókra fókuszálva.

Egyetemisták múzeumlátogatási szokásai

A múzeumokban ma már az alapvető feladatok közé tartozik a tudásközvetítés. Az intézmények múzeumpedagógiai programjaival fontos kiegészítői a formális oktatásnak, és meghatározó szerepet töltenek be az egész életen át tartó tanulás (lifelong learning) folyamatában. A múzeumok tehát fontos szerepet játszanak az intézményi keretek között zajló oktatásban, aminek részét képezi a felsőoktatás is, így az egyetemisták számára is értékes tanulási lehetőségeket kínálhatnak.

Az egyetemi hallgatók esetében sajátos célcsoportról beszélhetünk, hiszen különböző, szerteágazó területek iránt érdeklődnek, illetve a hallgatók különböző korcsoportokba tartoznak. Míg az óvodások, általános iskolások és középiskolások esetében egyszerűbben meghatározható, hogy melyik évfolyam számára készül a program vagy oktatási anyag, és milyen tantárgyhoz, addig az egyetemisták esetében ez nehezebben valósítható meg.

Az egyetemisták múzeumlátogatással kapcsolatos szokásainak megismeréséhez fontos az időfelhasználási mintázataik feltérképezése is. A hallgatók szabadidejüket elsősorban valamilyen élmény keresésére és aktív kikapcsolódásra fordítják, a kulturális programok, mint a színház, a múzeumok látogatása háttérbe szorulnak és inkább a populáris kultúra iránt érdeklődnek. A hallgatók előnyben részesítik a könnyen, otthonról elérhető filmeket, sorozatokat, videojátékokat, vagy az interaktív programok iránt érdeklődnek (Hegedűs, 2023; Kántor, 2021).

Általánosságban jellemző a felnőtt célcsoportokra, hogy az érdeklődési körüknek megfelelően kapcsolódnak múzeumi programokhoz. Az iskolás csoportokkal ellentétben a felnőttek előzetes tudással és konkrét elvárásokkal érkezhetnek a múzeumba. Az intézményeknek törekedniük kell arra, hogy minél jobban megfeleljenek az eltérő elvárásoknak (Koltai, 2011).

Az egyetemistákra jellemző, hogy a múzeumlátogatás inkább utazással egybekötött program, de nem ez a fő motiváció. Megjelenik az időfelhasználásukra is jellemző szempont, az élmény és interaktivitás keresése, emellett fő motivációként jelenik meg az ismert és népszerű műtárgyak megtekintése (Schultz & Szalók, 2022).

Az, hogy a hallgatók milyen képzésben vesznek részt, hatással van a kultúrafogyasztási szokásokra. Általában a legaktívabb kultúrafogyasztók képzési szint alapján az MA és PhD hallgatók, képzési terület szerint pedig a bölcsészettudományi, művészeti és pedagógusképzésben tanulók. Ezzel kapcsolatban a múzeumlátogatás terén megjelenik az az aspektus, hogy karonként, szakonként más motivációkkal érkeznek a hallgatók, illetve a múzeumlátogatási szokásokban is megjelenhetnek eltérések. Azt, hogy a hallgatók ellátogatnak-e múzeumba, nagyban befolyásolja a kiállítás által bemutatott téma, ami kapcsolódik a hallgatók egyéni érdeklődéséhez (Bocsi, 2021; Schultz & Szalók, 2022; Hegedűs, 2023).

A hallgatókra jellemző, hogy nem rendszeres látogatói a múzeumoknak, amiben több tényező is közrejátszik. Egyéni szinten jelentős hatással van rájuk az, hogy a közoktatásban nem szereztek jó tapasztalatokat a múzeumlátogatás során. Az akadályozó tényezők között megjelenik az időhiány és a tanulmányokból adódó leterheltség is (Koltai et al., 2021; Hegedűs, 2023).

Egyetemek és múzeumok kapcsolata

A múzeumok egyetemekkel való együttműködése sok szempontból fontos mindkét intézmény számára. A múzeumandragógia egyre nagyobb hangsúlyt kap a felsőoktatásban is, az egyetemisták számára megvalósuló múzeumi programok hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a hallgatók gyakorlati tapasztalatokat szerezzenek, és hogy a múzeumok a tanulási folyamat aktív részévé váljanak az egyetemi kurzusokon is.

Az együttműködések jellemzően bölcsészettudományi területen jönnek létre, de a vendéglátás, kommunikáció vagy marketing területeken is eredményes projektek valósulhatnak meg (Nagy, 2021).

A felsőoktatási intézmények szempontjából az együttműködések nagy előnye, hogy a formális egyetemi oktatás találkozik a múzeumok interaktív és gyakorlati módszereivel. A múzeumok viszont lehetőséget kapnak a hallgatók megszólítására és érdeklődésük felkeltésére. Emellett az egyetemisták lényeges erőforrást is jelenthetnek az intézmények számára (Nagy, 2021).

A múzeumok és egyetemek közötti együttműködések jellemzően közös kutatások és projektek, hallgatói gyakorlatok és kurzusok keretében, illetve közös programok szervezésében valósulnak meg. Jellemző, hogy a hallgatók szakdolgozatuk elkészítéséhez vagy egyéb kutatásokhoz használják a múzeum adta kutatási lehetőségeket. A közös projektek létrejöttében kiemelkedően fontos szerepet játszik az oktatók személyes kapcsolatrendszer. A közös kutatások, publikációk és egyéb tudományos tevékenységek elősegítik mindkét fél szakmai fejlődését. Ezenkívül növelik az intézmények láthatóságát és megalapozhatják a hosszú távú partneri kapcsolatokat (Koltai, 2021; Koltai, 2025; Nagy, 2021).

A múzeumok nélkülözhetetlen lehetőségeket biztosítanak az egyetemistáknak szakmai gyakorlat terén. Az intézmények teret biztosítanak különböző szakok hallgatóinak, hogy értékes szakmai tapasztalatot szerezzenek és hasznosítható gyakorlatokat sajátítsanak el, többek között a muzeológia, pedagógia, múzeumpedagógia, néprajz, művészetek, kommunikáció és marketing területeken végezhetnek gyakorlatot. A múzeumokban rejlő

gyakorlati lehetőségek nagyon sokrétűek lehetnek az adott intézmény profiljához és adott szakokhoz igazodóan. Fontos, hogy a hallgatók a saját képzésüknek megfelelő feladatok ellátásába kerüljenek bevonásra. Ez lehet kutatás, kiállításszervezés, leltározás, programszervezés és lebonyolítás, illetve a múzeumpedagógiai tevékenységbe való bevonás is. Ezek mellett az egyetemisták bekapcsolódhatnak a múzeum munkájába kommunikációs és marketing területeken is, amivel új nézőpontot mutathatnak a dolgozóknak. A hallgatók jelenléte nemcsak erőforrást jelenthet a mindennapi tevékenységek elvégzésében, hanem kreatív ötleteikkel és külső szemlélőként támogathatják a múzeumi dolgozók munkáját, elősegíthetik a fejlődést és segíthetnek a fiatalabb célcsoportok megszólításában (Koltai, 2011; Koltai, 2021).

Kurzusok keretében is sokrétűen lehet bevonni a hallgatókat a múzeumok életébe, az ezeken való részvétel elősegíti, hogy megismerkedjenek az adott intézménnyel és a számukra kínált lehetőségekkel. A gyakorlati módszereken és az egyetemisták aktív bevonásán alapuló projektek betekintést engednek a résztvevőknek a múzeumi tevékenységekbe. Emellett a kurzusok elősegíthetik többek között a hallgatók kommunikációs, kooperációs és problémamegoldó készségeinek, illetve az önálló gondolkodás és a kreativitás fejlesztését (Koltai, 2019; Koltai et al., 2021).

A hallgatók megszólítása és az egyetemekkel való kapcsolat minden múzeum számára fontos feladat, de kiemelten lényeges az egyetemvárosokban működő múzeumok esetében (Sulyok et al., 2024).

Pécsen például már több együttműködés valósult meg a környékbeli múzeumok és az egyetem között. A Janus Pannonius Múzeum (a továbbiakban JPM) és a Pécsi Tudományegyetem között kialakult kapcsolat révén a hallgatók szakmai gyakorlatok keretében részt vehetnek a múzeumi munkában. Emellett az is jellemző, hogy az oktatók kurzusok keretében látogatnak el csoportjaikkal a múzeum kiállításaira. A JPM egy szabadon választható kurzus meghirdetésével is hozzájárul a pécsi egyetemisták múzeumi tanulásához. A hallgatók a kurzus keretében kiállításokat tekinthetnek meg, és önreflexív napló segítségével dolgozzák fel a látottakat (Koltai, 2025; Major, 2024).

A múzeum legújabb állandó kiállítása, A hely szelleme - Genius Loci létrejöttének kapcsán több projekt is az egyetemmel közösen valósult meg. A Műszaki és Informatikai Kar építész hallgatói segítettek a kiállítás tereinek megálmodásában és egy kurzus keretében hon-és népismeret szakos diákok hoztak létre tartalmakat a kiállítás terepasztalához (Major, 2024).

A JPM mellett a Zsolnay Örökségkezelő Nonprofit Kft. és a Hosszúhetényi Tájháza is kapcsolatot ápol az egyetemmel. Például a Tájháza adott otthont a „Rica, rica kukorica” mintaprojektnak, amiben a PTE KPVK Múzeumpedagógia című kurzusának hallgatói vehettek részt. Az intézmények továbbá gyakorlati helyet is biztosítanak hallgatóknak (Koltai, 2019; Koltai, 2025).

Habár számos példa áll rendelkezésre a múzeumok és egyetemek közötti sikeres partnerségről, az együttműködések megvalósítását több akadály is nehezítheti. Gyakran hiányzik az anyagi forrás, amivel a hallgatók utazását vagy belépőjegyét finanszírozni tudják, és nem várható el, hogy ezt saját maguknak fizessék. Sokszor az egyetem részéről az intézményi feltételek sem engedik meg, hogy létrejöjjenek a tartós szakmai

kapcsolatok. Amennyiben az együttműködések elsősorban személyes kapcsolatokra épülnek, azok fenntarthatósága kevésbé biztosított, emellett fontos megemlíteni mind az oktatók, mind pedig a múzeumi dolgozók leterheltségét, mint akadályozó tényezőt (Hegedűs, 2023; Nagy, 2021).

A PTE hallgatói körében lebonyolított kérdőíves kutatás részletei

Az online kérdőíves kutatás a PTE hallgatóinak múzeumlátogatással kapcsolatos szokásait vizsgálta. Jelen tanulmány a magyar hallgatókra fókuszál.

A Pécsi Tudományegyetemen körülbelül 25 000 hallgató tanul nappali és levelező képzési formában, akik közül a kutatás kifejezetten a magyar hallgatókat vizsgálta (Pécsi Tudományegyetem, n.d.). Az alapsokaság a PTE valamennyi karának valamennyi magyar hallgatója, nappali és levelező képzésen.

A kérdőív demográfiai kérdések mellett a múzeumlátogatás gyakoriságára és a látogatás céljára vonatkozó kérdéseket tartalmazott, emellett azt is vizsgálta, hogy milyen társasággal járnak múzeumba a hallgatók.

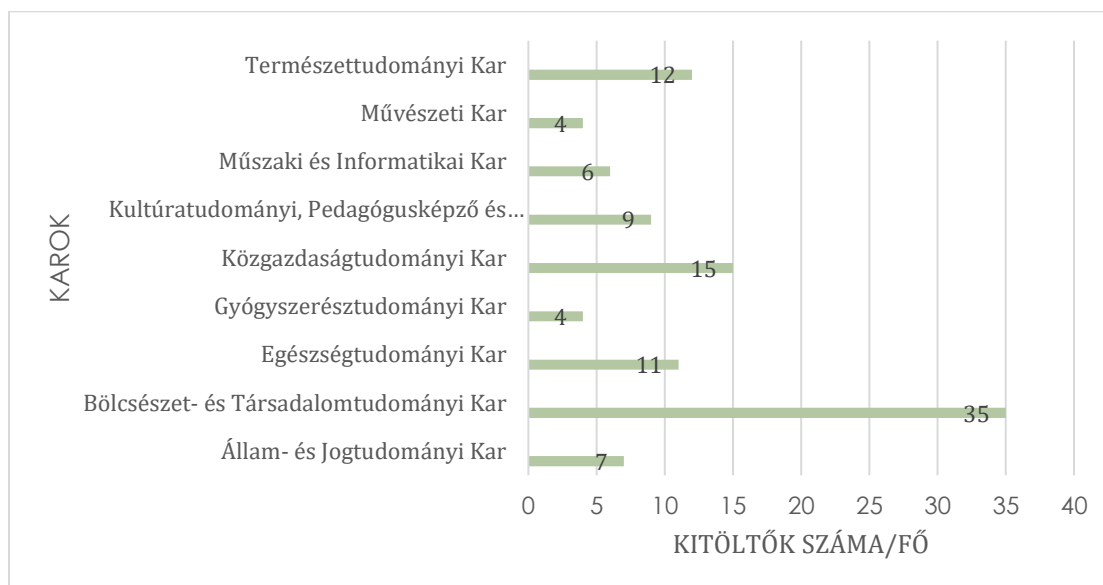
Az adatfelvételre 2025. június 2. és 2025. június 20. között került sor, véletlenszerű mintavétellel. A kérdőív az egyetemi hírlevélen keresztül jutott el a hallgatókhoz. Összesen 103 kitöltés érkezett, ami bár nem ad reprezentatív mintát, iránymutatónak elegendő lehet. A válaszadás teljesen anonim és önkéntes volt, így figyelembe kell venni, hogy az eredmények torzulhatnak. A kutatás során gyűjtött adatok feldolgozása az Excel program segítségével történt, gyakorisági elemzéssel és kereszttáblás vizsgálatokkal.

A válaszadók demográfiai adatai

A válaszadók többsége, 70 fő (67,96%) nő, életkor szerint a 18-25 évesek vannak többségben, összesen 60 fő, ami 58,25%. Tizenöt fő (14,57%) tartozik a 46-55 éves korosztályba, és hasonló mértékben, 14-en (13,59%) töltötték ki a kérdőívet a 26-35 évesek közül. Érkezett 12 kitöltés (11,65%) a 36-45 éves és 2 kitöltés (1,94%) az 56 év feletti korosztályból is.

A Pécsi Tudományegyetemen tíz különböző karon tanulhatnak a hallgatók. Az Általános Orvostudományi Karról nem érkezett kitöltés, így összesen 9 kar hallgatói vettek részt a kutatásban. A legnagyobb számban a Bölcsész- és Társadalomtudományi Karról érkezett válasz, összesen 35. A legkevesebben a Művészeti Karról és a Gyógyszerésztudományi Karról töltötték ki a kérdőívet, 4-4 válaszadó volt. A Műszaki és Informatikai Karról 6, az Állam- és Jogtudományi Karról 7, az Egészségtudományi Karról 11, a Közgazdaságtudományi Karról 15, a Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karról 9, a Természettudományi Karról pedig 12 kitöltés érkezett (lásd: 1. sz. ábra).

1. sz. ábra: A válaszadók száma karok szerint (N=103)

Forrás: szerző saját szerkesztése, 2025

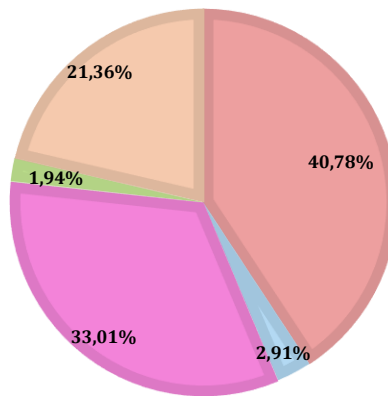
Képzési forma szerint 33 levelező és 70 nappali képzésben tanuló hallgatótól érkezett válasz. Képzési szint szerint a BA/BSc képzésben résztvevők vannak többségben, 45-en (43,69%), MA/MSc hallgatók 25-en (24,27%), PhD hallgatók pedig 5-en (4,85%) vannak a kitöltők között. Ezen kívül az osztatlan képzésben tanulók száma 19 (18,45%), a felnőttoktatási szakképzésben tanulóké 3 (2,91%), a szakirányú továbbképzésben tanulóké pedig 6 (5,83%).

A magyar PTE hallgatók múzeumlátogatásának rendszeressége

A kitöltők közül a legtöbben évente 1-2 alkalommal járnak múzeumba, ez 42 fő (40,78%). Havonta vagy annál gyakrabban 3-an (2,91%), néhány havonta pedig 34-en (33,01%) látogatják az intézményeket, így összességében elmondható, hogy a válaszadók háromnegyede legalább évente eljut múzeumba. A válaszadók közül 22-en (21,36%) jelölték, hogy ritkábban, mint évente látogatnak múzeumba, mindössze 2 fő (1,94%) nem jár múzeumba a kitöltők közül (lásd: 2. sz. ábra). A kapott eredmények azt mutatják, hogy bár van érdeklődés a hallgatók részéről, inkább az alkalmi múzeumlátogatások jellemzőek.

2. sz. ábra: A válaszadók múzeumlátogatásának rendszeressége (N=103)

■ Évente 1–2 alkalommal
 ■ Havonta vagy gyakrabban
 ■ Néhány havonta
■ Nem járok múzeumba
 ■ Ritkábban, mint évente

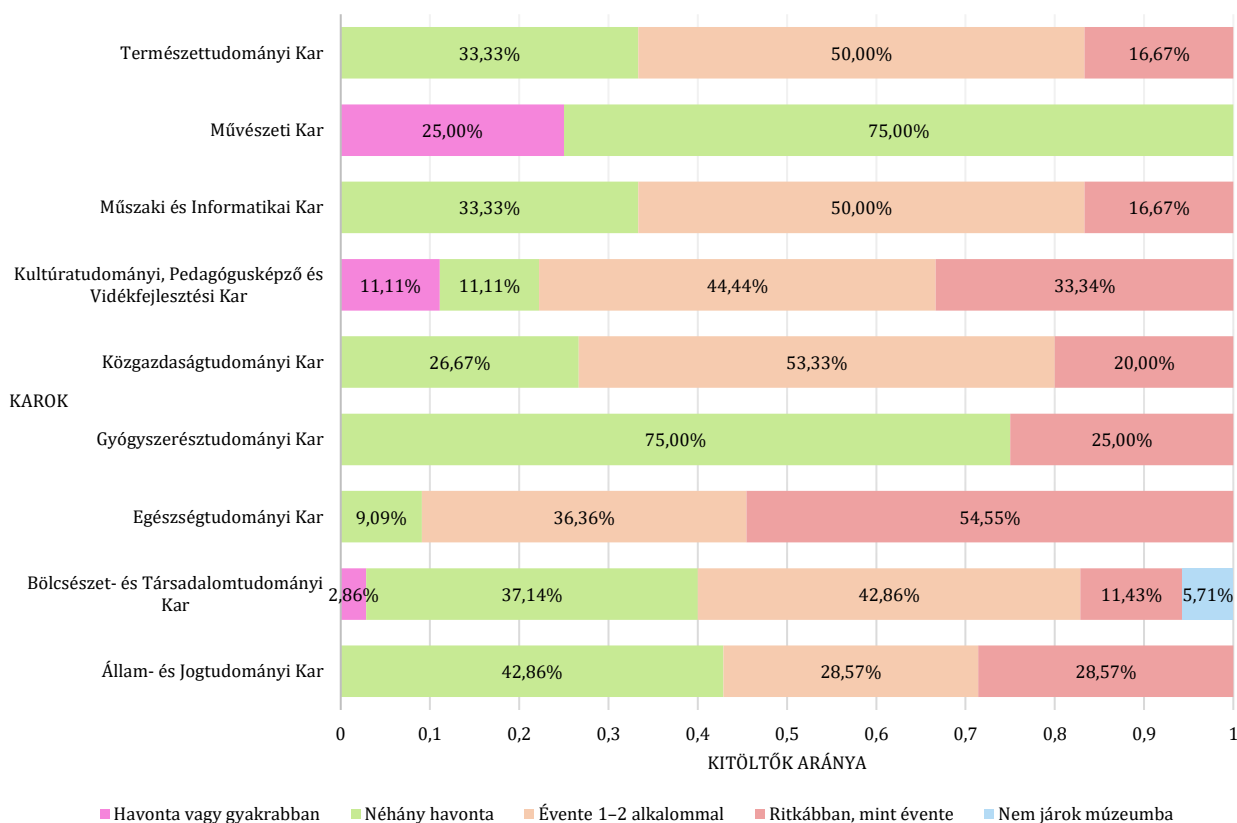

Forrás: szerző saját szerkesztése, 2025

Az Egészségtudományi Kar hallgatói ritkán járnak kiállításokra, a 11 válaszadó közül 6-an (54,55%) ritkábban, mint évente jutnak el múzeumba. A többi karon többen vannak, akik legalább évente elmennek múzeumba. Mind a Természettudományi Kar, mind pedig a Műszaki és Informatikai Kar hallgatóinak fele évente 1-2 alkalommal látogat kiállításokat, a fennmaradó 50%-ból pedig 33,33% néhány havonta jár múzeumba (lásd: 3. sz. ábra).

Nem meglepő eredmény, hogy a három hallgató, akik havonta vagy annál gyakrabban járnak múzeumba, a Művészeti Kar, a Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar és a Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar hallgatói között vannak, hiszen ezek a területek tudnak a leginkább kapcsolódni a múzeumokhoz.

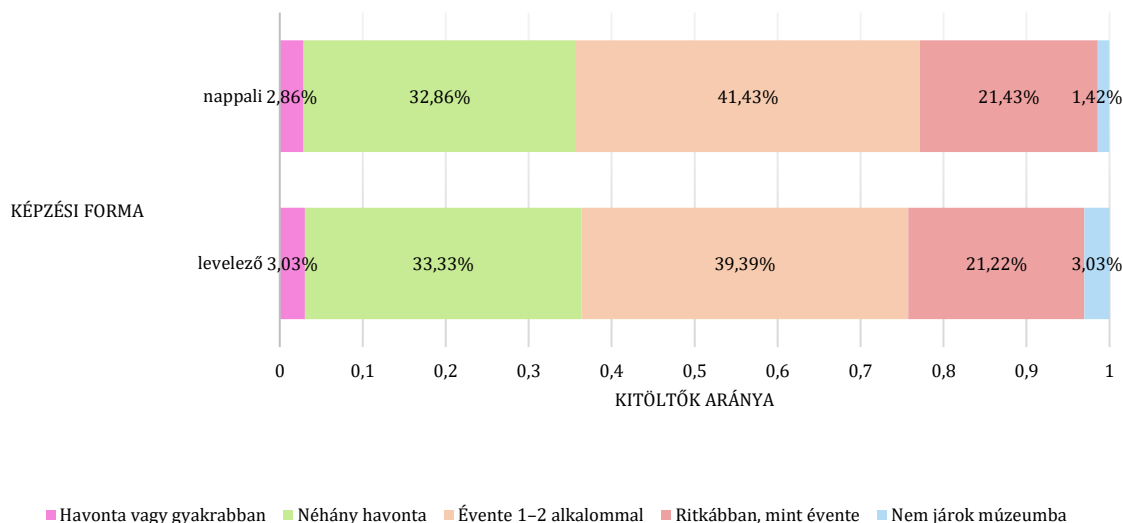
3. sz. ábra: A válaszadók múzeumlátogatásának rendszeressége karok szerint (N=103)

Forrás: szerző saját szerkesztése, 2025

A látogatások képzési forma szerinti vizsgálata nem mutat jelentős kiugrásokat. A 4. számú ábrán megfigyelhető, hogy a hallgatók múzeumlátogatásának gyakorisága hasonló arányban oszlik el. Nappali és levelező tagozaton is 1-1 hallgató nem jár múzeumba. Havonta vagy gyakrabban nappali tagozaton 2, levelezőn 1 hallgató látogat múzeumba. A válaszok alapján nincs nagy különbség a nappali és levelező tagozatos hallgatók múzeumlátogatási gyakoriságában.

4. sz. ábra: A válaszadók múzeumlátogatásának rendszeressége képzési forma szerint (N=103)

Forrás: szerző saját szerkesztése, 2025

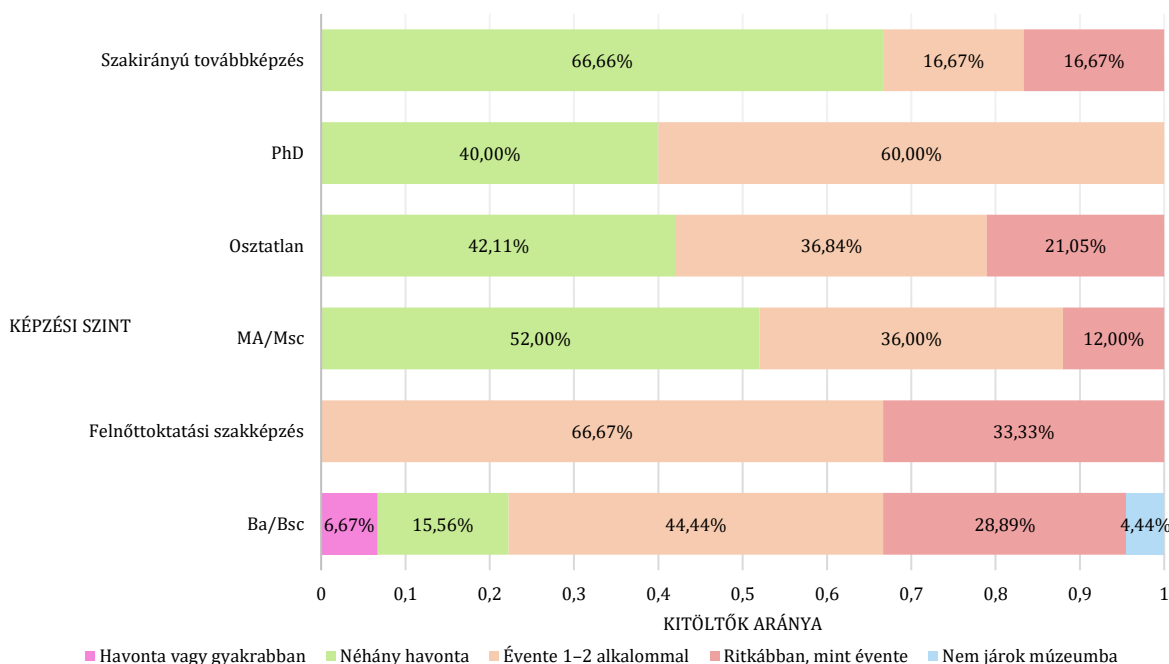
Ahogy karok szerint, úgy képzési szint szerint is nagyobb eltérések vannak a válaszadók számában, így nem lehet egyértelmű következtetéseket levonni. Ennek ellenére itt is érdemes megvizsgálni, hogy a múzeumlátogatás gyakoriságának arányai hogyan alakulnak.

Azok, akik nem látogatnak múzeumot, és akik havonta vagy gyakrabban járnak múzeumba, a BA/BSc képzések hallgatói közül kerültek ki. Az alapszakos hallgatók válaszolták a legkisebb arányban, hogy néhány havonta látogatják az intézményeket, ami 15,56% (lásd: 5. sz. ábra).

A felnőttoktatási szakképzések hallgatói közül 2-en évente 1-2 alkalommal, 1 fő pedig ritkábban, mint évente jár múzeumba. A szakirányú továbbképzések hallgatói közül 66,66% néhány havonta látogat el múzeumba. Őket követik az MA/MSc hallgatók, akiknél ez az arány 52%. A PhD képzésben résztvevő 5 kitöltő közül 2-en (40%) néhány havonta, 3 fő (60%) pedig évente egy-két alkalommal jár múzeumba (lásd: 5. sz. ábra).

A kapott válaszok alapján megfigyelhető, hogy a magasabb képzési szinten tanulók, tehát a mesterképzésben és doktori képzésben résztvevők körében arányaiban többen vannak, akik néhány havonta vagy évente 1-2-szer járnak múzeumba, mint az alapképzésben tanulók esetében.

5. sz. ábra: A válaszadók múzeumlátogatásának rendszeressége képzési szint szerint (N=103)

Forrás: szerző saját szerkesztése, 2025

Az eredmények alapján a képzési területek és a képzési szintek között eltérések figyelhetők meg a múzeumlátogatás gyakoriságában, míg a képzési forma nem mutat számottevő különbségeket.

A magyar PTE hallgatók múzeumlátogatására jellemző társaság és motivációk

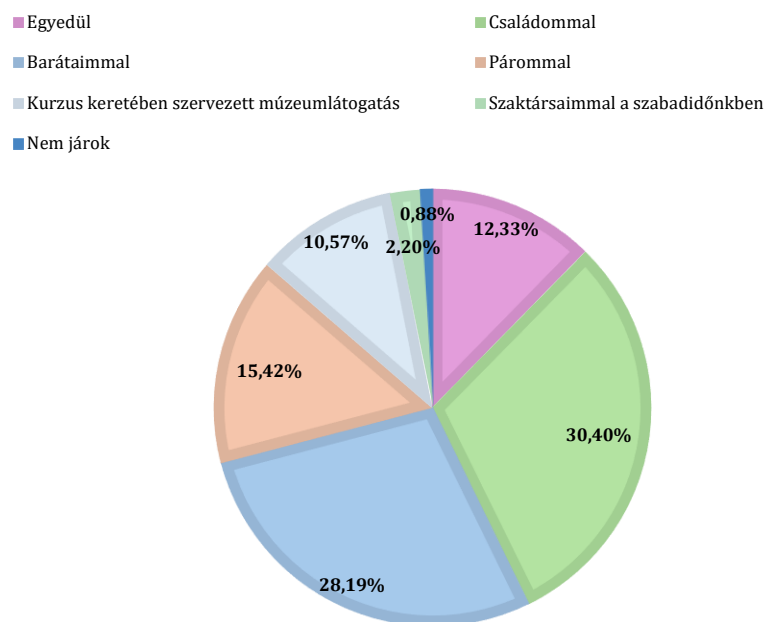
A kérdőíves kutatás a múzeumlátogatás rendszerességének vizsgálata mellett kitért arra is, hogy a hallgatók jellemzően kivel járnak múzeumba, és hogy a látogatás milyen céllal és motivációkkal történik. A kitöltők több választ is megjelölhettek a kérdésnél, ami arra vonatkozott, hogy milyen társasággal járnak múzeumba. A6. ábra eredményei a válaszok százalékos arányát mutatják.

A jelölések legnagyobb részét a családdal történő múzeumlátogatás adja, 69 válasz érkezett erre a lehetőségre, ami az összes válasz 30,40%-a. Ezt követik azok a válaszok, amelyek a barátokkal történő múzeumlátogatást jelölik, összesen 64 említés, ami 28,19%. A kitöltések 15,42%-a vonatkozik a párjukkal közös múzeumlátogatásra, ami 35 válasz. A múzeumba járás alapvetően társas tevékenységnek számít, amit a válaszok is tükröznek, ugyanakkor a hallgatók között vannak, akik egyedül is látogatják az intézményeket, 28 kitöltés érkezett erre vonatkozóan, ami a válaszok 12,33%-a (lásd: 6. sz. ábra).

A válaszadó hallgatókra nem jellemző, hogy szabadidejükben a szaktársaikkal járnak múzeumba, mindössze 5 kitöltő jelölte ezt a lehetőséget, ami 2,2%. A kitöltések 10,57%-a vonatkozott a kurzus keretében történő múzeumlátogatásra, ami szintén alacsony érték, összesen 24 hallgató válaszolta ezt (lásd: 6. sz. ábra). A hallgatók, akik azt jelölték, hogy kurzus keretében szervezett látogatáson vesznek részt különböző karok hallgatói. A

mintában szereplő mind a kilenc karról van legalább egy válaszadó, aki ezt a választ is megjelölte. Ez az eredmény azt mutatja, hogy a tanulmányokkal kapcsolatos múzeumlátogatás lehetősége nem korlátozódik egy-két karra. Bár a kutatásból nem derül ki, hogy a hallgatók a saját képzésük keretében szervezett látogatáson vettek-e részt, vagy más kar szabadon választható kurzusa keretében, az megállapítható, hogy a PTE hallgatóinak általánosságban van lehetősége a tanulmányai során kurzus keretében múzeumlátogatáson részt venni.

6. sz. ábra: A válaszadók társasága a múzeumlátogatások alkalmával (N=103)

Forrás: szerző saját szerkesztése, 2025

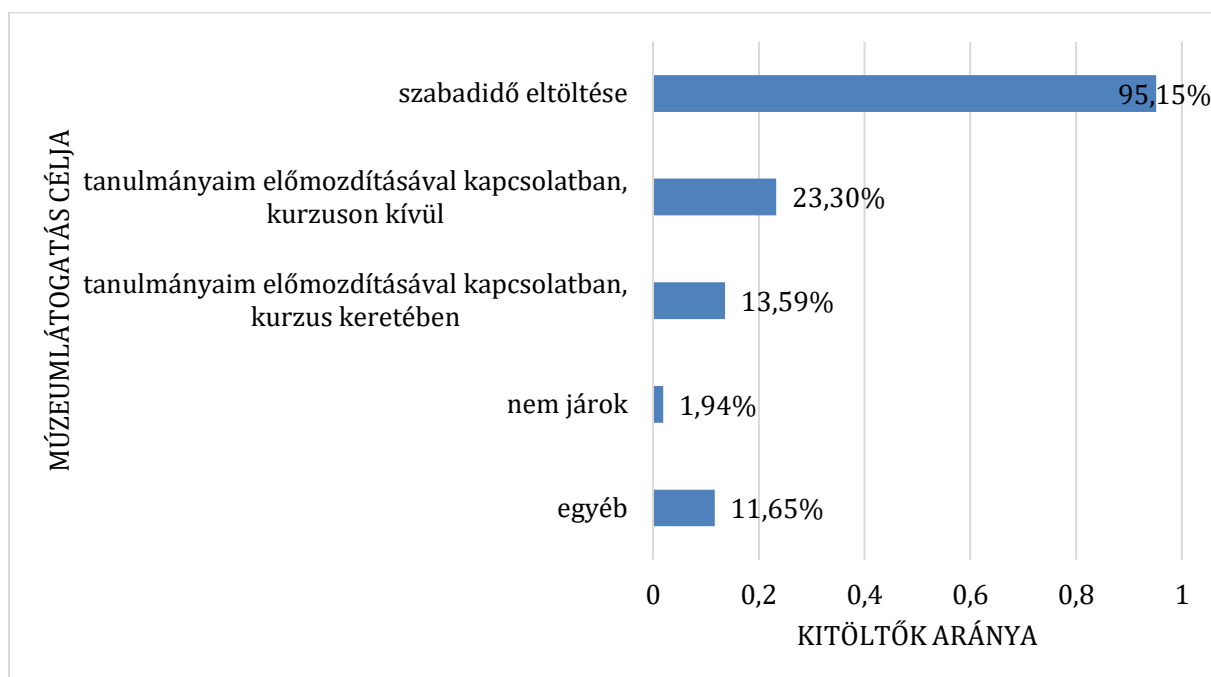
A múzeumlátogatás céljára vonatkozó kérdésnél a kitöltők több válaszlehetőséget jelölhettek meg. A 6. ábra az egyes válaszlehetőségek egymáshoz viszonyított arányát mutatja, a 7. ábra ezzel szemben azt szemlélteti, hogy a válaszadók hány százaléka jelölte meg az egyes múzeumlátogatási célokat.

A kitöltők többsége a szabadidő eltöltésének érdekében jár múzeumba. A 103 kitöltő közül 98-an jelölték ezt a lehetőséget, ami a válaszadók 95,15%. Tanulmányaikkal kapcsolatban jellemzőbb, hogy nem kurzus keretében mennek az intézményekbe. Míg a társaság szempontjából 24 válasz jelölte a kurzus keretei között történő múzeumlátogatást, a céloknál csak 14 hallgató (13,59%) válaszolta, hogy valamilyen kurzus keretében a tanulmányainak előmozdítása érdekében jár múzeumba. Ebből azt a következtetést lehet levonni, hogy a kitöltők egy része a kurzus keretében szervezett látogatást nem tekinti a tanulmányai előmozdítására alkalmas módszernek (lásd: 7. sz. ábra).

Több hallgató jelölte az egyéb opciót azzal kapcsolatban, hogy milyen céllal járnak múzeumba, ez összesen 12 válasz, ami 11,65% (lásd: 7. sz. ábra). Hárman írtak a kulturális művelődéssel kapcsolatos célt és itt megjelent a „kulturális feltöltődés” is, mint válasz. Többször felmerült az egyéni érdeklődés aspektusa, amivel kapcsolatban a következő

válaszok érkeztek: „érdeklődési körbe tartozik a múzeum kiállítása”, „művészeti érdeklődés okán”, „attól függ, van-e olyan kiállítás, ami érdekel”. A válaszokból kiderült, hogy a tanulmányok előmozdításán kívül is vannak, akik szívesen járnak múzeumba tanulás és a tudásuk bővítése érdekében, ketten írtak ezzel kapcsolatos választ. Ezeken kívül többen családi program vagy utazás keretében látogatnak el múzeumba, két kitöltő pedig múzeumban dolgozik.

7. sz. ábra: A válaszadók múzeumlátogatásának célja (N=103)

Forrás: szerző saját szerkesztése, 2025

Érdeemes megvizsgálni a tanulmányi célú múzeumlátogatások karok szerinti eloszlását, ami képed adhat arról, hogy mely tudományterületeken hasznosíthatóak leginkább a múzeumok nyújtotta lehetőségek. A Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar kitöltői közül 9 fő, 25,71% válaszolta, hogy kurzus keretében, vagy azon kívül, tanulmányi céllal felkeresi az intézményeket. A Természettudományi Kar hallgatóira is jellemző a tanulmányaikkal kapcsolatos múzeumlátogatás, szám szerint a 12 hallgatóból 7-en jelölték ezt a választ. A Művészeti Kar 4 kitöltője közül 3-an megjelölték, hogy hasznosítják tanulmányaikhoz a múzeumokat, vagy kurzus keretében, vagy azon kívül. Az Állam- és Jogtudományi Karról kitöltő hallgatók közül senki sem jelölte a tanulmányi célú múzeumlátogatást, csak a szabadidő eltöltése céljából látogatják az intézményeket.

A kapott adatok összhangban állnak a hazai szakirodalommal és megerősítik Hegedűs (2023) kutatásának eredményeit, miszerint az egyetemisták ritkábban, inkább élménykeresés céljából vagy családi program és utazás keretében látogatnak múzeumokat. A hallgatók számára elsősorban szabadidős tevékenység a múzeumlátogatás, motiváció szempontjából a tanulmányaik jellemzően háttérbe szorulnak.

Jelen tanulmány a múzeumok és egyetemek kapcsolatának áttekintése során, Koltai (2019, 2025) és Major (2024) kutatásai alapján bemutat olyan együttműködéseket,

amelyek keretében a PTE hallgatói múzeumokkal közös munkában vehettek részt. Ezek alapján több kar hallgatóinak is volt, illetve van alkalma a tanulmányai során kapcsolatba kerülni a helyi múzeumokkal, mégis az az eredmény született, hogy a hallgatók többsége nem használja ki az intézmények által kínált lehetőségeket a tanulmányaik szempontjából. Ennek ellenére kiderült, hogy az egyetemisták, illetve oktatóik nem zárkoznak el teljes mértékben attól, hogy a múzeumok által biztosított lehetőségeket hasznosítsák.

Összegzés

Összességében elmondható, hogy a kitöltők nem rendszeres múzeumlátogatók, de nem jellemző, hogy egyáltalán nem járnak múzeumba. A hallgatók nagy része alkalmi múzeumlátogató, és általában a szabadidejük eltöltése érdekében keresik fel a múzeumokat. A tanulmányaikkal kapcsolatos múzeumlátogatás inkább háttérbe szorul, de nem teljes mértékben. A múzeum nem csak a szabadidős tevékenységek helyszíne lehet, hanem a tanulási folyamat hasznos kiegészítője is. A múzeumok számos lehetőséggel támogathatják az egyetemi keretek között megvalósuló múzeumi tanulást, ezért fontos, hogy az intézmények felhívják erre a figyelmet mind az oktatók, mind pedig a hallgatók körében, továbbá hasznosítható lehetőségekkel támogassák az egyetemisták múzeumi ismeretszerzését.

A kapott válaszok alapján a karok között a múzeumlátogatási szokásokban és motivációban is különbségek jelennek meg. A felsőoktatásban tanulók esetében figyelembe kell venni a képzési területekre jellemző sajátosságokat, hiszen minden karon más lehet releváns a hallgatók számára. Ez azt mutatja, hogy a múzeumoknak érdemes célzottan, széles körű lehetőségekkel megszólítani az egyetemistákat. Érdemes lehet egyes képzési területekhez kapcsolódóan specifikus programokat és tartalmakat létrehozni, amivel a múzeumok támogathatják az egyetemisták tanulmányait.

A hallgatói válaszok azt mutatják, hogy az oktatók a PTE egyes kurzusainak keretében szerveznek múzeumlátogatást, de ezeknek a száma még nem jelentős. Jelen vannak a kurzusokba integrált múzeumi programok, de nem rendszeres jelleggel. A kurzusok keretében történő múzeumlátogatások felkelthetik a hallgatók érdeklődését a kulturális intézmények iránt, az egyetemisták megismerkedhetnek a múzeumi tanulás lehetőségeivel és a létrejövő együttműködések megalapozhatják a tartós kapcsolatot az intézményekkel.

A témával kapcsolatban további kutatási lehetőségek merülnek fel, például, hogy milyen akadályozó tényezők lehetnek a hallgatók múzeumlátogatásának, illetve érdekes lehet megvizsgálni, hogy az egyetemisták hogyan viszonyulnak a helyi múzeumhoz, jelen esetben a Janus Pannonius Múzeumhoz. Kiderült, hogy több hallgató is inkább utazás kapcsán látogat el múzeumba, ezért is érdemes lehet megvizsgálni, hogy a helyi múzeumokat milyen gyakorisággal és milyen motivációk mentén keresik fel.

Irodalomjegyzék

- Bocsi, V. (2021). A hallgatók művelődési aktivitása. In Pusztai G. & Szigeti F. (szerk.). Előrehaladás és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban. *Oktatóskutatók Könyvtára 11.* (pp.27-31.) CHERD-H, Debrecen. <https://mek.oszk.hu/21900/21991/21991.pdf>
- Hegedűs, A. (2023). *A szegedi egyetemisták múzeumképe. A múzeumok mint változó tanulási terek egy egyetemi városban.* Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem BDT. <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/eeaeb0b4-a2cb-4a40-af2a-da52936580b2/content>
- Kántor, Sz. (2021). A kulturális programkínálat megítélése a kultúrafogyasztás tükrében- vizsgálatok Debrecen, Győr és Veszprém egyetemistái körében. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 6(3), 76-91.
- Koltai, Zs. (2011). *A múzeumi kultúráközvetítés változó világa.* Gondolat Kiadó.
- Koltai, Zs. (2019). A „Rica, rica kukorica” című múzeumpedagógiai mintaprojekt tapasztalatai. In Fodorné Tóth K. & Németh B. (szerk.), *Felsőoktatási innovációk a tanulás korában: A digitalizáció, képességfejlesztés és hálózatosodás kihívásai. Tanulmánykötet* (pp. 159-178). MELLearn Felsőoktatási Hálózat az életen át tartó tanulásért Egyesület.
- Koltai, Zs. (2021). Együttműködés a múzeumok és a felsőoktatás között - Fejlesztési lehetőségek a felsőoktatás szempontjából. *Tudásmenedzsment*, 22 (2. különszám), 47-64. DOI: 10.15170/TM.2021.22.K2.2
- Koltai, Zs. (2025). Trendek, innovációk és kihívások a múzeumandragógiában – Komparatív kutatás Baranya vármegyében és Görlitz körzetben. *Tudásmenedzsment*, 26(1), 46-65. DOI: 10.15170/TM.2025.26.1.5
- Koltai, Zs., Reisz, T., & Kocsis, M. (2021). *Múzeumpedagógiai mintaprojektek Eredményességvizsgálat és együttműködés a Felsőoktatással. Múzeumi iránytű 31.2.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ.
- Major, E. A. (2024. december 12.). *Múzeumok és egyetemek: együtt a tudásért – jó gyakorlatok Pécsről.* Janus Pannonius Múzeum. <https://www.jpm.hu/blog/2024-12-12-muzeumok-es-egyetemek-egyutt-a-tudasert-jo-gyakorlatok-pecsrol>
- Nagy, M. (2021). Hogyan látják a múzeumok a felsőoktatással való kapcsolatot és a továbbfejlesztés lehetőségeit? *Tudásmenedzsment* 22 (2. különszám), 11-46. DOI: 10.15170/TM.2021.22.K2.1
- Pécsi Tudományegyetem (n.d.). *Felvételi információk.* <https://pte.hu/hu/felveteli/felveteli-informaciok>
Letöltés dátuma: 2025. december 18.
- Schultz, É., & Szalók, C. (2022). A múzeum, mint vonzerő az egyetemi korosztály szemszögéből. *Marketing & Menedzsment*, 56(1), 43–53. DOI: 10.15170/MM.2021.56.01.04
- Sulyok, J., Madarász, E., & Lőrincz, K. (2024). Házhoz megy a kultúra: A kultúrafogyasztás területi aspektusai a magyar lakosság körében. *Turizmus Bulletin*, 24(4), 12–24. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2024v24n4.2>

Hegedűs Anita – Koltai Zsuzsa – Nagy Magdolna

**MÚZEUMLÁTOGATÁSI SZOKÁSOK ÉS TAPASZTALATOK AZ
ÓVODAPEDAGÓGUS, TANÍTÓ ÉS KÖZÖSSÉGSZERVEZÉS ALAPSZAKOS
HALLGATÓK KÖRÉBEN**

Absztrakt

A tanulmány a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, valamint a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Múzeumandragógiai Tagozata együttműködésében 2024 novembere és 2025 februárja között megvalósult országos kvantitatív kutatás részeredményeit mutatja be. A rétegzett mintavételre épülő online kérdőíves vizsgálat 11 magyarországi felsőoktatási intézmény 14 karán, közösségszervezés, óvodapedagógia és tanító alapszakos hallgatók körében tárta fel a múzeumlátogatási szokásokat, preferenciákat, valamint a múzeumi tanulás felsőoktatási gyakorlatba való beágyazottságát. A tanulmány arra fókuszál, hogy a három képzési terület hallgatói között milyen különbségek azonosíthatók a múzeumlátogatási szokások és motivációk, valamint a digitális múzeumi tartalmak használata tekintetében. Az eredmények szerint a válaszadó hallgatók múzeumlátogatási preferenciáit az élményalapú tanulási formák iránti nyitottság jellemzi, ugyanakkor a három képzési terület között eltérő mintázatok figyelhetők meg. A hallgatói bevonódás erősítése érdekében indokolt a múzeumok és a felsőoktatási intézmények közötti együttműködések fejlesztése, a múzeumi kínálattal kapcsolatos információk hatékonyabb eljuttatása a hallgatókhoz, valamint a hallgatói igényekre reflektáló, részvételre ösztönző múzeumi programok kialakítása mind a szabadidős múzeumlátogatások, mind a felsőoktatási gyakorlatba integrált múzeumi tanulás tekintetében. Különösen fontos a pedagógus- és közösségszervezés képzésekben részt vevő hallgatók múzeumi tanúlással kapcsolatos módszertani felkészítése annak érdekében, hogy későbbi szakmai tevékenységük során képesek legyenek felkelteni a múzeumok iránti érdeklődést, valamint ezeket az intézményeket tanulási színtérként bevonni munkájukba.

Kulcsszavak: felsőoktatás- múzeum együttműködés; múzeumlátogatási szokások; múzeumi tanulás

Bevezetés

Magyarországon a múzeumpedagógiai kutatásoknak komoly hagyománya van, ugyanakkor az egyetemisták körében végzett átfogó vizsgálatok eddig kevésbé terjedtek el. Noha egyes vidéki egyetemek tekintetében készültek korábban felmérések (pl. Pécsi Tudományegyetem: Reisz, 2019; Szegedi Tudományegyetem: Hegedűs, 2016; Hegedűs, 2024), országos lefedettségű vizsgálatra mindeddig nem került sor. Ezen hiányosság felszámolását tűzte ki célul a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ és a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Múzeumandragógiai Tagozatának együttműködésében lebonyolított, „A felsőoktatásban

tanuló hallgatók múzeumokkal kapcsolatos igényeinek és tapasztalatainak feltárása” című, a 2024-2025-ös tanév őszi szemeszterében óvodapedagógus, tanító és közösségsszervezés alapszakos hallgatók körében, rétegzett mintavételre épített országos kérdőíves kutatás.

A 2024 novembere és 2025 februárja között elérhető online kérdőívet 453 fő töltötte ki 11 felsőoktatási intézmény összesen 14 karáról. (A kutatásba bevont felsőoktatási intézményeket lásd az 1. sz. mellékletben.) A kitöltők többsége a Pécsi Tudományegyetemen (170 fő) és a Szegedi Tudományegyetemen (97 fő) folytatja tanulmányait. A kitöltők 42,4%-a közösségsszervezés alapszakon tanul, 41,9%-a óvodapedagógus, 15,7%-a pedig tanítóképzésben vesz részt. A kérdőívet nappali (66,6%) és levelező (33,4%) tanulmányi rendben tanulók töltötték ki, akik közül legtöbben első (36,9%) és második (37,2%) évfolyamra jártak, a harmadévesek aránya 23,7% volt, míg a kizárólag a tanítóképzésben releváns negyedéves hallgatók aránya 2,2%. A válaszadó hallgatók körében a nők felülreprezentáltak (91,8%), ami hasonlóságot mutat a pedagógusképzésben tanulók nemi arányával (5% férfi, 95% nő) (Felsőoktatási Információs Rendszer, n.d.).

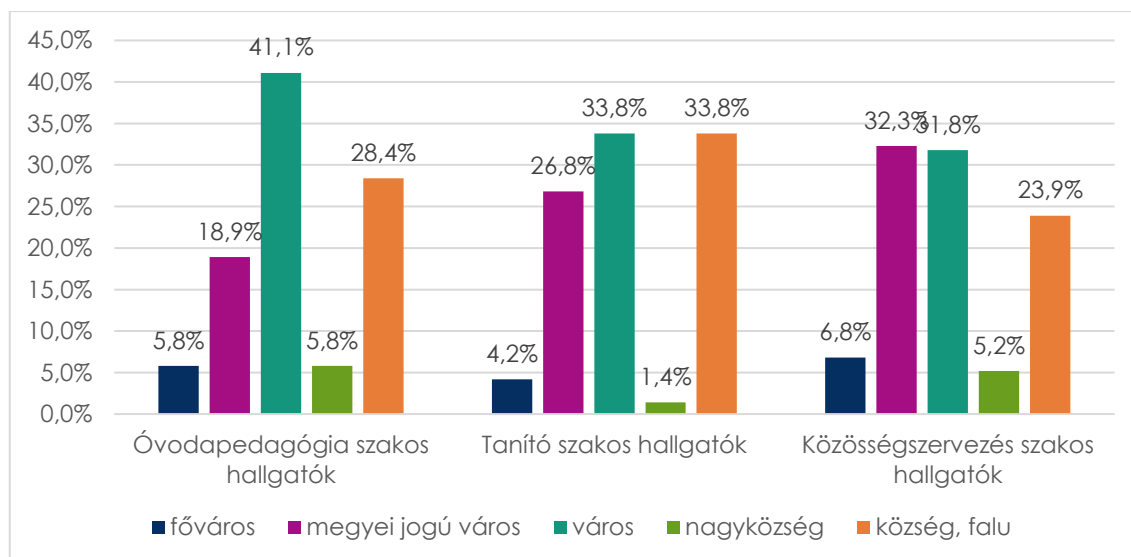
„A felsőoktatásban tanuló hallgatók múzeumokkal kapcsolatos igényeinek és tapasztalatainak feltárása” című kutatás online kérdőíve öt nagy tematikus egységbe rendezve, 56 kérdést tartalmazott. A kérdőív a demográfiai adatokat követően az egyéni múzeumhasználat olyan jellemzőit vizsgálta, mint a múzeumlátogatási gyakoriság, motivációk és preferenciák, a múzeumlátogatást akadályozó tényezők, az online múzeumi tudásközvetítéssel kapcsolatos preferenciák és felhasználói szokások, valamint a szabadidőeltöltés jellemzői. A kérdőív harmadik tematikus egysége feltárta, hogy a hallgatók tanulmányaiban, illetve a felsőoktatási intézmények által szervezett szabadidős programokban miként és mennyiben kap szerepet a múzeumi tanulás, illetve az egyetemek és muzeális intézmények közötti együttműködés. A kérdőív negyedik tematikus egysége a hallgatók múzeumokkal kapcsolatos attitűdjeinek, a múzeumok hallgatói megítélésének, valamint a múzeumi kommunikáció hallgatói visszajelzések alapján azonosítható jellemzőinek vizsgálatára irányult. A kérdőív ötödik tematikus egysége a hallgatók múzeumokkal, illetve múzeumi programokkal kapcsolatos igényeire vonatkozó kérdéseket tartalmazott. Az átfogó vizsgálat eredményei közül jelen tanulmány kizárólag a hallgatók múzeumlátogatási szokásaira és preferenciáira fókuszál és szakok szerinti bontásban elemzi a kutatásban részt vett hallgatók által adott válaszokat.

A kutatásban részt vett hallgatók demográfiai adatai szakok szerint

A válaszadó hallgatói populációra jellemző, hogy állandó lakhelyük elsősorban község vagy vidéki város. A fővárosi állandó lakhellyel rendelkezők aránya egyaránt elenyésző a kutatásba bevont óvodapedagógus (5,8%), tanító (4,2%) és közösségsszervezés alapszakos hallgatók (6,8%) körében. Az óvodapedagógia és a tanító szakon tanulók nagyobb arányban jelölték meg állandó lakhelyként községet vagy nagyközséget (összesítve 34,2% és 35,2%), mint a közösségsszervezés szakos hallgatók (29,1%). Míg a

kutatásban részt vett közösség-szervező hallgatók állandó lakhelye leginkább megyei jogú város (32,3%) és város (31,8%), addig az óvodapedagógus és a tanító szakos diákok állandó lakhelye legnagyobb arányban község/falu (28,4%- 33,8%) és város (41,1%- 33,8%). (Lásd 1. sz. ábra)

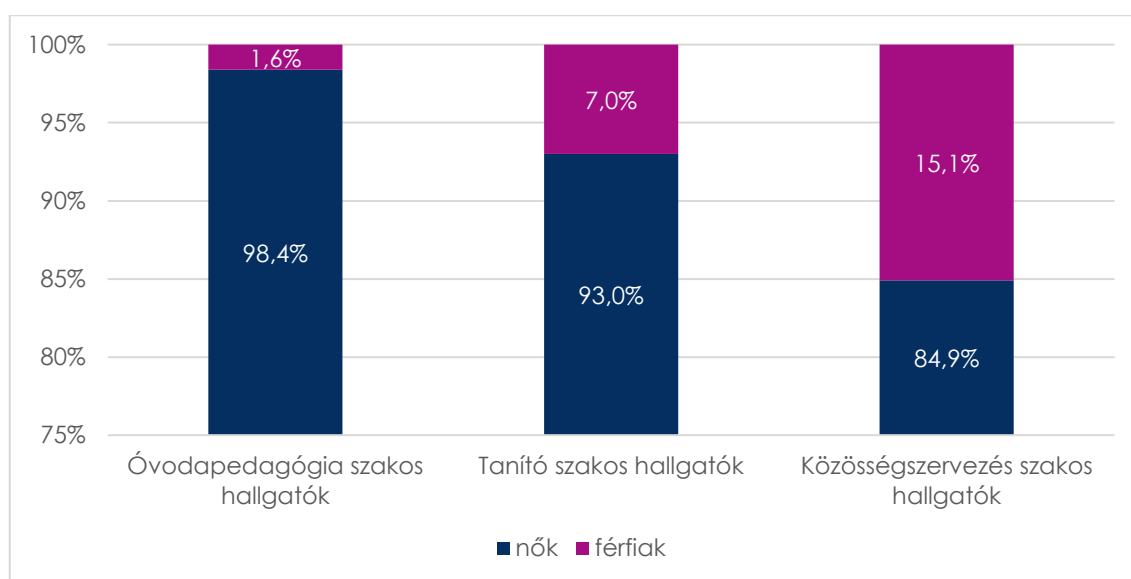
1. sz. ábra: A kutatásban részt vett hallgatók állandó lakhelye szakok szerinti bontásban (N=453)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Bár mindhárom vizsgált szakon a válaszadók között kifejezetten domináns a nők aránya, szakok szerinti bontás alapján kitűnik, hogy a kutatásban részt vett közösség-szervezés szakos hallgatók között magasabb a férfiak aránya (15,1%), mint az óvodapedagógus (1,6%) vagy a tanító szakos (7%) hallgatók körében. (Lásd 2. sz. ábra)

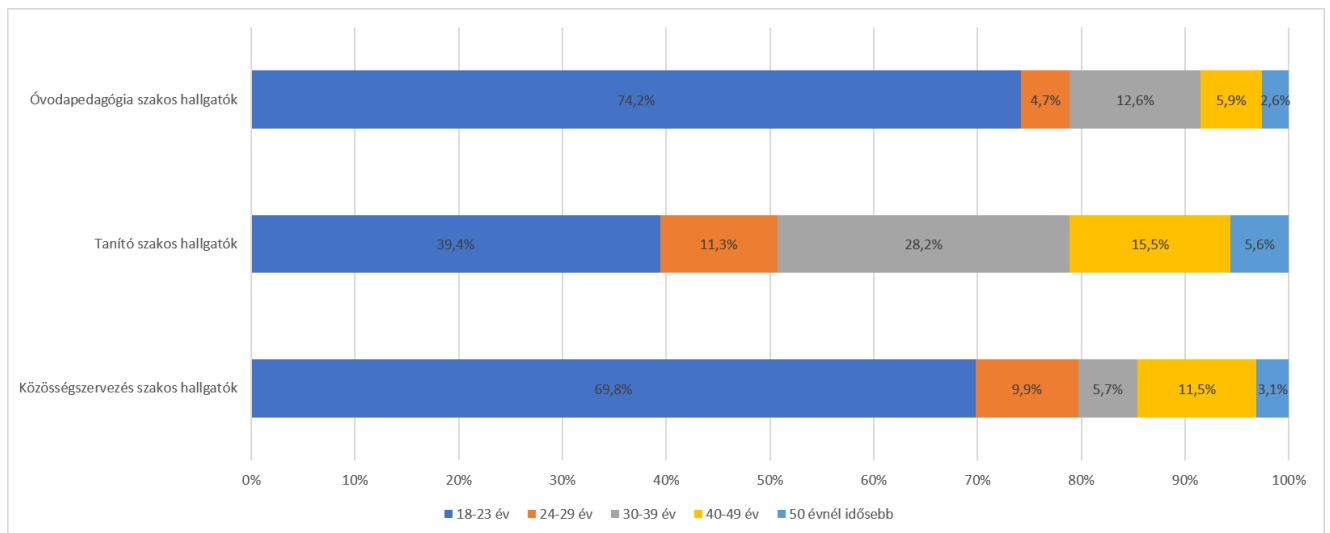
2. sz. ábra: A kutatásban részt vett hallgatók nemi megoszlása szakok szerinti bontásban (N=453)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Életkor szempontjából vizsgálva az egyes szakokon jelentős eltérést találunk a kérdőíves kutatásba bekapcsolódó hallgatók között. Míg az óvodapedagógia és a közösség szervezés szakokon kiemelkedően magas a 18-23 év közötti kitöltők aránya (74,2% és 69,8%), addig a tanító szakos válaszadóknak csupán 39,4%-a tartozik ebbe az életkori csoportba. A tanító szakos hallgatók között ugyanakkor sokkal nagyobb arányban voltak 30 éven felüli kitöltők (összesítve 49,3%), mint az óvodapedagógus és közösség szervezés szakos hallgatóknál (összesítve 21,1% és 20,3%). A tanító szakos hallgatók körében különösen szembeötlő a 30-39 év közötti korosztály meghatározó aránya (28,2%) a másik két vizsgált szakhoz képest, hiszen ez az életkori csoport az óvodapedagógus hallgatók között csupán 12,6%-kal, a közösség szervezés szakos hallgatók között pedig mindössze 5,7%-kal képviseltette magát. (Lásd 3. sz. ábra)

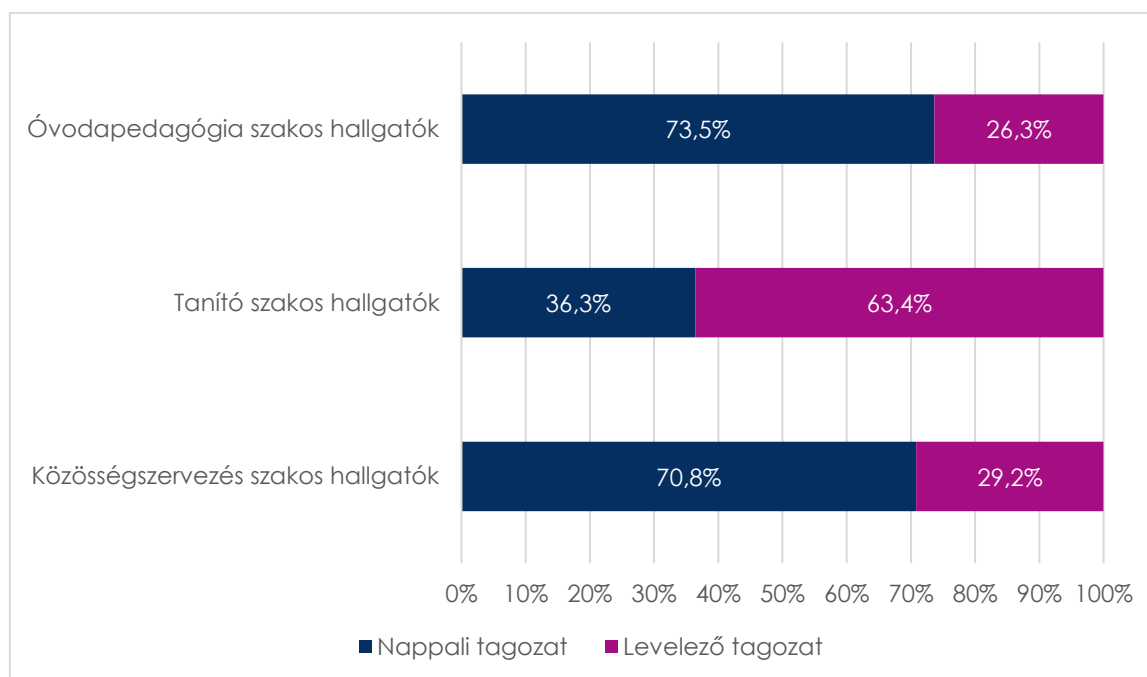
3. sz. ábra: A válaszadó hallgatók életkori megoszlása szakok szerinti bontásban (N=453)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Az életkori megoszlás szempontjából tapasztalható különbség összekapcsolható azzal, hogy a levelező tagozatosok aránya jóval magasabb a kérdőívet kitöltő tanító szakosok körében (63,4%), mint az óvodapedagógus (26,3%) és a közösség szervezés szakos hallgatók (29,2%) között. (Lásd 4. sz. ábra).

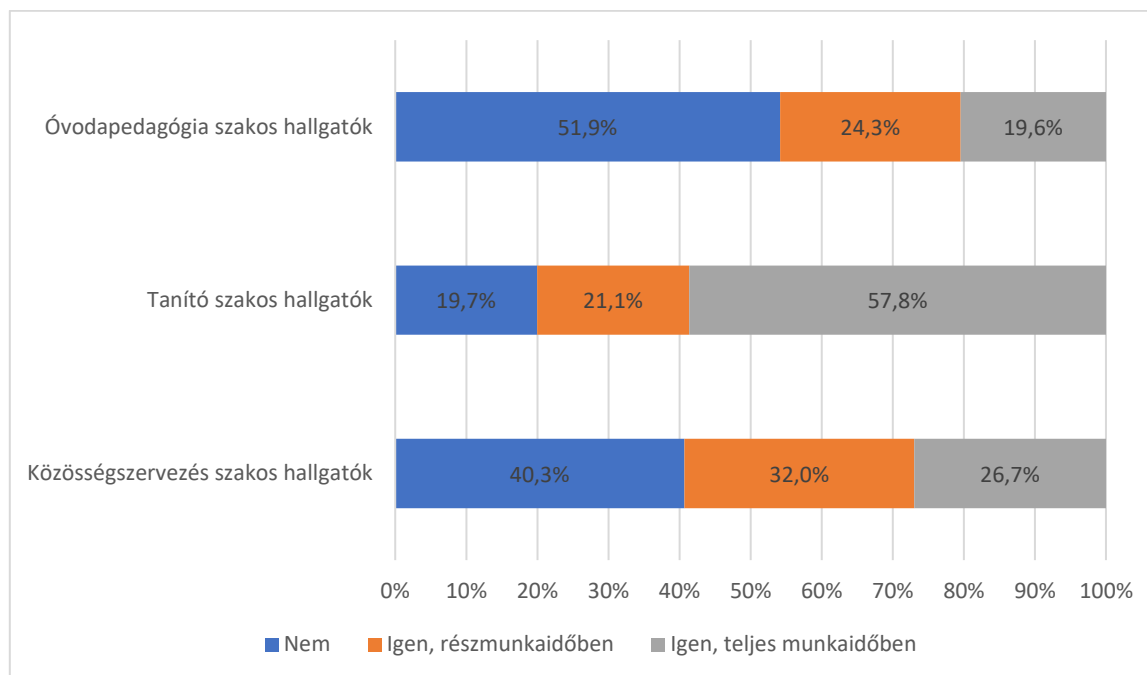
4. sz. ábra: A kutatásban részt vett hallgatók megoszlása szakok és tagozat szerint (N=453)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Az életkor és tagozat szerinti megoszlás mellett érdemes megvizsgálni az egyes szakokon a válaszadó hallgatók munkavégzési aktivitását is. Nem meglepő a fentiek alapján, hogy a tanító szakos hallgatók körében nyilatkozták azt a válaszadók legnagyobb arányban (57,8%), hogy tanulmányaik mellett teljes munkaidőben dolgoznak. (Ez az arány az óvodapedagógus hallgatók körében mindössze 19,6%, a közösség szervezés szakos hallgatóknál pedig 26,7% volt). A kérdőívet kitöltők körében a tanulmányaik mellett nem dolgozók aránya az óvodapedagógus hallgatók között volt a legmagasabb (51,9%), a közösség szervezés szakos hallgatóknál ez 40,3%, a tanító szakos diákoknál pedig 19,7% volt. (Lásd 5. sz. ábra).

5. sz. ábra: A tanulmányok melletti munkavégzési aktivitás megoszlása a kutatásba bevont hallgatók körében szakok szerinti bontásban (N=451)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Szintén az életkor és tagozat szerinti megoszlásban az egyes szakok között tapasztalható eltéréssel van az összefüggésben, hogy a kérdőívet kitöltő tanító szakos hallgatók körében jóval magasabb a gyermekkel rendelkezők aránya (47,9%), mint akár az óvodapedagógus (19,1%), akár a közösségszervezés szakos (15,1%) hallgatók között.

Az egyes hallgatói csoportokra jellemző demográfiai jellemzőket érdemes szem előtt tartani a múzeumlátogatási gyakoriságra és motivációkra vonatkozó kutatási adatok értékelése során.

Múzeumlátogatási gyakoriság a közösségszervezés, óvodapedagógus és tanító szakos hallgatók körében

Az eredmények bemutatása során az óvodapedagógus, a tanító és a közösségszervezés szakos hallgatók adatai elkülönítve kerülnek elemzésre annak érdekében, hogy feltárhatók legyenek a különböző képzések hallgatói között megjelenő hasonlóságok és eltérések.

A múzeumlátogatási aktivitás kapcsán a következő gyakorisági kategóriákból választhattak a kitöltők: évente 12 alkalomnál gyakrabban, évente 7-12 alkalommal, évente 3-6 alkalommal, évente kétszer, évente egyszer, 2-5 évente, kevesebb, mint 5 évente egyszer, soha.

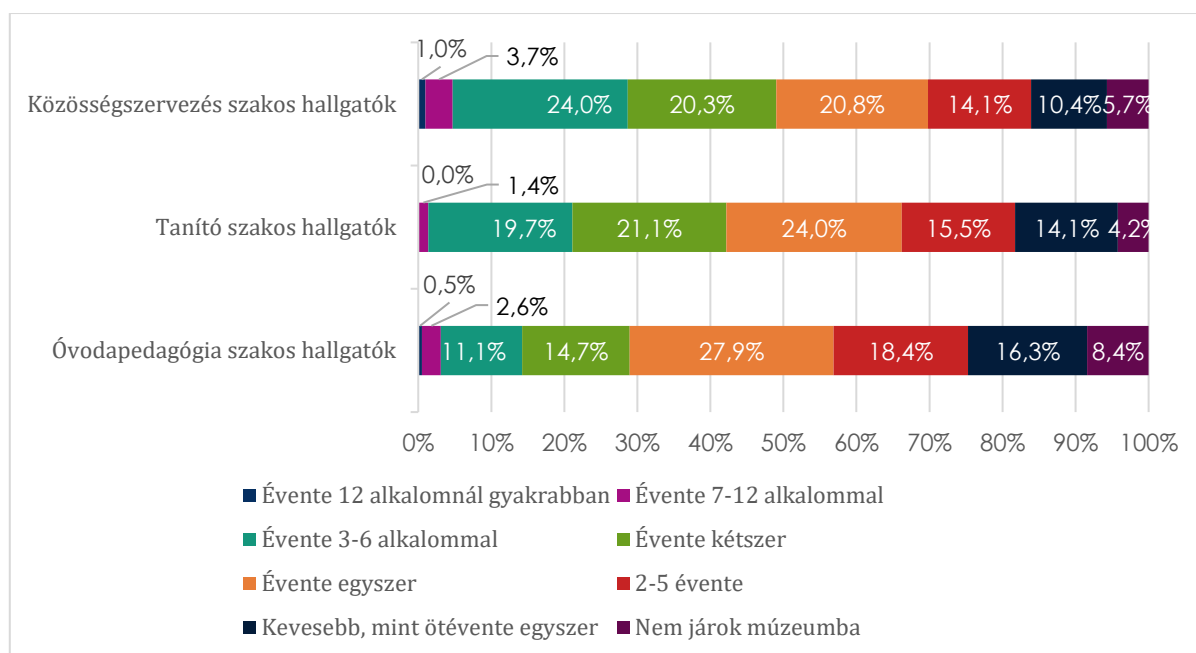
A kérdőívet kitöltő közösségszervezés szakos hallgatók 24%-a évente 3-6 alkalommal, 20,3%-a évente kétszer, 20,8%-a pedig évente egyszer jár múzeumba. Egynegyedük (24,5%) ritkábban, mint évente egyszer, míg 5,7%-uk soha nem látogatja ezeket az intézményeket.

A kutatásba bevont, tanító alapszakon tanulók 24%-a évente egyszer, 21,1%-uk évente kétszer, 19,7%-uk pedig évente 3-6 alkalommal jut el múzeumba. A kérdőívet kitöltő tanító szakos hallgatók 29,6%-a ritkábban, mint évente, 4,2%-uk pedig egyáltalán nem keresi fel a muzeális intézményeket.

A kérdőívre válaszoló óvodapedagógus hallgatók többsége évente egy alkalommal jut el múzeumba (27,9%). A közösség-szervezés és tanító szakos hallgatókkal összevetve, az óvodapedagógus hallgatók között alacsonyabb azoknak az aránya, akik évente 3-6 alkalommal (11,1%) vagy évente kétszer (14,7%) látogatnak el múzeumba. Kiemelendő továbbá, hogy a válaszadó óvodapedagógus hallgatók több, mint egyharmada ritkábban, mint évente jár múzeumba, 8,4%-uk pedig egyáltalán nem látogatja ezeket az intézményeket.

A kutatásban részt vett hallgatók körében tehát a közösség-szervezés alapszakosok a leggyakoribb múzeumlátogatók, legkevésbé pedig az óvodapedagógusok jutnak el múzeumokba. (Lásd 6. sz. ábra).

6. sz. ábra: Múzeumlátogatási gyakoriság a kutatásban részt vett hallgatók körében szakok szerinti bontásban (N=453)

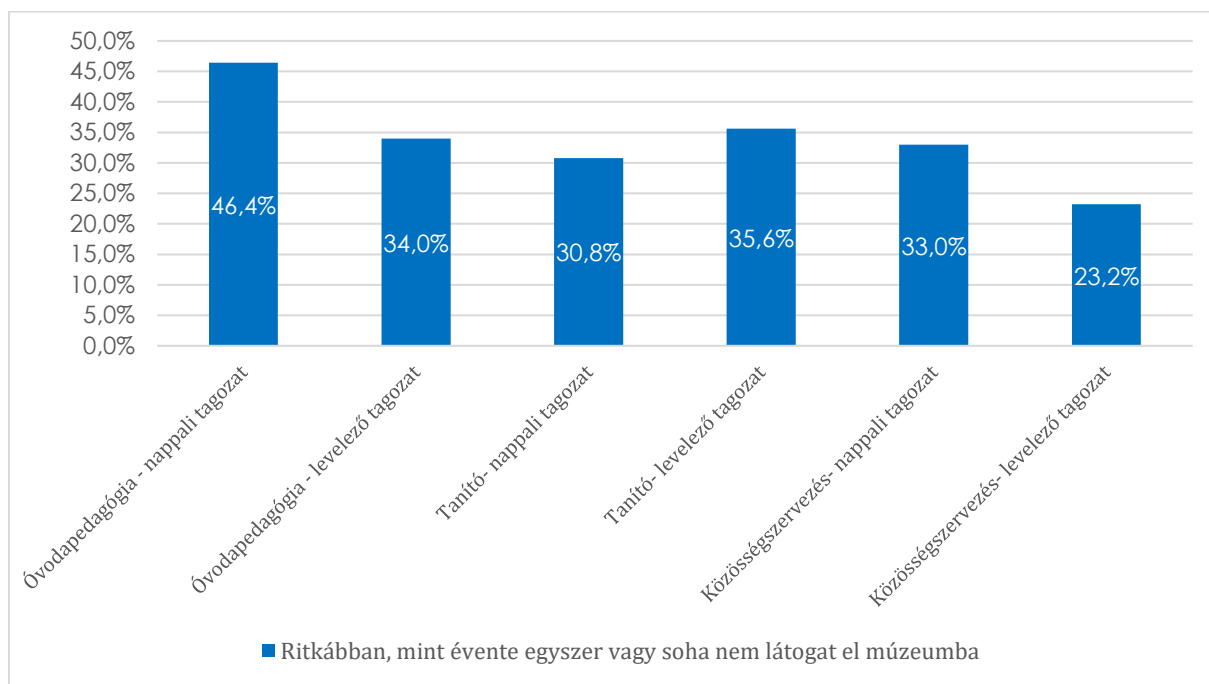
Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Az eredmények összesítése alapján megállapítható, hogy a kutatásban részt vett közösség-szervezés szakos hallgatók közel egyharmada (30,2%) a tanító szakosok több, mint egyharmada (33,8%), az óvodapedagógia szakos hallgatóknak pedig mintegy 43,1%-a nagyon ritkán (ritkábban, mint évente egyszer) vagy egy egyáltalán nem jut el múzeumba. Tekintettel arra, hogy mindhárom professzió esetében a múzeumok meghatározó szerepet tölthetnek be a módszertani repertoár bővítésében, valamint a szakmai tájékozottság és az általános műveltség folyamatos gazdagításában, a kutatás eredményei egyértelműen alátámasztják a múzeumok és a vizsgált képzeteket kínáló

felsőoktatási intézmények közötti együttműködések további erősítésének szükségességét.

A kutatásban részt vett óvodapedagógia szakos hallgatók körében különösen a nappali tagozatos hallgatókra jellemző, hogy nagyon ritkán vagy egyáltalán nem jutnak el múzeumba (46,4%), a levelező tagozatos hallgatók körében ez az arány valamivel alacsonyabb volt (34%). A tanító szakos hallgatók esetében kisebb különbség figyelhető meg tagozat alapján a múzeumba soha nem járó vagy csak nagy ritkán járó hallgatók arányában (nappali tagozaton: 30,8%, levelező tagozaton: 35,6%). A közösség-szervezés szakos hallgatók esetében – hasonlóan az óvodapedagógus hallgatókhoz – szintén jelentős a különbség a levelező és nappali tagozatos hallgatók múzeumoktól való távolmaradásában. Míg a levelező tagozatos hallgatók 23,2%-a, addig a nappali tagozatos hallgatók 33%-a tekinthető a múzeumoktól teljes mértékben vagy jelentős mértékben távolmaradónak. (Lásd 7. sz. ábra)

7. sz. ábra: A múzeumokat nagyon ritkán vagy soha nem látogató válaszadók megoszlása szak és tagozat szerinti bontásban

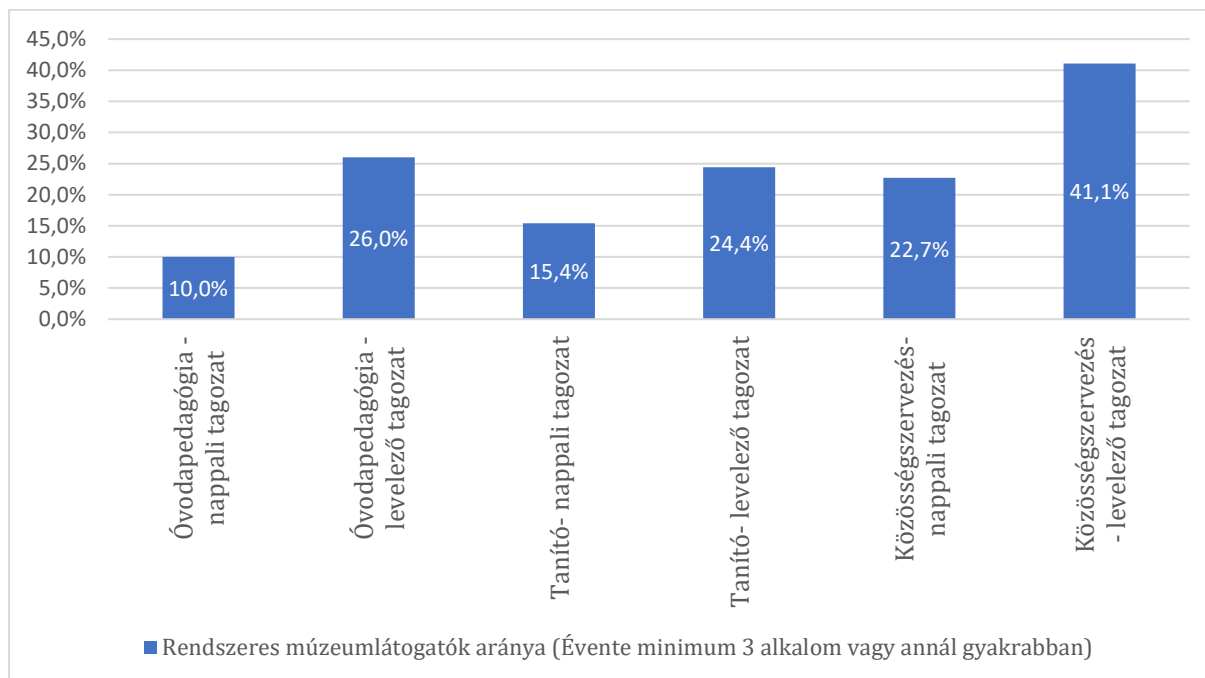

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Még inkább szembevetendő a szak és tagozat szerinti különbség akkor, ha a rendszeres múzeumlátogató hallgatók arányát összesítjük. Jelen tanulmányban rendszeres múzeumlátogató alatt értjük az évente legalább 3-6 alkalommal vagy annál gyakrabban múzeumba látogató válaszadókat. Míg a kutatásban részt vett közösség-szervezés szakos, levelező tagozatos hallgatók 41,1%-a tekinthető a fenti meghatározás alapján rendszeres múzeumlátogatónak, addig ugyanezen szak nappali tagozatos hallgatói között ez az arány csupán 22,7%. A tanító szakos válaszadók esetében a nappali tagozatosok 15,4%-a, míg a levelező tagozatosok 24,4%-a látogat rendszeresen múzeumokat. A kérdőívre válaszoló hallgatók körében az óvodapedagógus szakon tanulók között találjuk a legkevesebb

rendszeres múzeumlátogatót, a nappali tagozatos diákok mindössze 10%-a, a levelező tagozatosok 26%-a sorolható ebbe a kategóriába. (Lásd 8. sz. ábra)

8. sz. ábra: A rendszeres múzeumlátogatók arányának megoszlása a válaszadók körében szak és tagozat szerinti bontásban

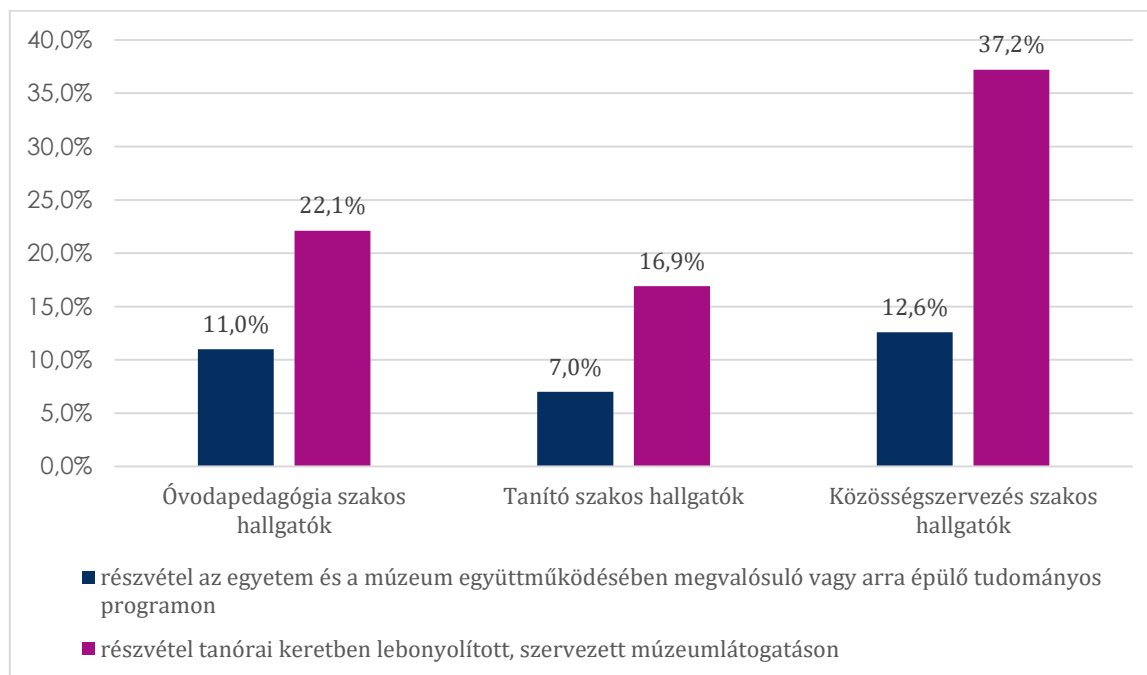

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

A múzeumlátogatási gyakoriság vizsgálata kapcsán érdemes kitérni arra is, hogy a múzeumok és egyetemek közötti együttműködésnek, illetve maguknak a felsőoktatási intézményeknek milyen szerepük van a hallgatók múzeumi kiállításokhoz és programokhoz való hozzáféréseben.

Az óvodapedagógus hallgatók 8,6%-a, a tanító szakosok 7%-a, a közösség szervezés szakosok 12,6%-a már bekapcsolódott az egyetem és a múzeum együttműködésében megvalósuló vagy arra épülő tudományos programba. Jelenlegi tanulmányaik során a közösség szervezés szakos diákok 37,2%-a, az óvodapedagógus hallgatók 22,1%-a, a tanító szakosok 16,9%-a vett már részt tanórai keretben lebonyolított, szervezett múzeumlátogatáson. (Lásd 9. sz. ábra)

9. sz. ábra: Hallgatói részvétel a felsőoktatási intézmény és múzeum együttműködésében megvalósuló programon, valamint a tanórai keretben megszervezett múzeumlátogatáson szakok szerinti bontásban (N=453)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Tagozatok szerint vizsgálva ugyanakkor kitűnik, hogy óvodapedagógia szakon a felsőoktatási intézmények jóval aktívabb módon vonják be a nappali tagozatos hallgatókat a múzeumi programokba és integrálják képzésükbe a múzeumokat, mint a levelező tagozatos csoportok esetében. Míg a nappali tagozatos óvodapedagógus hallgatók 11%-a számolt be arról, hogy részt vett már az egyetem és a múzeum együttműködésében megvalósuló vagy arra épülő tudományos programon, a levelezős hallgatók esetében ez csupán 2%. Még jelentősebb a különbség, amennyiben a tanórai keretben lebonyolított, szervezett múzeumlátogatáson való részvételt vizsgáljuk tagozatok szerint, hiszen míg a nappali tagozatos óvodapedagógusok körében ez az arány 30%, ugyanezen szak levelezős hallgatói közül senki sem vett még részt ilyen programon a válaszadók közül.

Míg az egyetem és a múzeum együttműködésében megvalósuló vagy arra épülő tudományos programon való részvétel kapcsán a kutatás nem tárt fel jelentős mértékű különbséget tagozat alapján a tanító szakos hallgatók körében (a nappali tagozatos hallgatók 7,7%-a, a levelező tagozatosok 6,6%-a számolt be arról, hogy részt vett már ilyen programon), a tanórai keretben lebonyolított, szervezett múzeumlátogatáson való részvétel tekintetében jelentős különbség mutatkozik. A nappali tagozatos tanító szakos hallgatók 26,9%-a, a levelező tagozatosok 11,1%-a vett rész jelenlegi tanulmányai során tanórai keretben lebonyolított múzeumlátogatáson.

A közösségszervezés szakon a nappali és levelező tagozatos hallgatók szintén közel hasonló mértékben vettek már részt az egyetem és a múzeum együttműködésében megvalósuló vagy arra épülő tudományos programokban (a nappali tagozatos diákok

13%-a, a levelezős diákok 8,9%-a számolt be erről). Kiemelendő, hogy míg az óvodapedagógus és tanító szakos hallgatók esetében jelentős különbséget tárt fel a kutatás a tanórai keretben megvalósult múzeumlátogatás tekintetében a nappali és a levelező tagozaton, a közösségsszervező hallgatók válaszaiban nem mutatkozott meghatározó eltérés. (A nappali tagozatos közösségsszervezés szakos hallgatók 39,3%-a, a levelező tagozatosok 32,1%-a vett már részt ilyen programon.)

Mivel a kutatás eltérő mintázatokat tárt fel a múzeumlátogatási gyakoriság kapcsán az egyes szakok és azon belül a tagozatok között – különösen a levelező tagozatos közösségsszervezés szakos hallgatók és a nappali tagozatos óvodapedagógus diákok között – így érdemes közelebbről is megvizsgálni, hogy az egyetemek által nyújtott lehetőségek szerepet játszanak-e a múzeumlátogatási gyakoriság alakulásában. A keresztátlás vizsgálatokból kiderül, hogy a rendszeres múzeumlátogató, közösségsszervezés szakos, levelező tagozatos hallgatóknál nem a felsőoktatási intézmény által nyújtott lehetőségek növelik a múzeumlátogatási gyakoriságot. Erre a szűk metszetre (N=23) szűrve kiderül, hogy a leggyakoribb múzeumlátogató csoportból a válaszadók csupán 13%-a kapcsolódott be eddig az egyetem és a múzeum együttműködésében megvalósuló vagy arra épülő tudományos programba és 26%-uk vett már részt jelenlegi felsőfokú tanulmányai során tanórai keretben lebonyolított, szervezett múzeumlátogatáson. Ez az arány lényegesen alacsonyabb annál, mint ami az adott szak teljes hallgatói mintájára (37,2%; lásd a 8. sz. ábrát) vonatkozóan, illetve a szak levelező tagozata tekintetében (32,1%) volt megfigyelhető. Érdemes megvizsgálni ugyanezen változókat a nappali tagozatos óvodapedagógus hallgatók azon körében, akik nagyon ritkán vagy egyáltalán nem járnak múzeumokba (N=65). A keresztátlás vizsgálatok feltárták, hogy ebből a hallgatói csoportból 13,1% kapcsolódott már be az egyetem és a múzeum együttműködésében megvalósuló vagy arra épülő tudományos programba és 29,2%-uk vett már részt jelenlegi felsőfokú tanulmányai során tanórai keretben lebonyolított, szervezett múzeumlátogatáson. Mindkét kategóriában tehát nagyobb arányban képviseltették magukat, mint a leggyakoribb múzeumlátogató, levelező tagozatos közösségsszervezés szakos hallgatók.

Motivációk és visszatartó tényezők a hallgatók múzeumlátogatásában

A múzeumlátogatás motivációit szintén vizsgálta a kutatás. Összesen 13 múzeumlátogatási motivációt kellett értékelniük a diákoknak egy 5 fokú Likert-skálán.

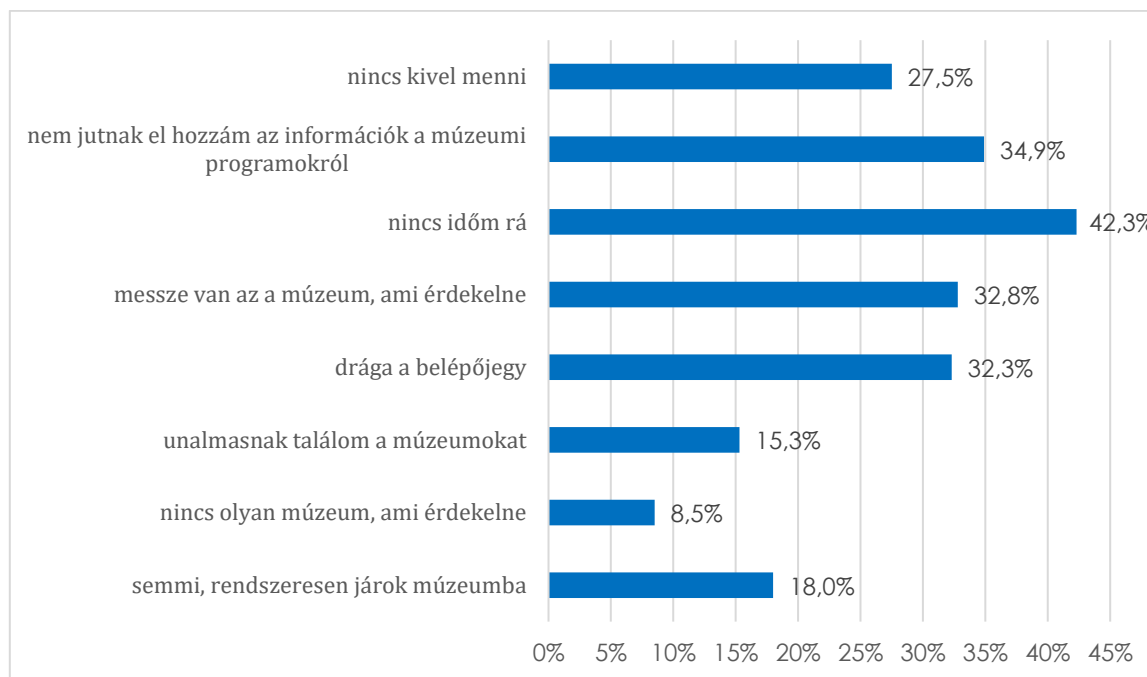
A felmérésbe bevont közösségsszervezés szakos hallgatók számára a kiállítások iránti érdeklődés, valamint a reklámok által kiváltott kíváncsiság a legmeghatározóbb motivációs faktor. Előkelő helyen szerepel a külföldi és belföldi utazások során megvalósuló múzeumlátogatás, a kikapcsolódás-feltöltődés vágya, valamint a barátokkal, családdal történő múzeumlátogatás. A legkevésbé fontos motivációs tényező a közösségsszervezés szakos válaszadók számára, hogy csak azért járnának múzeumba, hogy elmondhassák, voltak ott, illetve kutatási céllal sem látogatják ezeket az intézményeket.

A kérdőívet kitöltő tanító alapszakos hallgatókat a kíváncsiság és a külföldi múzeumlátogatás kevésbé motiválja, mint a közösség szervező diákokat, noha az ő körükben is vezető helyen szerepel ez a két motivációs tényező is. Ugyanakkor a kikapcsolódás, feltöltődés vágya erőteljesebben megjelenik náluk, mint a közösség szervezőknél. A legkevésbé jellemző motivációs elemek részükről is: a múzeumi látogatás emlegetése, a kutatási célú és kötelező órai látogatás, azonban a blockbustter-jellegű kiállítások még kevésbé motiválják őket, mint a közösség szervezőket.

Az óvodapedagógus hallgatók motivációs faktorai teljesen megegyeznek a tanító szakos diákoknál tapasztaltakkal: a kikapcsolódás, feltöltődés vágya náluk is erőteljesebben megjelenik, mint a közösség szervezőknél. A többi fő motivációs tényező hasonló, csakúgy, mint a legkevésbé motiváló tényezők, mint például az, hogy csak azért járnának múzeumba, hogy elmondhassák, voltak ott.

A kutatás vizsgálta a múzeumoktól történő távolmaradás okait is, amit a válaszadók leginkább külső tényezőkkel indokoltak. A válaszok szakok szerinti vizsgálata feltárta, hogy a közösség szervezés szakos hallgatók esetében az időhiány jelenti a legnagyobb gondot (42,3%), melyet az információk nem megfelelő áramlása (34,9%), a múzeumok távolsága (32,8%), a drága belépőjegy (32,3%) és a társak hiánya (27,5%) követ (lásd 10. sz. ábra). Bár a belső tényezők végeztek ennél a csoportnál az utolsó helyen, a múzeumokkal kapcsolatos negatív hallgatói attitűdök szórványos jelenlétére utal, hogy a kutatásban részt vett közösség szervezés szakos hallgatók 15,3%-a tartja unalmasnak a múzeumokat.

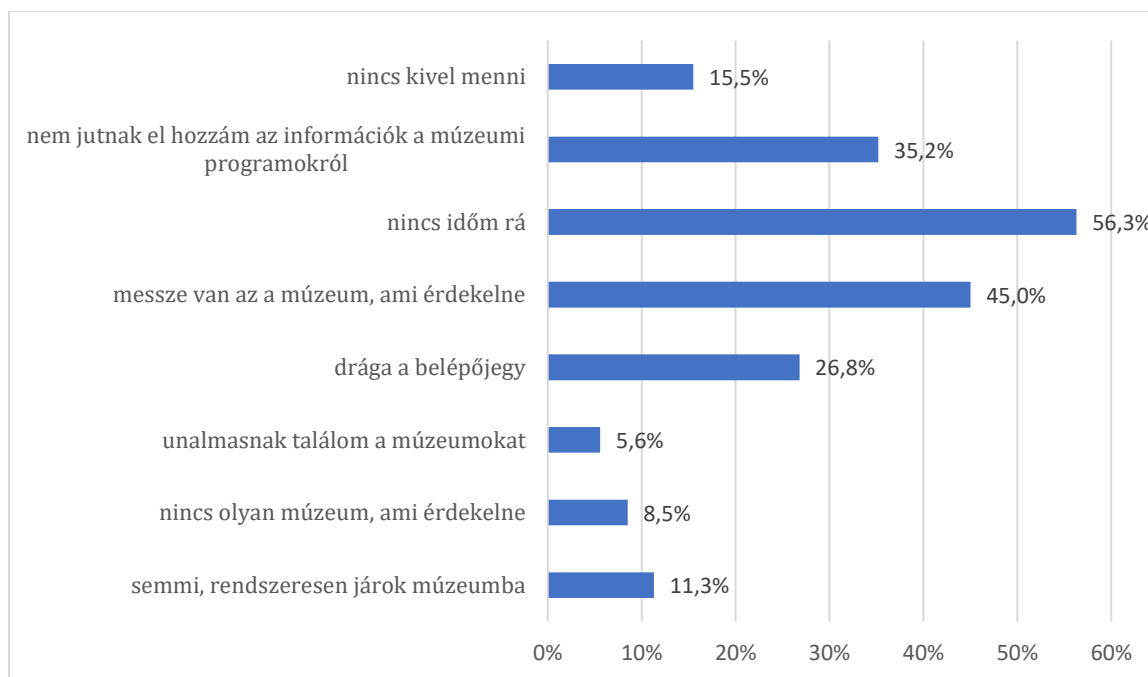
10. sz. ábra: A közösség szervezés szakos hallgatók múzeumi távolmaradásának okai (N=189)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

A tanító szakos diákok esetében kisebb különbségeket találunk a közösség szervezőkhöz képest (lásd 11. sz. ábra). A legnagyobb távoltartó erő náluk is az időhiány (56,3%), a múzeumok távolsága (45%) és az információáramlással kapcsolatos probléma (35,2%). A belépőjegy ára náluk is a negyedik legfontosabb hátráltató tényező, a lista végén pedig esetükben is a belső tényezőket találjuk.

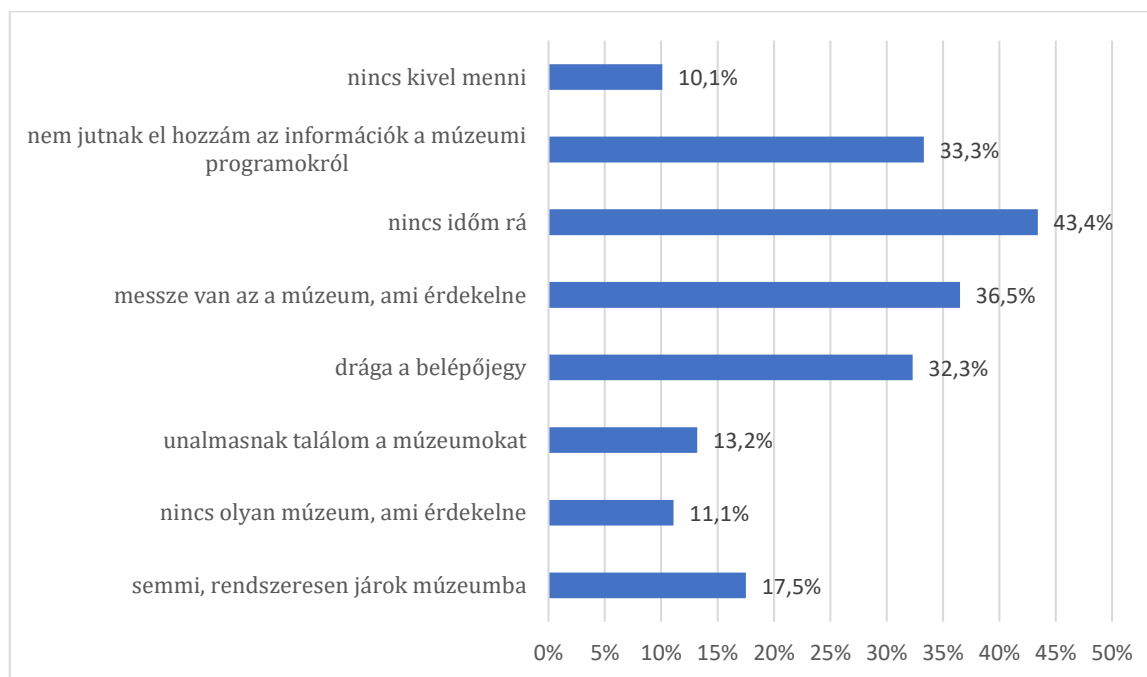
11. sz. ábra: A tanító szakos hallgatók múzeumi távolmaradásának okai (N=71)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Az óvodapedagógusok hallgatók a vezető okok között szintén kiemelten magas arányban jelölték meg az időhiányt (43,4%) visszatartó tényezőként. (Lásd 12. sz. ábra)

12. sz. ábra: Az óvodapedagógus hallgatók múzeumi távolmaradásának okai (N=189)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

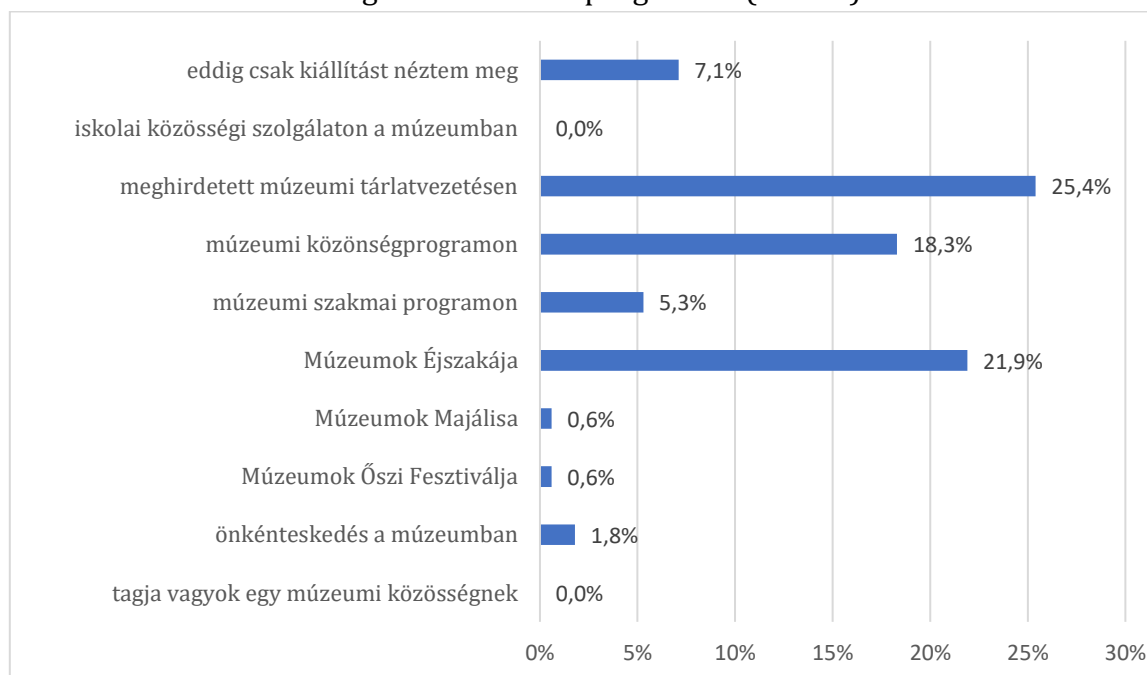
Kiemelendő továbbá, hogy a tanító szakos hallgatók magasabb arányban jelölték meg az időhiányt hátráltató tényezőként (56,3%), mint az óvodapedagógus (43,4%) és közösségszervezés (42,3%) szakos diákok. Figyelembe véve, hogy kérdőívet kitöltő tanító szakos hallgatók körében különösen magas volt a levelező tagozatos (63,4%- lásd a 4. sz. ábrát), illetve a teljes munkaidőben dolgozó (57,8%- lásd az 5. sz. ábrát) válaszadók aránya, az időhiányra vonatkozó magas említési arány nem meglepő.

Összességében tehát elmondható, hogy nincs komoly különbség a három képzési területen tanuló hallgatók múzeumtól való távolmaradásának indokai között: alapvetően külső okokat jelöltek meg legnagyobb problémaként. Ugyanakkor megemlítendő, hogy a közösségszervezés szakos válaszadók közül nyilatkoztak a legnagyobb arányban úgy, hogy unalmasnak tartják a múzeumokat, az óvodapedagógus diákok pedig a másik két szakhoz képest nagyobb arányban jelölték meg a távolmaradás okaként, hogy nincs olyan múzeum, ami érdekelné őket.

Múzeumlátogatási preferenciák

A közösségszervező képzésben tanulók esetében a tárlatvezetés (24,2%) és a Múzeumok Éjszakája (20,7%) bizonyult a legnépszerűbb múzeumi programnak (lásd 13. sz. ábra). Jellemző körökben a múzeumi közönségprogramok látogatása, ugyanakkor a Múzeumok Majálisa és Múzeumok Őszi fesztiválja nem népszerű múzeumi rendezvény körökben, illetve nem jellemző, hogy részt vennének múzeumi közösségben vagy önkénteskedésben.

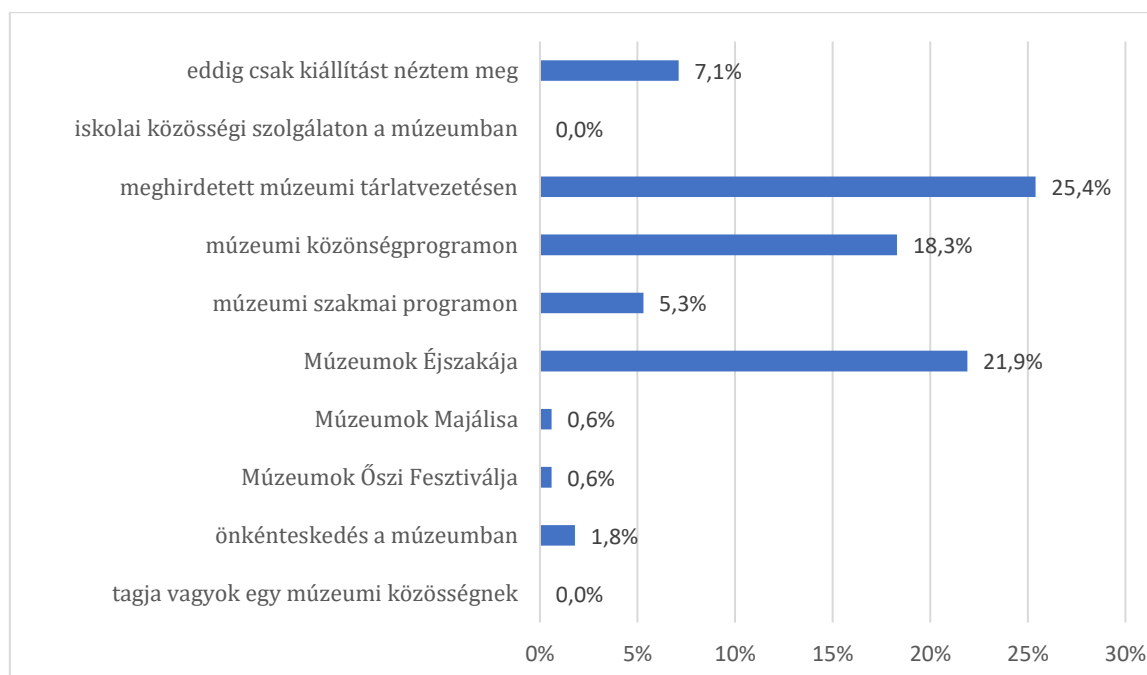
13. sz. ábra: A közösség-szervező hallgatók által látogatott múzeumi programok (N=192)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

A tanító szakosok körében ismételten a tárlatvezetés (25,4%), a Múzeumok Éjszakája (21,9%) és a múzeumi közönségprogram (18,3%) a legnépszerűbb rendezvények (lásd 14. sz. ábra). Múzeumi közösségnek egyikük sem volt tagja.

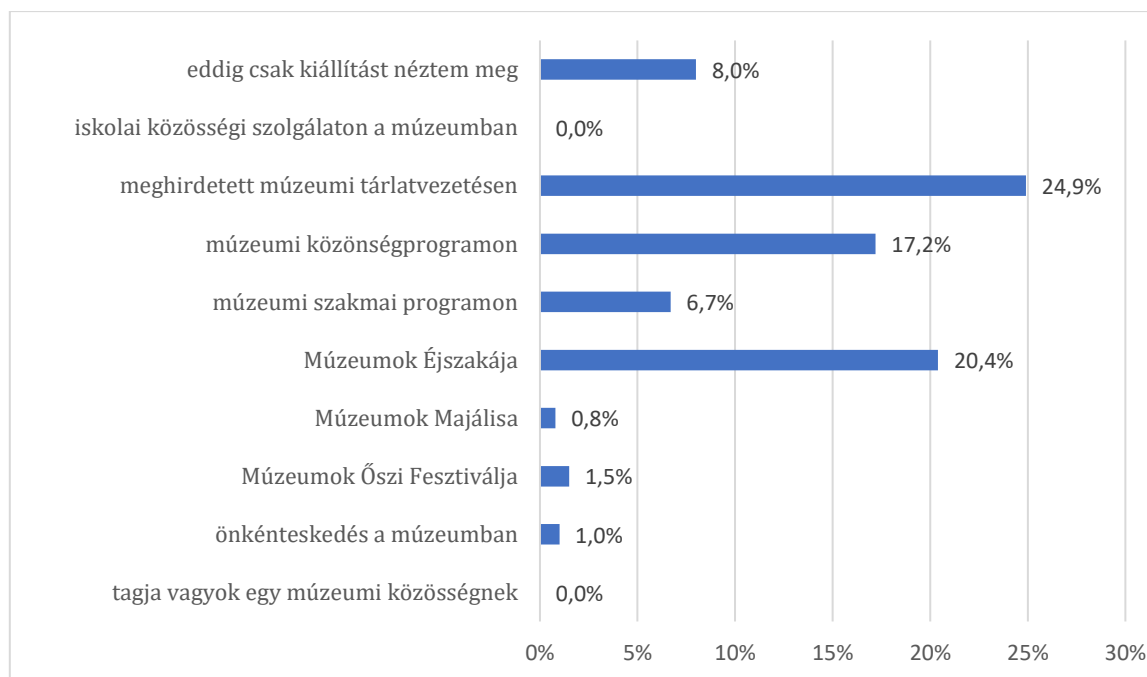
14. sz. ábra: A tanító szakos hallgatók által látogatott múzeumi programok (N=71)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Az óvodapedagógusok esetében is a tárlatvezetés a leggyakrabban látogatott program (24,9%), amit a Múzeumok Éjszakája (20,4%) és a múzeumi közönségprogramok (17,2%) követnek (lásd 15. sz. ábra). A tanítókhoz hasonlóan múzeumi közösségi tag egyikük sem volt.

15. sz. ábra: Az óvodapedagógus hallgatók által látogatott múzeumi programok (N=189)

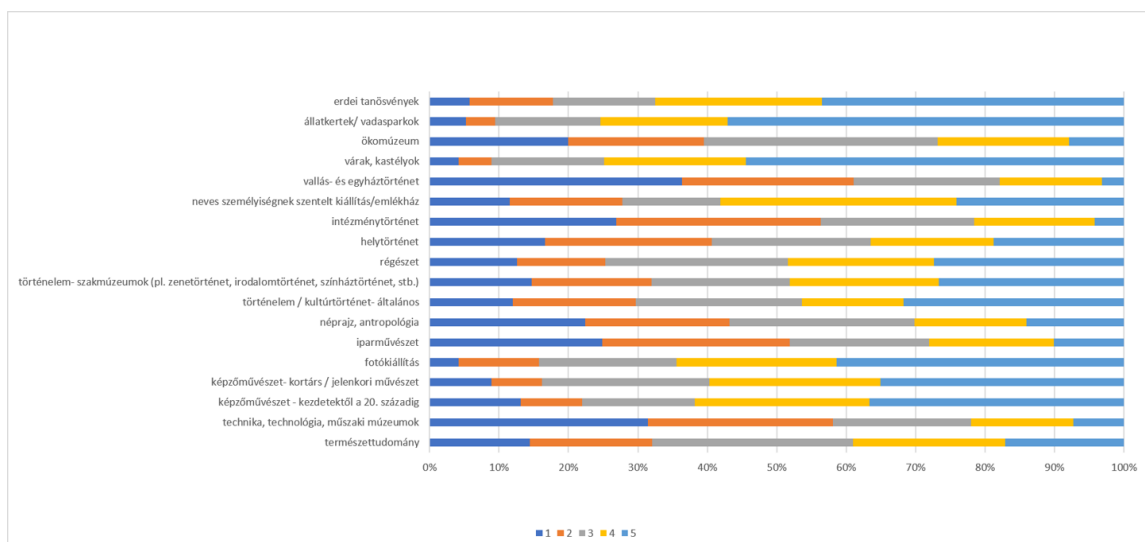

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

A kutatás továbbá feltárta, hogy milyen jellegű kiállítási témák és formák érdeklik leginkább a vizsgálatba bevont hallgatókat. A válaszadók összesen 18 lehetőséget értékelhettek egy 5 fokú Likert-skálán. A tartalmak elemzésekor a 4-es és 5-ös válaszlehetőségek eredményét összevonva közöljük.

A közösség szervezés szakos hallgatók esetében az állatkertek, vadasparkok kerültek az első helyre (75,4%), melyeket szorosan követnek a várak, kastélyok (74,9%), valamint az erdei tanösvények (67,6%) (lásd 16. sz. ábra). A klasszikusabb múzeumi témakörök közül elől végzett a fotókiállítás, a 20. századig tartó és kortárs képzőművészet, melyeket a neves személyiségekről készült tartalmak követnek. A kevésbé népszerű témák között a vallási, technikai, intézménytörténeti és iparművészeti tárlatokat találjuk.

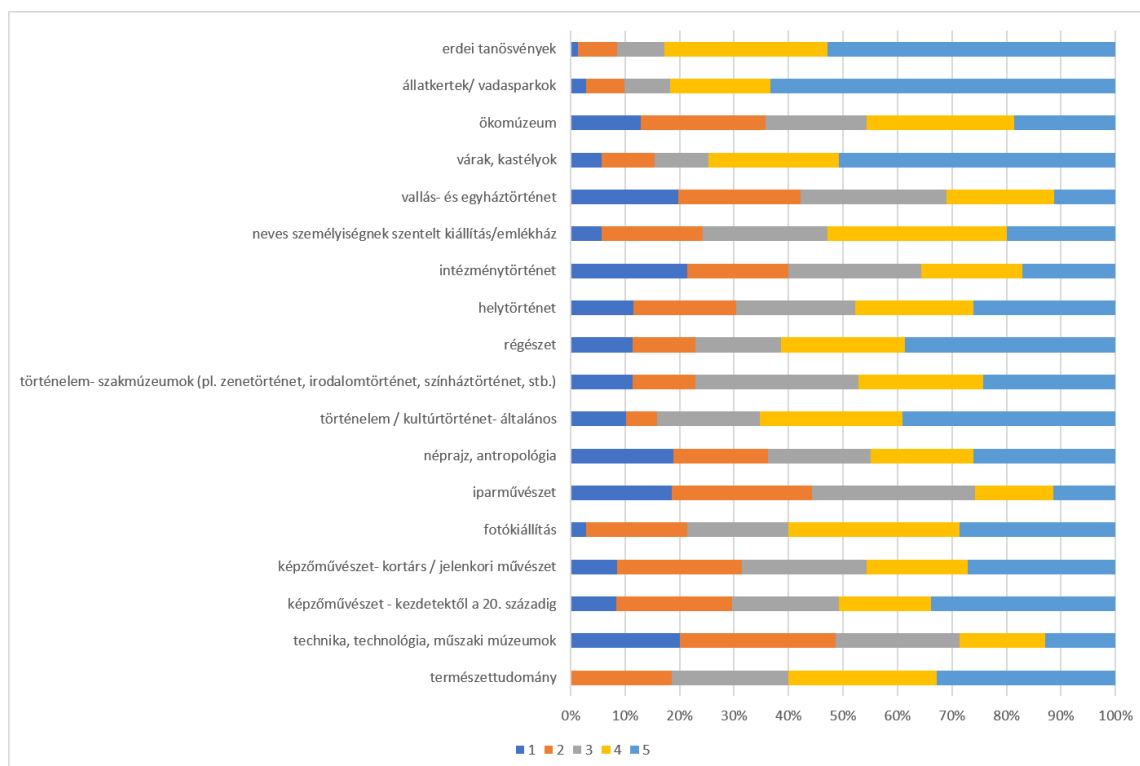
16. sz. ábra: A közösség-szervezés szakos hallgatók által kedvelt kiállítási formák, tartalmak (N=192)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

A tanító szakosok esetében sorrendet cserélt az első két helyezett a közösség-szervezőkhöz képest: számukra az erdei tanösvények a legnépszerűbbek (82,9%), melyeket az állatkertek követnek (81,7%). A harmadik helyen azonban itt is a várak, kastélyok szerepelnek (74,6%) (lásd 17. sz. ábra). A hagyományosabb kiállítási témák kapcsán is látunk változást: főként a történelmi (65,2%), a régészeti (61,5%) és a természettudományi (60%) jellegű kiállítások iránt érdeklődnek, ezt követik a fotókiállítások. A lista végén azonban ennél a csoportnál is az iparművészeti, technikai és a vallási tematikájú tárlatok szerepelnek.

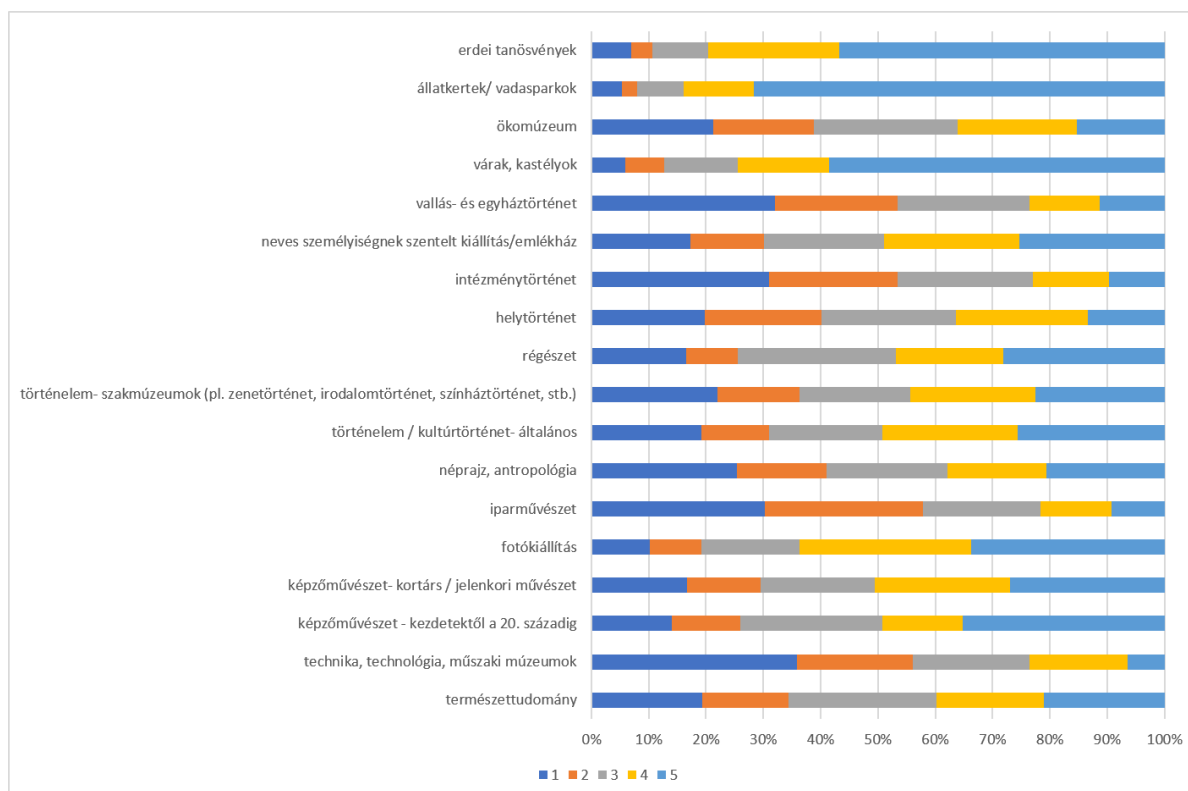
17. sz. ábra: A tanító szakos hallgatók által kedvelt kiállítási formák, tartalmak (N=71)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

Az óvodapedagógus hallgatók kiállítási témákkal kapcsolatos érdeklődése a közösségsszervezőkhöz hasonló mintázatot mutat. Esetükben is az állatkertek (84%), az erdei tanösvények (79,7%) és a várak, kastélyok (74,5%) a legnépszerűbbek, melyeket a fotókiállítás (63,6%), a kortárs képzőművészeti (50,6%), a 20. századig tartó képzőművészeti (49,2%), régészeti (49,2%) és a neves személyiségeket bemutató (49%) tárlatok követnek (lásd 18. sz. ábra). A legkevésbé kedvelt témák között ismét a vallási, technikai és intézménytörténeti tartalmakat találjuk.

18.sz. ábra: Az óvodapedagógus hallgatók által kedvelt kiállítási formák, tartalmak (N=189)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

A földrajzi távolság, az online múzeumi tartalmak és az információszerzés szerepe az egyetemi hallgatók múzeumhasználatában - összehasonlító elemzés 2020 és 2025 kutatásai alapján

Az óvodapedagógus, tanító és közösség-szervezés szakos hallgatók körében 2024 novembere és 2025 februárja között lebonyolított kutatás eredményei új perspektívát kínálnak a múzeumok és a felsőoktatási intézmények kapcsolatának értelmezéséhez azzal, hogy a látogatási szokások mellett a múzeumlátogatást befolyásoló körülményeket is vizsgálta. A földrajzi akadályokra, az információszerzési csatornákra és az online múzeumi tartalmak használatára vonatkozó eredmények különösen figyelemre méltóak, ha összevetjük őket a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK) 2020-ban 207 muzeális intézmény múzeumi szakembereinek és 20 felsőoktatási intézmény oktatóinak megkérdezésével végzett kutatásának adataival. Ez a kutatás érdekes lehet annak fényében is, hogy a felmért felsőoktatási-muzeális együttműködésekben az egyetemi karok és szakirányok között a pedagógia (39,74%) dominált (Nagy et al., 2020). A két kutatás földrajzi akadályokra, információáramlásra és online múzeumi tartalmakra vonatkozó megállapításainak vizsgálata rávilágíthat arra, hogy vajon a „kínálati” és a „keresleti” oldal hasonlóan látja-e ezeket a területeket.

Földrajzi távolság, mint akadály

A 2024-2025-ös hallgatói kutatás rámutat, hogy a földrajzi tényező, az időhiány, az információhiány és a belépőjegyek ára tekinthető a hallgatói múzeumlátogatás legfőbb akadályainak.

A 2020-as kutatásban a földrajzi távolság szintén meghatározó tényezőként jelent meg a múzeumok és a felsőoktatási intézmények közötti együttműködésekben. A kutatás online felmérésére válaszadó múzeumok 43%-ának volt a saját településén, 32,5%-nak pedig 50 km-en belüli településen található felsőoktatási intézménnyel kapcsolata. Az ennél távolabbi kapcsolatok aránya jelentősen alacsonyabb, ami a személyes jelenlétet és a rendszeres interakciót igénylő oktatási-módszertani együttműködések korlátjaként értelmezhető. Mindez megerősítést nyert a 2020-as kutatás kvalitatív részében is, amikor az interjúkban a múzeumok képviselői gyakran említették, hogy a helyi egyetemek hiánya vagy a közlekedési nehézségek akadályozzák a felsőoktatási együttműködések.

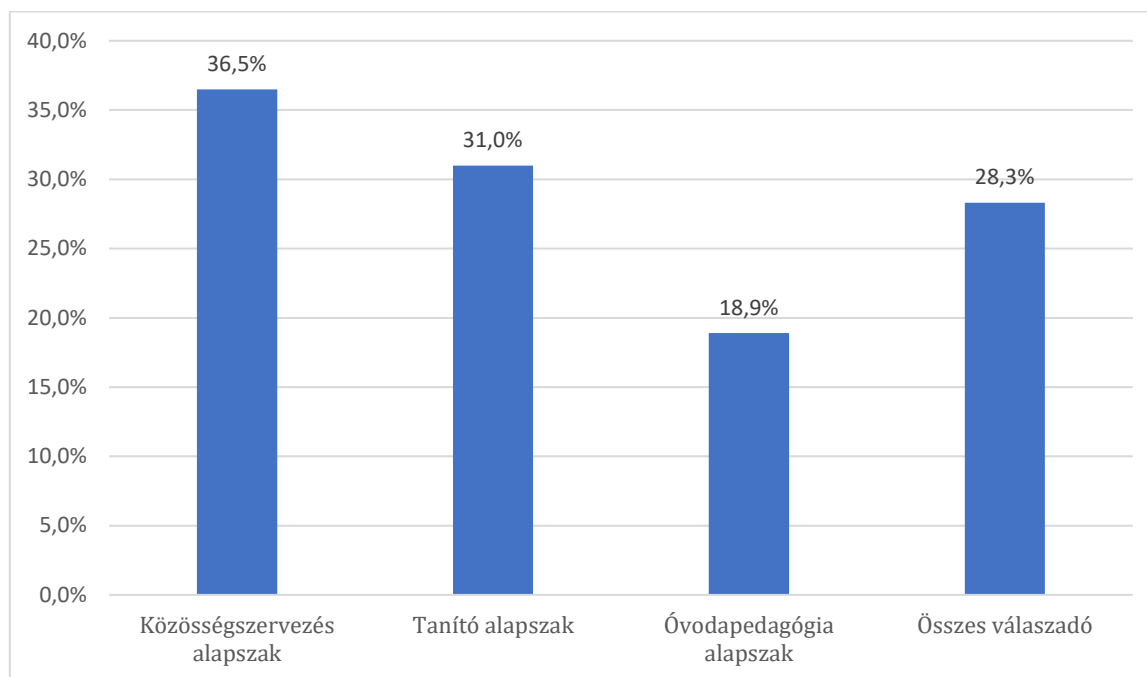
A két adat együttes értelmezése alapján a földrajzi távolság nem pusztán logisztikai kérdés, hanem kulturális hozzáférési problémává válik: ahol a múzeum és az egyetem távolsága 50 km-nél nagyobb, ott a kapcsolat gyakran nemcsak fizikai, hanem kommunikációs és intézményi értelemben is gyengébb. A földrajzi korlát hallgatói oldalról is alátámasztottnak látszik: a térbeli távolság náluk is visszatartó tényező a múzeumlátogatásban.

Online múzeumi tartalmak

A MOKK 2020-as vizsgálatának kvalitatív részében az egyetemi oktatók megfogalmazták, hogy milyen típusú digitális tartalmakat fogadnának szívesen a múzeumoktól. Egyértelműen a videós anyagokat, rövid, látványos, oktatási célra is felhasználható múzeumi tartalmakat hiányolták leginkább. A legtöbb felsőoktatási partner a múzeumi digitalizációt nem a gyűjteményi hozzáférés, hanem az oktatás innovációs lehetősége felől értelmezte: az online videók, digitális játékok és tananyaghoz illesztett prezentációk iránti igény már akkor körvonalazódott.

Bár 2020 óta, elsősorban a Covid-19 járvány okozta múzeumlátogatási korlátozások hatására jelentősen megnőtt az online múzeumi tartalmak száma, a 2025-ös adatok azt mutatják, hogy a hallgatók körében az online múzeumi tartalmak használata továbbra is alacsony szintű: mindössze a megkérdezettek 28,3%-a nyilatkozott úgy, hogy használ ilyen felületeket. A vizsgálat jelentős különbségeket tárt fel a három vizsgált szak hallgatói között az online múzeumi tartalmak fogyasztása tekintetében. Míg a közösség-szervezés alapszakos hallgatók 36,5%-a, a tanító szakos diákok 31%-a, addig az óvodapedagógiát tanuló válaszadók csupán 18,9%-a használja a múzeumok által kínált online tudásközvetítési lehetőségeket (lásd 19. sz. ábra).

19. sz. ábra: Az online múzeumi tartalmak igénybevétele közötti különbség szakok szerinti bontásban (N=453)

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

A kutatásban részt vett hallgatók leginkább információt gyűjtenek (36,6%), videókat (34,4%) és virtuális kiállításokat (29,8%) néznek, továbbá adatbázist és online gyűjteményeket használnak (28%) a múzeumi honlapokon. Legkevesebb tapasztalatuk az online múzeumi tudásközvetítés területén az online programokon való részvétel (14,1%) kapcsán van, továbbá nem jellemző körükben a múzeumi podcastok hallgatása (14,1%).

A 2020-as kutatás egyetemi oktatóinak múzeumi videókra vonatkozó válaszaival összevetve, a 2024-2025-ös kutatás eredményei alapján a hallgatóknál is népszerűek az ilyen jellegű tartalmak, elsősorban a közösségi médiafelületeken közzétett videók tekintetében. A múzeumi közösségi média oldalakon a hallgatók körében a videós bejegyzések (52,4%) kedveltségét csak a fotós tartalmak (75,9%), és az események (55,1%) előzték meg. Ez arra utal, hogy a hallgatók információszerzése alapvetően vizuális, de nem interaktív jellegű: a múzeumi online jelenlétet inkább inspirációs, mintsem tanulási vagy közösségi forrásként kezelik.

A 2025-ös adatok világosan mutatják, hogy a fiatal felnőtt korosztály számára a személyes jelenlét, az interaktivitás és az élményszerűsége alapuló múzeumi programok bírnak vonzerővel.

A múzeumi tartalmak oktatási integrációja és az élményorientált részvétel közötti különbség a következő évek egyik legnagyobb kihívása lehet a tudásmenedzsment szemszögéből: hogyan lehet a múzeumi digitális tartalmakat úgy fejleszteni, hogy azok egyszerre szolgálják az oktatási célokat és az egyetemi hallgatók, a fiatal felnőttek élménykereső motivációit?

Az online tér tehát nem oldotta fel a földrajzi távolság problémáját, hanem új, „digitális távolságot” teremtett: a hallgatók rendelkeznek digitális eszközökkel és készségekkel, de az online múzeumi tartalmak kevésbé érik el az egyetemi hallgatók ingerküszöbét, vagy egyáltalán nem is jutnak el a hallgatókhoz és az oktatókhoz.

Az információszerzés és a kommunikációs csatornák aszimmetriája

A 2025-ös felmérésben a válaszadók 30,9%-a jelölte meg az információhiányt mint a múzeumlátogatás egyik akadályát. Az információszerzési forrásokat vizsgálva kiderül, hogy a hallgatók számára legfontosabb csatornák a közösségi médiafelületek, mindenekelőtt a Facebook (51%), ezt követik az online hirdetések (40,9%), a barátok és család (40–36%) és az online hírportálok (37,6%). Ezzel szemben az egyetemi környezet – amely a hallgatók életének legszorosabb intézményi tere – alig jelenik meg a kommunikációs térben: az egyetemi oktatókat csak a válaszadók ötöde (20,4%), az egyetemi hírfelületeket pedig mindössze 7,6% említette. A hallgatói önkormányzat (HÖK) csatornáin való informálódás még ennél is ritkább (4%).

Egyértelműen kirajzolódik tehát az a kommunikációs paradoxon, amelyre a MOKK kutatása már 2020-ban felhívta a figyelmet: a múzeumok – egyetemek együttműködési akadályaként az online kérdőívre válaszadók 41,7%-a jelölte meg, hogy az egyetemi oktatók nem ismerik a múzeumi tanulásban rejlő lehetőségeket. De ahhoz, hogy ez megváltozzon, a múzeumok részéről nagyobb aktivitásra lenne szükség a felsőoktatás irányába. A 2020-as kutatásban ugyanis azok a múzeumok, amelyeknek nem volt kapcsolata felsőoktatási intézménnyel (a megkérdezettek 27%-a), kiemelkedő arányban (58,93%) azt jelölték meg, hogy nem merült fel erre vonatkozó igény a felsőoktatási intézmény részéről – vagyis a felsőoktatás kezdeményezésére vártak.

A felsőoktatási intézmények tehát nem közvetítik a múzeumi információkat (amelynek legfőbb oka, hogy nem megfelelő a múzeumok kommunikációja a felsőoktatási intézmények irányába), a múzeumok ezáltal nem tudják hatékonyan megszólítani a hallgatói közönséget az egyetemi kommunikációs struktúrákon keresztül.

Összegzés

A három vizsgált képzési terület hallgatóinak múzeumlátogatási szokásai összességében mérsékelt aktivitást mutatnak, ugyanakkor a szakok között jól azonosítható eltérések figyelhetők meg. A közösségsszervezés alapszakos hallgatók bizonyultak a legaktívabb múzeumlátogatóknak. A tanító és óvodapedagógus hallgatók körében az évente egyszeri vagy kétszeri múzeumlátogatás dominál, miközben az óvodapedagógusok esetében volt a legmagasabb a múzeumot egyáltalán nem látogatók aránya.

A látogatási motivációk tekintetében mindhárom csoportban a kiállítások iránti érdeklődés, a kíváncsiság és a kapcsolódás igénye jelent meg meghatározó tényezőként. A közösségsszervező hallgatókat erőteljesebben motiválja a kulturális élményszerzés és az utazásokhoz kapcsolódó múzeumlátogatás, míg a pedagógusképzésben részt vevő hallgatók esetében a rekreációs funkció hangsúlyosabb.

A múzeumtól való távolmaradás elsődleges akadályai valamennyi csoportban külső tényezőkhöz kapcsolódtak, elsősorban az időhiányhoz, a múzeumok elérhetőségéhez és az információhiányhoz.

A három vizsgált szak hallgatóinak múzeumlátogatási preferenciái számos hasonlóságot mutatnak: míg a természeti és élményközpontú helyszínek mindhárom hallgatói csoport részéről kiemelt érdeklődést váltanak ki, a vallási, technikai és intézménytörténeti tematikájú kiállítások a legkevésbé vonzóak. A klasszikus múzeumi kiállítások közül az óvodapedagógus és a közösség-szervezés szakos hallgatók elsősorban a fotókiállítások, valamint a képzőművészeti és a neves személyiségeket bemutató tárlatok iránt érdeklődnek, a tanító szakosok körében ugyanakkor a történelmi, régészeti és természettudományi kiállítások élveznek nagyobb népszerűséget. Ez az eltérő érdeklődési mintázat összefüggésben állhat azzal, hogy a tanító szakos válaszadók átlagéletkora a másik két szakon tanuló hallgatókhoz viszonyítva számottevően magasabb volt.

A múzeumi tanulás felsőoktatási integrációjának előmozdítása szempontjából szükséges lenne a múzeumok és egyetemek közötti közvetlenebb kapcsolódás, illetve a két intézmény közötti, jelenleginél hatékonyabb információáramlás. Mind a múzeumi munkatársak, mind az egyetemi kollégák számára érdemes lenne egyértelművé tenni, hogy a múzeumok kiváló tanulási színterei és partnerei lehetnek a közoktatás mellett a felsőoktatásnak is. Mindhárom vizsgált képzési területen stratégiai jelentőséget kellene biztosítani a múzeumi tanulási lehetőségek és tudásmegosztási módszerek átadásának, továbbá a múzeumokkal szembeni nyitottság erősítésének, hiszen a későbbi óvodapedagógusok, tanítók és közösség-szervezők fontos szerepet tölthetnek be a múzeumi kultúra és tudás közvetítésében. A három vizsgált képzési területen tanuló hallgatók számára a múzeumoknak nem pusztán látogatói élményt kell kínálniuk, hanem olyan módszertani tudást is, ami a későbbi pedagógiai, illetve közösség-szervezői gyakorlatukban alkalmazható. Érdemes lenne mind a pedagógusképzésben tanuló diákok, mind a közösség-szervezés szakos hallgatók számára kurzusokhoz kapcsolódóan olyan múzeumi foglalkozásokat és hospitálási lehetőségeket rendszeresíteni, amelyek a hallgatókat nemcsak látogatóként, hanem leendő kulturális közvetítőként, aktív módon is bevonják.

A hallgatók bevonását elősegítheti az egyetemek és múzeumok közötti strukturáltabb együttműködési formák kialakítása is. Ennek egyik lehetséges eszköze olyan hallgatói részvételen alapuló múzeumi közvetítői programok létrehozása, amelyek a kortársak bevonásával támogatják a múzeumi kezdeményezések hatékonyabb elérését a felsőoktatási közösségek körében. Az egyetemisták sikeres megszólítása érdekében a múzeumoknak továbbá érdemes lenne a jelenleginél szélesebb körben kínálni közösségi élményre építő programformákat (pl. közösségi alkotóprojektek).

Az információs akadályok csökkentése érdekében szükséges lenne a múzeumi ajánlók és programnaplók felsőoktatási intézmények online felületein és rendszerében történő közzététele.

A hallgatók múzeumi részvételének erősítésében nem csupán a múzeumi kínálat fejlesztése, hanem a múzeumok és a felsőoktatási intézmények közötti együttműködések

erősítése is fontos szerepet játszhat. Ennek érdekében indokolt lehet olyan, közösen kialakított programok és az egyetemi oktatásba integrált múzeumi tanulási alkalmak fejlesztése, amelyek a hallgatók élethelyzetéhez, érdeklődéséhez, szakterületéhez és digitális kommunikációs preferenciáihoz igazodnak, miközben egyaránt támogatják a szabadidős múzeumlátogatást és a szakmai kompetenciák fejlesztését.

Irodalomjegyzék

- Felsőoktatási Információs Rendszer (n.d.). *Országos létszámstatisztika* (2025). <https://firstat.oh.gov.hu/orszagos-letszamstatisztika> Letöltés dátuma: 2025. november 3.
- Hegedűs, A. (2016). Egyetemisták és kultúrafogyasztás. *Tudásmenedzsment*, 17(1), 99-108. https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/hfmi/muzeumandragogiai_konferencia.pdf
- Hegedűs, A. (2024). *A szegedi egyetemisták múzeumképe: A múzeumok mint változó tanulási terek egy egyetemi városban.* Doktori disszertáció. Debreceni Egyetem. <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/eeaeb0b4-a2cb-4a40-af2a-da52936580b2/content>
- Nagy, M., Pacsika, M., & Szu, A. (2020). *Múzeum és felsőoktatás. Kutatási jelentés I.* Múzeumi iránytű 31.1. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. <https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20211008/mi31-2.pdf>
- Reisz, T. (2019). A pedagógusjelöltek múzeumpedagógiai tapasztalatai. *Tudásmenedzsment*, 20(1), 31–41. https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/files/tudasmenedzsment_xx1szam.pdf

Melléklet

1. sz. melléklet: „A felsőoktatásban tanuló hallgatók múzeumokkal kapcsolatos igényeinek és tapasztalatainak feltárása” c. kutatásba bevont felsőoktatási intézmények szervezeti egységei

Forrás: A kutatócsoport saját adatbázisa, 2025

- 1) Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar
- 2) Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Kar
- 3) Eötvös Loránd Tudományegyetem Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ
- 4) Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar
- 5) Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Pedagógiai Kar
- 6) Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar
- 7) Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar
- 8) Nyíregyházi Egyetem Óvó- és Tanítóképző Intézet
- 9) Pannon Egyetem Humántudományi Kar
- 10) Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
- 11) Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar
- 12) Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar
- 13) Szegedi Tudományegyetem JGYPK
- 14) Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar

Abstracts

Monika Holzer-Kernbichler

From Teaching Collection to Experimental Learning Space: Education on a Higher Level at the Universalmuseum Joanneum

This paper examines the Universalmuseum Joanneum in Graz as an educational institution from its foundation in 1811 to the present, focusing on the continuity and transformation of its relationship with universities and its role in art education. Founded by Archduke Johann as a “national educational institution” accessible to all social classes, the museum emerged from Enlightenment ideals that sought to connect theory and practice, research and teaching, and collections with public education. In its early decades, the Joanneum functioned primarily as a teaching and research institution closely linked to emerging scientific disciplines and higher education in Graz. The article traces how this educational mission shifted over time through the expansion of art collections, the professionalization of art history, and the establishment of specialized exhibition spaces such as the Neue Galerie. Particular attention is given to the development of art education and mediation practices since the opening of the Kunsthaus Graz in 2003. Selected case studies demonstrate contemporary forms of collaboration with universities that integrate artistic, curatorial, performative and inclusive approaches. Methodologically, the study follows a qualitative and interpretative framework, combining historical analysis with case studies and institutional reflection. The analysis highlights the persistence of the Joanneum’s educational mandate and positions the museum today as a participatory, research-based space of shared knowledge production at the intersection of museum, university and society.

Keywords: university–museum collaboration; knowledge production; art education (Kunstvermittlung)

Zsolt Sári

The Essential Foundation: Accuracy, Authenticity, and Reliability – Scientific Research in Museums

The new museum definition adopted by the International Council of Museums (ICOM) in Prague in 2022 reaffirms the role of museums as centres of research by emphasizing their responsibility to investigate tangible and intangible heritage while operating ethically and professionally, ensuring accessibility and inclusivity, fostering diversity and sustainability, and providing varied experiences for education, enjoyment, critical reflection, and the sharing of knowledge.

Museum research encompasses two principal forms: basic research and applied research, both of which permeate every area of museum practice. Collection-based research constitutes a core museum function and provides the foundation for all forms of knowledge dissemination undertaken by museums. Curatorial research, aligned with the museum's mission and strategic objectives, should occupy a central position within

institutional practice. Rather than functioning in isolation, it should be closely integrated with the museum's public engagement activities and articulated as an essential component of its long-term institutional development.

The term museum research serves as an umbrella concept encompassing the full spectrum of scholarly and research activities conducted within and through museums. These range from collection-based research to studies in museum education, museum well-being, and visitor research, including both individual and collaborative projects carried out with internal and external partners, volunteers, and community members through participatory approaches. Such research may take place within the museum, beyond its physical boundaries, or in virtual environments. A defining characteristic shared by these diverse forms of museum research is their reliance on rigorous disciplinary methodologies.

This article examines the principles and developments concerning research reflected in ICOM's revised museum definition and in the ICOM Code of Ethics for Museums, with particular attention to their implications for contemporary museum research and professional practice.

Keywords: museum research; ICOM; collections

Balázs Németh

The Academic Role of the Museum as Scientific Research Ground - Trends and Issues

The NEMO European Museum Conference was held in Horsens, Denmark, from October 26-28, 2025, on the following topic: 'Who cares? Museums, wellbeing, and resilience' While the focus issues speak for themselves, it may be worth emphasizing that museums are not only seeking their own path but also contributing with their mission to shaping a livable environment, humanizing our communities, sharing knowledge, and developing skills and abilities alike (Network of Museum Organisations, 2025).

In this regard, the diversity of museum lifelong learning conveys that the effectiveness and need-oriented nature of learning are interconnected with intergenerational and intercultural contexts, which are further compounded by digital and technological challenges, the COVID pandemic, as well as difficulties arising from globalization and crises. Learning development professionals need to draw attention to the fact that social integration and inclusion can only be successful for the individual if continuous, lifelong learning strengthens and renews both basic skills and so-called 'soft and core skills,' in the development of which museums play a significant role (World Economic Forum, 2025).

The success of this process depends on how effective methods supporting learning participation contribute to transformative learning experiences that are based on experience and collaboration within a reflective environment. Since the factors mentioned above are increasingly becoming key issues, due to the economic, social, and environmental implications of knowledge sharing, both higher education and museums

are developing as collaborative, partnership-based research institutions that primarily seek answers to practice-oriented questions and challenges.

Keywords: museum R&D; museum LLL; sustainability; collaboration; transformative learning

Szilvia Beatrix Prikler

Cooperation of Universities and Country House Museums Organized by the Central Directorate of Country House Museums in Hungary

Country house museums belong to a distinctive category of museum institutions that, by nature, occupy a peripheral position within the museum profession and often operate without professional museum staff. One of the principal responsibilities of the Central Directorate of Country House Museums is to provide professional support for these institutions. An important element of this work is to raise awareness among and motivate professionals working in museum-related disciplines to engage with country house museums. It is important to begin this process during higher education, as the Carpathian Basin is home to more than one thousand country house museums, and most students have some form of personal or local connection to them.

The Central Directorate seeks to make work in country house museums attractive to students from different disciplines through a range of model projects. For conservators, this takes place through the Object Protection and Museology Model Project, in cooperation with the Department of Conservation at the Hungarian University of Fine Arts; for architecture students, during the Folk Architecture Summer Camp; and for ethnography students, through the Country House Museum Practice. During these programmes, students can try out the work processes they have learned at university in a country house museum environment, and thus, in addition to gaining practical experience, they also develop a realistic picture of the profession.

Keywords: country house museum; museum; higher education

Diána Sóki – Marianna Berényi

**Practice Makes Perfect –
The Internship System of Magyar Múzeumok Online**

This study examines the development and operation of the internship and university cooperation programmes of Magyar Múzeumok Online (MMO), the journal of the Pulszky Society – Hungarian Museum Association. The article explores how this platform, widely regarded as one of the key digital communication interfaces of the Hungarian museum sector, responded to the changing needs of the cultural field by involving young professionals—particularly during the COVID-19 pandemic, when online presence became indispensable. The purpose of presenting this best practice is to define the educational and professional opportunities these programmes offer, and to assess how

structured mentoring and participation in real editorial work support students' skills development and their attachment to the museum field. The analysis is based on the experiences of the editor who initiated the project and the journal's editor-in-chief. Their findings show that the programmes strengthened participants' writing abilities, critical thinking, and digital communication competencies, while also providing MMO with fresh perspectives and expanded content. The challenges encountered—differences in skill levels, difficulties of remote collaboration, and limited editorial capacity—highlight structural constraints within cultural communication. The research emphasises the role of knowledge transfer and community building from a theoretical perspective, while from a practical standpoint it underlines the need for sustainable support of the next generation of cultural professionals.

Keywords: museum communication; cultural journalism; internship programmes

Gábor Fábri

Awarded Museum Andragogy Program for University Students – WineWalk in Balassagyarmat

The WineWalk program created by the Mikszáth Kálmán Cultural Center in Balassagyarmat, which is led by the colleague – the author of this study – of the MNM KK MNM Palóc Museum, received a prestigious award in 2025, the Látópont title from Magdolna Závogyán, State Secretary for Culture, Dr. Marianna Baloghné Uracs, President of the Hungarian Association of Community Builders, and artist Zsolt Jantyik. The program includes an interactive cultural presentation for adults, in which attendees can visit important sites related to the heritage of Balassagyarmat in an unconventional way while watching various performances, and tasting delicious wines and snacks connected to the region and local producers. Local museums play an important role in the program, and in 2025 one thematic walk was specifically designed for university students, where the implementation was carried out in collaboration with students and lecturers from the Mathias Corvinus Collegium. The aim of this study is to present this program, analyze its content, methods, possibilities, and background, and to demonstrate how the complex museum-andragogic use of the cultural values and local historical features of a specific settlement – namely Balassagyarmat – can be adapted for other settlements. This approach can serve as a model for planning community-building cultural programs by offering diverse opportunities through similar methods. Within this framework, shared experiences are further enriched by elements of local gastronomy and authentic knowledge dissemination.

Keywords: Civitas Fortissima; palóc; thematic walk

Beatrix Vince

**The University's "Third Mission" –
New Forms of Collaboration Between Higher Education Institutions
and Museums in Hungarian and International Practice**

The topic of the study is the methodological changes in museum education training (generally museum education). Its aim is to find answers to the following questions by comparing the latest scientific positions and the statements of international museum organizations: How is the role of museums in the transmission of cultural heritage evolving in the 21st century? What effective methods and tools can museums (school museums) use to connect with institutional learning (higher education)? The issue is explored in the context of technological developments, the digital revolution, social and economic challenges, cultural diversity, new forms of learning and teaching, and the new perspectives offered by virtual space for overcoming cultural barriers. As a result of international and domestic discourse on possible responses to these challenges, in addition to philosophical, ethical, and methodological considerations, ICOM's new museum definition in 2022 is the guiding principle, as is the university's "third mission," which supports the long-term cooperation between university (school) museums and higher education and their openness to scientific research through the use of expertise outside the university. Based on the examples presented (Malaga, Macerata), higher education (teacher training) can become a promoter of cultural heritage. The social and political context, multiculturalism and inclusiveness, critical thinking, community engagement, multiple narratives, social justice, and fairness play a prominent role. Project-based, problem-oriented (real-life) tasks and complex approaches appropriate to the age group are adapted to local conditions and the competencies and expectations of the target community.

Keywords: museum education; cultural heritage education; third mission

Ibolya Bereczki

**Museums in Higher Education:
Academic Scholar vs. Museologist Training?**

How does someone entering or aiming to work at a Hungarian museum institution become a museologist or museum professional? Over the 200-year history of Hungarian museums, the backgrounds of founders and operators have varied widely. At the start of the 20th century, professionals laying the foundations for museum collections often came from careers in teaching or public administration.

Later, in Budapest first and in the provinces from the 1960s, historians, archaeologists, ethnographers, and art historians entered the field with university degrees. Their academic training focused on humanities research rather than various practical domains of museum work, or methods of knowledge transfer – with librarians and restorers as the main exceptions whose tasks were distinctly practical. Throughout most of the 20th

century, higher education institutions focused on training humanities scholars and teachers, prioritizing academic research over practical skills. To resolve this contradiction within an expanding museum system, practical knowledge was long transmitted internally between staff members within the institutions themselves.

Nevertheless, the shifting attitude at the turn of the 21st century and new types of museum tasks needed a structural change. Driven by museum adult education, university specializations in museology, and student fieldwork through OTKA research, higher education began integrating applied museology. This study presents current pathways to becoming a museologist and researcher in the Hungarian museum sector.

Keywords: training of museum professionals; museum research; museums and higher education

**Ágnes Erzsébet Mácsai – Judit Béneyi – Kinga German –
Anett Kőhalmi – Zsófia Ruttkay**

**Supporting Museum Knowledge Transfer through the Courses at the
Moholy-Nagy University of Art and Design Budapest**

In this article we give an account of the diverse forms of cooperation of the Moholy-Nagy University of Art and Design (MOME) with museums and cultural heritage institutions. The focus is on the educational activities with and for partners in the Hungarian cultural heritage scene. We will address the cooperation interfaces of the MA programme (Design and Art Management) and the postgraduate Museum Management programme, as well as the earlier project-based TechLab DiMu crossdisciplinary courses, providing a selection of student works created for and in collaboration with external museum partners. We give an account, with some featured projects, developed and led by us in collaboration with museum professionals. For these cases, we sum up the benefits for the museum scene and for our students, based on the decades-long experiences.

We also describe ongoing research at the Doctoral School, namely on evaluation of digital installations and visitor studies. We outline the future plans and envisioned activities of the newly-formed Non-formal and Informal Learning Studio. We believe that analysing the results of the past activities can serve as a source of ideas and references for cultural institutions as well as for other universities. A common feature of the cooperations presented is that learning does not take place as an isolated classroom activity, but as a practice embedded in an institutional, social, and cultural context

Keywords: MOME partnerships with museums; museum knowledge transfer; digital installations

Klára Gulyás

**Without Boundaries in the Exhibition Space –
The Role of Museum Exhibitions and Related Programs
in Higher Education**

One of the key tasks of higher education is to develop students' critical thinking and to strengthen their empathy and sense of social responsibility. As a site of cultural representation and shared learning, the exhibition space is particularly well suited to providing, alongside university teaching, opportunities for awareness-raising and dialogue. Museum exhibitions and their accompanying programmes create a complex learning environment in which students can directly encounter issues of cultural diversity, social inequalities and historical traumas. The aim of the paper is to show how the exhibition space can become a partner in teaching within higher education. Museum programmes not only play a role in transmitting knowledge, but also offer the opportunity to become acquainted with the internal perspectives and emic interpretations of the communities involved. In this way they support students in adopting a reflexive attitude towards their own presuppositions, reducing their stereotypes and strengthening their social responsibility. Methods of museum education, especially interactive, participation-based elements, are suitable for initiating an experiential and personal learning process that goes beyond classroom teaching. Drawing on teaching and museum-education experience, the study offers examples of how exhibitions and their accompanying programmes can be integrated into higher education.

Keywords: museum andragogy; critical thinking; empathy; intercultural learning

Zita Sándor

University Students at the Déri Museum

The study presents a university course developed through the collaboration of the Déri Museum in Debrecen and the Art Center of the Faculty of Humanities at the University of Debrecen. The museum-pedagogical – i.e., field-based – practice of the Déri Museum suggests that a significant proportion of university students are not equipped with the tools, knowledge, and routine that would help them to understand and enjoy museum content in an informed and engaging way; moreover, they are often unaware of the opportunities offered by museum programs. To address this phenomenon – also confirmed by the relevant literature – a course was designed to facilitate the interpretation of the content mediated by museum institutions and the systems of codes used in exhibitions, thereby making the museum a familiar environment for students in higher education. The feedbacks received during the three consecutive semesters in which the course was offered highlight students' limited knowledge of museum-related concepts, tools, and opportunities. At the same time, the methodologically well-considered curriculum – responsive to the needs and feedback of the target group and mobilizing a wide spectrum of venues, teachers, and types of activities – can clearly bring

a positive shift in students' perceptions of museums, as well as in their attitudes, habits, and practices related to museum visits. The presentation of this course may serve as an adaptable model and could be worth considering for other museums and universities.

Keywords: museum learning; good practices; higher education collaborations

Dalma Klein

Museum Visiting Habits of Students at the University of Pécs

From the perspective of museums and universities, it is important that museums strive to reach out to university students. Students visit institutions not only to spend their free time, but also to advance their studies by taking advantage of the opportunities offered by museums. University students represent a special target group for museums, as they can be considered potential partners. The research aimed to explore the museum-visiting habits of Hungarian students at the University of Pécs (UP). Within the theoretical framework, cultural sociology studies and the characteristics of museum-related cultural consumption help to understand the museum visiting habits and needs of university students. This is complemented by empirical research conducted among students at the University of Pécs. The online questionnaire survey examined the museum visiting behaviours of UP students. The population consists of all Hungarian students at the University of Pécs, including both full-time and part-time students. Data collection took place between June 2, 2025, and June 20, 2025, using a random sampling method. The 103 student responses revealed that most respondents visit museums annually or less frequently. Respondents typically visit museums for leisure purposes. The responses help to form a picture of the purposes of museum visits by UP students and provide insight into the differences in habits between university students studying at different faculties.

Keywords: museum visiting habits; museum andragogy; higher education and museums

Anita Hegedűs – Zsuzsa Koltai – Magdolna Nagy

Museum Visiting Habits and Experiences among Students in BA Programmes in Kindergarten Education, Primary School Teaching, and Community Coordination

The paper presents findings from a nationwide quantitative research project jointly conducted by the Hungarian Open Air Museum – Museum Education and Methodology Centre and the Museum Andragogy Section of the Pulszky Society – Hungarian Museums Association between November 2024 and February 2025. Based on stratified sampling, the online survey examined museum visiting habits, preferences, and the ways in which museum learning is currently embedded in higher education among students enrolled in BA programmes in Kindergarten Education, Primary School Teaching, and Community Coordination across 14 faculties of 11 Hungarian higher education institutions. The paper focuses on identifying differences among students from the three fields of study regarding

museum participation, motivations, and the use of digital museum content. The findings indicate that respondents' museum engagement is characterised by an openness to experiential forms of learning, while distinct patterns can be identified across the three study programmes. Enhancing student engagement requires closer collaboration between museums and higher education institutions, ensuring that information about museum offerings reaches students more effectively, and developing museum programmes that respond to students' needs and encourage active participation, both in the context of leisure-time museum visits and museum learning integrated into higher education practice. Particular attention should be devoted to ensuring that students in teacher education and community coordination programmes receive appropriate methodological preparation in museum learning, enabling them to foster interest in museums and incorporate these institutions into their future professional practice as learning environments.

Keywords: higher education–museum collaboration; museum visiting habits; museum learning

Szerzőink

BERECZKI IBOLYA CSC, a történettudományok és néprajz kandidátusa; címzetes főigazgató-helyettes, néprajzkutató, muzeológus, Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Kutatási területek: múzeumvezetés; muzeológia; néprajz (táplálkozáskultúra, lakáskultúra). E-mail: ibo0530@gmail.com

BERÉNYI MARIANNA PHD, múzeumi kommunikációs szakember, kulturális újságíró, főszerkesztő, Magyar Múzeumok Online; szerkesztő, MúzeumCafé; A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület és az ICOM Magyarország szakmai munkájának aktív résztvevője; kommunikációs főosztályvezető, Néprajzi Múzeum. Kutatási területek: múzeumi kommunikáció; digitális kulturális tartalomfejlesztés; kulturális újságírás; múzeumok és felsőoktatás együttműködése; fiatal szakemberek mentorálása; kulturális utánpótlás támogatása. E-mail: berenyi.mariann@gmail.com

BÉNYEI JUDIT PHD, egyetemi docens, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, a Design- és vizuálművészet-tanár MA képzési program szakvezetője, a MOME Nonformális és Informális Tanulás Stúdiójának vezetője. Kutatási területek: médiaoktatás; design módszertanok a köznevelésben; művészeti és design felsőoktatás; kultúrakutatás. E-mail: benyeij@mome.hu

FÁBRI GÁBOR, történész, múzeumpedagógus, MNMKK MNM Palóc Múzeuma. Kutatási területek: Balassagyarmat története, kulturális örökségre épülő múzeumandragógiai és múzeumpedagógiai gyakorlatok. E-mail: fabrigabor1991@gmail.com

GERMAN KINGA PHD, egyetemi docens, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, a Múzeumi és a Kultúramenedzsment szakirányú továbbképzés kidolgozója és szakvezetője. A Design- és Művészetmenedzsment MA szak társ-kidolgozója és tíz éven keresztül szakfelelőse. Az Aurum Futuri 2025 díj oktatói kategória díjazottja. Nonformális és Informális Tanulás Stúdió tag. Kutatási területek: múzeumpedagógia; participatív kiállításszervezés; kortárs egyetemes művészet; gótikus kisépítészet. E-mail: kgerman@mome.hu

GULYÁS KLÁRA PHD, adjunktus, kulturális antropológus, Sárospataki Református Hittudományi Egyetem. Kutatási területek: roma/cigány értelmiségiek identitása, értelmiségi szerepei; roma/cigány kultúrák; roma-magyar együttélés; roma emancipáció; hátrányos helyzetű gyermekek és felnőttek esélyegyenlőségi kérdései; szociális városrehabilitáció; felzárkózáspolitikai fejlesztések. E-mail: gulyas.clara@gmail.com

HEGEDŰS ANITA PHD, egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészeti-és Társadalomtudományi Kar, Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék; múzeumi kulturális menedzser, Móra Ferenc Múzeum. Kutatási területek: kulturális PR; múzeumok és felsőoktatás; kulturális marketing; múzeumi kommunikáció. E-mail: hegedus.anita@szte.hu

HOLZER-KERNBICHLER, MONIKA PHD, művészettörténész, művészetpedagógus. A Kunsthaus Graz, a Neue Galerie Graz és az Österreichischer Skulpturenpark művészetpedagógiai részlegének vezetője, Universalmuseum Joanneum, Graz, Ausztria. Külső oktató a Universität Graz, a Pädagogische Hochschule Steiermark, a Kunstuniversität Graz (KUG), valamint a Université Sorbonne Nouvelle (Párizs) intézményeiben. Az Osztrák Művészetpedagógusok Egyesületének és az Osztrák Múzeumi Szövetség vezetőségi tagja. Kutatási területei: művészettörténet; kultúratudomány; művészetpedagógia; részvételiség; tanulási módszerek; múzeumi gyakorlat. E-mail: monika.holzer-kernbichler@museum-joanneum.at

KLEIN DALMA, okleveles kulturális mediátor, tanszéki munkatárs, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék. Kutatási területek: múzeumandragógia; múzeumok és egyetemek kapcsolata. E-mail: klein.dalma@pte.hu

KOLTAI ZSUZSA PHD, mesteroktató, tanszékvezető-helyettes, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet, Művelődéstudományi Tanszék. Az Universität Klagenfurt külső oktatója. Kutatási területek: múzeumpedagógia; múzeumandragógia; a múzeumok társadalmi szerepvállalása; a múzeumi tudásközvetítés innovációi és trendjei; közművelődés és közösség-szervezés. E-mail: koltai.zsuzsa@pte.hu

KÓHALMI ANETT, doktoranda, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Doktori Iskola. MOME Nonformális és Informális Tanulás Stúdió tag. Kutatási területek: médiahasználat; informális tanulás; digitális alkalmazások múzeumi szerepe. E-mail: kohalmianettnap@g.mome.hu

MÁCSAI ÁGNES ERZSÉBET, doktoranda, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Doktori Iskola; óraadó, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem. MOME Nonformális és Informális Tanulás Stúdió tag. Kutatási területek: múzeumi látogatókutatás; látogatási motivációk; látogatási korlátok. E-mail: macsai.agnes@teach.mome.hu

NAGY MAGDOLNA, mb. főigazgató-helyettes, Szabadtéri Néprajzi Múzeum; igazgató, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. Kutatási területek: muzeális intézmények felsőoktatási kapcsolatai; múzeumok közösségépítése; múzeumok szolgáltató jellege; kulturális minőségmenedzsment. E-mail: nagy.magdolna@skanzen.hu

NÉMETH BALÁZS PHD, HABIL., intézetigazgató-helyettes, egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet. Kutatási területek: az európai és a magyar felnőttoktatás története; összehasonlító felnőttoktatási szakpolitika; tanuló városok-régiók és tanuló közösségek; a felnőttoktatási professzió evolúciója. E-mail: nemeth.balazs@pte.hu

PRIKLER SZILVIA BEATRIX, igazgató, néprajzos muzeológus, Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága, Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Kutatási területek: tájházak komplex múzeumszakmai fejlesztése; kora újkori egyházmegyei házassági és teherbeejtési perek Győr-Moson-Sopron megyében. E-mail: priklerszilvia@gmail.com

RUTTKAY ZSÓFIA PHD, HABIL., egyetemi docens, matematikus-informatikus, Doktori Iskola témavezető, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem. MOME Nonformális és Informális Tanulás Stúdió tag. A TechLab alapítója, digitális kurátor. Kutatási területek: mesterséges intelligencia; virtuális emberek; interaktív könyv; digitális múzeum. E-mail: ruttkayzs@gmail.com

SÁNDOR ZITA, ügyvivő-szakértő, Debreceni Egyetem; óraadó, Debreceni Egyetem, BTK-Művészeti Központ; múzeumpedagógus (2021-2025), Déri Múzeum. Kutatási területek: színházstudományok; kortárs színház; színházpedagógia; múzeumpedagógia; hozzáférhető múzeum. E-mail: zitasandor@yahoo.com

SÁRI ZSOLT PHD, közgyűjteményekért és örökségvédelemért felelős államtitkár, Társadalmi Kapcsolatokért és Kultúráért Felelős Minisztérium; külső óraadó, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet; az Európai Szabadtéri Múzeumok Szövetsége elnöke; az ICOM ETHCOM Állandó Bizottságának tagja; Korábban a Szabadtéri Néprajzi Múzeum általános főigazgató-helyettese és az ICOM Magyarország elnöke. Kutatási területek: szabadtéri muzeológia; társadalomnéprajz; múzeumi etika; múzeumi kiállítások; kurátori munka. E-mail: zsolt.sari@tkkm.gov.hu

SÓKI DIÁNA, múzeumpedagógus, kulturális közvetítő. Korábban múzeumpedagógus a Petőfi Irodalmi Múzeumban; szerkesztő, Magyar Múzeumok Online (2017–2024); a Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ koordinátori hálózatának tagja (2018–2020). Kutatási területek: múzeumpedagógia; kulturális oktatás; múzeumi közvetítés; interdiszciplináris és inkluzív pedagógiai módszerek. E-mail: sokidia@gmail.com

VINCZE BEATRIX PHD, HABIL., egyetemi docens, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Intézet. A Pedagógia BA és a Múzeumpedagógia szaktanácsadó szakirányú képzés szakfelelőse. Kutatási területek: reformpedagógia; életreform mozgalom; projektpedagógia; múzeumpedagógia; tanárképzés. E-mail: vincze.beatrix@ppk.elte.hu

Authors

BERECZKI, IBOLYA CSC, CSc in Historical Sciences and Ethnography. Honorary Deputy Director, ethnographer, museologist, Hungarian Open Air Museum. Research areas: museum management; museology; ethnography: food culture, housing culture. E-mail: ibo0530@gmail.com

BERÉNYI, MARIANNA PHD, museum communication specialist, cultural journalist, Editor-in-Chief, Magyar Múzeumok Online; editor, MúzeumCafé. Active contributor to the professional work of the Pulszky Society – Hungarian Museum Association and ICOM Hungary; Head of the Communications Department, Museum of Ethnography, Budapest. Research areas: museum communication; digital cultural content development; cultural journalism; cooperation between museums and higher education; mentoring young professionals; supporting the next generation of cultural practitioners. E-mail: berenyi.mariann@gmail.com

BÉNYEI, JUDIT PHD, Associate Professor, Head of Design and Visual Arts Teacher MA, Moholy-Nagy University of Art and Design; Head of MOME Non-formal and Informal Learning Studio. Research areas: media education; design methods in education; art & design higher education; cultural studies. E-mail: benyeij@mome.hu

FÁBRI, GÁBOR, historian, museum educator, MNMKK MNM Palóc Museum. Research areas: history of Balassagyarmat; museum andragogy and museum pedagogy practices based on cultural heritage. E-mail: fabrigabor1991@gmail.com

GERMAN, KINGA PHD, Associate Professor, Moholy-Nagy University of Art and Design, developer and Head of the Museum and Cultural Management education program; co-developer of the Master program in Design and Art Management and program director for ten years. Winner of the Aurum Futuri 2025 award in teaching category. Member of the Non-Formal and Informal Learning Studio. Research areas: museum education; participatory exhibition organization; contemporary art; Gothic small architecture. E-mail: kgerman@mome.hu

GULYÁS, KLÁRA PHD, Assistant Professor, cultural anthropologist, Sárospatak Reformed Theological University. Research areas: identity of Roma/Gypsy intellectuals, intellectual roles; Roma/Gypsy cultures; Roma-Hungarian coexistence; Roma emancipation; issues of equal opportunities for disadvantaged children and adults; social urban rehabilitation; catch-up policy developments. E-mail: gulyas.clara@gmail.com

HEGEDŰS, ANITA PHD, Assistant Professor, University of Szeged, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Communication and Media Studies; cultural manager, Móra Ferenc Museum. Research areas: Cultural Public Relations (PR); museums and higher education; cultural marketing; museum communication. E-mail: hegedus.anita@szte.hu

HOLZER-KERNBICHLER, MONIKA PHD, Art Historian and Art Educator, Head of Art Education, Kunsthaus Graz, Neue Galerie Graz and Austrian Sculpture Park, Universalmuseum Joanneum, Graz. External lecturer at University of Graz, University College of Teacher Education Styria, University of Music and Performing Arts Graz (KUG) and Sorbonne Nouvelle, Paris. Leading Member of Association of Austrian Art Educators and the Austrian Museum Association. Research areas: art history; cultural studies; art education; participation; learning methods and museum practice. E-mail: monika.holzer-kernbichler@museum-joanneum.at

KLEIN, DALMA, cultural mediator, department administrator, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute of Social Relations, Department of Political Science and International Studies. Research areas: museum andragogy; relationship between museums and universities. E-mail: klein.dalma@pte.hu

KOLTAI, ZSUZSA PHD, Senior Lecturer, Deputy Head of Department, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies, Department of Cultural Studies, Hungary; external lecturer, Universität Klagenfurt, Austria. Research areas: museum education; adult learning in museum; the social role of museums; innovations and trends in museum learning; community organization. E-mail: koltai.zsuzsa@pte.hu

KÓHALMI, ANETT, PhD student, Moholy-Nagy University of Art and Design Doctoral School; member of MOME Non-formal and Informal Learning Studio. Research areas: media usage; informal learning; digital installations in museums. E-mail: kohalmianettnap@g.mome.hu

MÁCSAI, ÁGNES ERZSÉBET, PhD student, Moholy-Nagy University of Art and Design Doctoral School; external lecturer, Moholy-Nagy University of Art and Design; member of MOME Non-formal and Informal Learning Studio. Research areas: visitor research in museums; visitor' motivations; visitor' barriers. E-mail: macsai.agnes@teach.mome.hu

NAGY, MAGDOLNA, Acting Deputy Director General, Hungarian Open Air Museum; Director, Hungarian Open Air Museum - Museum Education and Methodology Centre. Research areas: relationship between museums and higher educational institutions; community building of museums; service orientation of museums; quality management on the cultural field. E-mail: nagy.magdolna@skanzen.hu

NÉMETH, BALÁZS PHD, HABIL., Vice-Head of Institute, Associate Professor, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies. Research areas: history of adult education in Europe and Hungary; comparative ALE policy; learning cities-regions and learning communities; evolution of the profession of adult educator. E-mail: nemeth.balazs@pte.hu

PRIKLER, SZILVIA BEATRIX, Director, ethnographer, Central Directorate of Country House Museums, Hungarian Open Air Museum. Research areas: comprehensive museological development of country house museums; early modern diocesan marriage and pregnancy-related trials in Győr-Moson-Sopron County. E-mail: priklerszilvia@gmail.com

RUTTKAY, ZSÓFIA PHD, HABIL., Associate Professor, mathematician, computer scientist, Moholy-Nagy University of Art and Design, supervisor in the Doctoral School; member of the Non-formal and Informal Learning Studio; founder of MOME TechLab; independent digital curator. Research areas: artificial intelligence; virtual humans; interactive book; digital museum. E-mail: ruttkayzs@gmail.com

SÁNDOR, ZITA, administrative expert, University of Debrecen; lecturer, University of Debrecen, Faculty of Humanities – Arts Centre; museum educator (2021–2025), Déri Museum. Research areas: theatre studies; contemporary theatre; theatre pedagogy; museum education; accessible museum. E-mail: zitasandor@yahoo.com

SÁRI, ZSOLT PHD, State Secretary for Public Collections and Cultural Heritage at the Ministry of Social Relations and Culture; external lecturer, University of Debrecen, Faculty of Humanities, Institute of Ethnography and Museology. President of the European Association of Open Air Museums; Member of the Standing Committee of ICOM ETHCOM. Former Deputy Director General of the Hungarian Open Air Museum and former President of ICOM Hungary. Research areas: open air museology; socio-ethnography; museum ethics; museum exhibitions; curatorial work. E-mail: zsolt.sari@tkkm.gov.hu

SÓKI, DIÁNA, museum educator, cultural mediator. Former museum educator at the Petőfi Literary Museum; editor of Magyar Múzeumok Online (2017–2024); member of the coordinator network of the Museum Education and Methodology Centre (2018–2020). Research areas: museum education; cultural education; museum mediation; interdisciplinary and inclusive pedagogical approaches. E-mail: sokidia@gmail.com

VINCZE, BEATRIX PHD, HABIL., Associate Professor, Eötvös Loránd University, Faculty of Education and Psychology, Institute of Education; program supervisor for the BA in Pedagogy and the specialized training in Museum Education. Research areas: progressive education; the life reform movement; project-based learning; museum education; history of teacher training. E-mail: vincze.beatrix@ppk.elte.hu